የውርስ ህግና ሕገ-መንግስት

ለወረዳ ዳኞችና
ዓቃብያነ ህጐች የተዘጋጀ የስልጠና ማንዋል

አዘጋጅና አቅራቢ፡-

አሊ መሐመድ አሊ

2000 ዓ.ም

ምዕራፍ አንድ፡- ስለውርስ ህግ በጠቅላላውና የአወራረስ ሥርዓት በኢትዮጵያ

1.1 ስለ ውርስ ህግ በጠቅላላው

1.2 የውርስ ህግ ታሪካዊ አመጣጥና እድገት

1.3 የአወራረስ ሥርዓት በኢትዮጵያ

1.4 የተለያዩ የአወራረስ መኖራቸው ያለው ውጤት

1.5 በሸሪዓ እና የፍትሐብሔር ህጉ ልዩነቶች

ምዕራፍ ሁለት፡- የኢትዮጵያ የውርስ አስተላለፍ በጠቅላላው

2.1 የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች አደረጃጀት

2.2 የውርስ መከፈትና በውርስ ስለሚተላለፉ መብትና ግዴታዎች

2.2.1 ውርስ የሚከፈትበት ጊዜና ሥፍራ

2.2.2 ከሟች ሊተላለፉ የሚችሉና ሊተላለፉ የማይችሉ መብትና ግዴታዎች

2.2.3 ስለሟች የውርስ ንብረት ልዩ ድንጋጌዎች

ሀ. የጡረታ ካሳ ክፍያ

ለ. በሞት ጊዜ የሚከፈል የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ

ምዕራፍ ሶስት፡- ለመውረስ የሚያስፈልግ ችሎታ

3.1 ጠቅላላ መግቢያ

3.2 ሟች በሞት በህይወት መኖር

ሀ. የተፀነሰ ልጅ

ለ. የህግ ሰውነት ያላቸው ድርጅቶች

ሐ. የአብሮ ሟችዎች ውርስ

3.3 ለወራሽነት ያልተገባ አለመሆን

3.3.1 ወንጀል ፈፅሞ መቀጣት

3.3.2 ሌሎች ለወራሽነት ያልተገነባ ነው የሚያሰኙ ምክንያቶች

ምዕራፍ አራት፡- ሳይናዘዝ የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት አፈፃፀም

4.1 ጠቅላላ መግቢያ

4.2 ያለ ኑዛዜ በሚፈፀም ውርስ ሊካፈሉ የሚችሉ የሥጋ ዘመዶች

ሀ. የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሾች

ለ. በሁለተኛ ደረጀ የሚጠሩ የሚች ወራሾች

ሐ. ሶስተኛ ደረጃ የሚጠሩ የሚች ወራሾች

መ. በአራተኛ ደረጃ የሚጠሩ የሚች ወራሾች

ምዕራፍ አምስት፡- በሚች ኑዛዜ መሰረት የሚፈፀም ውርስ

5.1 የኑዛዜ ፅንሰ ሀሳብ እድገትና ትርጉም

5.2 የኑዛዜ መሰረታዊ ባህሪያት

5.3 የኑዛዜ ዋጋ መኖር ሁኔታዎች

5.3.1 ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የሥራ ነገር ሁኔታዎች

5.3.2 በህጉ የተቀመጠው ፎርም አሚልቶ መገኘት

ምዕራፍ አንድ

ስለውርስ ህግ በጠቅላላውና የአወራረስ ስርዓት በኢትዮጵያ

1.1. ስለ ውርስ ህግ በጠቅላላው

“ውርስ” የሚለው ቃል የሥነ ቃልና በተለያዩ ሙያዎች የተለያየ ፍች አለው፡፡ በአማርኛ ቋንቋ “ውርስ” የሚለው ቃል በመውረስ ያተገኘ ንብረት ዕውቀት፣ ባህልና ሌሎች ነገሮች ለመግለፅ እንጠቀምበታለን፡፡ በህግ ሙያ “ውርስ” የግለሰቦችን የሲቪል መብት በሚደነግጉ የህግ ድንጋጌዎችና በአገሮች መካከል ያለውን ዓለም አቀፍ ግንኙነት ግዴታ ላይ ገብነት ባላቸው ዓለም አቀፍ ስምምት ወይም በልምድ የዳበሩ ህግጋት ውስጥ የተለያየ ተርጓሜ አለው፡፡ እኛ ትኩረት ሰጥተን የምናየው “ውርስ” የሚለው ቃል የግለሰቦችን የሲቨል መብት አስመልክቶ በውስጡ አዝሎ የያዛቸው ፍሬ ጉዳዮች ነው፡፡

ከዚህ አንፃር ውርስ የሚለው ቃል አንድ ማህበረሰብ የሚች ንብረቶች፣ መብቶችና ግዴታዎች በህይወት ለሚኖሩ ሰዎች ለማስተላለፍ የሚከተላቸውን አሰራሮች ለመግለፅ እንጠቀምበታለን፡፡ “ውርስ” የሚለው ቃል የሚች የሚንቀሣቀሡና የማይንቀሣቀሡ ንብረቶች ጥሬ ገንዘብና በሚች መሞት ምክንያት የማይቋረጡ መብቶችና ግዴታዎች ለወራሾቹ የሚተላለፍበትን አሠራር በአጭሩ ለመግለፅ እንጠቀምበታለን፡፡ የውርስ ህግ የሚለውን ፅንስ ሀሳብ የሚች የሚንቀሣቀሡና የማይንቀሣቀሡ ንብረቶች፣ የአክሲዮን ድርሻዎች ገንዘብና ተከፋይ ብድሮች፣ እዳዎች እና በሚች መሞት ምክንያት የማይቋረጡ የሚች መብቶችና ግዴታዎች ለሚች ወራሾች የሚተላለፍበትን ሥርዓት የውርስ ንብረት አስተዳደርና የውርስ ንብረት አከፋፈልና ሌሎች ተዛማጅ ጉዳዮችን የሚወስኑ ደንቦች የሚይዝ የህግ ማዕቀፍ ለመግለፅ እንጠቀምበታለን፡፡

የሚች ውርስ አወራራስ ሥርዓት የሚወስኑት የውርስ አወራረስ ደንቦች በጥንት ጊዜ እና በዘመናችን በይዘታቸውም ሆነ በአፈፃፀም ሒደታቸው የተለየዩ ናቸው፡፡ ጥንታዊ ሰው ሥራ ላይ የዋላቸው የውርስ ደንቦች ልማዳዊ የውርስ አወራረስ ደንቦች ናቸው፡፡ የማህበረሰቡ አባላት ልማዳዊ የአወራረስ ደንቦችን የሚያከብሩት የሚያመልኩበትን መለኮታዊ ሀይል ስልጣንና ቅጣት በመፍራት ለሚች መንፈስ ክብር በመስጠትና ከማህበረሰቡ የሚደርስባቸውን የማግለል እና ሌሎች እርምጃዎች በመፍራት ነበር፡፡

ልማዳዊ የአወራራስ ደንቦቹን የሚያከበሩት በጉለበትና በሐይል ተፈፃሚ የሚያደርጉ የመንግስት እርምጃና ቅጣት በመፍራት አልነበረም።

አሁን በዓለም ዙሪያ ባሉ አገሮች ታውጀው በሥራ ላይ ያሉ የውረስ ህግጋት በአግባቡ ያተቀረፀ ዝርዝርና ውስብስብ የውርስ አወራራስ ደንቦችን የያዙ ከመሆቸውም በላይ መንግስት ሉአላዊ ስልጣኑን በመጠቀም ተፈፃሚ የሚያደርጋቸው ናቸው።

በዓለማችን እየተሠራባቸው ያሉ ዘመናዊ የውርስ ህግጋት በመሠረታዊነት ሶስት አይነት የአወራረስ ሥርዓቶችን የሚዘረዝሩ የውርስ ደንቦችን የያዙ ናቸው። እነርሡም

- የሟች ውርስ ያለኑዛዜ ለሟች የሥጋና የጋብቻ ዘመዶች የሚፈፀሙበትን የአወራረስ ሥርዓት በዝርዝር የሚደነግጉ፣ ደንቦችን የያዙ (Rules of Interstate Succession)
- የሟች ውርስ በሟች ኑዛዜ መሠረት የሚፈፀምበትን ሥርዓት የሚደነግጉ ደንቦች የያዙ (Rules of testate Succession)
- የሟች ውርስ በሟች ከክፍል ኑዛዜና በከፊል ያለኑዛዜ የሚፈፀምበትን ደንቦች የየዙ (Rules of Painterly intestate and patriarchy Testate secession) የያዙ ናቸው።

በአጠቃላም አሁን እየተሠራባቸው ያሉ የውርስ ህግጋት የሟች የሚንቀሣቀሥ እና የማይንቀሣቀሥ ንብረት ገንዘብና ከሌሎች ስዎች የሚሰበሰብ ብድር ወይም ተከፋይ ገንዘብ የአክስዮን ድርሻና ሌሎች በሟች መሞት ምክንያት የማይቋረጡ የሟች መብትቻና ግዴታዎች ለሟች ወራሾች ቀልጣፋና ውጤታማ በሆነ መንገድ የሚተላለፍበትን የአወራረስ ሥርዓት የሚደነግጉ ናቸው። የውርስ ህግ መሠረታዊ ግብ ይኸ ብቻ ነው ብለው ያስባሉ?

1.2. የውርስ ህግ ታሪካዊ አመጣጥና እድገት

የውርስ ህግ ሟችን የአወራረስ ሥርዓት ግዥር የሆኑ ደንቦችን የያዘ የህግ ክፍል እንደሆነ በላይ ተገለፆል። ሆኖም ስለ ውርስ ህግ መሠረታዊ ግብ ለመረዳት

- በሰው ልጅ ማህበራዊ እድገት ውሰጥ የውርስ ህግ አስፈላጊነት የመነጋገሪያ አጀንዳ መሆን የጀመረው መቼ ነው?
- ለውርስ ህግ ደንቦችን መፈጠርና እድገት መሠረታዊ የሆነው ምክንያት ምንድን ነው? የሚሉትን ጥያቄዎች መመርመር ያሰፈልጋል።

የሰው ልጅ ከክርስቶስ ልደት በፊት ረዥም ዘመናት ቀደም ብሎ የአወራራስ ሥርዓትን የሚደነግጉ የውርስ ደንቦች ሥራ ላይ ማዋል እንደጀመረ በርካታ ጥናቶች ያረጋግጣሉ። አንዳንዶች ስለሚች የአወራረስ ሥርዓት የሰው ልጅ አውጥቶ ተፈፃሚ ያደረጋቸው የውርስ ደንቦች የሰውን ልጅ ጥንታዊ ስልጣኔ ያህል እደሜ ያስቆጠሩ ናቸው በማለት ይገልፃሉ። የሰው ልጅ በጥንታዊ የጋርዮሽ ሥርዓት ማህበር በነበረበት ዘመን የውረስ ህግ ድንጋጌዎች አልነበሩም። ምክንያቱም ንብረቱ የቤተሠብ ወይም የማህበረሰቡ የውል ባለቤትነት የያዘ በመሆኑ ሚች መሞት ምክንያት ያለ ባለቤት የሚቀር ሀብት ስለነበረ ነው። አንድ ሰው ሲሞት የሚች ንብረት የአወራረስ ሥርዓት ቁልፍ የማህበረሰብ ችግር አንገብጋቢ የመወያያ አጀንዳ መሆን የጀመረው የውል ንብረት ባለቤትነት እያከሰመ ሄዶ የግል ንብረት ባለቤትነት ማቆጥቆጥ ከጀመረ በኃላ ነው፡ የግል ንብረት ባለቤትነት ሲያቆጠቁጥ ግለሰቦች የተለያዩ የሚንቀሣቀሡና የማይቀሣቀሡ ንብረት ባለቤት ሆኑ። ስለሆነም አንድ ሰው ከሞት በላይ ንብረቱ ለማን ሊተላለፍ ይገባል?

- የሚችን ንብረት በቀዳሚነት የመውረስ መብት ያለው ማን ነው?
- ሚች ከአንድ በላይ የሆኑ ወራሾች ካሉት ደግሞ እያንዳንዳቸው የሚች ወራሾች ከሚች ንብረት ምን ያህል ሊደርሳቸው ይገባል?
- ሚች በህይወት ዘመኑ የተበደረውና እዳ እንዴትና በማን ለሚች አበዳሪዎች ይከፈላል?
- ሚች በህይወት ዘመኑ ያበደረውና ያልሰበሰበውን ተከፋይ ገንዘብ የሚች ተበዳሪዎች እንዴትና በምን ሁኔታ እንዲከፍሉ ማድረግ ይቻላል? የሚሉትና ሌሎች ተያያዥነት ያላቸው ጉዳዮች በማህበረሰቡን ሠላማዊ ኑሮና ግኑኝነት ማወክ ጀመሩ። ስለሆኑም ጥንናታዊው ማህበረሰብ አንድ ሰው በህይወት ዘመኑ ያካበተው ሀብት በሰላማዊ መንገድ በህይወት ለሚኖሩ ወራሾቹ የሚተላለፉበትን መላና ዘዴ በማፈላለግ የሚች የአወራረስ ሥርዓት የሚደነግጉ ደንቦችን ማዳበርና ሥራ ላይ ማዋል ጀመሩ። የውርስ ህግ መፍጠር መሠረታዊ ምክንያት የግል ንብረት ባለቤትነት ማቆጥቆጥና ማደግ ሲሆን የውርስ ህግና የግል ንብረት ባለቤትነት ያጠበቀ ቁርኝትና ተያያዥነት ያላቸው ናቸው።

በርካታ ጥናቶች እንደተረጋገጠው ጥንታዊ ማህበረሰብ ለመጀመሪያ ጊዜ የዳበረውና ሥራ ላይ የዋለው የአወራረስ ሥርዓት መወለድን ማለትም የዘር

ሀረግንና የሥጋ ዝምድናን መሠረት ያደረገ የአወራረስ ሥርዓት ነው። ይኸውም የአወራረሥ ሥርዓት ሚች በህይወት ዘመኑ ያጠራቀመው ሀብት ለማን ሊተላለፍ እንደሚገባ በኑዛዜ ወይም በሌላ መንገድ እንዲወስን እድል የሚሰጥ አልነበረም። ይልቁንም የሚች የመጨረሻ ቃልና ፍላጎት ከግምት ውስጥ ማያስገባ የሚችን ወራሾች ለእርሱ ባለቸው የሥጋ ዝምድና ቅርበት መሠረት በማድረግ እንዲወርሡ ይፈቅድ ነበር።

የሚች ውርስ ሚች ከመሞቱ በፊት በተናገረው ቃልና ትዕዛዝ መሠረት ለወራሾች የሚተላለፍበት የአወራረስ ሥርዓት ዘርንና መወለድን መሠረት አድርጎ ይፈፀም የነበረው የአወራረስ ሥርዓት ሥራ ላይ ከዋለ ከብዙ ዘመን በኋላ አንደሆነ በመስኩ ያደረጉት ጥናቶች ያሣያሉ። የሚችን ኑዛዜ መሠረት በማድረግ የሚችን ውርስ ለማስፈፀም የሚያሰችል ደንቦች መደንገግና ማዳበር አይነተኛው ምክንያት የዘር ሀረግንና መወለድን ብቻ መሠረት በማድረግ ማህበረሰቡ ያከናውነው የነበረው የአወራረስ ሥርዓት ኃላ ቀርና ያልዳበሩና ሚች በሞት ሲለይ ንብረቱ ለማን ቢተላለፍለት እንደሚፈልግ ያለውን ፈቃድና ፍላጎት ከግምት ውስጥ የማያስገቡ አስገዳጅ የነበሩ መሆናቸው ነው። የዘር ሀረግንና መወለድን መሠረት በማድረግ ብቻ የሚች አወራረስ የሚደነግጉት ጥንታዊ የአወራረስ ደንቦች የሰው ልጅ ከሞተ በኋላ በንብረት ላይ ለማዘዝ የነበረውን ፍላጎትና መብት ዕውቅና የማይሰጡ ከዚህ መሠረታዊ ፍላጎትና ስሜት በሚቃረን መንገድ አስገዳጅ ሆነው የተደነገጉና በርካታ ጉድለቶች የነበሩባቸው ነበሩ። የዘር ሀረግንና መውረስን መሠረት ያደረጉት የአወራረስ ደንቦች የሚችን ወራሾች በእድሜዓቸው በፆታቸውና በሌሎች ምክንያቶች ልዩነት የሚፈጥሩ መሆናቸውን ጥንታዊውን እንግሊዝ የውርስ ህግና የዳግማዊያን የውርስ ህግ ደንቦች በመርመር ለመረዳት ይቻላል። ሰለሆነም መወለድን መሠራት በማድረግ የሚችን አወራረስ ሥርዓት ለማስፈፀም ጥንታዊ ማህበረሰቦች ሥራ ላይ የዋሉት የአወራረስ ደንብ

- የሚች የቅርብ የሥጋ ዘመዶች የወገኑ ሚች በህይወት እያለ በህይወቱ ሥኬታማ እንዳይሆን በተለያየ መንገድ በደል ሲፈፅሙበት ያኖሩትን ዘመዶቹ ሚች ሲሞት ዝምድናቸውን በመቁጠር ብቻ የሚች ወራሽ የሚያደርግና የሚችን ንብረት እንዲከፍሉ የሚያደርጉ በመሆኑ፣

- በሚች የሥጋ ዝምድና የሌላቸው ነገር ግን ሚችን በህይወት ዘመኑ ደስተኛና ስኬታማ እንደሆን ከፍተኛ አስተዋፅኦ ላበረከቱ ሰዎች ሚች ንብረቱን ሊያስተላልፍላቸው ቢፈልግ እንኳን ይህንን የማይፈቅድና የሚች የዋጋ ዘመዶች ባለመሆናቸው ብቻ የሚች ወዳጆችና ባለውለታዎች በሚች ፍቃድና ፍላጎት ከንብረቱ እንዲካፈሉ የማይፈቅድ ከልካይና አስገዳጅ የነበረ በመሆኑ፣
- ሚች ከሥጋ ዘመዶቹ መካከል የበለጠ ድጋፍ የሚያስፈልጋቸውን ለመለየት ከንብረቱ ከፍ ያለውን ድርሻ እንዲወሰድ ለማድረግ ለሚች ፍቃድና ፍላጎት ዋጋ የማይሰጥና ሚች ከሞተ በኃላ የንብረቱን አወራረስ ለመቆጣጠርና ለመወሰን ያለውን ፍላጎትና ምኞች ዕውቅና የማይሰጥ ገደብና አስገዳጅ መሆኑ፣ ማህበረሰብ ቀስ በቀስ የሚች ሚስት በሚች ኑዛዜ መሠረት የሚፈፅሙበትን የአወራረስ ሥርዓት ለማዳበር አይነተኛ ምክንያት መሆኑን በመስኩ ጥናት ያደረጉ ሙሁራን በርካታ አብነቶችን በማንሣት ይገልፃሉ፡፡ ይኸም ሆኖ የሚችን ውርስ በሚች ኑዛዜ መሠረት የሚፈፀምበትን የአወራረስ ደንቦች የሰው ልጅ ሥራ ላይ ማዋል የጀመረው ከክርስቶስ ልደት በፊት ብዙ ዘመናት ቀደም ብሎ እንደሆነ ጥንታዊ ግብኦች ከክርስቶስ ልደት በፊት ከ2900 — 2750 ዓመት ዓለም ሥራ ላይ የዋሉት የነበረውን የሀምራቢ ህግ እና የጥንታዊ ግሪኮችን የሳሎን ህግ በማየት ለመረዳት ይቻላል፡፡

በአጠቃላይ የሰው ልጅ የምርት ማምረቻ መሣሪያዎችን እያሻሻለ በመጠቀም ለዕለት ፍጆታው ከሚያስፈልገው በላይ ተረፈ ምርት ማምረትና የግል ንብረት ባለቤት መሆን ከጀመረበት ጊዜ ጀመሮ የውርስ አወራረስ ሥርዓት ደንቦችን ሥራ ላይ ለማዋልና በየጊዜው በማሻሻል አሁን ካለበት ደረጃ ላይ ደርሷል፡፡ ማህበረሰብ በመጀመሪያው ወቅት የዘር ትስስርና የዝምድና ሀረግን ብቻ መሠረት ያደረጉ የውርስ አወራረስ ደንቦች በኃላ ደግሞ የሚችን ፈቃድና ፍላጎት ማለትም የሚችን ኑዛዜ መሠረት በማድረግ የሚችን ውርስ የሚያስተላልፍበት የአወራረስ ሥርዓት ደንቦች በየደረጃው ከሚያጋጥሙት ነባራዊ ዕውነታና ችግር ለመፍታት በሚያስችለው መንገድ እያሻሻለ ሥራ ላይ ሲያውሉ የኖረ የህግ ክፍል ነው፡፡

የውርስ ህግ ታሪካዊ አመጣጥና እድገት ማየት መሠረታዊ ፋይዳ የውርስ ህግ እጅግ በጣም ብዙ ዘመናትን ያስቆጠረና የህግ ክፍል መሆኑን ማሣያት አይደለም። በአንዳሩ የሰው ልጅ የንብረት ባለቤትነት መብት ወስንና አድማስ እስከ ምን ድረስ መሆን አለበት? አንድ ሰው ከሞተ በኃላ ንብረቱ ለማንና እንዴት መተላለፍ እንዳለበትና ለምን አይነት ግልጋሎት ሊውል እንደሚገባ የመቆጣጠርና የመወሰን መብቱ ህጋዊ ዕውቅና እና ጥበቃ ሊሰጠው ይገባል ወይስ አይገባም የሚሉትን ሌሎች ተዛማጅ ጉዳዮች ላይ መሠረታዊ ምላሽ መስጠት የተደነገገ የህግ ክፍል መሆኑን ለማሣያት ነው። የውርስ ህግ የሰው ልጅ ስልጣኔ ያህል የኖረ እድሜ ጠገብ የህግ ክፍል ከመሆኑ በተጨማሪ በዘመናችን ስሜታዊው ፈጣን የቴክኖሎጅ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ እድገት ለማፋጠን በቁልፍ መሣሪያነት ከሚያገለግሉት የተለያዩ የህግ ክፍሎች አንደኛው በመሆኑ ነው።

አንድ ሰው እሱ ከሞተ በኃላ ስለ ንብረቱ ሁኔታ የመወሰን ተፈጥሯአዊና ህግ መንግስታዊ መብት አለው ከለው ያስባሉ? ለምን?

1.3. የአወራረስ ሥርዓት በኢትዮጵያ

የውርስ ህግ አወጣጥና እድገት ከግል ንብረት አመጣጥና እድገት ጋር የጠበቀ ግኑኝነት እንዳለው ከላይ ተገልፆል። ከዚህ መሠረታዊ ነጥብ ተነስተን በኢትዮጵያ የገበሬውንና አሁን ያለውን የአወራረስ ሥርዓት ስንመረምር፣ በፊትም ጊዜ ሆነ አሁን፣ አገሪቱ አንድ የወጥ የሆነ የአወራረሥ ሥርዓት የውርስ ደንቦች የሌሏት መሆኑን ለመረዳት ይችላል። ኢትዮጵያ የተለያዩ ማህበረሰቦች ባህልና ልማዳዊ ደንቦች፣ የተለያዩ ሀይማኖቶች የአወራረስ ደንቦችና በዘመናዊ መልክ የተቀረፅ የፍትሐብሔር ህግ የውርስ ደንቦች ጎንበጎን ተፈፃሚ ለማድረግ በተለያዩና በርካታ የሚች ውርስ አወራረስ ሥርዓቶች ዕውቅና የሰጠች አገር ናት።

በኢትዮጵያ ሲሠራባቸው የኖሩና እየተሠራባቸው ያሉ የሚች ውርስ አወራረስ ደንቦች በሶስት የተለያዩ ታሪካዊ ወቅቶች አንፃር መመርመር ይቻላል። እነርሡም

- 1952 የፍትሐብሔር ህጉ ከመውጣቱ በፊት የሚች ውርስ የአወራረስ ሥርዓት ላይ ተፈፃሚነት የነበራቸው የውርስ ደንቦች
- 1952 ዓ.ም የፍትሐብሔር ህጉ ከጣ በኃላ እስከ ነሐሴ1987 ተፈፃሚነት የነበራቸው የውርስ አወራረስ ደንቦችና
- ከነሐሴ ወር 1987 ዓ.ም በኃላ በአገሪቱ እየተሠራባቸው ያሉ የአወራረስ ሥርዓቶች ናቸው።

ሀ. የመጀመሪያውን በተመለከተ፣ 1952 ዓ.ም የፍትሐብሔር ህጉ ከመውጣቱ በፊት በአገሪቱ፣ የሚች ውርስ የሚኖሩበትን ማህበረሰብ ልምድና ባህላዊ ደንቦች፣ የክርስትና ሀይማኖት ተፅዕኖ ያለበትን የፍትሐነገስት ድንጋጌዎች እና የሼሪዓ ህገን መሠረት በማድረግ የሚፈፀሙ፣ የተለያየ ይዘት ባህሪና ውጤት የነበራቸው የውርስ አወራረስ ሥርዓቶች እንደነበሩ በዚህ መስብ የተጠኑ ጥናቶች ያሣያል። ስለዚህ የፍትሐብሔር ህጉ ፀድቆ ሥራ ላይ ከመዋሉ በፊት ባህላዊና ልማዳዊ የአወራረስ ደንቦች፣ የፍትሐነገስቱ የአወራረስ ደንቦች እና የሼሪዓ የአወራረስ ደንቦች ጎንበጎን ይሠራባቸውና ህጋዊ ውጤትም የነበራቸው መሆኑን እንረዳለን።

ለ. ህግ አውጭው የፍትሐብሔር ህጉን ስያውጅ፣ በአገሪቱ አንድና ወጥ የሆነ የአወራረስ ሥርዓትና የውርስ ህግ እንዲኖር በማሰብ ስለውርስ ዝርዝር ድንጋጌዎችን አውጇል። ህግ አውጪም በአገሪቱ ያሉ የውርስ አወራረስ ሥርዓቶች በፍትሐብሔር ህጉ የውርስ ድንጋጌዎች ብቻ የማስፈፀም ፍላጎት የነበረው መሆኑን፣ በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 3347 አንቀፅ 1 ግልፅ የሆነ ተቃራኒ ድንጋጌ ከሌለ በቀር በዚህ በፍትሐብሔር ህግ ውስጥ የተመለከቱ ጉዳዮች ከዚህ በፊት በልምድ ወይም ተፅፈው ይሠራባቸው የነበሩ ደንቦች ሁሉ በፍትሐብሔር ህግ ስለተተካ ተሽረዋል በማለት በግልፅ በማስቀመጥ፣ የውርስ አወራረስ አስመልክቶ ሲሠራባቸው የነበሩ፣ ልማዳዊ ደንቦች ሀይማኖታዊ ህግጋትና የተሻሩና በፍትሐብሔር ህጉ የተተኩ መሆኑን አውጇል። በወቅቱ የነበረው ህግ አውጭ አንድ ወጥነትና ተፈፃሚነት ያለው አንድ የውርስ ህግ እንዲኖር በማሰብ አንድ የአወራረስ ሥርዓት ለማስፈን የምክረ ቢሆንም ይህንን ህግ ተግባራዊ ለማድረግ አልቻለም።

ምክንያቱም የፍትሐብሔር ህጉ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች በሁሉም ማህበረሰብ ተቀባይነት አለማግኘታቸውና የተለያዩ ማህበረሰቦች የፍትሐብሔር ህጉ ከመጣ በኃላ ባህላቸውንና ልማዳዊ የአወራረስ ደንቦቻቸውን መሠረት በማድረግ የሚችን የአወራረስ ሥርዓት ተፈፃሚ ማድረግ መቀጠላቸው መንግስቱም የፍትሐብሔር ህጉን ከዳር እስከዳር ተፈፃሚ ለማድረግ አቅም ያልነበረው በመሆኑና

- በአዋጅ ቁጥር 62/1936 የተቋቋሙት የሸሪዓ ፍርድ ቤቶች ሙስሊሙ ህብረተሰብ ባቀረበው አቤቱታ መሠረት የፍትሐብሔር ህጉ ፀድቆ ሥራ ላይ ከዋለ በኃላ በሸሪዓ መሠረት የሙስሊሙን ህብረተሰብ የጋብቻ፣ የልጆች አስተዳደግ፣ የዋቅፍ ስጦታና የውርስ ጉዳይ ዳኝነት ማየታቸውን እንዲቀጥሉ በፍትህ ሚኒስትር በተፃፈ ደብዳቤ መሠረት ሥራቸውን ያለማቋረጥ በመቀጠላቸውን ስናይ ህግ አውጭ አንድ ወጥ የውርስ አወራረስ ሥርዓት ለመዘርጋት በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 3347 ንዑስ አንቀፅ 1 ያወጀው ግልፅ ድንጋጌ፣ ምንም አይነት ተግባሪዊ ለውጥ አላስከተለም፡፡ ስለሆነም 1952 ዓ.ም የኢ.ፊ.ድ.ሪ. ህገ መንግስት ሥራ ላይ እስከዋለበት ነሐሴ 1987 ዓ.ም ድረስ፣ በኢትዮጵያ የሚች ውርስ ልማዳዊ የውርስ ደንቦችን፣ የሸሪዓ የውርስ ደንቦችንና የፍትሐብሔር ህጉ የውርስ ድንጎጌዎች መሠረት በማድረግ ስፈፀም የቆየ መሆኑ የሚያከራክር አይደለም፡፡

ሰለዚህ ሁለተኛው የኢትዮጵያ የአወራረስ ሥርዓት ዘመን መንግስት በግልፅ ድንጋጌ በፍትሐበሔር ህጉ የውርስ ህግ ደንቦች ውጭ ያሉትን ልማዳዊና ሀይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦች የሻረበትና ዕውቅና ያነሣበት በተግባር ግን የሚች ውርስ ባህላዊና ልማዳዊ ደንቦች በሸሪዓ እና የፍትሐብሔር ህጉ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች ሲፈፀም የኖረበት የእድገት ደርጃ እንደሆነ ለማየት ይቻላል፡፡ ይኸ ዘመን ህግ አውጭው በመርህ ደረጃ ያወጀው ድንጋጌ በንድፍ ሀሳብ ብቻ ሆኖ የቀረበት ህብረተሰቡ ደግሞ ልማዳዊና ሀይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦችን ተግባራዊ በማድረግ በህግ አውጭው አንድና ወጥ የሆነ የአወራራስ ሥርዓት የመዘርጋት ፍላጎት ማህበራዊ ተቀባይነትና ተፈፃሚነት የሌለው መሆኑን በተግባር የሚየበት ዘመን ነው፡፡

ሐ) ስለ ኢትዮጵያ የአወራራሽ ስርዓት ስናነሳ በሶስተኛ ደረጃ የሚታየው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግስት ፀድቆ ስራ ላይ ከዋለ በኋላ ያለው፣ የአወራረስ ስርዓት ነው። ህገ መንግስቱ የግል መብቶችን በተለከተ የሚነሱ ክርክሮች በተከራካሪዎቹ ፈቃድ በባህላዊ ወይም ኃይማኖታዊ ፍርድ ቤት የመዳኘት መብትን በአንቀጽ 34 ንዑስ አንቀጽ 5 ደንግጓል። ከዚህ በተጨማሪ የሕዝብ ተወካዮች ምክርቤትና የክልል ምክርቤት ለህገመንግስቱ አንቀጽ 34 ንዑስ አንቀጽ 5 መሠረት የሀይማኖት እና የባህል ፍርድቤቶችን ሊያቋቁሙ ወይም ዕውቅና ሊሰጡ እንደሚችሉ ከመደንገጉም በላይ ህገመንግስቱ ከመጽደቁ በፊት ዕውቅና አግኝተው ሲሰራባቸው የነበሩ የኃይማኖትና የባህል ፍርድ ቤቶች በህገመንግስቱ መሰረት በአንቀጽ 78 ንዑስ አንቀጽ 5 በግልጽ ደንግጓል። በዚህ መሰረት፣ የፌዴራል ሼሪዓ ፍርድ ቤት በአዋጅ ቁጥር 188/1992 መሠረት ተጠናክሮ ስራውን የቀጠለ ሲሆን ክልሎችን የክልል ሸሪዓ ፍርድ ቤቶችን የማጠናከሪያ አዋጆችን በማወጅ ስራቸውን እንዲቀጥሉ አድርገዋል።

ከዚህ አንፃር ስንመዝነው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግስት ፀድቆ ሥራ ላይ ከዋለበት ነሐሴ 1 ቀን 1987 ዓ.ም ጀምሮ በኢትዮጵያ ባህላዊና ልማዳዊ የአወራረስ ደንቦች፣ ሀይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦች ህገ መንግስታዊ ዕውቅናና ጥበቃ አግኝተው ከፍታብሔር ህጉ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች ጐንበጐን እየተተገበሩ ይገኛሉ። ስለዚህ አሁን ያለው የአወራረስ ስርዓቶች ስንመለከት ሁለት መሠረታዊ እና ልዩ ባህሪያት ያሉት ነው። የመጀመሪያው በእኩል ደረጃ ህገመንግስታዊ ዕውቅናና ጥበቃ በተሰጣቸው

- ባሕላዊና ልማዳዊ የውርስ አወራረስ ደንቦች
- ሀይማኖታዊ የውርስ አወራረስ ደንቦችና
- በፍታብሔር ህጉ የውርስ ድንጋጌዎች መሠረት የማፈፀሙ

የተለያዩ አይነት ባህሪ እና ውጤት ያላቸው የአወራረስ ሥርአቶች በአገሪቱ ውስጥ ተግባራዊ እየሆኑ መሆናቸው ሲሆን፣ ሁለተኛው በሚች የውርስ አወራረስ ሒደት ሥርዓት ሲፈፀም የሚነሱ ክርክሮች ተፈፃሚነት ያላቸውን የአወራረስ ደንቦች የመምረጥ መብት ሙሉ በሙሉ የተከራካሪዎች መሆኑ ነው። እዚህ ላይ መታየት ያለበት ከተከራካሪዎቹ አንደኛው በልማዳዊ ወይም ሀይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦች መሰረት

ለመዳኘት ፈቃደኛ ካልሆነ ጉዳዩ በፍታብሔር ህጉ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች መሰረት የሚፈፀም መሆኑ መዘንጋት የለበትም፡- ስለሆነም ዜጐች የፍታብሔር ህጉን የውርስ ደንቦች ተፈፃሚነት የሚያስቀሩት ጉዳዩ በባህላዊ ወይም ኃይማኖታዊ የአወራረስ ደንብ እንዲፈፀም ሙሉ በሙሉ ሲስማሙና ፈቃደኛ ሲሆኑ ብቻ ነው፡፡

1.4 የተለያየ አይነትና ባሕሪያት ውጤት ያላቸው የውርስ አወራረስ ደንቦች መኖራቸው ያለው ጠንካራና ደካማ ጐን

ከላይ እንደተገለፀው በአገሪቱ አንድ ወጥ የሆነ የአወራረስ ሥርዓት ኖሮ የማያውቅ ሲሆን አንድና ወጥነት ያለው የአወራረስ ሥርዓት ለመዘርጋት የተደረገው ሙከራም ተግባራዊ ውጤት አላስገኘም፡፡ ይህም በመሆኑና ህገመንግስቱ ባህልን፣ ሃይማኖትን መሰረት ለሚያደርጉ የአወራረስ ደንቦች ዕውቅናና ጥበቃ ሰጥቷል፡፡ ይህም ዜጐች በፈቃዳቸውና በፍላጎታቸው የህብረተሰባቸው ባህላዊ የውርስ ደንቦች ወይም ኃይማኖታዊ የውርስ ድንጋጌዎች መሰረት የሚች ውርስ የሚያስፈፅሙበት እድል የሚሰጥ በመሆኑ፣ ዜጐች የግል ጉዳያቸው በመረጡት መንገድ የመጠየቅና የመዳኘት መብታቸውን ያረጋግጣል፡፡ ይህም ሊመሰገን የሚገባው ጠንካራ ጎን እንደሆነ ለመረዳት ይቻላል፡፡

በሌላ በኩል ከአንድ በላይ የሆኑ የውርስ አወራረስ ስርዓቶች በአንዲት አገር ውስጥ ተግባራዊ ለማድረግ ሲሞከር የአንዱ የአወራረስ ሥርዓት ደንቦች ከሌላው የሚለያዩበት ሰፊ ሁኔታ ስለሚኖርና ከሚች ወራሾች መካከል የተወሰኑትን በአንደኛው የአወራረስ ስርዓት ሌሎቹ ደግሞ በሌላ የአወራረስ ሥርዓት መሰረት የሚች ውርስ እንዲፈፀም ለማድረግ የየበኩላቸውን ጥያቄ ስለሚያቀርቡና በሌሎች ምክንያቶች የሚፈጠረው የተለያዩ የውርስ ደንቦችና የአፈፃፀም ግጭት ምክንያት የሚፈጠሩ ችግሮች አሉ፡፡ በኢትዮጵያ ተፈፃሚነት ያላቸው ባህላዊ የአወራረስ ሥርዓቶች ብዛታቸውን፣ ይዘታቸውን የሚያስችል ወጥ ጥናት ባለመደረጉ በእርግጠኝነት ብዛታቸውን፣ ይዘታቸውንና የአፈፃፀም ሒደታቸውን ከሌሎች ኃይማኖታዊና የፍታብሔር ህግ የውርስ ድንጋጌዎች ጋር በማነፃፀር ለመግለጽ አይቻልም፡፡ ሆኖም የተለያዩ የብሔር ብሔረሰቦች ጎሳዎችና ማህበረሰቦች የየራሳቸው ባህላዊ የውርስ አወራረስ ደንቦች እንዳላቸውና እነዚህም በይዘትም ሆነ በአፈፃፀም የተለያየ ይዘትና በህሪ እንዳላቸው በተለያየ ጊዜ ከተደረጉ አጫጭር የዳሰሳ ጥናቶች ለመረዳት ይቻላል፡፡

ስለሆነም በኢትዮጵያ ተግባራዊ እየሆኑ ባሉ የባህል አወራረስ ደንቦች መካከል ያለው ልዩነትና አንድነት እንደዚሁም እያንዳንዱ ባህላዊ የውርስ አወራረስ ሥርዓት እየተሰራባቸው ካሉት የፍትሐብሔር ህጉ እና የሸሪዓ የውርስ ድንጋጌዎች ያላቸውን አንድነት እና ልዩነት በንጽጽር ለማቅረብ አይቻልም። በአንጻሩ ጐን በጎን የሚተረጉሟቸው እና የሚያስፈጽሟቸው ፍርድ ቤቶች ተቋቁመው እየተሰራባቸው ባሉት የፍትሐብሔር ሕግ የውርስ ደንቦችና በሸሪዓ የውርስ ደንቦች መካከል ያለውን መሰረታዊ የይዘት ልዩነትም በአፈፃፀም ሒደት እየተከሰቱ ያሉ መሠረታዊ ችግሮች ማየት በአገራችን የተለያዩ ባህላዊ ኃይማኖታዊና የፍትሐብሔር ህግ የተደነገገውን የአወራረስ ሥርዓት ተግባራዊ በማድረግ ሒደት ጥንቃቄ ሊደረግባቸው የሚገቡ መሰረታዊ ጉዳዮች ለመረዳት ጠቀሜታ ስለሚኖረው በአጭሩ ማየት ይጠይቃል።

4.1.1. የሸሪዓና የፍትሐብሔር የውርስ ደንቦች መካከል የሚታየው መሠረታዊ ልዩነትና በአፈፃፀም የሚታዩ ችግሮች

ሀ) በሸሪዓና በፍትሐብሔር ህጉ መሰረታዊ የፖሊሲ ሐሳብ ልዩነቶች የሸሪዓም ሆነ የፍትሐብሔር ህጉ የውርስ ደንቦች መሰረታዊ ግብ የሚችን ውርስ ለወራሾቹ ማስተላለፍ ቢሆኑም በይዘታቸው አንድ አንድ መሰረታዊ ልዩነቶች አሏቸው። ይህም ልዩነት ሁለቱ ህግጋት መካከል የተካተቱ የፖሊሲ ሀሳብ ልዩነት ነፀብራቅ ነው። ከልዩነቶቹ ጥቂቶቹን ስንመለከት፣

- የፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ወራሾች ከሚች በሀይማኖትና በእምነት መለየታቸው የወራሽነት መብታቸውን አያሳጣቸውም። በሌላ በኩል ሚች ሙስሊም ከሆነ የእስልምና ኃይማኖት ተከታይ ያልሆኑ ወራሻቹ በሚች ውርስ እንዳይሳተፉ የሸሪዓ የውርስ ደንቦች ይከለክላሉ።
- የፍትሐብሔር ህጉ የሚች ሴትና ወንድ ወራሾች በጾታቸው ምክንያት የተለያየ ድርሻ እንዲወስዱ አያስገድድም። በእኩል የዝምድና ደረጃ እስካላቸው ድረስ እኩል ድርሻ ያገኛሉ። በሸሪዓ የሚች ሴት ልጆች ከሚች ውርስ አንድ ሶስተኛ የሚሰጣቸው ሲሆን ወንዶች ሁለት ሶስተኛ ይወስዳሉ።
- በሸሪዓ ሚስት ባሏን የመውረስ መብት ያላትና ከባሏ ውርስ አንድ ስምንተኛ የማግኘት መብት ያላት ሲሆን በፍትሐብሔር ህግ መሰረት ሚስት ባሏን የመውረስ መብት የላትም።

- የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ህግ ሚች ከወራሾቹ አንዱን በኑዛዜ የመንቀል መብት ያለው መሆኑን የሚደነግግ ሲሆን በሸሪዓ ሚች ወራሾቹን በኑዛዜ የመንቀል መብት የለውም፡፡
- በፍትሐብሔር ህጉ ሚች በኑዛዜ ንብረቱን ለሶስተኛ ወገን የማስተላለፍ መብት ያለው ሲሆን በሸሪዓ አንድ ሰው በኑዛዜ ሊያስተላልፍ የሚችለው የንብረቱን አንድ ሶስተኛ ብቻ ነው፡፡

ለ) በአፈፃፀም የሚታዩ ችግሮች

በሁለቱ ህጐች መካከል ያሉት እነዚህ እና ሌሎች መሰረታዊ ልዩነቶች ሚች ሙስሊም በሆነ ጊዜና የሚች ወራሾች የሌላ ኃይማኖት ተከታይ ወይም ከጋብቻ ውጭ የተወለዱ በሆኑ ጊዜ ወይም ሚች በጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታና ነጠላ የኑዛዜ ስጦታ ንብረቱን ባከፋፈለ ጊዜ በሸሪአ ተጠቃሚ የሚሆኑት ወራሾቹ በሸሪዓ መሠረት ውርሱ እንዲፈፀም ሌሎች ደግሞ በፍትሐብሔር ህጉ መሰረት ታይቶ እንዲወሰን በየበኩላቸው የወራሽነት ማረጋገጫ ለማግኘትና ውርሱን ለመካፈል ክስ የሚያቀርቡበትና የአንድ ሰው ውርስ ጎን በጎን በሁለት ፍርድ ቤቶች የሚታይበት ሁኔታ ያጋጥማል፡፡

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግስት አንቀፅ 34 ንዑስ አንቀፅ 5 ይህንን ችግር ዘለቄታ መፍትሔ ለመስጠት ታስቦ የተደነገገ ሲሆን ይህንንም ተግባራዊ ለማድረግ ይቻል ዘንድ የፌዴራል ሸሪዓ ፍርድ ቤቶችን ለማጠናከር አዋጅ ቁጥር 188/1992 ታውጇል፡፡ በተለያዩ ክልሎችም የክልል ሸሪዓ ፍርድ ቤቶች ማጠናከሪያ አዋጆች ታውጀዋል፡፡ እነዚህ የህግ ማዕቀፎች ከመውጣታቸው በፊት የነበሩ በርካታ ችግሮችን ለመፍታት እንዲረዱ የሚስተባበል ባይሆንም አሁንም ቢሆን

- በህግ ማዕቀፎቹ ድንጋጌዎች ግልፅ አለመሆንና በአንድ አንድ ጉዳዮች ክፍተት ያለባቸው በመሆኑ የተነሳና
- መደበኛው ፍርድ ቤት እና የሸሪዓ ፍርድ ቤቶች ህግን በመተርጎምና በማስፈፀም ሒደት የየራሳቸው ችግር ያለባቸው በመሆኑ

ሁለቱን የውርስ ህግጋት በማስፈፀም በኩል በርካታ ችግሮች እንደሚፈጠሩና ችግሮቹ ከፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አልፈው የህገመንግስት አጣሪ ጉባኤና የፌዴሬሽን ምክር ቤት የመነጋገሪያ አጀንዳ እየሆኑ መሆኑን አንድ አንድ ጉዳዮችን አንስቶ ማየት ይቻላል፡፡

በዚህ በኩል በህግ አተረጓጎምና አፈፃፀም ያሉ ችግሮችን ለመረዳት

- በአንሻ መሐመድና ከድጃ በሽራ
- በወ/ሮ ፈንታየ መሐመድና ወ/ሮ እናትነሽ ከተማ መካከል የተደረጉ ክርክሮችንና በየደረጃው የተሰጡ ውሳኔዎች መመርመሩ ጠቀሜታ ይኖረዋል፡፡

በአጠቃላይ በአገራችን እየተሰራባቸው ያሉ በርካታ ባህላዊና ኃይማኖታዊ የአወራረስ ሥርዓቶች ከፍትሐብሔር ህጉ የአወራረስ ደንቦች ጋር ጎን በጎን ሥራ ላይ በሚውሉበት ጊዜ የሚከሰቱትን ችግሮች መሰረታዊ ባህሪ ችግሮቹ የሚፈቱበትን የህግ አግባብ በመረዳት ለተግባራዊ እንቅስቃሴ ዝግጁ ለመሆን ስልጠናዎች በአካባቢያችን ያሉትን ባህላዊ ኃይማኖታዊ የአወራረስ ሥርዓቶች መሰረታዊ ደንቦች እና የአፈፃፀም ሥርዓት ላይ ስልጣኖቹ በየአካባቢያቸው የዳሰሳ ጥናት በማድረግ በጥናቱ ግኝት ላይ የጋራ ውይይት እንዲያደርጉ ማድረግ የላቀ ጠቀሜታ ስላለው ትኩረት ሊሰጠው የሚገባው ነጥብ ነው፡፡

የመወያያ ጥያቄዎች

1. የአንዲት አገር ፖሊሲና ስትራቴጂ በውርስ ህግ ውስጥ የሚካተትበትና የሚንፀባረቅበት አግባብ አለ ብለው ያስባሉ? እንዴት?
2. የውርስ ህግ አንድ ሰው በህይወት በነበረበት ጊዜ ያለው የንብረት ባለቤት የመሆን መብት ከሞት ከተለየም በኋላ ተፈፃሚነት የሚያደርግ ከንብረት ባለቤትነት መብት ጋር በእጅጉ የተቆራኘ የህግ ክፍል እንደሆነ የሚገልፁ ጸሐፊዎች አሉ፡፡ የውርስ ህግ መሠረታዊ ግብና ዓላማ ምንድን ነው?
3. የሚች ውርስን በማስፈፀም በኩል በፌዴራልም ሆነ በክልል ደረጃ የተቋቋሙ መደበኛ ፍርድ ቤቶችና በሸሪዓ ፍርድ ቤቶች ላይ የተጣለ የህግ ገደብ አለ ብለው ያስባሉ? ለምን?
4. ባህላዊ የአወራረስ ደንቦች ኃይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦች እና የፍትሐብሔር ህጉ የውርስ ደንቦች ጎን በጎን ሥራ ላይ መዋላቸው ምን አይነት ጠቀሜታ እና ጉዳት ይኖራቸዋል ብለው ያስባሉ? ያብራሩ፡፡
5. አንድ ሙስሊም ወንድ ከዚህ ዓለም በሞት ይለያል፡፡ የሚች ሚስት በሸሪዓ መሠረት ሚች ያገባት ህጋዊ ሚስት መሆኗን አጣርቶ ማስረጃ እንዲሰጣት በአካባቢዋ ላለው የናኪባ ፍርድ ማመልከቻ ታቀርባለች፡፡ ይህ ማለት የጋራ ንብረት አከፋፈል በሸሪዓ መጣራት እንዲከናወን በአዋጅ ቁጥር 188/1992 አንቀፅ 4 ንዑስ አንቀፅ 2 መሠረት ሰጥታለች ማለት ነውን? ለምን?

6. ወ/ሮ ጸታ ዑመር አ ሰማት አበ ዝ በሸሪዓ ሕ መሠረፔ ተ ብተው ሃቨ ዓመፔ ጸ ሩ በኂላ ባልባው በዚህ ዓመፔ በሞፔ ቭለቨል። በዚህ ወቅፔ ሴፔቮዋ በሸሪዓ መሠረፔ ጸሚኖ ር ብኖ ወኮማ ባቹረኖ ባሚኖ ሕ ዊ ሚስፔ መሆ፟ት ለማረ ጎ ለሸሪዓ ምርታ ቤፔ አቤቱ አቅርባ ሸሪዓ በሚወቅተው መሠረፔ ባተ ባኖ ባሚኖ ሚስፔ መሆ፟ት ባሚቨረ ጎ ማስረ ባሸሪዓ ምርታ ቤፔ ቭሰኃ ል። በሌላ ባወተራል ባክልሉ ባቤተሠብ ሕ ብኖ ባሚቋረጎ በፔ አትተቾው ምክቭፔ ጸተ ቢዎቷ አትተቾው በሞፔ ሲለቭ መሆትት ቭተት ል። ብኖው ሲወርስ ተ ሞ ባ ራ ትብረ ው ጾል ተጸምሎ ባሚኖ ታርሻ ለወራሾቷ ባሚስፔ ታርሻ ተ ሞ ለራሷ ትተሚሆት ባቤተሠብ ሕ ጎ ታት ጋኖ ቨሣቨሉ።

ወ/ሮ ጸታ ዑመር ባሸሪዓ ምርታ ቤፔ ባሚኖ ሚስፔ ስለመሆ፟ አረ ባሰኃፔት ማስረ በማቨቨዝ ባሚኖ ወራሾኖ ማሽ ትብረ ት ት፟ቨካሚሏፔ ባሥረ ስልኃት ላለው መተብቾ ምርታ ቤፔ ክስ ስ ቀርብ ባሚኖ ወራሾኖ ሚስፔ ስለመሆ፟ ማስረ ት፟ሰኃፔ ለሸሪዓ ምርታ ቤፔ ቨመለጸተኖ ስለሆት ባትብረፔ ክምቭውም ጎ ቭ መ ባፔ ቨለበፔ በመተብቾው ምርታ ቤፔ ሣቭሆት ጎ ብት በመ መረቨባባው ባሸሪዓ ምርታ ቤፔ በጾል መሆት አለበፔ በማለፔ ተቃወሙ። ቭህተትም ባሚሉፔ ባትብረፔ ክምቭው በሸሪዓ ሕ በሸሪዓ ምርታ ቤ ኖ በጾል ቢ ቭ በሸሪዓው ሚስፔ ባሏት መውረስ ስለምፔኖል በሸሪዓ ሕ መሠረፔ ጸትብረቱ ባም ገፀው አትታ አራተቾውት ት ማሹት ባለመሆት ቸው።

ሀ. ርሰም ጎ ብት ባቨዙፔ ቾ ቢሆት

ባትብረፔ ክምምሉት አስመልክ ወ/ሮ ጸታ ዑመር ባሕ መት ስቱ አትቀኮ 34/5/ ባወተራል ሸሪዓ ምርታ ቤ ኖት አቋም ለማጎ ጸር በወኃው አዋ 188/1992 አትቀኮ 4 ትዑስ አትቀኮ 2 መሠረፔ በሸሪዓ ምርታ ቤፔ ለመ ገቼ በሸሪዓ ሕ መሠረፔ ጎ ብ ት፟ ቭ ወቃታ ሰጎ ለኖ ብለው ጎ ብት በሸሪዓ ምርታ ቤፔ ትታ ቀርብ ቭወስ ሉት? ለምት?

ለ. ወ/ሮ ጸታ ዑመር ባአ ዑስማት አበ ዝ ል ብፔሆት ባሚኖ ል ወራሽ መሆ፟ት ባሚቨረ ጎ ማስረ ጸሸሪዓ ምርታ ቤፔ አት፟ሰኃፔ አመልክ ባወራሽቼ ማስረ ውት ጸወሰተኖ በኂላ ባውርስ ትብረፔ ክምምሉት በተመለጸተ በሸሪዓ ምርታ ቤፔ ለመ ገቼ ወቃተቾ ባፔሆት ባውርስ ባትብረፔ ክምምሉ በኢፔቮእቨ ባውርስ ሕ መሠረፔ ት፟ወኘም ብፔጎ ቭቅ ጎ ቨቁዋ ተቀባቭቼ ማ ገቼ አለበፔ ብለው ቨስባሉ? ወራሽቼት ት፟ቨረ ጎ

ለሸሪዓ ፆርታ ቤፔ ማመልጸኖ ማቅረብ ባውርስ ትብረፔ ክፆቫ ስርዓቱት ባሸሪዓ ፆርታ ቤፔ አቭ ት ፈወስት ወቃተፖቼት መ ለኮ ት ቨሣቨል ብለው ቨስባሉ? ለምት?

ምዕራፍ ሁለት

የኢትዮጵያ የውርስ አስተላለፍ ሥርዓት በጠቅላላው፣

ይህ ምዕራፍ በኢትዮጵያ ዘመናዊ ሕግ በተለይም የፍትሐብሔር ሕጉ ፣

- ስለ ውርስ ስለሚከፈትበት ጊዜና በውርስ ሊተላለፉ ስለሚችሉ መብትና ግዴታዎች፣
- ለመውረስ ስለሚያስፈልግ ችሎታና አንድን ሰው ለወራሽነት ያልተገባ ነው ሊያሰኙ ስለሚችሉ ምክንያቶች፣
- በተለይም የፍትሐብሔር ሕጉ የውርስ ሕግ ጠቅላላ ድንጋጌዎች ይዘት አተረጓጐምና በአፈጻጸም ላይ እያጋጠሙ ያሉ ችግሮች ለሰልጣኞች በማሣየት ስለውርስ ሕግ ጠቅላላ ድንጋጌዎች ያላቸውን ግንዛቤ እንዲያዳብሩ ታስቦ የቀረበ ነው።

2.1 ባኢፔቮእቨ ባወርስ ሕ ታት ፡ሥኖ አተረ ፔ

በኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ በአምስተኛው አንቀጽ አገሪቱ የውርስ ስርዓት እንዴት እንደሆነ ዝርዝር የሆኑ ደንቦችን የያዙ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ተደንግገው ይገኛሉ። እነዚህ ስለ ውርስ የተደነገጉትን ድንጋጌዎች አቀራረጽ ስንመለከት በአንድ በኩል የውርስ ሕግ ጠቅላላ መሪ ደንቦች የሆኑ ጠቅላላ የሕግ ድንጋጌዎች /General Provisions/ ያሉት ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ የሚች ውርስ በኑዛዜ ወይም ያለኑዛዜ የሚተላለፍበትን መንገድ በዝርዝር የሚያስቀምጡ ስለ ውርስ ንብረት አስተዳደር እና የውርስ ንብረት እንዴት ለወራሾች እንደሚከፋፈል የሚዘረዝሩ ልዩ የሕግ ድንጋጌዎች /Special Provisions/ ተደንግገው ይገኛሉ። በፍትሐብሔር ሕጉ ውርስ ስለሚከፈትበት ጊዜና ስፍራ ለወራሾች ሊተላለፉ ስለሚችሉ የሚች መብትና ግዴታዎች እና ሚችን ለመውረስ ስለሚያስፈልግ ችሎታ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826-841 የተደነገጉት የሕግ ድንጋጌዎች ጠቅላላ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሆናቸው በግልጽ ተመልክቷል።

እነዚህ ጠቅላላ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የሚች ውርስ በኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ በሚፈፀምበት ወቅት መሪ ደንቦች በመሆን በእኩልነት ተፈጻሚነት ያላቸው ናቸው። ጠቅላላ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የኢትዮጵያ ሕግ ስለ ውርስ ያስቀመጠውን አጠቃላይ መርህ የሚያንፀባርቁ እና አንድ ሰው ወራሽ ሆኖ ለመቅረብ ማሟላት ያለበትን ሁኔታ የሚደነግጉ ናቸው። በፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ውርስ ያለ ኑዛዜ ወይም በኑዛዜ ለወራሾቹ የሚተላለፍበትን መንገድ በዝርዝር የሚወስኑት ደንቦችና ስለ ውርስ አስተዳደር፣ የውርስ አጣሪ የውርስ ንብረት ክፍፍል

የተደነገጉት ገዥነት ያላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ልዩ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ናቸው:: እነዚህ የኢትዮጵያ የውርስ ሥርዓት አስተዳደርን የሚቆጣጠሩ ዝርዝር ደንቦች የያዙ ሲሆን የውርስ ሕጉን አብዛኛውን ክፍል ሸፍነው እናገኛቸዋለን::አንድ አንድ ጊዜ በውርስ ሕግ ጠቅላላ ድንጋጌዎች እና ዝርዝር ጉዳዮችን በሚወስኑት ልዩ ድንጋጌዎች መካከል የሰፋ ልዩነት እና የመልእክት አለመጣጣም ያጋጥማል:: የዚህ ዓይነት ሁኔታ ሲያጋጥመን የመጀመሪያው ጥረታችን መሆን ያለበት ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች ተቻችለው በስራ ላይ የሚውሉ ከሆነ አቻችለን ሁለቱም ድንጋጌዎች የወጡበትን ግብ እና አላማ እንዲያስፈጽሙ ማድረግ ነው::

ነገር ግን ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች ተቻችለው በአንድ ላይ በስራ ላይ ለማዋል የሚችሉበት ሁኔታ ካጋጠመን በጠቅላላ የሕግ ድንጋጌዎች እና በልዩ የሕግ ድንጋጌዎች መካከል መሠረታዊ ልዩነት ሲኖር ለልዩ የሕግ ድንጋጌዎች ብልጫ እና ተፈጻሚነት መስጠት አለበት የሚለውን የሕግ አተረጓጎም መርህ መከተል አለብን:: ስለዚህ ለልዩ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ብልጫ በመስጠት ተፈጻሚነት እንዲኖራቸው ማድረግ ከሕግ መተርጎም ተግባር ውስጥ የመጀመሪያው ነው::በመሆኑም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 - 841 የተደነገጉት ድንጋጌዎች የውርስ ሕግ ጠቅላላ መሪ ደንቦች መሆናቸውን እና ሌሎች ድንጋጌዎች ዝርዝር ጉዳዮችን የሚያብራሩ ልዩ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሆናቸውን በመገንዘብ በሁለቱ መካከል መሠረታዊ ልዩነት ሲያጋጥመን የሕግ አተረጓጎም መርሆችን በመጠቀም ለተያዘው ጭብጥ እልባት መስጠት እንደሚገባ መዘንጋት የለበትም::

2.2. የውርስ መከፈትና በውርስ ስለሚተላለፉ መብትና ግዴታዎች

የዚህ ንዑስ ክፍል አይነተኛ ዓላማ

- የሚች ውርስ የሚከፈትበት ጊዜና ሥፍራ፣
- ከሚች ወደ ወራሾቹ ሊተላለፉ የሚችሉ መብትና ግዴታዎች እና ከሚች ወደ ወራሾቹ ሊተላለፉ የማይችሉ መብትና ግዴታዎችን አስመልክቶ በፍትሐብሔር ሕጉ ውስጥ የተቀመጡትን ድንጋጌዎች ያሉትን ክፍተቶችና ከሌሎች ሕጐች ጋር እነዚህ ድንጋጌዎች ያላቸውን ግጭት ማሳየት ነው::

2.2.1. ውርስ የሚከፈትበት ጊዜና ሥፍራ

በብዙ አገሮች ሕግጋት አንድ ሰው በሕግ ጥበቃ ያገኙ መብትና ግዴታዎች ሊኖረው የሚችለው ከተወለደበት ቀን አነስቶ እስከሞተበት ቀን ድረስ ነው:: የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1'' ሰው ከተወለደበት ቀን አንስቶ እስከሞተበት ቀን ድረስ የሕግ መብት አለው'' በማለት በግልጽ ደንግጓል::

በጽንሰ ኃሣብ ደረጃ የሚች ውርስ ተከፈተ የምንለው ሚች በሞት ሲለይ በሕይወት ዘመኑ ሲኖር በነበረው መብቱ ተጠቅሞ ያፈራው ንብረት ባለቤት በማጣቱና ለሚች ግዴታም ተጠያቂ የሚሆን ባለመኖሩ የአንዲት አገር ሕግ የሚችን መብትና ግዴታ ለሌሎች ሰዎች /ወራሾች/ ለማስተላለፍ ስለ ሚች ውርስ አስተዳደር ትኩረት ሰጥቶ ጥበቃ ማድረግ መጀመሩን የምናመለክትበት ነው። የኢትዮጵያ ሕግ በዚህ ላይ ያለውን አቋም ስንመለከት አንድ ሰው የሞተ አንደሆነ በሞተበት ጊዜ ዋና መኖሪያ ሥፍራ በሆነበት ቦታ የሚች ውርስ ይከፈታል'' በማለት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826/1/ ይደነግጋል። ከዚህ የሕግ ድንጋጌ የምንረዳው የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ስለ ሚች ንብረት የውርስ አስተዳደር ትኩረት መስጠትና ጥበቃ ማድረግ የሚጀምረው ሚቹ ከሞተበት ሠዓት ደቂቃና ሠኮንድ ጀምሮ ምንም አይነት የጊዜ ክፍተት ሣይተው መሆኑን ነው።

ሚች ህይወቱ ማለፉ ከተረጋገጠበት ቅጽበት ጀምሮ የሚች ውርስ ይከፈታል። የሚች ውርስ የሚከፈትበትን ጊዜ በሕግ መወሰኑና ግልጽ በሆነ ድንጋጌ ማስቀመጡ፣ ራሱን የቻለ ጥቅም አለው። የመጀመሪያው ሚችን የሚወርሰው ሰው ሚች ከሞተ በኋላ በስንት ጊዜ በህይወት የኖረ ነው የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ በሌላ አነጋገር የሚች ወራሾች እነማን እንደሆኑ ለማረጋገጥ መረዳቱ ነው። በፍትሐብሔር ሕጋችን ሚችን ለመውረስ ሚች ሲሞት በህይወት መኖር አስፈላጊ መሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 ተደንግጓል። የሚች ውርስ የሚከፈተው ሚች በሞተበት ቅጽበት በመሆኑ ሚች ከሞተ በኋላ በአንድ ወይም በሁለት ሠከንድ ዘ ቭ የሞተ ሰው ሚችን ወርሶ እንደሞተ ይቆጠራል። ስለዚህ የሚች ውርስ የሚከፈትበትን ጊዜ ትኩረት ሰጥቶ የሕጉ ድንጋጌ በግልፅ ማመልከቱ የወራሽነት ችሎታን እና በሌሎች ጉዳዮች ላይ የተደነገጉትን የሕግ ድንጋጌዎች ለማስፈጸም እና ለመተርጐም ጉልህ ጠቀሜታ አለው።ሌላው በጥንቃቄ መታየት ያለበት ነጥብ ፣የሚች ውርስ መከፈት የሚለውን ጽንሰ ሀሣብ የሚች ወራሾች ነን የሚሉ ሰዎች የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጣቸው በፍትሐብር ሕግ ቁጥር 996-1002 በተደነገጉት ድንጋጌዎች መሠረት ፍርድ ቤት ቀርበው ከሚያቀርቡት አቤቱታ እና ከሚያስከፍቱት የሥራ ፋይል ጋር አንድ አለመሆኑን ነው። የሚች ውርስ መከፈት የሚለው ጽንሰ ሀሣብ ሚች በህይወት እያለ የነበረው የፍትሐብሔር መብትና ግዴታ የተቋረጠና የሚች ንብረት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 942 በተደነገገው መሠረት '' እንደ አንድ ልዩ ንብረት ተቆጥሮ '' ሕግ ጥበቃ ማድረግ መጀመሩን የሚያመለክትና ይህም የሚች ህይወት ካለፈበት ቅጽበት ጀምሮ የሚከናወን መሆኑን የሚያሣይ ነው።

የሚች የሕግ ወይም የኑዛዜ ወራሽ መሆኔ በማስረጃ ከተጣራ በኋላ ይህንኑ የሚያረጋግጥ የፍርድ ቤት ውሣኔ ወይም ትእዛዝ ይሰጠኝ በማለት የሚች ወራሾች ነን የሚሉ ሰዎች የሚያቀርቡት ጥያቄ ውርሱ ከተፈተ በኋላ የሕጉ የይርጋ የጊዜ ገደብ እስከሚገድበው ድረስ የሚቀርብ የወራሽነት መብት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት ይሰጠኝ ጥያቄ ነው፡፡ ይህም ከሚች ውርስ በወራሽነት ተካፋይ ለመሆን የሚያስችላቸው ማስረጃ እንዲሰጣቸው የሚያቀርቡት ጥያቄ በመሆኑ ከሚች ውርስ መከፈት የተለየ ጽንሰ ሀሣብ ነው፡፡ በመሆኑም የሚች ውርስ የሚከፈትበት ጊዜ ሚች ከዚህ ዓለም በሞት የተለየበት ቅጽበት እንጅ ወራሾቹ የሚች ወራሽ መሆናችንን የሚያስረዳ ማስረጃ ይሰጠ ን በማለት ፍርድ ቤት ቀርበው መዝገብ ያስከፈቱበት ጊዜ እንዳልሆነ መረዳት ያስፈልጋል፡፡

በሌላ በኩል ስለ ሕግ እውቀት የሌላቸው ሰዎች የሚች ውርስ ተከፈተ የሚሉት የሚች አርባ ቀን ካለፈ በኋላ የሚች ቤተሰቦች ዘመዶችና በሕይወት ዘመኑ ያፈራቸው ወዳጆቹ ተሰብስበው የሚችን የኑዛዜ እና የሕግ ወራሾች እንደዚሁም ከሚች የተገኘውን ንብረት ለሌሎች ሰዎች በአደራ ወይም በትውስት የሰጣቸው እቃዎች ወይም ገንዘብ በብድር ለሌላ ሰው የሰጠውን ገንዘብና ሚች ያለበትን የሌሎች ሰዎች እዳ ለማጣራት ምክክር እና ምርመራ የሚያደርጉበትን ጊዜ ነው፡፡ ይህ ስርዓት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 942 እስከ 961 በተደነገጉት የሕግ ድንጋጌዎች መሠረት የሚያደርግ የውርስ ማጣራት ስርዓት እንጅ የሚች ውርስ መከፈት የሚለውን ጽንሰ ሀሣብ ጋር አንድ አለመሆኑን መጠቆም ጠቃሚ ነው፡፡

የፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ውርስ የሚከፈተው በሚች ዋና የመኖሪያ ስፍራ እንደሆ ይደነግጋል፡፡ የአንድ ሰው የመኖሪያ ቦታ እና መደበኛ ቦታ በተመለከተ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 174-191 የተደነገገ ሲሆን ተማሪዎች ከዚህ በፊት ስለ ሰዎች ሕግ በተማራችሁበት ጊዜ በቂ ግንዛቤ አግኝታችኃል የሚል ግምት ስላለ የሚች ዋና መኖሪያ ቦታ የሚባለው የትኛው ነው የሚለውን ነጥብ በዝርዝር ማየቱ አስፈላጊ ሆኖ አላገኘሁትም፡፡በአጠቃላይ የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ የሚች ህይወት ካለፈበት ቅጽበት ምንም የጊዜ ክፍተት ሣይተው በሚች ዋና መኖሪያ ስፍራ ውርሱ እንደሚከፈት ይደነግጋል፡፡ የሚች ውርስ የሚከፈትበትን ጊዜ ማወቅ ስለ ወራሽነት ችሎታ እና ሌሎቹን የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ለመረዳት እና ለመተርጐም እንደዚሁም በአግባቡ በተግባር ላይ ለማዋል ጠቀሜታ ያለው በመሆኑ መረሣት የሌለበት ነጥብ ነው፡፡ ዚህ ላቭ በፔጽረፔ መ ባፔ ቨለበፔ ባሚኖ ውርስ ባሚጸወፔበፔት ስምራ በሕ

መወሰት ባማኖት ውርስ አወክ ም ስርዓፔ አስመልክ ባሚችሱ አለመ ባባ ኖት ለመዎ ፔ ፔልቅ ጎ ቀሜ ት ለው ባሚኖ ውርስ ባሚጸወፔበፔ ስዎራ በውርሱ ምክንቨፔ ባሚችሱ ክርክሮኖት ለማባፔ ባ ዛፔ ክልል ስልኃ ት ቨለውት ዎርታ ቤፔ ለመለባፔ አስወላ ፣ ትተሆትበ ቾም አ ር ባዚህት ትኅ ብ አስወላ ፣ትፔ ባዎፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ቁጎ ር 23 ድንጋጌዎች በአብትፔ ለማባፔ ይቻላል። በአጎ ቃላቨ ባሚኖ ውርስ መጸወፔ ጎ ቨ ባሚተት ልኮ ባሕ ታት ፣ ማስቀመጎ ተ ቢ ሲሆት ባሕ ጎት ታት ፣ መትወስ ቨዘፔ ባወኃበፔት ዓላማ ተረታ በተ ቢው መት ታ ስራ ላቨ ማዋል አስወላ ፣ ችው።

2.2.2 ከሚች ለወራሾቹ ሊተላለፉ የሚችሉና ሊተላለፉ የማይችሉ መብትና ግዴታዎች

በመጀመሪያው ምእራፍ እንደተመለከተው የውርስ ሕግ ዋናው አላማና ግብ የሚች መብትና ግዴታዎች ወደ ወራሾቹ የሚተላለፍበትን ስርዓት መልክ ማስያዝ ነው። ይህ ሲባል ግን ሚች የነበረው መብት እና ግዴታ በሙሉ ወደ ወራሾቹ ይተላለፋል ማለት አይደለም። በፍትሐብሔር ሕጋችን ለሚች ወራሾች የሚተላፉት የሚች መብቶችና ግዴታዎች በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው የማይቀሩት ብቻ መሆናቸው በግልጽ ተደንግጓል። ይህንንም ዕንሰ ኃሣብ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 ንዑስ አንቀፅ 2 ''በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው ካልሆነ በቀር በዚህ አንቀጽ ደንቦች መሠረት በውርስ ውስጥ የሚገኙት የሚች መብቶችና ግዴታዎች ለወራሾቹ እና የኑዛዜ ባለስጦታዎች ይተላለፋሉ'' በማለት በግልጽ አስቀምጦታል።

ከዚህ የሕግ ድንጋጌ የምንረዳው በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው የሚቀሩ መብቶችና ግዴታዎች ወደ ወራሾቹ ሊተላለፉ እንደማይችሉ ነው። እነዚህ በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው የሚቀሩ መብትና ግዴታዎች ምንድንናቸው የሚለውን ጥያቄ ስንጠይቅ ሚች በግሉ ብቻ ሊጠይቃቸው እና ሊጠቀምባቸው የሚችሉ መብቶች /Personal rights/ እና ሚች በግሉ ሊፈጽማቸው የሚገቡ ግዴታዎች /Personal obligations/ ናቸው።የሚች ግላዊ መብቶችና ግዴታዎች የተለያዩ ሊሆኑ ይችላሉ። ለምሣሌ ሚች በሙያው በመንግስት መስሪያ ቤት ወይም በአንድ የግል ድርጅት ተቀጥሮ የሚሰራ ሠራተኛ ቢሆን የሚቹ የመሥራት መብት ወራሾቹ ከእሱ ጋር ተመሣሣይ በሆነ ሙያ የሰለጠኑ ቢሆኑም እንኳን ለወራሾቹ በውርስ የሚተላለፍ አይደለም። አንደዚሁም ሚች ከልጆቹ ወይም ከዘመዶቹ የነበረው ቀለብ የመጠየቅ መብት ሚች ሲሞት የሚቋረጥና ለወራሾቹ ሊተላለፍ የማይችል መብት ነው።በሌላ በኩል ሚች በግል ችሎታው ለመፈፀም የገባቸው ግዴታዎች፣ ወራሾቹ በዚያ ሙያ

ከእሱ የበለጠ ችሎታ እና ትምህርት ቢኖራቸውም እንኳን ሚች በግሉ ለመፈፀም የገባውን ግዴታ እነርሱ ተክተው እንዲፈጽሙ አያስገድዳቸውም። ይህም አንድ የህክምና ዶክተር ወይም ጠበቃ በሙያው ለመፈፀም የገባውን ግዴታ እሱ ሲሞት ወራሾቹ ዳክተሮች ወይም ጠበቃ ቢሆኑም እንኳን ሚች በገባው የውል ግዴታ እነርሱ ወርሰውና ተተክተው እንዲፈጽሙ መጠየቅና ማስገደድ አይችልም።ስለዚህ ከሚች ወደ ወራሾቹ የሚተላለፉ መብትና ግዴታዎችን ለመለየት መብትና ግዴታዎቹ በሚች መሞት ምክንያት የሚቋረጡ ናቸው ወይስ አይደሉም የሚለውን ጥያቄ በማንሣት መመርመር ያስፈልጋል። አብዛኛውን ጊዜ ሚች በውል ወይም በሕግ መሠረት ያገኘው የይዞታ መብት በውሉ ወይም በሕግ በተገለፀው የጊዜ ገደብ እስከሚደርስ ድረስ በአንድ ንብረት የመጠቀም መብት ሙሉ ወይም ሌላ የንብረት ባለቤትነት፣የአክሲዮን፣ የንግድ መደብር እና የሌሎች የንግድ ማህበር ድርሻዎች ሚች ከሌሎች ሰዎች ሊጠይቀው የሚችል የገንዘብ እዳና በውል መሠረት የሚፈፀም ግዴታ እንደዚሁም ሌሎች አበዳሪዎች ከእሱ የሚጠይቁት የገንዘብ እዳና በሚች መሞት ምክንያት የማይቋረጥ የውል ግዴታ ለሚች ወራሾች የሚተላለፉ የሚች መብትና ግዴታዎች ናቸው።

የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ የሚች ወራሾች የውርስ ንብረት ክፍል ናቸው በማለት የሚች ወራሾች ጥያቄ ማንሣት የማይችሉባቸውን የካሣና የጡረታ ገንዘብ ክፍያወች እንደዚሁም በሞት ጊዜ ሊከፈል ስለተገባ የህይወት ኢንሹራንስ ክፍያ ገንዘብ በምን መልኩ ለሚች ወራሾች እና የሚች ወራሽ ላልሆነ ሰዎች ሊተላለፉ እንደሚችሉ ገዥነት ያላቸውን ደንቦች ደንግጓል እነርሱንም በዝርዝር ስናያቸው፣

2.2.3. ስለሚች የውርስ ንብረት የተደነገጉ፣ ልዩ ድንጋጌዎች

ሀ. የጡረታና ካሣ ክፍያ

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 828 ድንጋጌ ስንመለከት

''በሞት ምክንያት ለሚቹ ዘመዶች ወይም ባል ወይም ሚስት የሚሰጡ ጡረታዎች ወይም ካሣዎች የውርሱ ሀብት ክፍል አይሆኑም'' ይህን የሕግ ድንጋጌ መንግሥት የሚች ንብረት ክፍል እንዳይሆኑ በፖሊሲ ደረጃ ውሣኔ ከሰጠባቸው አንደኛው የጡረታና የካሣ ክፍያ መሆኑን የሚያሣይ ሲሆን የሕጉን ድንጋጌ ይዘት በዝርዝር ስንመለከተው የሕጉ ተፈጻሚነት ሦስት ነገሮችን ሊዳስስ እንደሚችል ያስገነዝበናል። የመጀመሪያው ለሚቹ ዘመዶች ወይም ባል ወይም ሚስት የሚሰጡ ጡረታዎች የውርስ ሀብት ክፍል አይሆኑም በማለት የፍትሐብሔር ሕጉ ይደነግጋል። ይህ የሕግ ድንጋጌ በመንግስት የማህበራዊ -ዋስትና እና ድጐማ ፖሊሲ መሠረት የአገሪቱ ሕግ

ስለሚፈቅድላቸው ለተጣሪዎች የሚከፈልን የጡረታ አበል የሚች ወራሾች እንደ ውርሱ ንብረት ክፍል በመቁጠር ለእነርሱ እንዲሰጣቸው መጠየቅ እንደማይችሉ በግልጽ ገደብ ያደረገ ድንጋጌ ነው።

ሚች የመንግስት ሠራተኛ ሆኖ ለጡረታ አበል ክፍያ የሚያበቃ ግልጋሎት ሰጥቶ በሞት ቢለይ አካለ መጠን ላላደረሱ ልጆቹ ለሚስቱና ለወላጆቹ የሚከፈለውን የጡረታ አበል የሚች ወራሾች መካፈል ይገባናል የሚል ክርክር እንዳያቀርቡ የሕጉ ድንጋጌ በማናቸውም መልክ የሚከፈል የጡረታ ክፍያ የውርስ ንብረት ክፍል አለመሆኑን በመደንገግ ወራሾች የጡረታው ክፍያ ለእኛ ይገባል የሚል ጥያቄ እንዳያቀርቡ ግልጽ የሆነ ክልከላ አድርጓል።በሁለተኛ ደረጃ ሚች በመሞቱ ምክንያት የሚከፈሉ የካሣ ክፍያዎችም እንደዚሁ የውርስ ንብረት ክፍል እንዳልሆኑ ተደንግጓል። ሚች በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ የሚተዳደር ድርጅት ሠራተኛ ቢሆንና በስራው ላይ እያለ ሚች ለሚደርስበት የሞት አደጋ በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅና በድርጅቱ የህብረት ስምምነት መሠረት ለሚች ዘመዶች /ቤተሰቦች/ የሚከፈል የካሣ ክፍያ ቢኖር ይህ የካሣ ክፍያ የውርስ ሀብት ክፍል አይሆንም እንደዚሁም ሚች በአደጋ ምክንያት በሞት በመለየቱ ከውል ውጭ ስለሚመጣ ሀላፊነት በሕጉ በተደነገገው መሠረት ለደረሰው አደጋ ሀላፊ የሆነ ሰው ሚች በመሞቱ ምክንያት ለተጐጅው ባል ወይም ሚስት እንደዚሁም ለልጆቹና ለወላጆቹ በመተዳደሪያ እረገድ ለደረሰባቸው ጉዳት ካሣ የመክፈል ሀላፊነት ያለበት በመሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2095/1/ ተደንግጓል። በዚህ መሠረት የሚች ባል ወይም ሚስት፣ ልጆቹና ወላጆቹ በየራሣቸው ስም የአደጋው ሀላፊ ከሆነው ሰው የተቀበሉት የካሣ ገንዘብ ወራሾቹ ለእኛ ሊሰጠን ይገባል የሚል ጥያቄ ማንሣት እንደማይችሉ የሕጉ ድንጋጌ ያስረዳል።

ሥናጠቃልለው የጡረታና የካሣ ክፍያዎች በሚቹ መሞት ምክንያት የሚከፈሉ ቢሆኑም የውርስ ንብረት ክፍል ባለመሆናቸው ወራሾች የይገባናል ጥያቄ ሊያቀርቡባቸው የማይችሉ መሆናቸው በሕጉ ድንጋጌ በግልጽ ተመልክቷል። ስለዚህ የህጉ ድንጋጌ መንፈስና ሕግ አውጭ ሊደርስበት ያሰበውን ግብ በሚች መሞት ምክንያት ለባል ለሚስት ፣ ለልጆቹና ለወላጆቹ የሚከፈል የጡረታ እና የካሣ ክፍያ ሚችን ከመውረስ መብት ጋር የተያያዘ ሣይሆን የራሱ የሆነ የፖሊሲ ውሣኔና የራሱ የሆነ ምክንያት ያለው በመሆኑ በሌሎች ሕጐች አፈጻጸሙ ስለሚሸፈን የሚች ወራሾች የወራሽ መብት ስላላቸው ብቻ የጡረታና የካሣ ክፍያ የይገባናል ጥያቄ ሊያቀርቡበት የማይችሉ መሆኑን በመገንዘብ በአተገባበሩ ላይ ጥንቃቄ ማድረግ ተገቢ ነው።

ለ. በሞት ጊዜ የሚከፈል የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ

በኢትዮጵያ የንግድ ሕግ መሠረት አንድ ሰው ከኢንሹራንስ ከፋይ ድርጅት ጋር እሱ ሲሞት ለተጠቃሚው እንደሚከፈልለት በመስማማት የሕይወት ኢንሹራንስ ውል መግባት ይችላል። ይኸ አይነት የኢንሹራንስ ውል በኢትዮጵያ ንግድ ሕግ ቁጥር 692/2/ በግልጽ የተቀመጠ ነው። ሟች የኢንሹራን ውሉን በሚዋዋልበት ወቅት በኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ የሚሆነውን ሰው በስም ለይቶ ወይም የኢንሹራንስ ውሉን ለወራሾቹ ጥቅም የገባ መሆኑን በግልጽ አስፍሮ ወይም የኢንሹራንሱን ተጠቃሚ ሣይገልጽ እና ኢንሹራንሱን ውል ለማን ጥቅም ሲል እንደገባ ምንም ፍንጭ ሣይተው የህይወት ኢንሹራንስ ውል የሚዋዋልበት ሁኔታ አለ።በመሆኑም ሟች ያደረገው የህይወት የኢንሹራንስ ውል ላይ ወራሾቹ ምን መብት አላቸውዕዕ የሟች ወራሾች መብት አለን ብለው ጥያቄ ማቅረብ የሚችሉት መቼ ነው የሚሉትን ጥያቄዎች ለመመለስ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827 መልስ ለመስጠት የሞከረ ቢሆንም ጉዳዩ አከራካሪና አወዛጋቢ መሆኑን ሙሉ በሙሉ አላስቀረውም። የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ ፣

> ሟቹ ተጠቃሚውን ያልወሰነ እንደሆነ ወይም
> ኢንሹራንሱ ለሟቹ ወራሾች ጥቅም የተደረገ እንደሆነ
> ሟቹ በፈረመው ስለ ህይወት ኢንሹራንስ ውል አፈጻጸም

የሚከፈሉ ገንዘቦች የውርስ ንብረት ክፍል ይሆናሉ ''በማለት የሚደነግግ ሲሆን፣ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ ከተመለከተው ውጭ በኢንሹራንስ ውሉ የተገለፀ ተቃራኒ ነገር ካለ ግን በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ገንዘብ የውርስ ንብረት ክፍል እንደማይሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 8272/ ታቃራኒ ሁኔታ ሲኖር የውርሱ ኃብት ክፍል አይሆኑም በማለት ደንግጓል። ይህ የሕግ ድንጋጌ ሟች ሲሞት ስለ ሕይወት ኢንሹራንስ ውል በገባው ግዴታ መሠረት የኢንሹራንስ ድርጅቱ የሚከፍለው ገንዘብ ለሟች ወራሾች ሊሰጥና የውርሱ ንብረት ክፍል ሊሆን የሚችለው ከሁለቱ አንደኛው መሠረታዊ ሁኔታ ሲሟላ ነው።

የመጀመሪያው ሟች የህይወት ኢንሹራንስ ውሉን የተዋዋለው ለወራሾቹ ጥቅም መሆኑን በውሉ ላይ በግልጽ ሀሣቡን አስፍሮ እንደሆነ ነው። ሟች በስም ሣይዘረዝር የኢንሹራንሱን ውል የገባው ለወራሾቹ ጥቅም መሆኑን ጠቅለል ባለ አነጋገር ሀሣቡን

ከገለፀ ለሞት የሚደረግ ኢንሹራንስ ለአንድ ለተለየ ተጠቃሚ ጥቅም ማድረግ እንደሚቻል በንግድ ሕግ ቁጥር 702/1/ የተደነገገ በመሆኑና ሚች ወራሾቹን የኢንሹራንስ ልዩ ተጠቃሚዎች መሆናቸውን በመግለጽ የኢንሹራንስ ውል ከገባ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ በሚደነግገው መሠረት የሚች ውርስ ከተከፈተ በኋላ የሚች ወራሽ መሆናቸውን በአጥጋቢ ማስረጃ አረጋግጠው የቀረቡ የሚች ወራሾች በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ገንዘብ እንደ አንድ የውርስ ንብረት ክፍል ተቆጥሮ ይከፋፈላል። ሁለተኛው በፍትሐብሔር ሕጉ የህይወት ኢንሹራንስ ውል ክፍያ የሚች ውርስ ንብረት ክፍል ሲሆን የሚችልበት ሁኔታ ሚች የኢንሹራንስ ውሉን የተዋዋለው ለማን ጥቅም እንደሆነ ያልገለፀ እንደሆነና የኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ ማን እንደሆነ ፍንጭ ያልሰጠ እንደሆነ በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ገንዘብ የውርሱ ንብረት ክፍል እንደሚሆን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827 (1) ደንግጓል። የፍትሐብሕር ሕጉ ሚች የኢንሹራንስ ውሉን የገባው ለወራሾቹ ጥቅም መሆኑን ባይገልጽ እና ለሌላ ተጠቃሚ መሆኑን ሣያመለክት በክፍት ቢተወው ምን ይደረጋል የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ የተወሰደው አቋም በኢንሹራንስ ውሉ ላይ ተጠቃሚው ካልተገለፀ ወይም ካልተመለከተ በውሉ መሠረት የሚከፈለውን ክፍያ እንደ ውርስ ንብረት ክፍል ተቆጥሮ ለወራሾች ማከፋፈል ይገባል የሚል ነው።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827(1) የተደነገገው እንዳለ ሆኖ በዚሁ ጭብጥ ላይ የንግድ ሕጉ የወሰደው አቋም ከፍትሐብሔር ሕጉ የተለየ መሆኑን ከንግድ ሕጉ ድንጋጌዎች ለመረዳት እንችላለን። የንግድ ሕግ ቁጥር 701 ድንጋጌዎች ስንመለከት፣ በመርህ ደረጃ ለሞት የሚደረግ ኢንሹራንስ ለአንድ የተለየ ተጠቃሚ ሊደረግ እንደሚችል የንግድ ሕግ ቁጥር 701 (1) የደነገገ ሲሆን፣ የንግድ ሕጉ ቁጥር 701(2) በበኩሉ

'' ስማቸው በውሉ ላይ ተለይቶ ባይጠቀስም
ሀ/ ጋብቻው የተደረገው የኢንሹራንስ ውል ከተፈፀመ በኋላም ቢሆን
እንኳን ውል የፈፀመው ባል ወይም ሚስት
ለ/ የኢንሹራንሱ ውል ሲፈፀም የተወለዱት የኢንሹራንስ ውል ፈራሚ
ሰው ልጆች ተለይተው የታወቁ ተጠቃሚወች ተብለው ይጠራሉ''
በማለት ይደነግጋሉ።

ይህ የንግድ ሕግ ድንጋጌ ከፍትሐብሕር ሕግ ቁጥር 827/1/ ጋር መሠረታዊ ልዩነት ያለው ሲሆን ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች በአፈጻጸምም ወቅት ሆነ በይዘታቸው እርስ በርሣቸው የሚቃረኑ መሆኑን ለመገንዘብ እያዳግትም።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842 መሠረት የሚች ልጆች የሚች የመጀመሪያ ወራሾች ሲሆኑ ከውርሱ የሚደርሣቸው ድርሻም እኩል ነው። የንግድ ሕጉ ከሚች ልጆች መካከል የኢንሹራንስ ውሉ ሲፈፀም የተወለዱትን ብቻ የኢንሹራንሱ ውል ተጠቃሚ እንደሚሆኑ ሲደነግግ የፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ወራሾች በኢንሹራንስ ውሉ ተጠ ቃሚው ካልተገለፀ በኢንሹራንስ ውል መሠረት በሚከፈል ገንዘብ ላይ የወራሽነት መብታቸው እስከፈቀደ ድረስ ድርሻ እንዳላቸው ይደነግጋል። በፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ወራሾች የሚች ልጆች ብቻ ሣይሆኑ ተወላጆቹ ወይም እነሱ ከሌሉ ወላጆቹ ወይም የእነርሱ ተተኪዎች እንደሚሆኑ ይደነግጋል። ከዚህ በተጨማሪ ሚች ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሾች ይኖሩታል። በሌላ በኩል በፍትሐብሔር ሕጋችን ሚስት ባሏን ባል ሚስቱን የመውረስ መብት የላችወመወዉ ይህም በመሆኑ በመጀመሪያ ደረጃ የኢንሹራንሱ ውል ሲፈጸም በተወለዱ እና ከዚያ በኋላ በተወለዱ የሚች ልጆች መካከል፣ በሁለተኛ ደረጃ በሚች ሚስት ወይም ባል፣ በሚች ልጆች መካከል በሶስተኛ ደረጃ በሚች ሚስት ወይም ባልና በሚች ወራሾች መካከል የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘቡን በተመለከተ መጠነ ሰፊ ክርክር መነሣቱ የማይቀር ነው። እነዚህም የሚከራከሩት በየበኩላቸው ክራክራቸውን የሚደግፈውን የፍትሐብሔር ወይም የንግድ ሕግ ድንጋጌዎች በመጥቀስ ነው።

ለምሣሌ አምሣሉ የተባለ ሰው የህይወት ኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ ማን እንደሆነ ሣይገለጽ ከኢትዮጵያ መድን ድርጅት ጋር ብር 20000/ሃያ ሽህ ብር/ እሱ ሲሞት የሚከፈል የመድን ውል ተዋውሏል እሱም፣ አዜብ የተባለች ሚስት አለችው። ውሉን ከመዋዋሉ በፊት ቢኒያም አምሣሉ የተባለ ልጅ ወልዷል። ውሉን ከተዋዋለ ከሶስት ወር በኋላ ደግሞ ጽጌ አምሣሉ የተባለች ልጅ ወልዷል። አምሣሉ ከሞተ በኋላ ከኢትዮጵያ መድን ድርጅት በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት ሊከፈለው የሚችለውን ገንዘብ አስመልክቶ የፍትሐብሔር እና የንግድ ሕጉ ድንጋጌዎች እየተጠቀሱ መጠነ ሰፊ ክርክር ሊያነሱ ይችላሉ። የመጀመሪያው፣ ቢኒያም አምሣሉና ፅጌ አምሣሉ በወኪላቸው አማካኝነት፣ አባታችን የኢንሹራንስ ውል ሲገባ ተጠቃሚዎችን ያልገለፀ ስለሆነ፣ በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት መከፈል ያለበት ብር 20 000 በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827(1) በሚደነግገው መሠረት የአባታችን የውርስ ንብረት ክፍል ስለሆነ፣ በኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ መሠረት ደግሞ ሚስት ባሏን ባል ሚስቱን እንዲወርሱ ስለማይፈቅድ፣ የኢንሹራንስ ገንዘቡ የሚች አባታችን ወራሽ ለሆነው ለእኛ ለልጆቹ ይገባል ብለው ቢጠይቁ የሚች ሚስት ወሐሮ አዜብ በበኩላቸው በንግድ ሕግ ቁጥር 701 (1) መሠረት በኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚው ባይገለፅም እና ጋብቻው የተደረገው

የኢንሹራንስ ውል ከተፈረመ በኋላ ቢሆንም እንኳን፣ ሚስት የኢንሹራንሱ ገንዘብ ተጠ ቃሚ መሆን እንደሚችሉ ስለሚደነግግ፣ ሟቹ ባሌን መውረስ በሕግ ባይፈቀድልኝም፣ እሱ የገባው ኢንሹራንስ ውል ተጠቃሚ ከመሆን ልታገድ አይገባኝም በማለት ትከራከራለች።በሁለተኛ ደረጃ ወ/ሮ አዜብና ቢኒያም አምላኩ፣ ፅጌ የኢንሹራንስ ውሉ ከተፈረመ በኋላ የተወለደች ስለሆነ፣ በንግድ ሕጉ ቁጥር 701 ንዑስ አንቀፅ 2 መሠረት የኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ መሆን አትችልም የሚል ክርክር ቢያነሱ ፅጌ አምላኩ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827(1) ድንጋጌ በመጥቀስ፣ በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ክፍያ የሟች ውርስ ንብረት ክፍል ስለሆነና እኔ የሟች ወራሽ ስለሆንኩ ድርሻየ ይገባኛል በማለት ትከራከራለች።በመሆኑም ለክርክሩ ደጋፊ የሆኑት የንግድ ሕግ ድንጋጌ ወይም የፍትሐብሔር ሕጉ ድንጋጌ እየተጠቀሰ ክርክሩ ሊቀጥል ይችላል።በሌላ ሁኔታ ሟች አምላኩ ጽጌንና ቢኒያምን ባይወልድና ወራሾቹ እናት እና አባቶቹ ቢሆኑ በአዜብ እና በአምላኩ እናትና አባቶች መካከል የፍትሐብሐር ሕጉ እና የንግድ ሕጉ ድንጋጌ በዋቢነት እየተጠቀሱ ክርክሩ አንደሚቀጥል መገንዘብ አያዳግትም።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ እና በንግድ ሕግ ቁጥር 702/2/ መካከል ያለውን መሠረታዊ ልዩነት በትርጉም ለመፍታት የተለያዩ ሀሣቦች ሲቀርቡ ይስተዋላሉ። በተለይ ሁለቱም ሕጐች ማለትም የፍትሐብሔር ሕጉም ሆነ የንግድ ሕጉ ከመስከረም 1ቀን 1953 ጀምሮ ሥራ ላይ እንደው የታወጁ መሆናቸው ሲታይ በአተረጓጐም ረገድ ያለውን ችግር ያባብሰዋል ይህም በመሆኑ፣

የንግድ ሕጉ ስለ ሕይወት ኢንሹራንስ ውል ክፍያና ስለ ህይወት ኢንሹራንስ ውል ተጠ ቃሚ የማደነግግ በመሆኑ ከጠቅላላው የውርስ ሕግ ድንጋጌ ማለትም ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ የበለጠ ተፈጻሚነት ሊሰጠው የሚገባው ለንግድ ሕግ ቁጥር 701/2/ ነው የሚል ነው።

ከላይ የቀረበውን ሀሣብ የማይቀበሉ ወገኖች በበኩላቸው የሚችን የውርስ ሁኔታና የውርስ ንብረት ክፍል የሚወስኑት ድንጋጌዎች በፍትሐብሔር ሕጉ እንጅ በንግድ ሕጉ ተካትተው አይገኙም። ስለዚህ የውርስን ጉደይ ስንመለከት ብልጫ ሊሰጠው የሚገባው የፍትሐብሔር ሕጉ ድንጋጌ እንጅ የንግድ ሕጉ ድንጋጌ አይደለም የሚል ነው።

ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች አቻችለን በስራ ላይ ማዋል እንችላለን፡፡ የሚች ወራሾች በፍትሐብሔር ሕጉ የተሰጣቸው መብት ሣይጣስ የሚች ሚስት ወይም ባል በንግድ ሕጉ የተሰጣቸው መብት ሣይጣስ የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘቡን በተመለከተ ብቻ ሚስት ወይም ባል ከሚች ወራሾች

ጋር የጋራ ተጠቃሚ ማድረግ እየቻልን አንደኛውን ጠቅሞ ሌላውን በሚጐዳ ሁኔታ ሕጉን መተርጐም የለብንም የሚል አቋም የሚያራምዱ ያሉ ሲሆን አከፋፈሉን በተመለከተም የተለያየ ሀሣብ ይሰነዘራል፡፡ ለምሣሌ ሚስት ወይም ባል ግማሹን መውሰድ አለባቸው የሚል ያለ ሲሆን በሌላ በኩል በህይወት ኢንሹራንስ ውል መሠረት የተከፈለውን ገንዘብ ለመካፈል ባል ወይም ሚስት እንደ ሟች አንድ ወራሽ ተቆጥረው ከወራሾቹ ጋር እኩል መካፈል አለባቸው የሚል ሀሣብ አለ፡፡

ሟች የህይወት ኢንሹራንስ ውሉን ሲዋዋል ተጠቃሚውን ባልገለፀበት ጊዜ ከላይ የተነሣው የሕግ አተረጓጐምና የአፈጻጸም ችግር አለ፡፡ የሕግ አውጭ ሀሣብ ምን እንደሆነ ለመረዳት ሕጉ ከመውጣቱ በፊት ሕግ አውጭው በዚህ ጉዳይ ያደረገውን ውይይት ይዘት ጭምር መመርመር ያስፈልጋል፡፡ በተለያዩ ከአቅም በላይ በሆኑ ምክንያቶች የጽሁፍ አቅራቢ ይህንን እድል አላገኘም፡፡ ስናጠቃልለው በሞት ጊዜ የሚከፈል የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ ተጠቃሚው በግልጽ በተጠቀሰበት ጊዜ ማለትም ለሌላ ሰው ክፍያ ተብሎ ውሉ ከተገባ የሚች የውርስ ንብረት ክፍል አይሆንም፡፡ ይህንንም ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ እና የንግድ ቁጥር 701/1/ ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል፡፡የኢንሹራንስ ውሉ ለሚች ወራሾች ጥቅም የተደረገ መሆኑ በግልጽ በኢንሹራንስ ውሉ በተገለፀ ጊዜ ምንም ክርክር ሣይቀርብበት እንደ ሚች የውርስ ንብረት ክፍል ተቆጥሮ የሚች ወራሾች ገንዘቡን እንዲከፋፈሉት ይደረጋል፡፡የኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚው በግልጽ ያልታወቀ ሲሆን እና ለወራሾቹ ጥቅም የተደረገ መሆኑን የማይገልጽ ሲሆን ከላይ ባየነው መሠረት በንግድ ሕጉ እና በፍትሐብሔር ሕጉ ድንጋጌ መካከል የሚታየው ልዩነት አወዛጋቢና ለትርጉምም በር የሚከፍት

የ ሙ ከ ራ ጥ ያ ቄ

1ኛ. አሁን በስራ ላይ ያለውን የውርስ ሕግ አንቀጽ 287(1) እና በንግድ ሕግ ቁጥር 702/2/ መካከል ያለውን ልዩነት ለመፍታት ዕርስዎ የትኛውን አተረጓጎም መርህ ይከተላሉ? ለምን?

2ኛ. ተጠቃሚው በግልፅ ባልተገለፀ ጊዜ፣ በሞት ጊዜ የሚከፈል የኢንሹራንስ ውል ክፍያ የውርስ ንብረት ክፍል ማድረጉ ተገቢ ነው ብለው ያስባሉ?

3ኛ. የአንድ አንድ አገሮች የውርስ ህጎች ከሚች ወደ ወራሾች የተላለፉትን መብቶችና ግዴታዎች በጥቅሉ ሣይሆን በዝርዝር ያስቀምጣሉ፡፡ የእኛ ደግሞ ኋበሚች መሞት የማይቋረጡ መብትና ግዴታዎችቃ የሚል መስፈርት ብቻ ያስቀምጣል፡፡ ይኽ አቀራረፅ ተገቢ ነው ብለው ያስባሉ?

4ኛ. በኢፌዲሪ ህገ መንግስት አንቀፅ 41 መሠረት መሬትና የተፈጥሮ ሀብት የመንግስትና የህዝብ ነው፡፡ ሆኖም አርሶ አደሮች እና አርብቶ አደሮች እና በግብርና መስክ የተሠማሩ ኢንቨስተሮች በህጋዊ መንግድ በያዙት መሬት ላይ ያላቸውን የመጠቀምና የይዞታ መብት፣ ቋሚ ተክሎችና ሌሎች ንብረቶች ለወራሾቻቸው የማስተላለፍ መብታቸው የፌዴራል መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 80/1989 እና ይህንን መሠረት በማድረግ በክልላችሁ ምክር ቤት በወጡ ክልላዊ የመሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጆች የተሰጠው ዋስትና እና ጥበቃና የተጣለባቸውን ገደቦች በዝርዝር የብራራሕ ይህንንም ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 826-2? ድንጋጌ አንፃር ይተንትኑ

5. ባለሀብቶች በፌዴራል መንግስት የከተማ ቦታ በሊዝ ስለመያዝ ያወጣው አዋጅ ቁጥር 272/1994 እና የፌዴራል መንግስት የኢንቨስትመንት አዋጅን እንደገና ለመደንገግ ያወጣው አዋጅ ቁጥር 280/1996 በአዋጅ ቁጥር 375/1996 እንደተሻሻለ መሠረት ያገኙትን የከተማ ቦታ ለወራሾቻቸው የማስተላለፍ መብታቸው በአዋጆቹና አዋጆቹን ልማስፈፀም የክል መንግስታታ ባወጧቸው ደንቦች የተሰጣቸው ዋስትና ጥበቃና የተጣለባቸው ገደቦች መኖራቸውን በዝርዝር ያብራሩ? ይህንንም ከፍትሐብሔር ህግ ቅጥር 826 -2? ድንጋጌ አንፃር ያለውን እድምታ ይተንትኑ፡፡

6. የፌዴራል መንግስት የኢትዮጵያ ተወላጅ የሆኑ የውጭ ዜጎችን በትውልድ አገራቸው የተለያዩ መብቶች ተጠቃሚ ለማድረግ ያወጣው አዋጅ ቁጥር 270/1994

እና የሚኒስትሮች ምክር ቤት ያወጣው ደንብ ቁጥር 101/1996 **በውርስ ህጉ መሠረታዊ መርሆችና ድንጋጌዎች ላይ በግልፅ ውይም በተዘዋዋሪ ያደረገው ማሻሻያ አለብለው ያስባሉሕ ለምንሕ**

ምዕራፍ ሦስት

ለመውረስ ስለሚያስፈለግ ችሎታ

የዚህ ምዕራፍ ዓላማ፣

- **ለመውረስ የሚያስፈልጉ ሁኔታዎች**
- **ለወራሽነት የማይገባ ነው ስለሚባሉ ምክንያቶች ግንዛቤ ማስጨበጥ ነው::**

3.1. ጠቅላላ መግቢያ

ሟችን ለመውረስ የሚቀርብ ሰው ማሟላት ያለባቸው ቅድመ ሁኔታዎች ምን ምን ናቸው የሚለውን ጭብጥ አንስተን ትንታኔ ከመስጠታችን በፊት የሟች ውርስ በኢትዮጵያ ሕግ በምን ሁኔታ ይፈጸማል የሚለውን ነጥብ በቅድሚያ ማየቱ አስፈላጊ ነው:: የሟች ውርስ በኑዛዜው መሠረት እንደሚፈፀም እና ሟች ኑዛዜ ያልተወ እንደሆነ ውርሱ ያለ ኑዛዜ ለሕግ ወራሾቹ እንደሚተላለፍ ተደንግጓል:: በሌላ በኩል ሟች በከፊል ንብረቱን በኑዛዜ ያወረሰ እንደሆነ በኑዛዜው ያላደላደላቸው ንብረቶች በመሉ ለሕግ ወራሾች ይተላለፋሉ:: በአጠቃላይ የሟች ውርስ ያለኑዛዜ ወይም በኑዛዜ፣ በከፊል ያሉ ኑዛዜና በከፊል በኑዛዜ ሊፈጸም እንደሚችል፣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 829 መሠረታዊ መርሆችን ደንግጓል::

የሟች ወራሽ በመሆን ሊቀርቡ የሚችሉት የተፈጥሮ ሰው የሆነ አንድ ግለሰብ ወይም ቁጥራቸው ከአንድ በላይ የሆኑ የተፈጥሮ ሰዎች እና በኑዛዜ ተጠቃሚነት ሊቀርቡ የሚችሉ ድርጅቶችና ማህበራት ጠቅለል ባለ አነጋገር ሕጋዊ ሕልውና ያላቸው የሕግ ሰዎች /Legal persons / ናቸው:: የተፈጥሮ ሰዎች ሟችን በሚወርሱበት ሥዓት ውርሱ ተፈጥሮአዊ የሆነ ውርስ Natural sucession እየተባለ እንደሚጠራ የብላክስ ሎው መዝገብ ቃላት ያመለክታል::የመውረስ ችሎታ /Capacity to succeed/ስንል፣ ሟችን በኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ ለመውረስ የሚቀርቡ የተፈጥሮ እና የሕግ ሰዎች /Legal persons/ በቅድሚያ ማሟላት የሚገባቸውን ሁኔታዎች በአጭሩ ለመግለጽ የምንጠቀምበት ጽንሰ ሀሣብ ነው:: በሟች ውርስ ለመካፈል ወራሽ የሚሆኑ ሰዎች አሟልተው መገኘት ያላበቸው ቅድመ ሁኔታ ምንድን ነው?

ወራሾች የተፈጥሮ ሰዎች በሆኑ ጊዜ ሟችን በኑዛዜም ሆነ ያለኑዛዜ ወራሽ ለመሆን ሁለት መሠረታዊ ቅድመ ሁኔታዎች እንደ መሠረታዊ መርህ ተቀምጠዋል። እነርሱም ሟች ውርስ ሲከፈት በሕይወት ያለ መሆንና ሟችን ለመውረስ የማይገባ አለመሆን ነው። ወራሾቹ በሕግ የሰውነት መብት የተሰጣቸው ድርጅቶች በሆኑ ጊዜ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 835 የተመለከተውን አሟልተው መገኘት አለባቸው።

ከላይ እንደተገለፀው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 የእኛን አገር የውርስ ፖሊሲ የሚያንፀባርቅ ሕግ በመደንገግ በተግባር ላይ አውሏል። አንድ አንድ አገሮች የወራሾችን ዜግነት ሀይማኖት እና የትውልድ ሁኔታ ሣይቀር ለመውረስ መሠረታዊ ቅድመ ሁኔታዎች በማድረግ ሕጋቸውን ቀርፀዋል። አብዛኛዎቹ አገሮች ደገሞ ሟች ሲሞት በህይወት መኖር እና በሟች ላይ ሆን ብሎ የግድያ ወንጀል አለመፈፀምን ለመውረስ አስፈላጊ ቅድመ ሁኔታዎች መሆናቸውን ያሰምሩበታል። ከዚህ በመነሣት፣ በእኛ አገር በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 ከተቀመጡት ሁለት መስፈርቶች ውጭ ሌሎች ቅድመ ሁኔታዎች ያልተደነገጉ መሆኑን እና የሌሎች አገሮችን ልምድ አስቀድሞ ማየቱ ዋናውን ፍሬ ጉዳይ የበለጠ ግልፅ ያደርገዋል።

ሀ. <u>ዜግነት፡</u> የውጭ አገር ዜጋ የሆነ ሰው ወራሽ ሆኖ መቅረብ ይችላል ወይስ አይችልም በሚለው ነጥብ አገሮች የወሰዱትን አቋም ብንዳስስ ግብጽ፣ ቱኒዚያ እና የሶርያ የውርስ ሕግ አንድ የውጭ አገር ዜግነት ያለው ሰው በአገራቸው የሕግ ወይም የኑዛዜ ወራሽ ሆኖ ለመቅረብ የሚችለው የእርሱ አገር የውርስ ሕግ የእነርሱን አገር ዜጐች በወራሽነት እንዲቀርቡ የፈቀደ እንደሆነ መሆኑን በማረጋገጥ / The principle of reciprocity/ የሚለውን መርህ በማራመድ ነው። ስለዚህ በእነዚህ አገሮች ውስጥ ወራሽ ሆኖ የሚቀርብ የውጭ አገር ዜጋ ወራሽ የመሆን ችሎታ ያለው መሆን አለመሆኑ እልባት የሚሰጠው የእርሱ አገር የውርስ ሕግ ተመርምሮ በተመሣሣይ ሁኔታ የውጭ ዜጐች በወራሽነት እንዲቀርቡ የፈቀደ እንደሆነ ብቻ ነው።

ለ. <u>ሀይማኖት፡</u> ሟችን ለመውረስ የሚቀርበው ሰው ከሟች ጋር ተመሣሣይ ሀይማኖት መከተል ያለበት መሆኑ በእስላም አገሮች የውረስ ሕግጋት ውስጥ ተመልክቷል። በዚህም መሠረት ሙስሊም ያልሆነ ሰው ሙስሊም በሆነ ሰው ውርስ ላይ ያለ ኑዛዜ ለመካፈል እንደማይቻል ተደንግጓል። ስለሆነም ሟች ሙስሊም ከሆነ ሙስሊም ያልሆኑ ልጆቹና ሌሎች የሕግ ወራሾቹ ከሟች ውርስ እንዳይከፈሉ ይገደባሉ።

ሐ. **ከጋብቻ ውጭ የተወለደ ልጅ፡**. በእስልምና ሕግ መሠረት ከጋብቻ ውጭ የተወለደ ልጅ ከአባቱ ጋር የሚያገናኘው ምንም አይነት ሕጋዊ መተሳሰር እንደሌለ ስለሚቆጠር ከጋብቻ ውጭ የተወለደ ልጅ በአባቱ ውርስ አባቱም በልጁ ውርስ እንደማይካፈሉ ተደንግጓል። በአጠቃላይ የእስልምና ሕግ ዜግነትን ሀይማኖትን እና የትውልድን ሁኔታን ለወራሽነት አስፈላጊ ቅድመ ሁኔታዎች በማድረግ ያስቀምጣቸዋል።

የኢትዮጵያን የውርስ ሕግ መሠረታዊ መርህ ለመረዳት ሕግ አውጭው በእነዚህ ጉዳዬች ላይ የወሰደውን አቋም ስንዳስስ በመጀመሪያ የፍትሐብሔር ሕግ 836/1/ ’’ የሚቹ ወይም የወራሹ የሕግ ልጅ ወይም የዲቃላ ልጅ መሆን ወራሾችን ወይም የያንዳንዳቸውን ድርሻ ልክ ለመወሰን በሚመለከተው ምንም ዋጋ የለውም እንደሌለው የደነገገ ሲሆን። የወራሹ ጸታ፣ እድሜና ዜግነት በወራሽነት መብቱቹ ውሣኔ አሰጣጥም ላይ ምንም ልዩነት የሚያስከትሉ እንዳልሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 837 ተደንግጐ እናገኘዋለን። ጸዚህ በተ ማሪ ባክልሎችና ባወያሬሉ ሕ መት ስፔ ጸ ብኖ ው ባተወለተ ል ጸ ብኖ ጸተወለተ ል ር ጹል መብፔ ት ላ ው የሚያረጋግጥ መርህ ይደነግጋሉ።

ከእነዚህ የሕግ ድንጋጌዎች የምንረዳው ከጋብቻ ውጭ መወለድ ዜግነት እድሜና ጸታ በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትሉት ልዩነት የሌለ መሆኑን ነው። የፍትሐብሔር ሕጉ የሀይማኖ ልዩነት በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትለው ተጽእኖ ያለ መሆን አለመሆኑን በግልጽ አልደነገገም። ስለሆነም ሀይማኖት በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትለው ተጽእኖ አለን የሚል ጥያቄ ይነሣል። ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 837 ድንጋጌ ለመረዳት እንደሚቻለው፣ ዜግነት እድሜ እና ጸታ በወራሽነት መብት ላይ አንዳችም ልዩነት እንደማያስከትሉ የደነገገ ሲሆን ይህ የሕግ ድንጋጌ ስለ ሀይማኖት አያነሣም። ሆኖም ይህ የሕግ ድንጋጌ አመልካች የሕግ ድንጋጌ እንጅ አሰሪ /Exhausitive/የሕግ ድንጋጌ አይደለም። ስለዚህ የሀይማኖት ልዩነት በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትለው ለውጥ የለም በማለት በማመሣሠል / Analogy/ ትርጉም መስጠት ይቻላል።በሌላ በኩል የፍትሐብሔር ሕጉ አንድ ሰው ወራሽ ለመሆን የማይችልባቸውን ምክንያቶች በግልጽ ደንግጓል። ይህ ከሆነ በሕግ በግልጽ ያልተከለከለ እንደተፈቀደ ይቆጠራል በሚለው መርህ መሠረት የሀይማኖት ልዩነት በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትለው ተጽእኖ የለም በማለት ከላይ የተነሣውን ሀሣብ ለማጠናከር ይችላል።

እንደዚሁም የውጭ አገር ዜጋ የሆነ ባዕድ ሰው በሚች ውርስ እንዲካፍል ያለምንም ቅድመ ሁኔታ የሚጋብዘው የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ኢትዮጵያዊ የሆኑ የሚች ወራሾችን ከሚች በሀይማኖት በመለየታቸው ብቻ ከውርስ ውጭ እንዲሆኑ በማሰብ ሕግ አውጭ ሆነ ብሎ አልፎታል በማለት ትርጉም መስጠት ሎጅካል ስለማይሆን ከላይ ካነሣናቸው የሕግ አተረጓጐም መሠረተ ሀሣቦች በመነሣት የሀይማኖት ልዩነት በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትለው አንዳችም ለውጥ የለም ብሎ ለመደምደም ይቻላል። ከላይ ካነሣናቸው፣ ምክንያቶች በላይ በህገ መንግስቱ አንቀፅ 25 የተደነገገው መርህ በዚህም ጉዳይ ገዥነትና ተፈፃሚነት ያለው በመሆኑ የሀይማኖት ልዩነት የወራሽነት መብትን የሚያስከለክል አይደለም።

ዜግነትን በተመለከተ የኢትዮጵያ ሕግ በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትለው ልዩነት እንደሌለ ደንግጓል። ይህ ማለት ግን በንብረት ክፍያ ወቅት የማይንቀሣቀሱ ንብረቶች በተመለከተ ከውጭ አገር ዜጐች ይልቅ ኢትዬጵያዊ ለሆኑ ወራሾች በቅድሚያ እንዲሰጡ በሕግ አልተደነገገም ማለት አይደለም።እንደሚታወቀው የውጭ አገር ሰው በመንግስት ልዩ ትእዛዝ መሠረት ካልሆነ በቀር በኢትዮጵያ የማይንቀሣቀስ ባለሀብት ሊሆን አይችልም። ይህም በፍ/ሕ/ቁ 390 ተደንግጓል። የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1089 ከወራሾቹ መካከል አንዳንዶቹ የኢትዮጵያ ዜግነት አንዳንዶቹ ደግሞ የውጭ አገር ዜግነት ያላቸው የሆኑ አንደሆነ በኢትዮጵያ ያሉት የማይንቀሣቀሱ ንብረቶች የሚቻል ቢሆን ኢትዮጵያዊ ለሆኑ ወራሾች ቅድሚያ ይሰጣሉ በማለት የደነገገው ከዚህ መሠረታዊ ፖሊሲ በመነሣት ነው።

ሆኖም የማይቻል በሚሆንበት ጊዜ የውጭ አገር ዜጐች ኢትዮጵያ ውስጥ የማይንቀሣቀስ ንብረት በወራሽነት ሊረከቡ እንደሚችሉ የሕጉ ድንጋጌ ያሣያል። የውጭ አገር ዜጐች በልዩ የኑዛዜ ስጦታ ወይም በውርስ ክፍያ ወቅት የማይንቀሣቀስ ንብረት ቢደርሣቸው ምን ይደረጋል የሚለውን ጥያቄ ስናነሣ ማንኛውም የውጭ አገር ዜጋ ያለ መንግስት ልዩትእዛዝ በቅን ልቦና የማይንቀሣቀስ ንብረት ባለሀብት ሆኖ ከተገኘ አግባብ ያላቸው ባለስልጣኖች በስድስት ወር ጊዜ ውስጥ ለኢትዮጵያዊ ርስቱን እንዲያስተላለፍ ሊያስገድዱት የሚችሉበት ሁኔታ ያለ መሆኑ ተደንግጓል። የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 391 ይደነግጋል።

ሆኖም ይኸ ድንጋጌ አገሪቱ ካወጣቻቸው የኢንቨስትመንት ህጐችና በትውልድ ኢትዮጵያ ስለሆነ ሌላ አገር ዜትነት ስላላቸው ኢትዮጵያ ተወላጆች አስመልክቶ ከወጣ

አዋጅ ቁጥር 270/94 እና አዋጁን ለማስፈፀም ከወጣው የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ 101/1996 ጋር በማገናዘብ ስራ ላይ ማዋል ይገባል። ከላይ ከተገለፁት የህግ ድንጋጌዎችና በኢንቨስትመንት ህጉ መብት የሌለው አንድ የውጭ ዜጋ በውርስ ያገኘውን የማይንቀሣቀስ ንብረት ኢትዮጵያዊ ለሆነ ሰው በሽያጭ ወይም በሌላ ሁኔታ እንዲያስተላልፍ ባለስልጣናት ሊጠይቁት ይችላሉ። ይህ የኢትዮጵያ ሕግ የውጭ አገር ሰው ኢትዮጵያ ውስጥ የማይንቀሣቀስ ንብረት ባለሀብት እንዳይሆኑ ለመገደብ በፊት የወጣው ፖሊሲ አካል እንጅ የውጭ ዜጋ የወራሽነት መብት ለመገደብ የወጣ የሕግ ድንጋጌ አለመሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል። የውጭ አገር ዜጐች በኢትዮጵያ ውስጥ ያላቸውን የወራሽነት መብት ስንመለከተው ኢትዮጵያ ምንም ቅድመ ሁኔታ ሣታስቀምጥ የውጭ ዜጐች በሕግ ወይም በኑዛዜ ወራሽነት እንዲካፈሉ በሯን በሰፊው የከፈተች አገር ሆና እናገኛታለን። አንዲት አገር የዜጐቿን መብትና የእራሷን ጥቅም የምታስከብረው እያንዳንዱ አገር ለሚወስደው እርምጃ ተመጣጣኝ ምላሽ በመስጠት እንደሆነ ከዓለም አቀፍ ሕግ እና አለም አቀፍ የግንኙነት መርሆች መገንዘብ ይቻላል።

ይህም /The principle of reciprocity/ በዓለም አቀፍ ሕግ ብቻ ሣይሆን በዓለም አቀፍ የግለሰብ ሕግ መርሆች ውስጥ የተካተተና አንዲት አገር የዜጐቿን መብትና ጥቅም የምታስረክብበት መንገድ መሆኑ ተመልክቷል። ስለዚህ ኢትዮጵያዊያንን በአገራቸው በሚከፈት ውርስ ሕግ ወይም በኑዛዜ ቀርበው እነዳይካፈሉ የሚከለክል ሕግ ያላቸው አገሮች ዜጐች ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ኢትዮጵያ ውስጥ በተከፈተ ውርስ ቀርበው ወራሽ እንዲሆኑ መፍቀድ ሚዛናዊ ሆኖ አይታይም። ስለዚህ ኢትዮጵያ ውስጥ ለተከፈተ ውርስ በወራሽነት የሚቀርቡት የውጭ አገር ዜጐች ኢትዮጵያዊያንን ወራሽ እንዲሆኑ የሚፈቅድ የውርስ ሕግ ካላቸው አገሮች የሚመጡትን ብቻ የሚመለከት በማድረግ/The principle of reciprocity/ በመከተል አቋሟን በማስተካከል እና ድንጋጌውን ማሻሻል ይኖርባታል። በአጠቃላይ የኢትዮጵያ ዜግነት ሀይማኖት ጸታ እድሜና ከጋብቻ ውጭ መወለድ በወራሽነት መብት እና በሚደርሣቸው ድርሻ ላይ ለውጥ እንደማያመጣ በውርስ ሕጓ የደነገገች ሲሆን የማደጐ ወይም የጉድፍቻ ልጅ እንደሚች ልጅ ተቆጥሮ በውርሱ መካፈል እንደሚችል በግልጽ አስቀምጣለች። በመሆኑም በማስከተል በኢትዬጵያ ሕግ ወራሽ ለመሆን የሚያስፈልጉ ሁኔታዎች ተብለው የተደነገጉትን በዝርዝር እንመለከታለን። የፍትሐብሔር ሕጉ ሚችን ለመውረስ አስፈላጊ ናቸው በማለት ያስቀምጣቸው ትድመ ሁኔታዎች ሚች ሲሞት በህይወት መኖር እና ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው አለመባል ናቸው።

3.2 ሟች ሲሞት በህይወት መኖር

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 ስንመለከት ለሟች ሀብት ወራሽ መሆን መቻል በህይወት ያለ መሆንና ለወራሽነት የማይገባ አለመሆን ነው'' በማለት ይደነግጋል። ሟች ሲሞት ወራሹ በህይወት መኖር አለበት የሚለው ቅድመ ሁኔታ ሟች ከዚህ ዓለም በሞት ሲለይና የሟች ውርስ በተከፈተበት ጊዜ በእውን በህይወት መገኘትን ወይም የሕግ ህልውና ያለው መሆኑን /Existance of aperson either in fact or inlaw/ የሚመለከት ነው።አንድ የተፈጥሮ ሰው ሟች ሲሞት በህይወት ነበር የሚባለው በሟቹ በጥቂት ጊዜ ዘግይቶ መሞቱ የተረጋገጠ እንደሆነ ነው። በሟች በአንድ ሠከንድም ቢሆን ዘግይቶ መሞቱ በአጥጋቢ ማስረጃ የተረጋገጠ ሰው ሟችን ወርሶ እንደሞተ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826/1እና 830 ድንጋጌዎች አጣምሮ በመመልከት ለመረዳት ይችላል።

ሟች ሲሞትና የሟች ውርስ ሲከፈት በህይወት የነበሩ የተፈጥሮ ሰዎች ውርስ ከተከፈተ በኋላ ቢሞቱ የወራሽነት መብታቸውን አረጋግጠው እንደሞቱ ይቆጠራል። በመሆኑም በሟችን ውርስ የመቀበል ወይም የመተው መብታቸው ለእነርሱ ወራሾች እንደሚተላለፍ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 833 ይደነግጋል።ሟች ሲሞት በህይወት መኖር ሟችን ለመውረስ አስፈላጊ ቅድመ ሁኔታ ነው። ይህ የውርስ ሕግ አጠቃላይ መሪ ደንብና መርህ ሲሆን ሟች ሲሞት በእውን ያልነበሩ ሰዎች በወራሽነት የሚሣተፉበት ልዩ ሁኔታዎች እንዳሉ የፍትሐብሐር ሕጉ ድንጋጌዎች ያሣያሉ። እነዚህም ልዩ ሁኔታዎች:.

/ ሀ / የተፀነሰ ልጅ:

በገሀዱ ዓለም ሰው ሆኖ ተወልዶ በህይወት የሚኖር ነው ብለን የማንይዘው ቢሆንም የተፀነሰው ልጅ ጥቅምና ፍላጐቱ በሚሻበት ጊዜ ሁሉ እንደተወለደ መገመት ያለበት መሆኑ በፍትሐብሔር ሕጋችን ተደንግጓል። በዚህ የሕግ ግምት መሠረት የተፀነሰው ልጅ ሟች ሲሞት ያልተወለደ ቢሆንም በሟች ውርስ በወራሽነት የማካፈልበትን ሁኔታ ሕግ አውጭው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 834'' የተፀነሰ ልጅ በዚህ ሕግ ስለ ሰወች በሚለው አንቀጽ በተመለከቱት መሠረትወራሽ ለመሆን ይችላል '' በማለት ያመቻቸ በመሆኑ የተፀነሰው ልጅ ሣይወለድ በፊት በዚህ የሕግ ግምት መነሻ በወራሽነት የሚካፈልበት እና መብቱ የሚጠበቅበት ሁኔታ አለ።የተፀነሰው ልጅ: ከመወለዱ በፊት ሕጉ ባስቀመጠው ግምት አና በተሰጠው የሕግ ህልውና /Legal

existance/ የተጠበቀለት የወራሽነት መብት ተጠቃሚ ሊሆን የሚችለው በህይወት ተወልዶ ለአርባ ስምንት ሠዓት ያህል የቆየ እንደሆነ መሆኑን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2 እስከ 4 የተመለከቱትን ድንጋጌዎች በማንበብ ለመረዳት ይቻላል። ከዚህ በተጨማሪ ሟች ከሞተበት ቀን አንስቶ ባሉት በሶስት መቶ ቀጥታ ውስጥ ያተወለደ እንደሆነ ነው።

በሌላ በኩል የተፀነሰው ልጅ በህይወት ተወልዶ በተፈጥሯዊ ጉድለት ምክንያት ሣይሆን በሌላ ሰው ሠራሽ ወይም የተፈጥሮ አደጋ ከአርባ ስምንት ሠዓት በፊትም ህይወቱ ቢያልፍ የወራሽነት መብቱ ተጠቃሚ እንደሚሆን እና እሱ ያረጋገጠው የወራሽነት መብት ለእናት ለአባቱ ወይም ለእነርሱ ተተኪዎች ሊተላለፍ እንደሚችል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 4/3/ እና 833 ድንጋጌዎች መልእክት አጣምሮ በማየት ለመረዳት ይቻላል። ስለዚህ ሟች ሲሞት ያልተወለደ የተፀነሰ ልጅ የሟች ወራሽ የሚሆንባቸው ከላይ በአጭሩ የገለጽናቸው ልዩ ሁኔታዎች ያሉ መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል። ከዚህ በተጨማሪ፤ ሟች ሲሞት የተፀነሰ ልጅ ካለና በህይወት ከተወለደ፣ ለሟች ኑዛዜ ውድቅ መሆን ምክንያት አንደሆነ በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 904 የተደነገገ ሲሆን፣ ፅንሱ እስኪወለድ የሟች ወራሾች ያወረሰ ንብረት ሣይከፋፈሉ ለመቆየት እንደሚገደዱ በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1063 ተደንግጓል።

ለ በሕግ የሰውነት መብት የተሰጣቸው ድርጅቶች እና ማህበራት /Legal persons/

በሕግ የሰውነት መብት የተሰጣቸው ድርጅቶች ማሕበራት የሚች ወራሽ ሆነው የሚቀርቡበት ሁኔታ አለ። በአብዛኛው ወራሽ ሆነው የሚቀርቡት የኑዛዜ ተጠቃሚ በመሆን ነው። መንግስት በሕግ በኩል እንደ አንድ ሰው የሚቆጠርና በመስሪያቤቶቹ አማካይነት ከተፈጥሮው ጋር የሚስማሙትን መብቶች ሁሉ ሊያገኝና ሊሰራባቸው እንደሚችል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 394 ተደንግጓል።ከሕግ ሰዎች /Legal persons/ ውስጥ መንግስት ብቻ የሕግ ወራሽ በመሆን የሚች ዘመዶች በሌሉ ጊዜ በውርስ እንደሚካፈል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 852 ተመልክቷል። በመሆኑም ከሕግ ሰዎች ውስጥ መንግስት የሚች ያለኑዛዜ ወራሽ እና ኑዛዜም ሟቹ ከተወለት የኑዛዜ ተጠቃሚ ለመሆን የሚችል ተቋም ነው። ሌሎች የሕግ ሰውነት የተሰጣቸው ድርጅቶች እና ማህበራት፣ የሚች ኑዛዜ ተጠቃሚ በመሆን ብቻ በወራሽነት የሚቀርቡ ናቸው። እዚህ ላይ የሚነሣው ጥያቄ በሕግ የሰውነት መብት የተሰጣቸው ድርጅቶች የሚች ኑዛዜ ተጠቃሚ ለመሆን ሟች በሚሞትበት ሠዓት አስፈላጊውን የምዝገባ እና ሌሎች

ፎርማሊቲዎች አሟልተው የህጋዊ ህልውናቸው ማረጋገጫ የሆነ ሰርተፊኬት ይዘው መገኘት አለባቸው ወይ? የሚለው ነው::

በመሠረታዊ መርህ ደረጃ እነዚህ ድርጅቶች እና ማህበራት ወራሽ ለመሆን በሕጉ መሠረት ሕልውናቸው ሟች ሲሞት የተረጋገጠ መሆን አለበት በማለት መናገር ቢቻልም በልዩ ሁኔታ ሟች በሚያደርገው የኑዛዜ ስጦታ ከዚያ በፊት ያልነበረ የበጐ አድራጐት ድርጅት ማቋቋም እንደሚችል በሕጉ ተመልክቷል::በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 484/1/ የበጐ አድራጐት ድርጅት በቁም ስጦታ ወይም በኑዛዜ ስጦታ ሊቋቋም እንደሚችል የሚደነግግ ሲሆን በውርስ ሕግ ውስጥ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 835 ድንጋጌዎችም ይህንኑ የሚያመለክቱ ናቸው:: በመሆኑም በሟች የኑዛዜ ስጠታ መሠረት የሚቋቋም ግን ከዚያ በፊት ያልነበረ የበጐ አድራጐት ድርጅት የሟች የኑዛዜ ተጠቃሚ እና ወራሽ የሚሆንበትን ሁኔታ የውርስ ህጋችን አመቻችቷል::

ይህም ከውርስ ሕግ መሠረታዊ መርህ ማለትም ወራሽ ለመሆን ሟች ሲሞት በእውን መኖር ወይም ሕጋዊ ህልውና ማግኘት / Legal existance/ አስፈላጊ ነው ከሚለው በተለየ ሁኔታ ሟች ባደረገው ኑዛዜ ሟች ከሞተ በኋላ የሚቋቋም የበጐ አድራጐት ድርጅት የሟች ንብረት የኑዛዜ ወራሽ የሆነበት ሁኔታ ያለ መሆኑን እንረዳለን:: በመሆትም ጸመት ስፔ ው ሌሎኖ ባሕ ሰዎኖ በሟኖ ውርስ ተካዊቭ ባሚሆትፔ በትዛዜ ወራሽትፔ ት ቨለ ትዛዜ ባሚወርሱበፔ ስርዓፔ ትተሌለ መ ትዘብ የዚህን ጎ ቅላላ ታት ፣ አቀማመጎ በሌላ አቨትፔ መት ታ ለመተር ሞም መሞጸር ትተሌለብት ትዛቤ መቨዝ ጎ ቃሚ ትው::ስለዚህ በተራ ቁጥር አንድ እና ሁለት ከላይ በገለጽናቸው ልዩ ሁኔታዎች ሟች ሲሞት ያልነበሩ ሰዎች / የተፀነሰ ልጅ እና በሟች የኑዛዜ ስጦታ የሚቋቋም የበጐ አድራጐት ድርጅት/ የሟች ወራሽ ሆነው የውርስ ተካፋይ እና ተጠ ቃሚ የሚሆኑበት አጋጣሚ ያለ መሆኑ መረሣት የለበትም::

/ሐ/ የአብሮ ሟችወች ውርስ

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ወራሽ ሆኖ ለመቅረብ ሟች ሲሞት በህይወት መኖር አስፈላጊ መሆኑን ከላይ አይተናል:: ብዙ ሰዎች አብረው በሞቱ ጊዜ ከእነዚህ ማንኛው በኋላ እንደሞተ ለማስረዳት የማይቻል ሲሆን የተባሉት ሰዎች ሁሉ በአንድ ጊዜ እንደሞቱ እንደሚቆጠር የፍትሐብር ሕግ ቁጥር 6 ይደነግጋል:: እዚህ ላይ ሊነሣ የሚችለው ጥያቄ ሁለት ሊወራረሱ የሚችሉ ሰዎች ለምሣሌ አባትና ልጅ ባልታሰበ አደጋ በአንድ ላይ ሞተው ቢገኙ እና ማንኛው በኋላ የሞተ እንደሆነ ለማረጋገጥ

ባይቻል የውርስ ስርዓታቸው እንዴት ይመራል የሚለው ንወዉዉይህንን ጉዳይ በተመለከተ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 832 '' ሁለት ወይም ብዙ ሰዎች የሞቱ ሲሆንና ከነዚሁ ሰዎች መካከል በኋላ የሞተው የትኛው እንደሆነ ለማወቅ ያልተቻለ እንደሆነ ከአብሮ ሚችወች ሰዎች ወራሽነት ምንም ሣያገኝ የእነዚሁ ሰዎች የእያንዳንዳቸው ውርስ በመጨረሻ እንደሞተ አይነት ተቆጥሮ ይወስናል'' በማለት ይደነግጋል። ከዚህ ድንጋጌ የምንረዳው ከሚችወች መካከል በኋላ የሞተው የትኛው እንደሆነ ከተረጋገጠ ከላይ የተነሣው ጥያቄ ሊቀርብ የማይችል መሆኑንና በኋላ የሞተው ሰው በፊት የሞተውን ወርሶ እንደሞተ እንደሚቆጠር ነው። ከሁለቱ አንደኛው በኋላ የሞተ መሆኑን ማረጋገጥ ካልተቻለ ግን አንዱ አንዱን የመውረስ መብቱን ሣያረጋግጥ እንደሞተ እንደሚቆጠርና የእያንዳንዱ ውርስ ሲታይ እሱ የመጨረሻ ኗሪ ነው ተብሎ እንደሚገመት ከሕጉ ድንጋጌ ለመረዳት ይቻላል።ጉዳዩን ግልጽ ለማድረግ አቶ አስማማው ከልጃቸው ከ ሰይፉ ጋር በመኪና ሲጓዙ በደረሰባቸው አደጋ ሁለቱም ቢሞቱ እና መጨረሻ የሞተው ማን እንደሆነ ባይታወቅ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 832 የሚለው

/i/ የአቶ አስማማውን ውርስ ስንመለከት አቶ አስማማው ከሰይፉ በኋላ እንደሞቱ አድርገህ ትገምታለህ። ነገር ግን ከሰይፉ ውርስ የመካፈል መብት የላቸውም።

/ii/ የሰይፉን ውርስ ስትመለከት ሰይፉ ከአቶ አስማማው በኋላ እንደሞተ አድርገህ ትገምታለህ ነገር ግን ከአባቱ ከአቶ አስማማው ውርስ የመካፈል መብት የለውም የሚል ገዥነት ያለው ቃል በማስቀመጥ አቶ አስማማው ከሰይፉ ውርስ እንዳይካፈል ሰይፉም ከአቶ አስማማው ውርስ እንዳይካፈል ይገድባል።

በመሆኑም የአብሮ ሚችወች ውርስ በሚታይበት ጊዜ ሕጉ አንደኛው ሌላውን ከመውረሱ በፊት እንደሞተ በመገመት አብሮ ሚችዎች እርስ በርሣቸው እንዳይወራረሱ በመገደብ ሚችን ለመውረስ ሚች ሲሞት በህይወት መኖር አስፈላጊ ነው የሚለውን መርህ ያስፈጽሚል። ሆኖም ይኽ መሠረታዊ መርህ በተተከነት የሚደረግ ወራሽነትን ይገድባል ወይ የሚለው ጥያቄ በውል መታየት አለበት።

3.3. <u>ለወራሽነት ያልተገባ አለመሆን</u>

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረትሚች ሲሞት በህይወት የነበረ ሰው ሁል ጊዜ ሚችን ለመውረስ ችሎታ አለው ብሎ ማሰብ ስህተት ነው። ሚች ሲሞት በህይወት የነበረ ሰው ሚችን ለመውረስ ማሚላት የሚገባው ሌላ ተጨማሪ ቅድመ ሁኔታ አለ።

ይኸውም ሟችን ለመውረስ ያልተገባ አለመሆን ነው። ያለኑዛዜ ወይም በኑዛዜ ከሟች ውርስ ለመካፈል የሚመጡ ሰዎች ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙትና በሕጉ በግለጽ የተዘረዘሩትን ድርጊቶች ያልፈፀሙ መሆናቸውን በቅድሚያ መረጋገጥ ያለበት መሆኑ ተደንግጓል። ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙ ምክንያቶች እና ድርጊቶች በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች በዝርዝር እና በግልጽ ተመልክተዋል። ከእነዚህ ህጉ በግልጽ ካስቀመጣቸው ውጭ ያሉ ድርጊቶችን እና ምክንያቶችን በመጥቀስ ዳኞች አንድን ሰው ሟችን ለመውረስ ያልተገባህ ነህ በማለት ውሣኔ ሊሰጡእንደማይችሉ ይህንን በሚመለከት የተደነገጉት የፍትሐብሔር ሕግ ድንጋጌዎች አመልካች የሕግ ድንጋጌዎች ሣይሆኑ አሣሪ እና አስገዳጅ የሕግ ድንጋጌዎች መሆናቸውን መገንዘብና ተገቢውን ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል። ሌላው በጥንቃቄ ሊታይ የሚገባው ነጥብ ለወራሽነት ያልተገባ መሆን /Un worthy of succeding the deceased/ እና ከውርስ መነቀል /Disherison/ የተለያየ የሕግ ጽንሰ ሀሣቦች መሆናቸውን ነው።ለወራሽነት ያልተገባ መሆን/Un worthy of succeding the deceased/ አንድ ሰው በሕግ እንዳያደርገው የተከለከለውን ድርጊት ፈጽሞ በመገኘቱ በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ከሟች ውርስ እንዳይካፈል የወራሽነት መብቱን የሚያሣጣበት የሕግ መርህ ነው።

ከውርስ መነቀል / Disherison/ ግን በውርስ ሕግ ሟችን ለመውረስ ሙሉ ችሎታ ያለው ሰው ሟች ከውርሱ እንደማይካፈል በማሰብ ባደረገው የኑዛዜ ቃል መሠረት ለሟች የኑዛዜ ቃል ዋጋ በመስጠትና በማስፈፀም ወራሽ የሆነው ሰው ከሟች ውርስ ውጭ እንዲሆን የማደረግበትን ሁኔታ የማያመለክት የሕግ ጽንሰ ሀሣብ ነው። ስለዚህ ሟችን ለመውረስ ያልተገባ መሆን ከውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የሚመነጭና ለአፈጻጸም መሠረቱ የሕጉ ድንጋጌ ሲሆን የውርስ መነቀል ምንጩ ሟች ያደረገው የኑዛዜ ቃል ነው። ስለዚህ ሁለቱ የተለያዩ የሕግ ጽንሰ ሀሣቦች መሆናቸውን መረዳት ያስፈልጋል። አንድ ሰው ከሟች ኑዛዜ ከውርስ የሚነቀልበትን ዝርዝር ሁኔታ በኑዛዜ ስለሚደረግ ውርስ የሚለውን ክፍል በምናይበት ጊዜ በሰፊው የምንመለከተው ይሆናል። በፍትሐብሔር ሕጋችን ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙ ምክንያቶች በሁለት ክፍሎች የተመደቡ ናቸው። የመጀመሪያው ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙ የወንጀል ድርጊቶችን ፈጽሞ በፍርድ ጥፋተኛ መባለና መቅጣት ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በሕጉ በግልጽ የተመለከቱትን ሌሎች ተግባሮች መፈፀም ናቸው፡

3.3.1 ወንጀል ፈጽሞ መቀጣት

የውርስ ሕግ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ አንድ ሰው እንዳያደርግ የከለከለውን በመተላለፍ በፈጸማቸው የወንጀል ድርጊቶች ምክንያት በሟች ውርስ በተካፋይነት ከመቅረብ የሚገድቡትን በዝርዝር አስቀምጧል። ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ድንጋጌዎች ለመረዳት እደምንችለው ለወራሽነት ከመቅረብ የሚገድቡ የወንጀል ድርጊቶች ሆነ ተብለው የተፈፀሙት ብቻ ናቸው። በቸልተኝነት የተፈፀሙ የወንጀል ድርጊቶች ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው አያሰኙም።ሆነ ተብለው ከተፈፀሙት የወንጀል ድርጊቶች ውስጥ ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙን ሟችን ሆነ ብሎ መግደሉ ወይም ለመግደል መሞከሩ በፍርድ ተረገግጦበት መቀጣት፣ በቀጥታ የስጋ ዝምድና አቆጣጠር ሥር ያሉ የሟችን ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች፣ ወይም ወደላይ የሚቆጠሩ ወላጆች አንዳቸውን ሆነ ብሎ መግደሉ ወይም ለመግደል መሞከሩ ተረጋግጦበት የተቀጣ፣ የሟችን ባል ወይም ሚስት ሆን ብሎ መግደሉ ወይም ለመግደል መሞከሩ ተረጋግጦበት መቀጣት፣ ሟችን ወይም የሟችን ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች ወይም ወደ ላይ የሚቆጠሩ ወላጆቹን የሟችን ባል ወይም ሚስት ከአስር ዓመት በላይ ጽኑ እስራት ወይም በሞት ፍርድ በሚያስቀጣ ወንጀል በሀሰት የከሰሰና በሀሰት ክስ ማቅረቡ በፍርድ ተረጋግጦበት የተቀጣ፡. ሟችን ወይም የሟችን ተወላጆች እነደዚሁም ወደላይ በሚቆጠሩ የሟች ወላጆች ወይም የሟች ባል ወይም ሚስት ከአስር ዓመት ጽኑ አስራት በላይ ወይም በሞት ፍርድ የሚያስቀጣ ወንጀል ተከስሰው ቀርቦ የሀሰት የምስክርነት ቃል የሰጠና የሀሰት የምስክርነት ቃል መስጠቱ ተረጋግጦበት የተቀጣ ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው እንደሚባል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ድንጋጌዎች ያሣያሉ።

ከዚህ ድንጋጌ የምንረዳው የሟችን ወደ ጐን የሚቆጠሩ የስጋ ዘመዶች ለምሣሌ እህት፣ ወንድም፣ አክስና አጐት ሆነ ብሎ መግደሉ ወይም ለመግደል መሞከሩ ተረጋግጦበት የተቀጣ ወይም የሟችን የጋብቻ ዘመዶች ሆነ ብሎ በመግደሉ ወይም ለመግደል በመሞከሩ የተቀጣ ሟችን የመውረስ ችሎታ ያለው መሆኑንና ለመውረስ ያልተገባ ነው እንደማይባል ነው።ከዚህ በተጨማሪ ከአስር ዓመት ጽኑ እስራት በላይ ወይም በሞት ፍርድ የሚያስቀጣ ወንጀል ፈጽመዋል በማለት በሟች የጐን የስጋ ዘመዶች ወይም የጋብቻ ዘመዶች ላይ የሀሰት ክስ ቢያቀርብ ወይም በተከሰሰበት ጉዳይ ቀርቦ የሀሰት የምስክርነት ቃል መስጠቱ ተረጋግጦ ቢቀጣ ሟችን ከመውረስ የሚገደብ አለመሆኑን ነው።እንደዚሁም ሟችን ተወላጆቹን ወይም ወደላይ የሚቆጠሩ ወላጆቹን ወይም የሟችን ባል ወይም ሚስት በሀሰት የከሰሰው ወይም በተከሰሰበት ጉዳይ የሀሰት

የምስክርነት ቃል የሰጠው ከአስር ዓመት በሚያንስ ጽኑ እስራት በሚያስቀጣ ወንጀል ጉዳይ እንደሆነ የሀሰት ክስ ማቅረቡ ወይም በሀሰት መመስከሩ በፍርድ ተረጋግጦ ቢቀጣም እንኳን ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው ተብሎ ከሟች ውርስ ከመካፈል የሕጉ ድንጋጌ የሚከለክለው አይደለም።

ከዚህ ጋር መታየት ያለበት ፍሬ ጉዳይ ከላይ ከተራ ቁጥር አንድ እስከ አምስት የተዘረዘሩትን የወንጀል ድርጊቶችን ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙት ግለሰቡ የወንጀሉን ድርጊት የፈፀመው ሟች ከመሞቱ በፊት የሆነ እንደሆነ ነው። ሟች ከሞተ በኋላ ከላይ የዘረዘርናቸውን ድርጊቶች የፈፀመ ሰው ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው እንደማይባል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 839 ድንጋጌዎች ያመለክታሉ። ለዚህም መሠረታዊ ምክንያቱ ለሟች ወራሽ የሆነ ሰው ሟችን የመውረስ ችሎታ አለው ወይስ የለውም የሚለው ጥያቄ መጠየቅ ያለበት የሟች ውርስ በተከፈተ ጊዜ ነው። የሟች ውርስ የሚከፈተው ከዚህ ዓለም ህይወቱ ባለፈችበት ቅጽበት መሆኑን አይተናል። የሟች ውርስ ሲከፈት የተዘረዘሩትን የወንጀል ድርጊቶች ቢፈጽም የመውረስ ችሎታውን የሚያጣበት ሁኔታ እንደሌለ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 839 ድንጋጌዎች ከሌሎች የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ለመረዳት ይቻላል።

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ድንጋጌዎች በአቀራረጽና በአፈጻጸማቸው ምን አይነት ችግር እና ክፍተት ይታይባቸዋል የሚለውን ነጥብ ስንመለከት በመጀመሪያ የድንጋጌው ርእስ '' ወንጀሎች ወይም ቅጣቶች'' የሚል ሲሆን፣ በይዘቱ ግን አንድ ሰው ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚባለው ድርጊቱን በመፈፀሙ ብቻ ሣይሆን በድርጊቱ በወንጀል ተከስሶ ጥፋተኝነቱ ፍርድ ቤት ተረጋግጦበት የተቀጣ መሆኑ አስፈላጊ መሆኑን የሚደነግግ ነው። በመሆኑም በርእሱ እና በይዘቱ መካከል የመልእክት አለመጣጣም ያለ መሆኑን እንመለከታለን።በሁለተኛ ደረጃ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጠር 838 የሟች የወራሾች አንድን ሰው ከላይ የዘረዘርናቸውን የወንጀል ድርጊቶች በሟች በተወላጆቹ ወይም ወደ ላይ በሚቆጠሩ ወላጆቹ በሟች ባል ወይም ሚስት ላይ የፈፀመ ስለሆነ ለመውረስ ያልተገባ ነው ብለው ለመከራከርና በክርክሩ ለመርታት ይዘው መቅረብ ያለባቸውን የማስረጃ አይነት ወስኖታል። በሟች በተወላጆቹ ወይም ወደ ላይ በሚቆጠሩ ወላጆቹ በሟች ባል ወይም ሚስት ላይ በሕጉ የተገለጹትን ወንጀሎች መፈፀሙ በፍርድ ተረጋግጦበት በወንጀል ሥራው የተቀጣ መሆኑን የሚያረጋግጥ ጉዳዩን ያየው የወንጀል ፍርድ ቤት የሰጠው የጥፋተኝነት እና የቅጣት ውሣኔ በማስረጃነት መቅረብ እንዳለበት ይደነግጋል።

ይህ ደግሞ የአፈጻጸም ችግር ያስከተለ መሆኑን ለመረዳት አያዳግትም:: ምክንያቱም ግለሰቡ የወንጀሉን ድርጊት ለመፈፀሙ አጥጋቢ ማስረጃ እያለ ከወንጀሉ ቅጣትና ከፍርድ የሚያመልጥባቸው እና የወንጀሉ ክርክር ከፍርድ በፊት የሚቆረጥባቸው ሁኔታዎች በርካታ በመሆናቸው ነው:: ከነዚህ ምክንያቱች ጥቂቶቹን ለመጠቆም:.

ሀ) የተያዘው የወንጀል ክርክር ፍርድ ከማግኘቱ በፊት ተከሣሹ ከሞተ የወንጀሉ ክርክር ባለበት ሁኔታ ተቋርጦ መዝገቡ እንደሚዘጋ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ቁጥር 223 ይደነግጋል:: ይህንን ድንጋጌ መነሻ በማድረግ ሁኔታዎችን በምሣሌ ለማየት ብንሞክር:. አቶ ወንድወሰን መኪና የምገዛበት ገንዘብ ከለከልከኝ በሚል ቂም በመያዝ ሆን ብሎ አስቦና ተዘጋጅቶ አባቱን አቶ ገ/እግዛብሔርን ገደለ:: ወንድወሰን ይህንን የፈፀመው በቂ የሰው ማስረጃ ባለበትና በቴክኒክ ምርመራም ሟች ገ/እግዛብሔር የሞቱት ከወንድወሰን እጅ በኤግዚቪት በተያዘው ሽጉጥ በተተኮሰ ጥይት መሆኑ ተረጋግጧል::

i/ ወንድወሰን ሟችን ከገደለ በኋላ ወደ ፍርድ ከመቅረቡ በፊት እራሱን ቢገድል ወይም በተፈጥሮ ሁኔታ ቢሞት ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው ይባላልን ወንድወሰን የአቶ ገ/እግዛብሔር ውርስ ሲከፈት በህይወት ነበረ:: ሟችን ወርሶ ነው የሞተው ወይስ አይደለም የወንድወሰን ወራሾች የእሱን የወራሽነት መብት ተጠቅመው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 833 መሠረት በአቶ ገ/እግዛብሔር ውርስ እንዳይካፈሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ድንጋጌዎች ይገድባሉ ወይስ አይገደቡም::

/ ii/ ወንድወሰን ክስ ቀርቦበት ፍርድ ቤት ከቀረበ በኋላ አባቱን በቂም በቀል መግደሉን በዝርዝር አምኖ ጥፋተኛነቱን ካረጋገጠ በኋላ የችሎቱ የመነሻ ሰዓት በመድረሱ ለብይን ቀጠሮ እንደተሰጠው እራሱን ቢገድል ወይም ሌላ ሰው ቢገድለው ወይም በህመም ምክንያት ቢሞት ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው ይባላል ወይስ አይባልም?

iii/ ወንድወሰን ክስ ከቀረበበትና የከሣሽ ማስረጃ ከተሰማ በኋላ የመከላከያ ማስረጃ እንዲያቀርብ ፍርድ ቤቱ ብይን ሰጥቶ እሱም የመከላከያ ማስረጃ የለኝም በማለት በጽሁፍ ማረጋገጫ ከሰጠ በኋላ ቢሞት የወንጀሉ ክርክር ስለሚቋረጥ በውርሱ ክርክር ላይ የሚያስከትለው ተጽእኖ ምንድን ነው?

/ iv/ የከሣሽና የወንድወሰን ማስረጃ ከተሰማና የመፋረጃ ሀሣባቸውን ካቀረቡ በኋላ ፍርድ ቤቱ ወንድወሰን በተከሰሰበት የወንጀል ድርጊት ጥፋተኛ ነው ወይም አይደለም የሚለውን ፍርድ ለመስጠት ቀነ ቀጠሮ እንደሰጠ ወንድወሰን ቢሞት የወንጀሉን ጉዳይ የያዘው ፍርድ ቤት የሚሰጠው ትእዛዝ ቢኖር ክርክሩን አቋርጦ መዝገቡን መዝጋት እንደሆነ በወንጀል ህጉ አንቀፅ 214 ተመልክቷል፡፡

በመሆኑም ከላይ ባየናቸው ሁኔታዎች ወንድወሰን ሆነ ብሎ አባቱን ለመግደሉ በቂ ማስረጃ አለ፡፡ ከፍርድ በፊት እሱ በማናቸውም መልኩ ከሞተ የወንጀሉ ክርክር ይቋረጣል፡፡ የሟች ሌሎች ወራሾች ይህንን የሚያስረዳ በቂ ማስረጃ እያላቸው ወንድወሰን ከፍርድ በፊት በመሞቱና የወንጀሉ ክርክር በዚህ ምክንያት በመቆሙ የወንጀል ችሎት የሰጠውን የጥፋተኝነት እና የቅጣት ውሣኔ በማስረጃነት ለማቅረብ ስላልቻሉ ብቻ ወንድወሰን የሟች አባቱን ለመውረስ ያልተገባ አይባልም በማለት የወንድወሰን ወራሾች የእሱን የመውረስ መብት ተጠቅመው በአቶ ገ/እግዛብሔር ውርስ እንዲካፈሉ ሕግ አውጭው የፈቀደበት ምክንያት ምንድን ነው?

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 በማስረጃነት የሚጠይቀው ግለሰቡ በወንጀል የተቀጣበት የፍርድ ቤት ውሣኔ ነው፡፡ ሟች ከፍርድ በፊት መሞቱ የወንጀሉን ክርክር ለዘለቄታው የሚያቋርጥ ምክንያት ሲሆን ሌሎች የወንጀሉን ክርክር ለጊዜው ለማቋረጥ ምክንያት የሚሆኑ ሁኔታዎችም አሉ፡፡ እነርሱም

ሀ/ ተከሣሹ ሊያዝ እና ለፍርድ ሊቀርብ አለመቻሉ ወይም ተይዞ ለፍርድ ከቀረበ በኋላ ያመለጠ እንደሆነ ተከሣሹ በሌለበት የወንጀሉ ክርክር ሊታይ የሚችለው የተከሰሰበት ወንጀል ከአስራ ሁለት ዓመት በማያንስ ጽኑ እስራት የሚያስቀጣ የሆነ እንደሆነ መሆኑን የወንጀለኛ መቅጫ ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 161/2/ ይደነግጋል፡፡ በመሆኑም በሀሰት በሟች ላይ ወይም በተወላጆቹ ወደ ላይ በሚቆጠሩ ወላጆቹ ወይም ባል ወይም ሚስት ላይ ክስ ያቀረበ ሰው በሀሰት ክስ ማቅረብ የመጨረሻ ቅጣት አምስት ዓመት ጽኑ እስራት መሆኑ በአዲሱ የወንጀል ህግ አንቀፅ 452 ተደንግጓል፡፡ በእነዚህ ሰዎች ላይ የሀሰት ምስክርነት በመስጠቱ ቢወነጀል ህጉ አንቀፅ 453 (ሀ) የተከሰሰ ሰው እና ከላይ ከዘረዘርናቸው የሟች ዘመዶች ወይም ሟችን በደም ፍላት በመነሣሣት በመግደሉ የወንጀል ሕጉን አንቀፅ 541 በመተላለፍ የተከሰሰ ሰው በቁጥጥር ስር ካልዋለ ክርክሩ በሌለበት ሊታይ የማይችል በመሆኑ ከሕግ በመሰወሩና በሌለበት የጥፋተኝነት ውሣኔ እንዳይሰጥ የወንጀለኛ መቅጫ ሥነ ሥርዓት ቅጥር 162(2) ስለሚገድብ በዚህ

ምክንያት ጥፋተኛ የተባለበት ማስረጃ ሊቀርብለት ስለማይችል ብቻ በሚች ውርስ በወኪሉ አማካኝነት እንዲካፈል እና ሚችን ለመውረስ ያልተገባ አይደለም ማለት ተገቢ ነው? ወይስ አይደለም?

ለ/ የወንጀሉ ክርክር በሌሎች የሥነ ስርዓት ምክንያቶች እና ክርክር ወቅት በሚታዩ ግድፈቶች ይቋረጣል። ለምሣሌ የምስክሮች አለመቅረብ ክስ ተሻሽሎና ተስተካክሎ እንዲቀርብ ፍርድ ቤቱ በሰጠው ትእዛዝ መሠረት ተሻሽሎና ተስተካክሎ ባለመቅረቡ ተከሣሹ ለጊዜው ከእስር እንዲለቀቅና ክርክሩ ለጊዜው እንዲቋረጥ፣ የሚደረግበት ሁኔታ አለ። በእነዚህ ምክንያቶች የጥፋተኝነት ውሣኔ ስላልቀረበበት ብቻ ሚችን ለመውረስ የተገባ ነው ተብሎ በሚች ውርስ እንዲካፈል መፈቀድ አለበት ወይ ?ህግ አውጭው አንድን በኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ የሚች ወራሽ ሆኖ የቀረበን ሰው በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሠረት ሚችን ለመውረስ ያልተገባህ ነህ ለማለት በወንጀሉ የተቀጣበት ማስረጃ መቅረቡ የግድ አስፈላጊ ነው በማለት በፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 838 የደነገገው አንድ ሰው በሕጉ የተቀመጡትን የወንጀል ድርጊቶች አንዱን ስለመፈፀሙ በበቂ ሁኔታ ከተገቢው ጥርጣሬ ውጭ በማስረጃ ሣይረጋገጥበት የወራሽነት መብቱን አላግባብ እንዳያጣ የወራሹን መብትና ጥቅም ለመጠበቅ በማሰብ ነው።

ሆኖም የውርስ ክርክር አንድ ሰው ሚችን ለመውረስ መብት አለው የለውም፣ ሚችን ለመውረስ መብት አለው ከተባለው ድርሻው ምን ያህል ነው የሚሉትን ጭብጦች ለማስወሰን የሚቀርብ የፍትሐብሔር ጉዳይ ነው። ይህ ከሆነ ሕግ አውጭው በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 838 በተዘረዘሩት ወንጀሎች አንድን ወንጀል በመፈፀሙ የተከሰሰ ሰው ወንጀሉን ስለመፈፀሙ የሚያረጋግጥ በቂ ማስረጃ እያለ በፍርድ ጥፋተኛ ከመባሉ በፊት የወንጀሉ ክርክር የሚቋረጥባቸው ብዙ ምክንያቶች ያሉ መሆኑን በማሰብ የሚች ሌሎች ወራሾች እነዚህን በቂ እና አሣማኝ ማስረጃዎች በፍትሐብሔሩ ችሎት ማስረጃ አድርገው በማቅረብ የሚሟገቱበትን ሁኔታ ማመቻቸት ነበረበት። የፍትሐብሔሩን ክርክር በወንጀል ችሎት በሚሰጠው ፍርድ ውጤት ጥገኛ ማድረጉ የወንጀሉ ክርክር ከላይ ባየናቸው የሕግና የፍሬ ጉዳይ ምክንያቶች በሚቋረጥበት ወቅት በሕጉ የተከለከለውን ድርጊት የፈፀሙ ሰዎች የሚች ወራሽ ሆነው እንዲካፈሉ የሚያደርግ በመሆኑና ይህም ሚዛናዊ ባለመሆኑና ከርትእ እና የፀሀ ልቦና ፍርድ ጋር የሚቃረን ስለሚሆን ይህ የሕግ ድንጋጌ መሻሻል ካለባቸው ድንጋጌዎች ውስጥ አንደኛው ነው የሚል አመለካከት አለ? ዕርስዎስ ምን ይላሉ?

በአጠቃላይ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ድንጋጌዎች መሠረት አንድ ሰው የተዘረዘሩትን የወንጀል ድርጊቶች መፈጸሙ ብቻውን ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው አያሰኘውም። ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚባለው በፈፀመው የወንጀል ድርጊት ክስ ቀርቦበት በፍርድ ጥፋተኝነቱ ከተረጋገጠ ብቻ ነው። በመሆኑም የሕጉ አቀራረጽ እና ይዘት መስተካከል አለበት በማለት ለመተቸት ብችልም ሕጉን የማሻሻል ስልጣን ያለው አካል እስኪያሻሽለው ጊዜ ድረስ የህጉን ድንጋጌ ማክበር እና መከተል እንደዚሁም በተግባር ላይ ማዋል እንደሚጠበቅብን መዘንጋት አያስፈልግም። በመሆኑም አንድን ግለሰብ ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው ብለው ለመከራከር የሚቀርቡ ወገኖች ግለሰቡ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 በተዘረዘሩት የሚች የስጋ ዘመዶች ወይም ባል ወይም ሚስት ላይ በሕጉ ከተገለጹት የወንጀል ድርጊቶች አንዱን ፈጽሞ በፍርድ የተቀጣ ስለመሆኑ ማስረዳት አለባቸው።

ከዚሁ ጋር በማያያዝ የምንመለከተው ሚች ይህንን እያወቀ ማለትም የወንጀል ድርጊት መፈፀሙን እያወቀ በግልጽ ጽሁፍ ይቅርታ አድርጐለት የሆነ እንደሆነ ወይም ድርጊቱን መፈፀሙን እያወቀ ድርጊቱ ከተፈፀመ በኋላ በኑዛዜ ስጦታ ሰጥቶት ከሆነ የወራሽነት መብቱን እንደማያጣና ሚችን ለመውረስ ያልተገባህ ነው ተብሎ ከሚች ውርስ ውጭ እንደማይሆን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥርግ 841 ይደነግጋል። በሚች በግልጽ ወይም በተዘዋዋሪ የተደረገ ይቅርታ በህግ የተከለከለውን የወራሽነት መብትና ችሎታ የሚያስገኝ መሆኑን እንመለከታለን።

3.3.2 ሌሎች ለወራሽነት ያልተገባ ነው የሚያሰኙ ምክንያቶች

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 የተዘረዘረውን የወንጀል ድርጊት ሚች ከመሞቱ በፊት መፈጸምና ይኸው በፍርድ ተረጋግጦ መቅጣት ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኝ የመጀመሪያው ምክንያት መሆኑን በዝርዝር ተመልክተናል።ከዚህ በተጨማሪ የወራሽነት መብትን የሚያሣጡ ሌሎች ምክንያቶች መኖራቸውን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840 ድንጋጌዎች ለመረዳት እንችላለን። እንዚህም ሚች ኑዛዜ እንዳያደርግ ወይም ኑዛዜውን እንዳይለውጥ ወይም ሆነ ብሎ ማበላሸት እንዳይገኝ ማድረግና ማጥፋት መሆናቸው በሕጉ ድንጋጌ ተመልክቷል። በፍትሐብሔር ሕጉ ሚችን ለመውረስ የማይገባ ነው የሚያሰኙትን ሌሎች ምክንያቶች በሁለት ከፍሎ አስቀምጧቸዋል እነርሱም፡.

ሀ. ሚች ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይሽር ወይም እንዳይለወጥ መከልከል

’’ የሚችን የሰውነት ሁኔታ ምክንያት በማድረግ አውራሹ ከመሞቱ በፊት በአሉት ሶስት ወር ውስጥ፣ ኑዛዜ እንዳያደረግ እንዳይለወጥ ወይም አንዳይሽር የከለከለ ሰው ’’ ሚችን የመውረስ መብቱን እንደሚያጣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ሀ/ ይደነግጋል። የዚህን የሕግ ድንጋጌ መልእክት ስንመረምረው በኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ የሚች ወራሽ የሆነ ሰው የሚችን ኑዛዜ የማድረግ ኑዛዜውን የመለወጥ እና የመሻር ፍፁማዊ መብት በማክበር መልካም ሥነ መግባር ማሣየት የማጠበቅባቸው መሆኑንና የሚችን መብት እንዲያከብሩ ግዴታ የተጣለባቸው መሆኑን የሚያመለክት ነው።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ሀ/ ድንጋጌ መሠረት ሚችን ኑዛዜ እንዳያደርግ ኑዛዜውን አንዳይለውጥ ወይም እንዳይሽር የከለከለ ሰው የወራሽነት መብቱን የሚያጣው ሁለት መሠረታዊ ሁኔታዎች ተሟልተው ሲገኙ ነው። የመጀመሪያው ሚች ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይለውጥ ወይም አንዳይሽር የከለከለው ከመሞቱ በፊት ባሉት ሶስት ወር ውስጥ የሆነ እንደሆነ ነው። ወራሹ ሚችን ኑዛዜ እንዳያደርግ ኑዛዜውን እንዳይለውጥ ወይም እንዳይሽር የከለከለው ሚች ከመሞቱ በፊት ካሉት ሶስት ወራት ውጭ ማለትም ከመሞቱ ከአንድ ዓመት ወይም ከአራት ወር በፊት ከሆነ ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው እንደማይባል የህጉ ድንጋጌ ያስረዳል።ሕግ አውጭው ሚች ከመሞቱ በፊት በነበሩት ሶስት ወራት ውስጥ ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ እና ለመሻር ነጻ ከነበረ ከዚያ በፊት የተደረገበት ክልከላ መሠረታዊ መብቱን በመጠቀም ኑዛዜ ከማድረግ፣ ኑዛዜውን ከመለወጥ ወይም ከመሻር የሚገድበው አይደለም በሚል ሀሣብ ክልከላው የተደረገበትን ጊዜ ትኩረት በመስጠት በሕጉ ድንጋጌ ውስጥ በግልጽ ያመለከተው መሆኑን እንረዳለን።

ሁለተኛው ደግሞ ሚችን ኑዛዜ የማድረግ የመለወጥ እና የመሻር መብቱን እንዳይጠ ቀም የከለከለው የሰውነቱን ሁኔታ ምክንያት በማድረግ እና በመጠቀም የሆነ እንደሆነ ንወዉዉዉ እዚህ ላይ በሕጉ የሚችን የሰውነት ሁኔታ ምክንያት በማድረግ የሚለው ምን አይነት ሁኔታዎችን የሚያጠቃልል ነው የሚለው ጥያቄ መነሣቱ የማይቀር ነው። ለዚህ ድንጋጌ የተለያዩ ትርጉሞችና አመለካከቶች ሲሰጡ ይስተዋላሉ። የመጀመሪያው ሚችን በአስገዳጅ ሁኔታ ውስጥ በማስገባትና በቁጥጥር ስር በማዋል ከመሞቱ በፊት ባሉት ሶስት ወራት ውስጥ ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይለውጥ ወይም እንዳይሽር በከለከለው ወራሾች ላይ የሕጉ ድንጋጌ ተፈጻሚነት አለው የሚለውና ብዙወቹ የሚስማሙበት ነው።

ሌላው የሚችን የሰውነት ሁኔታ ምክንያት በማድረግ የሚለው ድንጋጌ ሚች ባደረበት ህመም ብርታት ከአልጋ መነሣት እና መንቀሣቀስ በማይችልበት ወቅት ኑዛዜ ለማድረግ ወይም ያደረገውን ኑዛዜ ለመለወጥ ወይም ለመሻር ፈልጌ ሁኔታወቹን እንዲያመቻችለት ወራሾቹን ሲጠይቅ እንቢተኛ በመሆን ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይሽር ወይም አንዳይለውጥ ከገደቡት ለወራሽነት ያልተገቡ ናቸው የሚለው አከራካሪ ሀሣብ ነው::ይህንንም ለመረዳት ምሣሌዎችን አንስተን ብንመለከት ሚች እጅ እና እግሩን ማንቀሣቀስ በማይችልበት ሁኔታ ኑዛዜ ለማድረግ ፈልጌ የዩንቨርስቲ ተማሪ የሆነውን ልጁን ኑዛዜውን ቃል በቃል እንዲጽፍለት እና ሌሎች ሴቶች ልጆቹ በምስክርነት ሰምተው እንዲፈርሙ ሲጠይቃቸው ተማሪው ልጁ ቃሉን በወረቀት ለመጻፍ እንቢተኛ ቢሆን እና ሌሎችም ምስክር ለመሆን አንፈልግም ቢሉ ከዚህ ባሻገር ሚችን ሌላ ሰው እንዳይጐበኘው በተለያየ ዘዴ እየፈጠሩ ሚች በምንም መንገድ ኑዛዜ የሚያደርግበትን ሁኔታ ቢያጣብቡ የሚችን የአካል መዳከም ምክንያት በማድረግ ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይለውጥ ወይም እንዳይሽር ከልክለውታል ለማለት አይችልም ወይ የሚለው ጥያቄ ሲነሣ የተለያዩ መልሶች ይቀርባሉ::

አንደኛው ኑዛዜውን ለመጻፍ ወይም በኑዛዜ ምስክር ላለመሆን እንቢተኛ መሆናቸው የሚችን ኑዛዜ የማድረግ መብት በቀጥታ የሚገድብ ባለመሆኑ ለወራሽነት ያልተገባ አያሰኝም የሚል ሲሆን ሌላው ደግሞ፣ የሚችን የሰውነት ሁኔታ ምክንያት በማድረግ የሚለው የሕጉ ድንጋጌ በእንደዚህ አይነት ሁኔታ ሚች መብቱን እንዳይጠቀም በተዘዋዋሪ የሚደረገውን ማእቀብ የሚያጠቃልል ነው::ምክንያቱም የሚችን የአካል ጥንካሬ መዳከም በመጠቀም ሚች ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር የሌላ ሰው እርዳታ ማግኘቱ ወሳኝ እና አስፈላጊ ሆኖ እያለ እርዳታ አነዲያደርግለት በሚች የቀረበውን ጥያቄ በመቃወም እና ሚች መብቱን የሚጠቀምበትን ሁኔታ በማጣበብ ሚቹ ኑዛዜ እንዳየደርግ፣ እንዳይለወጥ ወይም እንዳይሽር በቀጥታም ባይሆን በተዘዋዋሪ መንገድ ማዕቀብ የጣለ ሰው በሠራው ለመልካም ፀባይ እና መልካም ሥነ ምግባር ተቃራኒ የሆነ ሥራ መቀጣት እንጅ ተጠቃሚ ሊሆን አይገባውም:: ስለዚህ በማናቸውም መንገድ የሚቹን አካል መዳከም ምክንያት እና መጠቀሚያ በማድረግ ሚች ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር አስፈላጊ የሆኑ ነገሮች እንዲሰጠው ሲጠይቅ እንቢተኛ በመሆን ወይም ሁኔታዎችን እንዲያመቻችለት ሚች ያቀረበውን ጥያቄ ሆነ ብሎ የከለከለ እና ሚች ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር እየፈለገና እየጠየቀ በአካሉ ድክመት ብቻ ሣይፈጽመው እንዲሞት ያደረጉ ሰዎች

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ሀ/ መሠረት የወራሽነት መበታቸውን ያጣሉ በማለት አመለካከታቸውን ይገልጻሉ::

ከላይ እንዳየነው የሚችን ''የሰውነት ሁኔታ ምክንያት በማድረግ '' የሚለው ሀረግ እንዴት መተርጐም አለበት በሚለው ነጥብ ዙሪያ አንድ ወጥ የሆነ አመለካከት የለም:: ከኑሮ ልምድ እንደምናውቀው አብዛኛው ጊዜ ሰዎች ኑዛዜ የሚያደርጉት በህመም ምክንያት አካላቸው ሲዳከም እና የመሞቻ ጊዜዬ እየተቃረበ ነው የሚል ስጋት ሲያድርባቸው ነው:: ኑዛዜ በአብዛኛው ሰወች የአልጋ ቁራኛ ከሆኑ በኋላ የሚፈጸም በመሆኑ ሚች አካሉ በህመም በተዳከመበት እና ተንቀሳቅሶ ምንም ነገር ለማድረግ በማይችልበት ሁኔታ ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር ፈልጐ ምስክርና ፀሐፊ እንዲጠራለት ወይም የመጨረሻውን የኑዛዜ ቃሉን በጽሁፍ እንዲጽፍለትና እንዲያስፈርመው እየጠየቀው ወይም ወረቀትና እስክርቢቶ እንዲሰጠው እየተማፀነ እንቢተኛ የሆነ ሰው በአጠቃላይ ሚች በመንቀሳቀስ የፈለገውን ተግባር /ኑዛዜ/ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር አስፈላጊ የሆኑ ነገሮችን ለማሟላትና ለማቅረብ የአካል ብቃት የሌለው መሆኑን በመጠቀም እና አስፈላጊ እርዳታ ባለመስጠት ሚች ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይለውጥ ወይም እንዳይሽር ገደብ የጣሉና መልካም ሥነ ምግባር የጐደላቸው ሰዎች በፈፀሙት ሞራል እና ግብረአበርነት ባልዳሰሰው ድርጊታቸው በሚች ውርስ ተጠቃሚ እንዲሆኑ ሕግ አውጭው ሀሣብና ፍላጐት ያለው አይመስለኝም::

በመሆኑም ሕግ አውጭው የሚች ወራሾች ሊፈጽሙት የሚገባቸውን እና የሚችሉትን የሚችን የመጨረሻ ቃል በማክበር እንዲፈጽሙ ለማስጠንቀቅ በተቃራኒው የሚችን የአካል መዳከም በመጠቀም ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር እየፈለገ እና እየጠየቀ ሁኔታዎችን ማመቻቸት እና መፈፀም እየቻሉ ሆነ ብለው እንቢተኛ በመሆን ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይለውጥ ወይም አንዳይሽር ያደረጉ መልካም ሥነ ምግባር የጐደላቸውን የሚች ወራሾች ለመቅጣትና ሌሎችም ሊፈጽሙ የሚገባቸውን እና የሚችሉትን የሚችን መጨረሻ ፈቃድ በመፈፀም ሚች ኑዛዜ የማድረግ የመለወጥ እና የመሻር መበቱን ከአካሉ መዳከምም በመብቱ እንዲጠቀምበት ሁኔታዎችን ማመቻቸት ያለባቸው መሆኑን ለማስጠንቀቅ በማሰብ ነው '' የሚችን የሰውነት ሁኔታ ምክንያት በማድረግ'' ኑዛዜ እንዳያደርግ እንዳይለውጥ ወይም እንዳይሽር የከለከለ የወራሽነት መብቱን ትተሚቦኃ ቸተት ል:: የዚህን ድንጋጌ የአፈጻጸም አድማስ ስፋት እና አተረጓጐም ሕግ አውጭው ሊደርስበት ካሰበው ግብ እና አላማ ጋር ለማጣጣም በተግባር ላይ ለማዋል ተማሪዎች ውይይት ማድረግ ይጠበቅባቸዋል::

ለ. የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ ማበላሸት፣ ማጥፋት ወይም እንዳይገኝ ማድረግ::

በሁለተኛ ደረጃ የፍትሐብሔር ሕጉ ለወራሽነት ያልተገባ የሚያሰኝ ሌሎች ምክንያቶች ብሎ ያዘዘው የሚቹን የመጨረሻ ጉዛዜ እንዳይገኝ ማድረግና ማጥፋት ነው:: ይህንን አስመልክቶ፣''አስቦ ያለ ሚቹ ፈቃድ የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ ያበላሸ እንዳይገኝ ያደረገ ያጠፋ ወይም ጉዳዩን በማወቅ በሀሰት ኑዛዜ የተጠቀመ የወራሽነት መብት ያጣል'' በማለት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ ይደነግጋል::ከዚህ የሕግ ድንጋጌ ቃልና መልእክት የምንረዳው ሣያውቅ በአጋጣሚ ወይም በቸልተኝነት የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ ያበላሸ እንዳይገኝ ያደረገ ወይም ያጠፋ ሰው ሚችን የመውረስ መብቱ የማይገፈፍ መሆኑ ነው:: ሕግ አውጭው ትኩረት የሰጠው የሚች የመጨረሻ ቃል ሕጋዊ ውጤት እንዳይኖረው በማሰብ ሆነ ብለው ኑዛዜው በማናቸውም መልኩ በማስረጃነት እንዳይቀርብ ለማድረግ ያበላሹ እንዳይገኝ ያደረጉ ወይም ባጠፉ የሚች ወራሾች ላይ ነው::በሁለተኛ ደረጃ በሚች ሙሉ ፈቃድ እና ትእዛዝ መሠረት የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ ያበላሸ እንዳይገኝ ያደረገ ወይም ያጠፋ የሚች ወራሽ ድርጊቱን የፈፀመው በመች ፈቃድ መሆኑን ካስረዳ ለወራሽነት ያልተገባ ነው እንደማይባል የሕጉ ድንጋጌ ያስረዳል::

በሶስተኛ ደረጃ በጥንቃቄ መታየት ያለበት ነጥብ የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ የሚለው ቃል ነው:: የሚች የመጨረሻ ኑዛዜ የሚባለው ሚች በግልጽ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898 እስከ 900 በተደነገገው መሠረት ያልሻረውን የኑዛዜ ቃል ማጥፋት፣ ማበላሸት ወይም እንዳይገኝ ማድረግ የወራሽነት መብትን የሚያሣጣ መሆኑን ያመለክታል:: በተቃራኒው ከላይ በተጠቀሱት የሕግ ድንጋጌዎች መሠረት ሚች በግልጽ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ የሻረውን ኑዛዜ ሆነ ብሎ ያለሚች ፈቃድ ማጥፋት ማበላሸት ወይም እንዳይገኝ ማድረግ የወራሽነት መብትን የማያሣጣና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ የሚሸፈን አለመሆኑን ነው::ሕግ አውጭው ያለሚች ፈቃድ የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ ሆነ ብሎ ያጠፋ ያበላሸ ወይም እንዳይገኝ ያደረገ በሚች ውረስ እንዳይካፈል የከለከለበት ምክንያት ምንድን ነው የሚለውን ነጥብ ስንመለከት በግልጽ ወይም በተናዛዡ እጅ ጽሁፍ የተደረገን ኑዛዜ ለማስረዳት የኑዛዜ ተጠቃሚው ማቅረብ የሚገባው የኑዛዜውን ጽሁፍ መሆኑንና ተጠቃሚ ለመሆን ማስረዳት እንደማይችል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ እና /2/ ይደነግጋል::

ይህም በመሆኑ የሚች ወራሾች የኑዛዜ ተጠቃሚው የወራሽነት መብቱን የሚያስረዳበትን የኑዛዜ ጽሁፍ በማበላሸት በማጥፋት ወይም እንዳይገኝ በማድረግ ከሚች ውርስ ተካፋይ ሆኖ እንዳይቀርብ የሚያደርጉትን ሸርና ደባ ከወዲሁ ለመቆጣጠ ርና ይህንን ፈጽመው የተገኙ የሚች ወራሾች በሚች ውርስ እንዳይካፈሉ በሕግ በመከልከል የሚች ወራሾች የሚችን የመጨረሻ የኑዛዜ ቃል ማክበር ያለባቸው መሆኑን በማመልከት ደንቡን ያወጣው መሆኑን እናያለን::ከዚሁ ጋር አብሮ የማነሣው ጥያቄ ያለ ሚች ፈቃድ የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ ለማበላሸት ለማጥፋት ወይም እንዳይገኝ ለማድርግ ሆነ ብሎ አንድ ድርጊት የፈፀመ ሰው ለምሣሌ የኑዛዜው ጽሁፍ በውሀ እንዲበሰብስ እና እንዲጠፋ በማሰብ ባሕር ውስጥ የጨመረ የሚች ወራሽ ይህንን የኑዛዜ ጽሁፍ ወዲያውኑ ከውሀው ውስጥ ሌሎች ሰዎች አውጥተው በፀሐይ በማድረቅ ፍርድ ቤት በማስረጃነት ቢያቀርቡት፣ ወይም የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ በእሣት በማቃጠል ላይ እያለ ሰዎች ደርሰው ቢያስጥሉትና ከእሣት የተረፈው የሚች የኑዛዜ ቃል ሙሉ ይዘቱ ፊርማውና የተጻፈበት ቀን ስላልተቃጠለ የማስረጃነት ዋጋ ቢሰጠው፣ ወይም የሚች የመጨረሻ ኑዛዜ ከቆሻሻ ጋር እንዲጣል በማሰብ ከቆሻሻ ማጠራቀሚያ ኮንቲነር ከጨመረው በኋላ በድንገት ሰጪዎች አግኝተውት በማሰረጃነት ቢቀርብ በአጠ ቃላይ ሆነ ብሎ የፈፀመው ድርጊት ያሰበውን ውጤት ሣያስገኝለት ቢቀር ድርጊቱን የሚችን ኑዛዜ በማጥፋት ለማበላሸት ወይም እንዳይገኝ ለማድርግ ሆነ ብሎ መፈፀሙ ፣ መሞከሩ መረጋገጡ ብቻ የመውረስ መብቱን አያሳጣውም ወይ? የሚለው ነው:: ወራሹ የአውራሹን የመጨረሻ ኑዛዜ ሆነ ብሎ ያለ ሚች ፈቃድ ከማጥፋት ከማበላሸት ወይም እንዳይገኝ ከማድረግ መታቀብ እንዳለበት የሕጉ ድንጋጌ ያሣያል:: ይህ ከሆነ ሆነ ብሎ ያለሚች ፈቃድ የሚችን የመጨረሻ ኑዛዜ ለማጥፋት፣ ማበላሸት ወይም እንዳይገኝ ለማድረግ ግዙፍ ተግባር የፈፀመ የሚች ወራሽ የፈፀመው ተግባር በተለያዩ ምክንያቶች ያሰበውን ውጤት ባያስገኝለትም እንኳን በሕጉ የተከለከለ ድርጊት የፈፀመ በመሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ መሠረት ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ሊባል እንደሚችል የሕጉን ድንጋጌ መንፈስና ዓላማ እንደዚሁም ሕግ አውጭው ሊደርስበት ያሰበውን ግብ በማገናዘብ ለመረዳት ይቻላል::

ሌላው በፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ መሠረት ለወራሽነት ያልተገባ ነው የሚያሰኘው ምክንያት ጉዳዩን በማወቅ በሀሰት ኑዛዜ መጠቀም ነው:: ከዚህ ድንጋጌ ኑዛዜው በሀሰት የተዘጋጀ መሆኑን ሣያውቅ ሌሎች ሰዎች እውነተኛ ኑዛዜ አስመስለው የሰጡትን የኑዛዜ ቃል በማያያዝ በኑዛዜ ወራሽነት በሚች ውርስ ለመካፈል የቀረበ ሰው የሀሰት ኑዛዜ ይዞ መቅረቡ ቢረጋገጥም እንኳን ሚችን በቀጥታ ወይም በተተኪነት ያለ

ኑዛዜ ከመውረስ ወይም ሟች በተወለት እውነተኛ ኑዛዜ ማግኘት የሚገባውን ጥቅም ከማግኘት የሚያግደው መሆኑን ነው::እዚህ ለይ የሚነሣው ጥያቄ "በሀሰት ኑዛዜ የተጠ ቀመ የሚለው ሀረግ" እንዴት መተርጐም አለበት የሚለው ነው:: በሀሰት ኑዛዜ የተጠ ቀመ የሚለው በሟች ውርስ ተካፋይ ሆኖ ንብረት የወሰደን ወይም በሀሰት ኑዛዜ በሟች ውርስ ንብርት ክፍል ውስጥ ጥቅም ያገኘን ሰው ብቻ የሚመለከት ነው የሚል ሀሣብ ያላቸው ሰዎች አሉ::ሌሎች ደግሞ ንብረት ከመካፈሉና በኑዛዜው ጥቅም ከማግኘቱ በፊት የኑዛዜ ወራሽ ነኝ ብሎ በሀሰት የተዘጋጀውን ኑዛዜ ለውርሱ አጣሪ ወይም ለፍርድ

ቤት እንዳቀረበ ኑዛዜው የሀሰት መሆኑ የተረጋገጠበት ሰው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ መሠረት የወራሽነት መብቱን ያጣል በማለት ይከራከራሉ::የሕግ አውጭውን ሀሣብ እና ሊደርስበት ያሰበውን ግብ ለመረዳት የአማርኛ እና የእንግሊዝኛውን ቅጂ አጣምሮ ማየቱ ጠቃሚ ነው:: በዚህ ጉዳይ የእንግሊዝኛውን የፍትሐብሔር ሕግ ቅጅ ስንመለከት::

'' ውሀጸ ሰጸ ጵቨጵረ ሀቷሰ ፀነተጵነተፀጸነቷለለየ ደጵሰተረጸየጵደ ቸቷጭሰጵደ ተጸ ደፀሰቷፐፐጵቷረ ጸረ ቷለተጵረጵደ ተሀጵ ለቷሰተ

ወፀለለ ጸፈ ተሀጵ ደጵቸጵቷሰጵደ ወፀተሀ ጸጭተ ተሀጵ ቸጸነሰጵነተ ጸፈ ተሀጵ ለቷተተጵረ ጸረ ሀቷሰ ቷቨቷፀለጵደ ሀፀመሰጵለፈ ጸፈ ቷፈቷለሰጵ ወፀለለ ከነጸወፀነገ ፀተ ተጸ በጵ ሰጭቸሀኸ ሰሀቷለለ ለጸሰጵ ሀፀሰ ቸቷፐቷቸፀተየ ተጸ ሰጭቸቸጵጵደ ተሀጵ ደጵቸጵቷሰጵደ ቷሰ ጭነ ወጺረተሀየ'' የሚል ሆኖ እናገኘዋለን:: በእንግሊዝኛ መዝገበ ቃላት ውስጥ ኋቷቨቷፀለጵደ'' የሚለው ቃል ማንኛቸውንም አጋጣሚ ለመጠ ቀም መሞከር ወይም ተጠቃሚ ለመሆን መቅረብን እንጅ ጥቅም ማግኘትን ብቻ የሚይዝ እንዳልሆነ ለመረዳት ይቻላል::ይህ ከሆነ በሀሰት አዘጋጅቶ ባቀረበው ኑዛዜ ጥቅም ለማግኘት ማቅረቡ ብቻ ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው ሊያሰኘው እንደሚችል ከአንግሊዝኛው ቅጅ በግልጽ ለመረዳት ስለሚቻል ሆነ ብሎ የሀሰት ኑዛዜ በማዘጋጀት ሟችን ለመውረስ የቀረበ ሰው በኑዛዜው መሠረት ንብረት ሣይሰጠው በፊት ያቀረበው ኑዛዜ የሀሰት መሆኑ ከተነቃበትና ከተረጋገጠበት ሟችን በቀጥታ ወይም በተተኪነት ለመውረስ ወይም ሟች በተወለት እውነተኛ ኑዛዜ የተመለከተውን ጥቅም የማግኘት መብቱን እንደሚያጣ ለመረዳት አንችላለን::

ስለዚህ "በሀሰት ኑዛዜ የተጠቀመ'' የሚለው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ ድንጋጌ ቃል ከእንግሊዘኛው ቅጅ መልእክት ጋር በሚጣጣም መልኩ በሰፊው መተርጐም

ያለበት መሆኑን አንደኛው የአተረጓጐም መንገድ ሲሆን በዚህ አተረጓጐም መሠረት የሀሰት ኑዛዜ ሆነ ብሎ ለውርስ አጣሪ ወይም ለፍርድ ቤት ያቀረበ ሰው ንብረት ከመካፈሉ በፊት ይኸው ድርጊቱ ከተረጋገጠ ያለኑዛዜ ወይም ሚች በተወው እውነተኛ ኑዛዜ መሠረት ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው ሊባል ይችላል። በሌላ በኩል በኑዛዜው ተጠቅሞ ሐብት ካገኘ ብቻ ነው የሚከለከለው የሚሉ ወገኖች አሉ። ጉዳዩ ትርጉም ክፍትና አከራካሪ ነው።

3.3.3 በሚች ስለ ሚደረግ ይቅርታ

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 የተዘረዘሩተን ወንጀል መፈፀሙ ተረጋግጦበት በፍርድ የተቀጣ ወይም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840 የተመለከቱትን ተግባራት በመፈፀሙ የውርስ ሕግ ሚችን ለመውረስ አይገባውም በማለት የወራሽነት መብቱን ያሳጣው ሰው በአንድ ምክንያት ብቻ የወራሽነት መብቱ እንደሚረጋለት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 841 ድንጋጌዎች ያመለክታሉ።ይኸው የወራሽነት መብቱን እንደያዘ እንዲቆይ የሚያደርገው ብቸኛው ምክንያትም ሚች በግልጽ ወይም በተዘዋዋሪ ይቅርታ አድርጐለት እንደሆነ ነው። አዚህ ላይ አንድ በጥልቀት ልንመለከተው የሚገባን ነጥብ አለ። ይኸውም በፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ በተደነገገው መሠረት የሀሰት ኑዛዜ በማዘጋጀት ወራሽ ለመሆን በመጠየቁና በወራሽነት በማቅረቡ ሆነ ብሎ በሀሰት ኑዛዜ ከሚች ውርስ ለማካፈል መቅረቡ ተረጋግጦበት ሚችን የመውረስ መብት የለውም የተባለን ወራሽ ሚች ይቅርታ ሊያደርግለት የማይችል መሆኑ ነው። ምክንያቱም አንድ ሰው በኑዛዜ ወይም ያለኑዛዜ ወራሽ ለመሆን የሚጠይቀው ከሚች መሞት በፊት ሣይሆን ሚች ከሞተና የሚች ውርስ ከተከፈተ በኋላ ነው። በመሆኑም በሚች ውርስ የሀሰት ኑዛዜ ይዞ በመቅረብ የውረስ ሕግ ሚችን የመውረስ መብት የለውም ያለው ሰው ሚች የሀሰት ኑዛዜ ማዘጋጀቴን እያወቀ ይቅርታ አድርጐልኛል በማለት ክርክር ቢያቀርብ በሕግ ፊት ዋጋ የሚሰጠው አለመሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል።ከዚህ ውጭ ያሉትን አና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ወይም 840 የተዘረዘሩትን ድርጊቶች መፈፀሙን እያወቀ ሚች በግልጽ ወይም በተዘዋዋሪ ይቅርታ ያደረገ እንደሆነ የወራሽነት መብቱ እንደሚጠበቅለትና እንደሚረጋለት ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 841 ድንጋጌዎች እንረዳለን።ሚች በግልጽ ይቅርታ አደረገ የሚባለው ወራሹ የፈፀመውን ድርጊት ከጠቆመ በኋላ ይህንን ወራሽነት ያልተገባ ነው የሚያሰኝ ድርጊት ቢፈጽምም ይቅርታ ያደረግሁ ስለሆነ በውርሴ ይካፈል በማለት በቃል ሣይሆን በጽሁፍ ሲያሣውቅ መሆኑን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 841/1/ ይደነግጋል። ሚች በተዘዋዋሪ ይቅርታ አድርጓል የሚባለው ሰውየው /ሴትዮዋ/ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ወይም 840

ከተመለከቱት ድርጊቶች አንዷን ወይም ከአንድ በላይ የሆኑትን መፈፀሙን እያወቀ የኑዛዜ ስጦታ ያደረገለት አነደሆነ መሆኑን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 841/2/ ያስረዳል::

እዚህ ላይ መጠንቀቅ የሚገባን ነገር ቢኖር ሟች በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 841/2/ መሠረት በተዘዋዋሪ ይቅርታ አድርጓል የምንለው ሁለት ሁኔታዎች ተሟልተው ሲገኙ መሆኑን ነው:: ይኸውም ሟች የኑዛዜ ስጦታውን ያደረገው ሰውየው/ሴትዮዋ/ ለወራሽነት ያልተገባ ነው የሚያሰኛቸውን ድረጊቶች ከፈፀሙ በኋላ የሆነ እንደሆነ እንደዚሁም ለወራሽነት ያልተገባ የሚያሰኝ ድርጊት መፈፀማቸውን እያወቀ የሆነ እንደሆነ ነው::ሟች የኑዛዜ ስጦታ ያደረገው ለወራሽነት ያልተገባ የሚያደርገውን ድርጊት ከመፈፀማቸው በፊት ወይም ለወራሽነት ያልተገባ የማያሰኝ ድርጊት መፈፀማቸውን ሣያውቅና እውቀቱ ሣይኖረው እንደሆነ በተዘዋዋሪ ይቅርታ እንዳደረገ እንደማይቆጠር ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 841/2/ ድንጋጌ ለመረዳት ይቻላል::በመሆኑም ስለ ይቅርታ የተደነገጉትን ድንጋጌዎች በተግባር ላይ ከምናውልበት ወቅት ከላይ ያነሣናቸውን ጠንቃቄዎች ማድረግ አስፈላጊ ነው::

በአጠቃላይ ሟችን ለመውረስ የሟች ውርስ ሲከፈት በህይወት መኖር እና ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው አለመባል የኢትዮጵያ ውርስ ሕግ ያስቀመጣቸው መሠረታዊ ሁኔታዎች መሆናቸውን እና በልዩ ሁኔታ ከሟች ውርስ ሟች ሲሞት ያልነበሩ ሰዎች ተካፋይ የሚሆኑበት ድንጋጌዎች ያሉ መሆኑን ሟችን ለመውረስ ያልተገባ ነው በማለት የውርስ ሕግ የገደበው ሰው ሟች በግልጽ ወይም በተዘዋዋሪ በሚያደርግለት የቅርታ የወራሽነት መብቱ ሊረጋለት እንደሚችል መረዳት እና ዝርዝር ጉዳዮችን በጥልቀት ማየት ያስፈልጋል::

ሆኖም ፍርድ ቤቶች ሟች በኑዛዜ፣ ከወራሾቹ አንዱን ከወረሱ የሚነቅልበትንና በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 837 እስከ ፍትሐብሔር 839 የተደነገጉት ድንጋጌዎች ጋር በማደበለቅ፣ ለወራሽነት ያልተገባ መሆን፣ እና በሟች ኑዛዜ የሟች ወራሾች፣ ከውርስ የሚነቅልበትን፣ ስርዓት ሣይለዩ ውሣኔ ሲሰጡ ይታያሉ:: በዚህ በኩል ያለውን ችግር ለመረዳት በመጀመሪያ በባህርዳር ወረዳ ፍርድ ቤት በኩል ታይቶ ከተወሰነ በኋላ የምዕራብ ጐጃም ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር መዝገብ ቁጥር 05934 ህዳር 22 ቀን 1996 ዓ.ም በይግባኝ አይቶ የሰጠውን ውሣኔ በአጭሩ ማየቱ ጠቃሚ ነው:: የጉዳዩ መነሻ ሟች አቶ ድረስ ንግሩ ሚያዝያ 27 ቀን 1989 ዓ.ም ያደረጉት በግልጽ

የተደረገ ኑዛዜ ሲሆን በኑዛዜ ሰነድ ሚች በርካታ ጉዳዮችን የሚመለከት ኑዛዜ ካደረጉ በኋላ፣ ካሣ ድረስ የተባለው ልጅ ግን ከምሰጠው ምክርና መመሪያ ውጭ አንድም ቀን ብሎ ትዕዛዜን የማይቀበል በድፍረት ብዙ ችግርና በደል ያደረሰብኝ በመሆኑ ከማንኛውም ሀብቴና ንብረቴ እንዳይደርስ ከላይ በተጠቀሰው የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 909 በፊደል፣ ሐ፣ ሠረኛዋለሁ የሚል ኑዛዜ በሕጉ መሠረት ፎርማሊቲውን አሟልተው ያደርጋሉ፡፡

በሚች ዙዛዜ ከውርስ እንዳይደርስ የተባለው ካሣ ድረስ ሚች ከሞቱ በኋላ የሚች አባቴ ልጅና ወራሽ ሆኜ እያለሁ የሚችን ውርስ ንብርት አላካፍለኝ ስላለች ፍርድ ቤቱ ወራሽነቴን ያረጋግጥልኝ በማለት ለባሕርዳር ወረዳ ፍርድ ቤት ማመለከቻ ያቀረበች ሲሆን፣ ወሐሮ ወረቀት ዓለሙ አመልካቹን ሚች በኑዛዜ ከውርሱ የነቀለው መሆኑን ገልጻ ፍርድ ቤቱ መዝገቡን ዘገቶ እንዲያሰናብተው ትከራከራለች፡፡ የግራ ቀኙን ክርክር የሰማው የወረዳው ፍርድ ቤት፣ ሚች አቶ ድረስ ንግሩ ማያዝያ 27 ቀን 1989 ዓ.ም ባደረጉት ኑዛዜ ልጃቸው አቶ ካሣ ድረሰን ለመንቀል የሰጡት ምክንያት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ከተገለጹት ተግባራት አንዱን የማይሸፍን በመሆኑ ሚች ልጅን ከውርስ በኑዛዜ መንቀል የሚችለው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 የተመለከቱትን ድርጊቶች ሲፈጽም መሆኑን በመተንተን ሚች ያደረገውን ኑዛዜ ውድቅ አድርጐ አቶ ካሣ ድረስ የሚች ድረስ ንግሩ ወራሽ ነው በማለት ውሣኔ ሰጥቷል፡፡

ይግባኝ ባይ በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 አንድ ሰው ለወራሽነት ያልተገባ ተብሎ ከሚች ውርስ በሕግ የሚከለከልበት የሕግ ድንጋጌ ሲሆን ወራሽን በተለይም ወደታች የሚቆጠር ተወላጅን ከውርስ ለመንቀል መታየትና መመዘን ያለባቸው የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 937 እና 938 -1? ናቸው፡፡ ስለዚህ የወረዳው ፍርድ ቤት የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ስላለበት ይሻርልኝ በማለት ይግባኝ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ብታቀርብም ከፍተኛው ፍርድ ቤት ወደ ይግባኙ ለማስገባት የሚችል በቂ ምክንያት የለም በማለት በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 337 መሠረት ይግባኙን በመሠረዝ ይግባኝ ባይን አስናብቷታል፡፡ ይኸም ጉዳይ ሚች አቶ ካሣን ለመንቀል የሰጠው ምክንያት በቂ ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ነጥብ እንደመዝን የፍትሐብሐር ሕግ ቁጥር 938 -2? በፍርድ ቤቱ የሰጠው ስልጣን አለግባብ ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 838 ጋር

በማጣመር መመዘኑ፣ ሚችን ለመውረስ ያልተገባ መሆን፣ የሚለው ሀሣብና፣ ከሚች ውርስ በሚች ኑዛዜ ስለመነቀል፣ የሚለው ጽንሰ ሀሣብ ለብቻ ለያይቶ ማየትና ሕጉን መተርጐም እንደሚገባ ያመለክታል።

የሙከራ ጥያቄዎች

1.በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ለመውረስ የሚያስፈልጉ መሠረታዊ ጉዳዬች ምንድን ናቸው?

2.ለወራሽነት ያልተገባ መሆን እና በውርስ መነቀል በሚሉት ፅንሰ ኃሣቦች መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?

3. የውጭ ዜግነት ያላቸው ሰዎች ያለምንም ቅድመ ሁኔታ በኢትዮጵያዊ ውርስ ተካፋይ እንደሆኑ መጋበዙ፣ ተገቢ ነው ብለው ያስባሉ?

4. በውርስ መከፈትና በውርስ ማጣራት መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?

5. የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ርእስና በይዘቱ አለመጣጣም አለበት ብለው ያስባሉ

6. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 የፍትሐብሔሩን ጉዳይ በወንጀል ችሎት በሚሰጠው የቅጣት ውሣኔ ላይ ጥገኛ እንዳይሆን ማድረጉ ምን አይነት ጉዳት ያስከትላል ብለው ያስባሉ?

7. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840-ለ? ድንጋጌ የአማርኛው የእንግሊዘኛው ቅጅ የትኛው በተሻለ ሁኔታ ህግ አውጭው ሊደርሰበት ያሰበውን ግብና አላማ ይገልፃሉ ብለው ያስባሉሕ ለምን?

8. ሚች በተዘዋዋሪ መንገድ በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 841 መሰረት ይቅርታ አድርጓል ለማለት ምን ምን ሁኔታዎች መሟላት አለባቸው?

ምዕራፍ አራት

ሳይናዘዝ የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት አፈጻጸም

የዚህ ምዕራፍ ዋና ዓላማ በሕይወት ዘመኑ ኑዛዜ ሳይተው የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት አስተዳደር እንዴት መሆን እንዳለበት በፍትሐብሔር ሕጉ የተደነገጉትን መሠረታዊ መርሆች ማሳየት፣

ሣይናዘዝ የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት በሚፈፀምበት ጊዜ ወራሽ ሊሆኑ የሚችሉ የሥጋ ዘመዶቹ እነማን ሊሆኑ እንደሚችሉና፣ በውርስ ሂደት ያላቸውን ቅደም ተከተል፣ እና ሊያገኙ የሚገባው ድርሻ መጠን ምን ሊሆን እንደሚችል በአጭሩ ማሣየት ነው::

4.1. ጠቅላላ መግቢያ

በጠቅላላው ስለ ውርስ ሥናወራ ሟች ከሞተ በኋላ የውርስ ሥርዓት የሚፈፀመው ቢያንስ በሦሥት ዓይነት መንገድ ሊሆን እንደሚችል በፍትሐብሔር ሕጉ ተደንግጓል:: ይኸውም :.

ሟች በሕይወት ዘመኑ ስለ ውርስ ሥርዓትና ስለ ወራሾቹ የተወው ኑዛዜ ካለ፣ በሟች ኑዛዜ መሠረት / Testate Succession/ **ሟች በሕይወት ዘመኑ በሞት በተለየበት ጊዜ ውርሱ ምን መሆን እንዳለበት የተወው ኑዛዜ ከሌለ ያለኑዛዜ በሚፈፀም የውርስ ሥርዓት** / Intestate Succession/ **ሟች በከፊል ኑዛዜ ከተወና ከፊል ንብረቱ እንዴት መከፋፈል እንዳለበት የተወው ኑዛዜ ከሌለ፣ ውርስ በከፊል በኑዛዜና በከፊል ያለ ኑዛዜ ሊፈፀም እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ** 829 **ተደንግጓል::**

በመሠረታዊ መርህነት የኢትዮጵያ ሕግ፣ ሟች በሕይወት ዘመኑ የተወው ኑዛዜ ካለ የሟች የውርስ ሥርዓት በሟች የኑዛዜ ቃል መሠረት መፈፀም እንዳለበት የሚደነግግ ሲሆን ሟች በኑዛዜ ያላደላደላቸው ንብረቶች በሙሉ ለሥጋ ዘመዶቹ በውርስ ሕግ መሠረት ሊተላለፍ እንደሚችሉ ተመልክቷል:: በመሆኑም ሟች ንብረቱን በሙሉ በኑዛዜ አደላድሎ ከሞተና ያለኑዛዜ የሚተላለፍ ምንም ዓይነት ንብረት ከሌለው በውርስ ሕግ መሠረት ያለኑዛዜ ውርስ ለመፈፀም አይችልም:: ሟች ስለ ውርስ ሥርዓት አፈጻጸምና ስለ ወራሾቹ የተወው በሕግ ውጤት ያለው ኑዛዜ በሌለበት ሁኔታ ውርሱ ያለኑዛዜ ይፈፀማል:: ውርሱ ያለኑዛዜ በሚፈፀምበት ወቅት እንዴት

እንደሚፈፀምና እነማን የቀዳሚ ወራሽነት መብት እንዳላቸው፣ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ይወስናሉ።

ከዚህ አንጻር ሲታይ የአንድ ሰው ውርስ ያለኑዛዜ በሚፈፀምበት ወቅት፣ ሦሥት ዓይነት የአወራረስ ሥርዓቶች ሊያጋጥሙ እንደሚችሉ፣ ስለውርስ ስርዓት የተጻፉ ፅሁፎች ያሣያሉ። የመጀመሪያው የተለመ ተፈጥሮዓዊ አወራረስ / Natural Succession/ የሚለው ነው። የተፈጥሮ አወራረስ ሥርዓት የምንለው ውርሱ የሚፈፀመው በሁለት የተፈጥሮ ሰዎች መካከል የሆነ እንደሆነ ነው። ይኸም ማለት የሟች ወራሾች የሥጋ ዘመዶቹ የሆኑ የተፈጥሮ ሰዎች የሆኑ እንደሆነ ውርሱ የተለመደ ወይም Natural Succession፣ ይባላል። የፍትሐብሔር ሕጋችን በአብዛኛው ያለ ኑዛዜ የሚደረግ ውርስ፣ የተለምዶ የውርስ ሥርዓትን / Natural Succession/ እንዲከተል የሚያደርጉ በርካታ የሕግ ድንጋጌዎችን ይዞ እናገኘዋለን። እነዚህ የሕግ ድንጋጌዎችም የሟችን ቀጥታ ወራሾች ወይም በሟች ውርስ በተተኪነት ሊካፈሉ የሚችሉትን እነማን እንደሆኑ በሰፊው በመዘርዘር፣ የሟች የውርስ ሥርዓት ተፈጥሯዊ የሆነው የሥጋ ዝምድና መሠረት በማድረግ እንዲከናወን ሰፊ በር የሚከፍት ነው።

ሁለተኛው የአወራረስ ሥርዓት ያልተለመደ አወራረስ ወይም Irregural Succession የሚባለው ነው። ያልተለመደ የውርስ ሥርዓት የምንለው ሟች በሕይወት ዘመኑ የተወው፣ ኑዛዜ ከሌለና በውርስ ሕግ መሠረት ወራሽ ሊሆን የሚችል የሥጋ ዘመድ ከሌለው፣ የሟች ወራሽ የአገሪቱ መንግሥት ወይም፣ በሕግ በግልፅ የተጠቀሰ የበጐ አድራጐት ድርጅት እንደሆን፣ የአንዲት አገር ሕግ የሚፈቅድ ሲሆንና ውርሱም በዚሁ መሠረት የሚፈፀም ሆኖ ሲገኝ ነው።የእኛ ሕግ ኑዛዜ ሣይፈጽም የሞተ ሰው በዘመዶቹ እንዲወረስ ሰፊ እድል የሚሰጥ ቢሆንም፣ ሟች በውርስ ሕግ መሠረት ሊወርሰው የሚችለው ዘመድ ከሌለው የሟች ሐብት በወራሽነት ለመንግሥት ሊተላለፍ እንደሚገባው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 852 በግልፅ ይደነግጋል። በመሆኑም ሟች በሕይወት ዘመኑ ኑዛዜ ካልተወና፣ በውርስ ሕግ መሠረት ለመውረስ የሚችል ዘመድ የሌለው እንደሆነ መንግሥት የሟች ወራሽ ሆኖ እንደሚቀርብና የሟችን ንብረት እንደሚረከብ፣ በዚህ ዓይነት መንገድ የአንድ ሰው የውርስ ሥርዓት ሲፈፀም ያልተለመደ የአወራረስ ሥርዓት ወይም Irregular Succession በሚባል እንደሚጠራ፣ ግንዛቤ መያዝ አለበት።

ሶሥተኛው የውርስ ሥርዓት ክፍት የውርስ ሁኔታ ወይም vacant Suceession የሚባለው ነው። የአንድ ሰው ውርስ ክፍት (Vacant) ነው የሚባለው ሟች ኑዛዜ ካልተወና፣ በውርስ ሕግ መሠረት ወራሽ ሊሆን የሚችል ዘመድ ከሌለው እንደዚሁም፣ የአገሪቱ የውርስ ሕግ ሟች ወራሽ ዘመድ በሌለው ጊዜ ንብረቱ ለማን መተላለፍ እንደሚገባው ሣይደነግግ ክፍት አድርጐ የተወው እንደሆነ ነው። በእኛ አገር ሟች ወራሽ ዘመድ በሌለው ጊዜ መንግሥት በወራሽነት፣ እንደሚቀርብ ግልፅ የሕግ ድንጋጌ በመኖሩ የሟች ውርስ ወራሽ አልባ ወይም (Vcant Succession) የሚሆንበት አጋጣሚ የለም። ሆኖም የአንዲት አገር ሕግ ሟች ወራሽ ዘመድ በሌለው ጊዜ የሟች ንብረት ለማን መተላለፍ እንደሚገባው የሚደነግግ ካልሆነ የሟች ውርስ ወራሽ አልባ ይሆናል ንብረቱም ለብክነት የሚዳረግ ይሆናል። በመሆኑም የውርስ ሕግ በሚረቀቅበትም ጊዜ ሆነ ሕጉ በሚሻሻልበት ወቅት የሟች ውርስ ወራሽ አልባ ሆኖ እንዳይቀር ከፍተኛ ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል።

4.2 ያለ ኑዛዜ በሚፈጸም ውርስ ሊካፈሉ የሚችሉ የሥጋ ዘመዶች፣

ከላይ እንደተገለፀው አንድ ሰው፣ ስለ ውርሱ አፈጻጸም የተወው ኑዛዜ ከሌለ የሟች ውርስ ይህንኑ ሁኔታ በሚገዛው በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሠርት ሊፈፀም እንደሚችል፣ ለመረዳት ይችላል። በዚህ መሠረት በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት አንድ ሰው የኑዛዜ ወራሽ የሌለው እንደሆነና ውርሱ ያለ ኑዛዜ የሚፈፀም ከሆነ በመጀመሪያ ለመጀመሪያ ደረጃ ወራሾቹ ወይም ለእነርሱ ተተኪዎች፣ በመጀመሪያ ደረጃ ወራሽነት የሚጠሩት የሥጋ ዘመዶች ወይም የእነርሱ ተተኪዎች የሌሉ እንደሆነ ለሁለተኛ ደረጃ ለሚጠሩ ወራሾቹ ወይም ለእነርሱ ተተኪዎች፣ የሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት የሚጠሩ የሥጋ ዘመዶቹ ወይም የእነርሱ ተተኪዎች የሌሉ እንደሆነ በሦሥተኛ ደረጃ ለሚጠሩ ወራሾች ወይም ለእነርሱ ተተኪዎች፣ በሶስተኛ ደረጃ በወራሽነት የሚጠሩ የሥጋ ዘመዶች ወይም የእነርሱ ተተኪዎች የሌሉ እንደሆነ በአራተኛ ደረጃ ለሚጠሩ የሟች ወራሾች ወይም የእነርሱ ተተኪዎች፣ በአራተኛ ደረጃ በወራሽነት የሚጠሩ የሟች የሥጋ ዘመዶች ወይም የእነርሱ ተተኪዎች የሌሉ እንደሆነ የሟች ውርስ ለመንግሥት መተላለፍ እንደሚገባው የፍትሐብሔር ሕጉ ድንጋጌዎች ያሳያሉ፣ የውርስ ሕግ ደንቦቹ ሳይናዘዝ የሞተ ሰው ወራሾች በሁለት ዓይነት መንገድ ከፍለው ያስቀምጣሉ። የመጀመሪያው በቀጥታ ከሟች ውርስ ተካፋይ ሊሆኑ የሚችሉ የሟች የሥጋ ዘመዶች ሲሆኑ ሁለተኛው ደግሞ ሟችን በቀጥታ የሚወርሱ የሥጋ ዘመዶቹ በሌሉ ጊዜ ሟችን በቀጥታ ሊወርሱ የሚችሉትን የሥጋ ዘመዶች በመተካት የሚወርሱ የሥጋ ዘመዶቹን

ነው፡፡ በመሆኑም የሚች የሥጋ ዘመዶች በሚች ውርስ ሊካፈሉ የሚችሉት በቀጥታ ወራሽነት ወይም በተተኪነት ሊሆን እንደሚችል የሕጉ ድንጋጌዎች ያመለክታሉ፡፡ እነዚህ በአጠቃላይ በሕጉ የተመለከቱት የሚች ወራሾች እና የውርስ ሥርዓት አፈጻጸም ያስቀመጣቸው ሲሆን ሕጉ የሚችን ወራሾች በቅደም ተከተል አስቀምጧል፡፡ በመጀመሪያ ደረጃ የሚጠሩት ወራሾቹ በመጀመር እስከ አራተኛ ደረጃ ውርስ የሚጠ ሩትን በዝርዝር አስቀምጧል፡፡ የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ሚች ኑዛዜ ባልተወበት ወቭም ትዛዜው ውጎ፤ አልባ በሆነበፔ ሁኔታ ውርስ እንደየደረጃቸው ለሥጋ ዘመዶቹ እንዲተላለፍ ይፈቅዳል፡፡ ሆኖም በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት የሚች ባል ወይም ሚስት ወይም የሚች የጋብቻ ዘመዶች በሚች ውርስ ለወራሽነት እንዲካፈሉ አይጠ ሩም፡፡ የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ የደም ትስስርን መሠረት ያደረገ መሠረታዊ መርህ ይከተላል፡፡ ሌሎች አገሮች የጋብቻ ትስስርን በተለይም ሚስት ባሏን ወይም ባል ሚስቱን የሚወርስበትን ሁኔታ ይፈቅዳሉ፡፡ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት ግን የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾች ሆነው ሊቀርቡ የሚችሉት የሚች የስጋ ዘመዶች ብቻ መሆናቸውን በግልጽ ያስቀምጣል

ሀ. የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሾች

የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሾች የሚቹ ልጆች እንዲሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/1/ ይደነግጋል፡፡ የሚች ልጆች ስንል ሚች በሕጋዊ ጋብቻም ሆነ ከጋብቻ ውጭ የወለዳቸው ልጆች የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሾች እንደሚሆኑና፣ የሚች ልጆች እስካሉ ድረስ በሚች የኑዛዜ ቃል ካልሆነ በስተቀር እናትና አባቱም ሆነ ሌሎች ዘመዶቹ በሚች ውርስ እንዲካፈሉ ሕጉ መብት የማይሰጣቸው መሆኑ ግንዛቤ ሊያዝበት ይገባል፡፡

ከዚሁ ጋር አብሮ መነሳት ያለበት ነገር የሚች ልጆች ከሚች ውርስ የሚደርሳቸው ድርሻ እኩል /ትክክል/ መሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/2/ በግልፅ ተመልክቷል፡፡ ይኸም ማለት ሚች አራት ልጆች ካሉት የሚች የውርስ ንብረት ልጆቹ ለአራት እኩል ከፍለው እያንዳንዱ ልጅ ከሚች መካከል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 913 መሠረት በግልፅ በልዩ ሁኔታ የተደረገ፣ የኑዛዜ ቃል ከሌለ በስተቀር በሚች ልጆች መካከል የድርሻ መበላለጥ እንደሌለ በሕጉ ተመልክቷል፡፡ በመሆኑም በመሠረታዊ መርህ ደረጃ የሚች ልጆች ከሚች ውርስ እኩል የሆነ ድርሻ እንደሚወስዱ መታወቅ አለበት፡፡ ሕጉ የሚች አንደኛ ደረጃ ወራሾች መሆናቸውን ብቻ በመደንገግ አያበቃም፡፡ የውርስ ሕጋችን በሚች ውርስ በመጀመሪያ ደረጃ ሊጠሩት የሚችሉ ልጆቹ ወይም ከልጆቹ

አንዱ የሞተ እንደሆነ የሚች ውርስ ለማን ይተላለፋል ለሚለው ጥያቄም በቂ ምላሽ ሰጥቷል። ይኸንንም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/3/ የሚች ልጆች ወይም ከልጆቹ አንዱ የሞተ እንደሆነና ወደ ታች የሚቆጠሩ ተወላጆች ትተው እንደሆነ በእነርሱ ምትክ ሆነው እንደሚወርሱ በግልፅ ይደነግጋል።

እዚህ ላይ መታየት የሚገባው ነጥብ እስከ ስንተኛ ደረጃ ያሉ የሚች ተወላጆች ናቸው በሚች ውርስ ላይ በተተኪነት ተካፋይ የሚሆኑት የሚለው ነው። ይህንን ጥያቄ ለመመለስ በፍትሐብሔር ሕጉ ሁለተኛ መፅሐፍ መግቢያ ላይ ስለ ሥጋ ዝምድናና ስለ ጋብቻ ዝምድና የተደነገጉትን ድንጋጌዎች ወይም ሌሎች በቅርብ የወጡ የቤተዘመድ ሕጐችን በማየት መልስ መስጠት ያስፈልጋል።በበኩሌ በፍትሐብሔር ሕጉ ከተቀመጠው ውጭ ሥለ ሥጋ ዝምድናና ስለጋብቻ ዝምድና በተሟላ ሁኔታ የሚደነግግ የሕግ ድንጋጌ አላገኘሁም። የፌዴራሉ መንግሥት ያወጣው የቤተሰብ ሕግ የዝምድና ደረጃቸው ፣ በጐንዬሽ የሆነ የሥጋ ዘመዶች የዝምድና ደረጃ ከሶስት ደረጃ በላይ ከሆነ መጋባት እንደማይከለከሉ፣ የሚደነግግ የሕግ ድንጋጌ የያዘ ሲሆን ይኸው ሕግ በቀጥታ የሥጋ ዝምድና ውጤት የሚኖረው እስከ ስንተኛ ደረጃ እንደሆነ በግልፅ አያስቀምጥም።

በመሆኑም በውርስ ጉዳይ በፍትሐብሔር ሕጉ የሥጋ የዝምድና ደረጃ እስከ ሰባተኛ ትውልድ ድረስ ውጤት እንደሚኖረው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 551 በግልፅ የሚደነግግ በመሆኑ፣ ሚች እስከ ሰባት ትውልድ ድረስ የሚቆጠሩ ተወላጆች ካሉት ሚችም የልጅ ልጆች፣ የልጅ ልጅ ልጅ. ወዘተ ካሉት እነዚህ ተወላጆች በሚች ውርስ በተተኪነት የመውረስ መብት እንዳላቸው ይደነግጋል። በመሆኑም የሚች ውርስ ወደ ሁለተኛ ደረጃ ወራሾቹ ሊሸጋገር የሚችለው የሚች ልጆች ወይም እስከ ሰባት ትውልድ ድረስ የሚቆጠር ተወላጆች የሌሉት እንደሆነ መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል።

በሁለተኛ ደረጃ መታየት ያለበት ነጥብ፣ በተተኪ ወራሽነትና የሚች የወራሽነት መብት ከሚች ወራሽ መተላለፍ የተለያዩ ፅንሰ ኃሣቦት መሆናቸውን ነው። በምዕራፍ ሁለት ላይ በዝርዝር እንዳስቀመጥነው፣ የሚች ውርስ የሚከፈተው ሚች ሕይወት ባለፈበት ቅፅበት ነው። ይኸም ማለት ከሚች በሴኮንድም ሆነ በደቂቃዎች እድሜ ዘግይቶ የሞተ ሰው፣ ለወራሽነት ያልተገባ ነህ የሚያሰኝ ወንጀል ፈፅሞ ካልተቀጣ በስተቀር ሚችን ወርሶ እንደሞተ ይቆጠራል። በመሆኑም የሚች ወራሽ የሆነ ሰው የሚች ውርስ ከተከፈተ በኋላ የሞተ እንደሆነ እርሱ ያረጋገጠው የወራሽነት መብት ለእርሱ ወራሾች እንደሚተላለፍ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 833 ይደነግጋል። በዚህ

ዓይነት ሁኔታ በሚች ውርስ ተካፋይ የሚሆኑ ሰዎች በውርሱ ተካፋይ የሚሆኑት የሚች ወራሽ አረጋግጦት የሄደውን የወራሽነት መብት እንጅ የሚችን ወራሽ በመተካት አይደለም::

የሚች ተተኪ ወራሾች የሚባሉት የሚች ውርስ ሲከፈት በሕይወት ቢኖር ኖሮ በሚች ውርስ በወራሽነት ለመካፈል የሚችል አንድ ሰው፣ ከሚች በፊት በመሞቱ ምክንያት ሚችን የመውረስ ችሎታ ሲያጣ፣ የእርሱ ተወላጆች እርሱን ተክተው በወራሽነት እንዲካፈሉ የውርስ ሕግ የሚፈቅድላቸው ሆኖ ሲገኝ ነው::በሶስተኛ ደረጃ መነሳት ያለበት ነጥብ የሚች ተተኪ ወራሾች ከውርሱ የሚደርሳቸው ድርሻ ትክክል ወይም እኩል አለመሆኑን ነው:: የሚች ተተኪ ወራሾች ከውርሱ ንብረት የሚወስዱት ድርሻ እነርሱ የተኩት ሰው ሊያገኝ የሚችለውን ያህል ብቻ ነው ::

ለምሳሌ አቶ አበበ ሳህሉ የተባሉ ሰው በሕይወት ዘመናቸው ወንድይፍራው አበበ እና አልማዝ አበበ የተባሉ ልጆች ቢወልዱና ወንድፍራው አበበ አራት ልጆች ከወለደ በኋላ ከአባቱ ከአቶ አበበ ሣህሉ በፊት ቢሞት አልማዝ አበበ ደግሞ አንዲት ልጅ ከወለደች በኋላ ከአባቷ ከአቶ አበበ ሣህሉ በፊት ብትሞት ፣ሚች አበበ ሣህሉ ከዚህዓለም በሞት በሚለዩበት ጊዜ ከወንድ ልጃቸው አራት የልጅ ልጆች ከሴት ልጃቸው አንዲት የልጅ ልጅ በድምሩ በውርሳቸው ተካፋይ የሚሆኑ አምሥት ተወላጆች አሏቸው:: ሆኖም የሚች ውርስ በሚከፋፈልበት ጊዜ፣ ሁሉም ተወላጆች የሚችን ንብረት ለአምሥት እኩል ተከፋፍለው እያንዳንዳቸው ከሚች ውርስ ንብረት አንድ አምስተኛውን መውሰድ አይችሉም:: የሚች ወንድፍራው አበበ ልጆች ከሚች ውርስ አባታቸው አቶ ወንድፍራው ቢኖር የሚደርሰውን ድርሻ ማለትም የውርሱን ግማሽ ንብረት በመውሰድ ለአራት የሚካፈሉ ሲሆን፣ የአልማዝ አበበ ልጅ ደግሞ በእናቷ ተተክታ እናቷ ከውርሱ ልታገኝ የምትችለውን ግማሽ ሐብት ብቻዋን ትወስዳለች::

እንደዚሁም ከላይ ያነሣነውን ስለ ወራሽነት መብት መተላለፍ እና የተተኪነት ዕንሰ ኃሣብ የበለጠ ግልፅ ለማድረግ የሚከተለውን ምሣሌ ማየት ይቻላል::አቶ አበበ ዓለሙ የተባለ ሰው ደበበ እና ተስፋየ የሚባሉ ልጆች ነበሩት:: ደበበ አባቱ ከመሞቱ ከአንድ ዓመት በፊት ጉዳይ ዓጭጭና ሰለሞን ዓጭጭ የተባሉ ልጆችን ወልዶ ሞተ:: ተስፋየ ደግሞ አባቱ ከሞተ ከሁለት ቀን በኋላ የሞተ ሲሆን ልጅ ወይም የልጅ ልጅ የለውም:: የደበበ ልጆች በሚች አበበ ውርስ አባታቸውን ተክተው በወራሽነት የሚጠሩ ሲሆን፣ ተስፋየ ደግሞ የወራሽነት መብቱን አረጋግጦ ስለሞተ የእሱ ወራሾች አለሙና ዓለሚቱ የተስፋየን የወራሽነት መብት በመጠቀም፣ የእሱን ድርሻ ከአበበ ውርስ ላይ ይወስዳሉ::

ተስፋየ ከአበበ ቀድሞ ቢሞት ኖሮ ወደታች የሚቆጠር ተወላጅ ስለሌለው እሱን ተክቶ በአበበ ውርስ የሚካፈል ሰው አይኖርም። በመሆኑም የአበበ ንብረት በሙሉ ደበበን ተክተው በውርሱ ለሚቀርቡት ለጉዳይና ለሰለሞን ይሰጥ ነበር። ስለዚህ ተተኪነት እና የወራሽነት መብት ማስተላለፍ ፅንሰ ኃሣብም ሆነ በውጤት ደረጃ የተለያየ ውጤት ያላቸው መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል።

ሌላው መታየት ያለበት ሚች የጉድፍቻ ልጅ እንደ ሚች የሥጋ ልጅ ተቆጥሮ በሚች ውርስ የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ ሆኖ እንደሚጠራና ከውርሱ የሚደርሰውን ድርሻ ከሚች ልጆች ጋር ትክክል እንደሚሆን መገንዘብና፣ከ ሚች ሌሎች ልጆች ወይም ተወላጆች ከሌሉት ጠቅላላ የውርሱን ንብረት እንደሚወስድ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 557 እና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842 ድንጋጌ ለመረዳት የሚቻል መሆኑን ነው።በአጠቃላይ ሚች በሕይወት ዘመኑ በሕግ ውጤት ያለው ኑዛዜ ያልተወ እንደሆነ የሚች ተወላጆች፣ ወይም የጉድፍቻ ልጆች ወይም ተተኪዎች የእነርሱ በወራሽነት ሊካፈሉ እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ድንጋጌዎች ያስቀምጣሉ። ስለዚህ የሕጉን ድንጋጌዎች መንፈስና ይዘት እንደዚሁም አተረጓጐም ትኩረት በመስጠት በማጥናት ተግባራዊ ካልተደረጉ በአፈጻጸም ወቅት የሚከሰተው ችግር በቀላሉ የሚስተካከል አይደለም። ሰዎችንም ለአላስፈላጊ መጉላላት እና መንከራተት የሚዳርግ ይሆናል። ይህንንም ለማሣየት ከዚህ ባሚጸተለውት ፡ ቭ በልዕራፍ መጨረሻ ላይ የቀረበውን የፍርድ ቤት ውሣኔ በአፅንኦት እንዲከታተሉት ይመክራሉ።

የተተኪነት ወራሽ ስለመሆን በተመለከተ ለሰዎች አሁንም የመከራከሪያ ነጥብ እንደሆነ የደቡብ ጐንደር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር መዝገብ ቁጥር 04033 ታህሣሥ 27 ቀን 1997 ዓ.ም የሰጠውን ውሣኔ በማየት ለመረዳት ይቻላል። የክርክሩ መነሻ መመህር ሞገስ አለነ በጠበቃ እያታገዙ ያረቡት ማመለከቻ ሲሆን ይዘቱም ወላጅ እናቴ ወሐሮ እማዋይ አለመኔ 1966 ዓ.ም ከዚህ አለም በሞት ተለይታለች። የእናቴ እናት የሆነችው ወሐሮ ሁሉአገር ውበቴ ደግሞ በ1989 ዓ.ም ከዚህ ዓአለም በሞት ተለይተዋል። አያቴ ወሐሮ ሁሉአገር ውበቴ በወረታ ከተማ የሠራችው መኖሪያ ቤት ያላት ሲሆንቤቱን የእናቴ እህት የሆነችው ወሐሮ አሰፉ አዳነ ከባለቤታቸው ከዶክተር ሞገስ አለነ ጋር በመሆን በውርስ የወሰዱት ስለሆነ እኔ አያቴን በእናቴ በወሐሮ እማዋይ አለምኔ ምትክ በመሆን ወራሽ ስለሆንኩኝ የቤቱ ግምት ርማሹ ይገባኛል በማለተ ክስ ያቀረባል። በዚህ ጉዳይ አንደኛ ተከሣሽ የሆነውንና የወሐሮ አሰፉ አዳነ ባለቤት የሆኑት ዶሐር ሞገስ ጥሩነህ በጠበቃቸው አማካኝነት ባቀረቡት

መልስ ሟችን ለመውረስ በመጀመሪያ የሟች ውርስ ሲከፈል በሕይወት መሃር አስፈላጊ ነው፡፡ የእሱ አናት ወሐሮ ሁለአገር ውበቱ ከመሞታቸው ከሃያ ሶስት አመት በፊት ቀድማ የሞተች ስለሆነ የከሣሽ እናት ሟች ወሐሮ ሁሉአገርን ወርሣ አልሞተችም፡፡ በመሆኑመ የከሣሽ እናት የፍተሐብሐር ሕግ ቁጥር 830 በሚደነግገው መሠረት ወሐሮ እማዋይ ከወሐሮ ሁሉአገር በፊት ስለሞተችና በፍትሐብሐር ሕግ ቁጥር 832 መሠረት ወራሽነቷን አረጋግጣ ሰላልሞተች ከሣሽ ወራሽ መሆን አይችሉም በማለት የተከራከረ ሲሆን ሁለተኛዋ ተከሣሽና ከሣሽ ወራሽ መሆን አይችሉም በማለት የተከራከረ ሲሆን ሁለተኛዋ ተከሣሽና የከሣሽ አክስት የሆነችው ወሐሮ አሠፉ አዳነ ከሣሹ ከሟች አያቱ ውርስ የእናቱን ድርሻ ሊወስድ ይገባዋል በማለት ክሱን አምና ተከራክራለች፡፡

ፍርድ ቤቱም ከሣሽ በወሐሮ ሁሉአገር ውበቱ ውርስ ጉዳይ ክስ ለመመስረት የሚያስችለው መብት አለው ወይስ የለውመ የሚለውን ጭብጥ ካወጣ በኋላ በሰጠው ውሣኔ፣ በክርክሩ ሂደት እንደተዳነው የከሣሽ አያት ወሐሮ ሁሉአገር ውበቱ መሆናቸው አልተካደም፡፡ የከሣሽ እናት ደግሞ ወሐሮ እማዋይ አለምኔ መሆናቸው የከሣሽ አየት በቸኛ ወራሾች ደናሞ የከሣሽ እናትና ሁለተኛ ተከሣሽ መሆናቸው በግራ ቀኙ የተካድ ነጥቦች አይደሉም፡፡ ከዚህ በመነማት የከሣሽን መብት ስንመለከት ከሣሽ ያቀረበው ጥያቄ የምትክ ወራሽነት ነው፡፡ አንደኛ ተከሣሽ አጥብቆ ያነሣው የመከራከሪያ ነጥብ ይህንኑ አግባብ አይደለም የሚል ነው፡፡ በፍትሐብሐር ሕግ ቁጥር 842 -3? ላይ በግልጽ እንደተመለከተው ከሟች ልጆች የሚወርሰው ንብርት ባለ ጊዜና እሱ አስቀድሞ የሞተ እንደሆነ በእሱ እግር ተተክተው ተወላጆች መውረስ እንዲችሉ የተደነገገ መሆን ነው፡፡ አንደኛ ተከሣሽ እዚህ ላይ ያቀረበው የመከራከሪያ ነጥብ የከሣሽ እና ከከሣሽ አያት ቀድማ የሞተች ስለሆነ አልወረሰችም፡፡ ምክንያቱም ለመውረስ በፍትሐብሐር ሕግ ቁጥት 830 መሠረት መጀመሪየ ሟች ሲሞት በህይወት መኖር አለበት፡፡ እናቱ ሣትወርስ ከሞተች ደገሞ ተከሣሽ እናቱ የሌላትን መብት ስለማይወርስ ክስ የማቅረብ ስልጣን የለውመ የሚል ነው፡፡ በእርግጥ ነው በፍትሐብሐር ሕግ ቁጥር 830 ላይ አንድ ሰው ለመውረስ ተወራሹ ሲሞት በህይወት መገኘት አለበት፡፡ ወደ ፍትሐብሐር ሕግ ቁጥር 842 -3? ስንመጣ ደግሞ አንድ የሟች ልጅ ሟችን ተክቶ መውረስ እንደሚችል ደንግጓል፡፡ እንደዚህ የሉ እርስ በርሣቸው የሚቃረኑ የሚመስሉ ትርጉም በምናስታርቅበት ጊዜ ደገሞ ሁለቱን

ድንጋጌዎች ስራ ላይ እንዲውሉ -_____? እንደሆነ አድርጐ መተርጐም ያስፈልጋል፡፡ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 መሠረት ተወራሹ ሲሞት ወራሽ በህይወት ከሌለ መውረስ አይችልም ካልን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842 -3? ስራ ላይ የሌለው አንቀጽ ይሆናል፡፡ ስለዚህ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842-3? መተርጐም የሚገበው በአንደኛው ተከሣሽ አተረጓጐም ማይሆን መጀመሪያ ሣይወርሱ የሞቱና እርሱ ደገሞ ወራሽ ልጆች ትተው ላለፉ ተወራሾች ነው፡፡ በዚህ አተረጓጐም መሠረት ከሣሽ እሃቱን ተክቶ የአየቱን ንብረት የመውረስ መብት ስላለው ክስ ማቀረብ ይችላል፡፡ ሁለተኛዋ ተከሣሽና የሚች ወሐረ ሁለአገር ልጅ ይህንን አልካደችም ስለሆነም አንደኛው ተከሣሽ በዚህ ረገድ ያቀረበው መከራከሪያ ነጥብ የህግ ድጋፍ የለውም፣ በማለት ሌሎች ነጥቦችንም አንስቶ ውሣኔ ሰጥቷል፡፡

እዚህ ላይ የሚታየው ማችን ለመውረስ በህይወት መሃር አስፈላጊ ሲሆን ወደታች የሚቆጠር ተወላጆች ያሏቸው ሰወች ሚች ሲሞት በህይወት ባይኖሩም ተወላጆቻቸው እነርሱን በመተካት በሚች ውርስ የሚካፈሉበት የውርስ ስርዓት በአገራችን ሕግ የተፈቀደ ነው፡፡ ምክንያቱም አሁን ያለን የውርስ ሰርዓት ሚች ኑሣዜ ከሌለው ውርሱ የእሱ የቅርብ የስጋ ዘመድ የሆነው እንዲያገኝ የሚፈቅድ ነው፡፡ ስለዚህ የሚች ውርስ ሲከፈት በህይወት መኖር ሚችን ለመውረስ አስፈላጊ መሆን በመርህ ደረጃ ቢቀመጥም በህይወት ቢኖር ኖሮ በሚች ውርስ የመካፈል እድል የነበረው ሰው ተወላጆች እሱን ተክተው በሚች ውርስ የሚካፈሉበት የውርስ -ርጽፐረጽሰጽነተድተፀሸጽ ስጭቸቸጽሰሰፀጸነ? ስርዓት በልዩ ሁኔታ አስቀምጧል፡፡ ይህንን መገንዘብና ሁሉንም የሕግ ድንጋጌዎች ተግባር ላይ ማዋል ልንከተለው የሚገባን የሕግ አተረጓጐም ዘዴ ነው፡፡

ለ. በሁለተኛ ደረጃ የሚጠሩ የሚች ወራሾች

ከላይ እንደተገለፀው ሚች ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች የጉዲፈቻ ልጅና ተወላጆች የሌለው እንደሆነ፣ የሚች እናት እና አባት የሚች ወራሾች ይሆናሉ፡፡ በውርሱም የሚች እናት እና አባት የሚችን እናት እና አባት ከእሱ ቀድመው ከሞቱ የእነርሱ ተወላጆች ማለትም ወንድሞቹና እህቶቹ ወይም የወንድሞቹ እና የእህቶቹ ተወላጆች እናትና አባቱን በመተካት በሚች ውርስ እንደሚካፈሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 843 እና 844 የሚደነግጉ ሲሆን ከሚች እናት እና አባት በአንዱ መስመር ወራሽ ቢታጣ

የሚች ውርስ ወደ ሌላው መስመር በሙሉ ሊተላለፍ እንደሚችል ከላይ የጠቀስናቸው የፍትሐብሔር ሕግ ድንጋጌዎች ያስረዳሉ፡፡ ሁኔታውን በምሣሌ ለማስረዳት ሚች አበበ ተስፋዬ ወራሽ የሚሆኑ ተወላጆች የሌሉት ከሆነ እናትና አባቱ በሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት በውርሱ ላይ ይካፈላሉ፡፡ እነርሱ ከሌሉ ወንድሞቹ ወይም እህቶቹ በተተኪነት በእርሱ ውርስ ይካፈላሉ፡፡ ከእናቱ ሚችን ብቻ የወለዱ ቢሆንና አባቱ ከሌላ ሴት አንድ ልጅ ቢወልዱ በእናቱ መስመር ተተኪ ስለሌለ ውርሱ ወደ አባቱ ልጅ ተጠቃልሎ ይሄዳል ለማለት ነው፡፡

እዚህ ላይ አከራካሪ የሚሆነው የጉድፍቻ ልጅ የሆነ ሰው በሞት ቢለይና ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች ባይኖሩት ወራሾቹ እነማን ይሆናሉ የሚለው ጥያቄ ነው፡፡የጉድፍቻ ልጅ በማናቸውም አስተያየት እንደ ጉድፍቻ አድራጊው ልጅ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 557 በአንድ በኩል የሚደነግግ ሲሆን በሌላ በኩል የጉድፍቻ ልጅ ከጥንት ቤተዘመዶቹ ወይም የስጋ ወላጆቹና ዘመዶቹ ጋር ያለውን የዝምድና መተሣሠር እንደያዘ እንደሚኖር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 559/1/ ይደነግጋል፡፡ ይኸም በመሆኑ የጉድፍቻ ልጅ በሁለት አይነት መንገድ የሚያገኛቸው ወላጆች አሉ፡፡ ይኸውም በጉድፍቻ ውል መሠረት ያገኛቸው ወላጆች እና በደም የሚተሣሰሩት የሥጋ እናትና አባቶቹ ናቸው፡፡

በመሆኑም የጉድፍቻ ልጅ ሲሞት ወደታች የትሸቀጠሩ ተወላጆች ባይኖሩት የሚች ወላጆች ስለሆነ ፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 843 መሠረት ወራሾች ነን ብለው የስጋ ወላጅ እናትና አባቱና የጉድፍቻ ወላጆች የሆኑት እናትና አባቱ ይቀርባሉ፡፡ በማናቸውም ሁኔታ ከጉድፍቻ ቤተዘመድ እና ከጥንት ቤተዘመድ መካከል ምርጫ ማድረግ አሰፈላጊ በሆነ ጊዜ የጉደፍቻ ቤተዘመድ ቅድሚያ እንደሚያገኝ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 559 የሚደነግግ ቢሆንም ይኸ የሕግ ድንጋጌ በውርስ ጉዳይ ላይ ተፈጻሚነት ይኖረዋል ወይስ አይኖረውም የሚለው ነጥብ በራሱ አከራካሪ ነው፡፡ ምንያቱም የስጋ ዘመዶቹንም ሆነ የጉድፍቻ ዘመዶቹን ወራሽ አድርጐ የሚችን ሀብት ግማሹን ለስጋ ዘመዶቹ ግማሹን ደግሞ ለጉድፍቻ ዘመዶቹ ማከፋፈል ስለሚቻል በውርስ ጊዜ ከሁለቱ መካከል ዓቃባቃ ምርጫ ማድረግ አስፈላጊ አይደለም፡፡ ሕጉ በጉድፍቻ ቤተዘመድ ቅድሚያ እንዳሰጥ የሚደነግገው ሁለቱንም በእኩል ለማሣተፍ በማይችሉበት ሁኔታ አንዳቸውን መምረጥ የግድ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ብቻ ነው በማለት የሚከራከሩ ያሉ ሲሆን በሌላ በኩል ሚች ተወላጅ ከሌለው ወራሾች የሚሆኑት ወላጆቹ ናቸው የሚለውን ቅግ ለማስፈጸም ከጥንት ቤተዘመዶቹና ከጉድፍቻ ዘመዶቹ መምረጥ አስፈላጊ ስለሆነ ወራሽ መሆን ያለባቸው የጉድፍቻ ዘመዶቹ ናቸው በማለት

የሚከራከሩ ስላሉ ተማሪዎች ከሁለቱ አተረጓጐም ሚዛናዊ ነው ብለው የሚያስቡትን በውይይት እንዲያዳበሩ ይጠበቃል።

ሐ. በሶስተኛ ደረጃ የሚጠሩ የሚች ወራሾች

የሚች ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆቹ ወይም የሚች እናትና አባት ወይም የእነርሱ ተተኪዎች የሆኑ ወንድሞቹና እህቶቹ ወይም የእነርሱ ተወላጆች የሌሉ እንደሆነ፣ አያቶቹ የሚች ወራሾች ይሆናሉ። የሚች አያቶች የሌሉ ከሆነ የእነርሱ ተወላጆች ማለትም አጐቶቹና አክስቶቹ ወይም የእነርሱ ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች የሚች ተተኪ ወራሾች እንደሚሆኑና የሚች ንብረትም ግማሹ ለአባት መስመር ግማሹ ለእናት መስመር ሊተላለፍ እንደሚችል በአንዱ መስመር ወራሽ ከታጣ የሚች ንብረት በሙሉ ለሌላው መስመር ሊተላለፍ እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 845 እና 846 ይደነግጋሉ።

መ. በአራተኛ ደረጃ የሚጠሩ የሚች ወራሾች

ሚች በሦስተኛ ደረጃ ሊጠራ የሚችል ወራሽ የሌለው እንደሆነ የሚቹ ቅድመ አያቶች ወራሾች ይሆናሉ። ቅድመ አያቶቹ ኛክሕክኽ እንደሆነ የቅድመ አያቱ ተወላጆች የእሱን ቅድመ አያቶች በመተካት በሚች ውርስ ተካፋይ ይሆናሉ። ውርሱም በአባት መስመር ያለው እኩሌታ በእናት መስመር ያለው ደግሞ እኩሌታ የሚከፈል ሲሆን በአንዱ ቅድመ አያቱ በኩል ወራሽ ያልቀረበ እንደሆነ ውርስ ለሌላው ቅድመ አያቶቹ ወይም ለእነርሱ ተወላጆች እንደሚተላለፍ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 847 እና 848 ይደነግጋሉ።በአጠቃላይ የሥጋ ዝምድናን /ትውልድን/ መሠረት አድርጐ የሚፈፀመው የሚች ውርስ ሥርዓት በሥዕላዊ መግለጫ መልክ ተሰርቶ ሲታይ የሚከተለው መልክ

የእናት መስመር				የአባት መስመር			
ወንድ ቅ.አያት እና ተተኪዎቻቸው	ሴት ቅ.አያት እና ተተኪዎቻቸው	ወንድ ቅ.አያት እና ተተኪዎቻቸው	ሴት ቅ.አያት እና ተተኪዎቻቸው	ወንድ ቅ.አያት እናተተኪዎቻቸው	ሴት ቅ.አያት እናተተኪዎቻቸው	ወንድቅ. አያት እና ተተኪዎቻቸው	ሴት ቅ.አያት እናተተኪዎቻቸው

ይኖረዋል።

የሚች ወንድ አያት እናተተኪዎ ቻቸው	የሚች ሴት አያት እናተተኪዎ ቻቸው	የሚች ወንድ አያት እናተተኪዎ ቻቸው	የሚች ሴት አያት እናተተኪዎ ቻቸው
አባት እና ተተኪዎቻቸው		እናትና ተተኪዎቻቸው	
ሚች			
የሚች ልጆች እና ሌሎች ተወላጆች		1ኛ ደረጃ ወራሾች	

ከላይ የተመለከቱት ወራሾች ወይም የእነርሱ ተተኪዎች ተወላጆች በሌሉ ጊዜ ሚች ወራሽ የሥጋ ዘመድ እንደሌለው ተቆጥሮ የውርሱ ንብረት ለመንግሥት ገቢ ሊሆን እንደሚገባው የፍትሐብሔር ሕግ 851 ይደነግጋል።

በመጨረሻም ማየት የሚገባን ነጥብ የምትክ ወራሾችን አስመልክቶ በሕጉ የተቀመጡ ሌሎች ቅድመ ሁኔታዎች ማየት ይገባል። የመጀመሪያው ወራሹ ሆኖ ወራሽነቱን አልፈልገውም በማለት ማረጋገጫ በሰጠ ወራሽ ተተኪ ሊገባበት የማይችል መሆኑ ነው። ለምሳሌ አምላሉ በሕይወት እያለ የአባቱ የአቶ ሽመልስ ውርስ ተከፍቶ ውርሱ በሚጣራበት ጊዜ አምላሉ የአባቱን የአቶ ሽመልስን ውርስ እንደማይፈልገው በጽሑፍ አሳወቀ። ከዚህ በኋላ አምላሉ ውርሱ ከመከፋፈሉ በፊት ቢሞት የአምላሉ ልጆች አምላሉን ተክተው በአያታቸው በአቶ ሽመልስ ውርስ በወራሽነት ሊቀርቡ እንደማይችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 854/1/ ይደነግጋል። ይኸም የሚሆነው ተተኪዎች ምን ጊዜም የወራሽነትን መብቱን የሚጠቀሙት ምትክ በሆኑለት ሰው እግር በመተካት በመሆኑ ነው። ወራሹ የወራሽነት መብቱን አልፈልገውም ካለ የእሱ ተተኪዎች የሚተኩት የወራሽነት መበት ስለማይኖር ዋናው ወራሽ አልፈልገውም ባለው ውርስ ላይ ተተኪዎች እን ፈ ቡ አይፈቀድላቸውም።

በሌላ በኩል ውርሱን አልፈልገውም የተባለውን ሰው ተክተው ለመግባት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 863/2/ ይደነግጋል። ይኸ ማለት ከላይ ካየነው ምሳሌ ጋር ብናገናዝበው በአቶ ሽመልስ ውርስ አልፈልገውም ያለው አምላሉ ከሞተ በኋላ የአቶ ሽመልስ እና ወ/ሮ ሸዋየ ቢሞቱ፣ የአምላሉ ልጆች በአቶ ሽመልስ ውርስ ላይ በተተኪነት ወራሽነት ለመቅረብ አይችሉም። ነገር ግን በቅድመ አያታቸው በወ/ሮ ሸዋየ ውርስ ላይ ውርሱን አልፈልገውም የተባለውን የአያታቸውን አቶ ሽመልስ

ተወላጆች በመሆናቸው የአምሣሉ ልጆች አያታቸውን አቶ ሽመልስን በመተካት በቅድመ አያታቸው በወ/ሮ ሸዋየ ውርስ እንደሚሣተፉ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 854/2/ ለመረዳት ይቻላል::ከዚህ በተጨማሪ ከወራሽነት ያልተገባ ነው የተባለ ሰው ልጆች ወይም ተወላጆች በእሱ ተተኪ ሆነው ሟችን ሊወርሱ እንደማይችሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 855 በግልጽ የተደነገገ መሆኑን ግንዛቤ መያዙ ጠቃሚ ነው::

ከሟች ጋር የስጋ ዝምድና ሣይኖራቸው ወይም በጉድፍቸ ውል መሠረት ሕግ የሚያስቀምጠው አግባብ ሣይተሣሠሩ የስጋ ዝምድናንና ወራሽነትን አስመልክቶ በሚነሱ ክርክሮች ላይ የበለጠ ግንዛቤዎችን ለማዳበር ይረዳ ዘንድ የሚከተለውን የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 152ሐ87 የካቲት 10 ቀን 1991 ዓ.ም የሰጠውን ፍርድ ማየቱ ጠቃሚነት ይኖረዋል። ክርክሩ የተነሣው ይግባኝ ባይ ወሐሮ ጤና ገሠሠ እናመ ልስ ሰጭዎተ ወሐሮ ውጭት ገሠሠ አና ሙሉየ ገሠሠ መካከል ነው። ይግባኙ የቀረበው የሰሜን ጐንደር ከፍተኛ ፍርድ ቤት መጋቢት 29 ቀን 1987ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ ቅር በመሰኘት ነው። የክርክሩ መነሻ የሟች የእማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ወራሽነት ጥያቄ ነው። የአሁን ይግባኝ ባይ በጐንደር ወረዳ ፍርድ ቤት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 47/81 እናቴ እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ነሐሴ 28 ቀን 1979ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለየች ስለሆነ ወራሽነቴ ይረጋገጥልኝ በማለት አብትታ አቅርባ የወረዳው ፍ/ቤት ተቃዋሚ እንዳለ እንዲቀርብ ጥሪ አድርጐ ተቃዋሚ ባለመቅረቡ አራት ምስክሮች አቅርባ አሰምታለች። የቀረቡት አራት ምስክሮች እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ የጤና ገሠሠ እናት ናት በማለት ስለመሰከሩ ፍርድ ቤቱ ጤና ገሠሠ የሟች ስመኝሽ ወርቁ ወራሽናት በማለት ሕዳር 24 ቀን 1981ዓ.ም ውሣኔ ሰጥቷል።

መልስ ሰጭዎች በበኩላቸው ሟች እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ያሣደገችው መሆኑን ገልፀው ነሐሴ 1 ቀን 1975ዓ.ም ባደረገችው ግልጽ ኑዛዜ ከባሏ ከአቶ ካሣ ገሠሠ ጋር ያፈራችውን የጋራ ንብረት የእሷ ድርሻ እና የግል ንብረቷ ጠቅላላ ወራሽ እንድንሆን የሾመችን ስለሆነ የሟች የኑዛዜ መሆናችን ይረጋገጥልን በማለት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 321/84 አመልክተዋል። ከዚሁ ጋር በማያያዝ እማሆይ ስመኝ ወርቁ በአምስት ምስክሮች ፊት ነሐሴ 1 ቀን 1975ዓ.ም ያደረጉትን ኑዛዜ አቅርበዋል::የወረዳው ፍርድ ቤት ተቃዋሚ ካለ እንዲቀርብ በጋዜጣ ጥሪ አድርጓል በዚህ መሠረት የአሁን ይንባኝ ባይ በተቃዋሚነት ቀርባ የሟች እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ወራሽ እኔ መሆኔ በስራ ፋይ

መዝገብ ቁጥር 47/81 በዚሁ ወረዳ ፍርድ ቤት ሕዳር 24 ቀን 1981 የተረጋገጠ በመሆኑ በበሀሰት በተዘጋጀ ኑዛዜ ወራሽነታችን ይታወቅልን በማለት መዝገብ ማስከፈታቸው ተገቢ ስላልሆነ ይሻርልን በማለት ተቃውሞዋን አቅርባለች::መልስ ሰጭወች በበኩላቸው ተቃዋሚዋ ከእማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ጋር ምንም አይነት የደምትስስር ሣይኖራት በበሀሰት የሚች ልጅ ነኝ ብላ በማስመስከሯ ወራሽነቷን ማረጋገጣቀን አውቀናል በመሆኑም እኛም ለመቃወም የሚያስችላት መብት የሌላት ከመሆኑም በላይ በሀሰት ምስክርነት የወሰደችውን የወራሽነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት ልትመልስ ይገባታል በማለት ተከራክረዋል::የግራ ቀኙን ክርክር በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የወረዳ ፍርድ ቤት መልስ ሰጭዎችን ይግባኝ ባይ ወራሽ ነኝ በማለት ስታመለክት የኑዛዜ ጽሑፍ ይዘው ቀርበው ስላልተቃወሙ ከዚህ በኋላ የሚች ወራሽ ነን ብለው መጠየቃቸው ተገቢ ስላልሆነ ጥያቄአቸውን አልተቀበልኩትም በማለት አሰናብቷቸዋል::

መልስ ሰጭዎች በዚሁ ውሣነ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለከፍተኛው ፈርድ ቤት አቅርበዋል:: የከፍተኛው ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ መልስ ሰጭወች የሚች እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው ይግባኝ ባይንም ቀደም ሲል የተሰጣትን የወራሽነት ማስረጃ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1 በሚደነግገው መሠረት በሶስት ዓመት ውስጥ ቀርበው ስላልተቃወሙ ለይግባኝ ባይዋ የተሰጠው የወራሽነት ማስረጃ እንደፀና ይቆያል በማለት ውሣኔ ሰጥቷል::ይግባኙ የቀረበው ይህንን ውሣኔ በመቃወም ነው:: ይግባኝ ባይ ሚች እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ለመልስ ሰጭዎች የደረጉት ኑዛዜ በውል አዋዋይ መስሪያ ቤት ፊት ስላልተፈፀመ የወራሽነት ጥያቄው የይርጋ ጊዜ ገደብ ካለፈ በኋላ የቀረበ በመሆኑና መልስ ሰጭዎች የሕግ ምስክሮች አቅርበው ስለአስመሰከሩ አላግባብ የወራሽነት ማስረጃው በከፍተኛው ፍርድ ቤት የተሰጣቸው ስለሆነ እንዲሻርልኝ በማለት አመልክታለች::

መልስ ሰጭዎች በበኩላቸው ይግባኝ ባይ የእማሆይ ስመኝ ወርቁ ልጅ አይደለችም የሀሰት ምስክርነት አቅርባ የወራሽነት ማስረጃ መውሰዷ ሣያንሣት እኛን ለመቃወም የሚያስችላት ሕጋዊ መብት የላትም:: የይግባኝ ባይ ወላጅ እናት እማሆይ አዋጉ ተዋበ በሕይወት ይኖራሉ እኛ የሚች የኑዛዜ ወራሾች ነን:: ስለዚህ የይግባኝ ባይን ጥያቄ ውድቅ በማድረግ እንዲያሰናብተን በማለት መልስ ሰጥተዋል::ይግባኝ ባይ መልስ አቅርባለች ይዘቱ ከይግባኙ ቅሬታው ጋር ተመሣሣይ በመሆኑ አልገለበጥነውም::በስርና በዚህ ፍርድ ቤት የተደረገው ክርክር ከላይ የተለገፀው ሲሆን እኛም መዝገቡን

መርምረናል መዝገቡን እንደመረመርነው /1/ ይግባኝ ባይ የመልስ ሰጭወችን የኑዛዜ ወራሽነት ለመቃወም የማያስችላት ሕጋዊ መብት አላት ወይስ የላትም::

/2/ መልስ ሰጭዎች የሚች ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው መባሉ ሕጋዊ ነው ወይስ አይደለም የሚሉትን ነጥቦች ማየቱ አስፈላጊ ሆኖ አግኝተነዋል::የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ ይግባኝ ባይ በዚህ መዝገብ ሁለት የወረዳ ፍርድ ቤት ውሣኔ በማስረጃነት አያይዛለች:: የመጀመሪያው የወረዳው ፍርድ ቤት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 253/75 በአቶ ገሠሠ ካሣ ውርስ ግንቦት 2 ቀን 1975 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ ነው:: ይህ ውሣኔ እማሆይ ስመኝ ወርቄ የሚች ገሠሠ ካሣ ሚስት መሆናቸውን ይግባኝ ባይዋ ደግሞ አቶ ገሠሠ ካሣ ከማሆይ ስመኝ ወርቄ ሣይሆን ከሌላ ሴት ይግባኝ ባይዋ ጤና ገሠሠ የተወለደች ልጃቸው መሆኗን የሚያረጋግጥ ነው:: በዚህ ውሣኔ በግልጽ እንደተመለከተው ይግባኝ ባይ የሚች እማሆይ ስመኝ ወርቄ የስጋ ልጅ አይደለችም::

ሁለተኛው ይኸው የጐንደር ወረዳ ፍርድ ቤት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 47/81 የአራት ምስክሮችን ቃል ከሰማ በኋላ ይግባኝ ባይዋ ጤና ገሠሠ የእማሆይ ስመኝ ወርቄ ልጅና ወራሽናት በማለት የሰጠው ውሣኔ ነው::ይህ ውሣኔ የተሰጠው በሁለት የምስክርነት ቃላቸውን የሰጡ ምስክሮችን ቃል መሠረት በማድረግና ይግባኝ ባይ 1975ዓ.ም በወረዳው ፍርድ ቤት የአባቷን ወራሽነት ለማረጋገጥ ያቀረበችውን ማስረጃ ባለመገናዘብ ነው:: በአጠቃላይ የይግባኝ ባይ ወላጅ እናት እማሆይ ስመኝ ወርቄ እንደሆኑ ከመሞታቸው በፊት 1975ዓ.ም ይግባኝ ባይ እና ሚች ስመኝ ወርቄ በአንድ ላይ ባስከፈቱት መዝገብ ተረጋግጧል::ስለዚህ ይግባኝ ባይ ከሚች እማሆይ ስመኝ ወርቄን ያለኑዛዜ የምትወርስበት የስጋ ዝምድናና የደም ትስስር የላትም ይግባኝ ባይ የሚች ልጅ ሣትሆን ልጅ ነኝ በማለት በወራሽነት መቅረቧ ተገቢ ባለመሆኑ የመልስ ሰጭወችን የኑዛዜ ወራሽነት በመቃወም ክርክር የምታቀርብበት ሕጋዊ ምክንያት የላትም::

በመሆኑም መልስ ሰጭዎች የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን በመቃወም ይግባኝ ስላላቀረቡ ወይም የይግባኝ ባይ ይግባኝ እንደደረሣቸው የሥነ ሥርዓት ሕጉ በሚፈቅደው መሠረት መስቀለኛ ይግባኝ ባለመቅረባቸው ይግባኝ ባይ የሚች እማሆይ ስመኝ ወርቄ ወራሽናት በማለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ በማሸር ወይም ለማሻሻል የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ድንጋጌዎች ስለማይፈቅዱ እንዳለ የተውነው ሲሆን ይግባኝ ባይዋ ሚችን ለመውረስ የሚያስችላት ሕጋዊ ሁኔታ ሣይሆር የሚችን የኑዛዜ ወራሾች ተቃዋሚ ሆኖ መቅረቧና በይግባኝ መከራከሯ ተገቢ ሆና አላገኘነውም::

ሁለተኛውን ነጥብ በተመለከተ መልስ ሰጭዎች የሚች እማሆይ ስመኝ ወርቁ ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ መሆናቸውን የሚያረጋግጥ ሚች በግልጽ ያደረገችው ኑዛዜ በማስረጃነት ቀርቧል። የኑዛዜው ጽሁፍ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 የተመለከቱትን ፎርማሊቲዎች የሚያሟላና የሚች ትክክለኛ ቃል መሆኑን የማያሣይ በመሆኑ የከፍተኛው ፍርድ ቤት መልስ ሰጭዎች የሚች ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው በማለት የሰጠው ውሣኔ በአግባቡ ሆኖ አግኝተነዋል።ከዚህ በማስከተል የማነሣው ጥያቄ ይግባኝ ባይ የሚች ልጅ ነኝ በማለት የተሰጣትን የወራሽነት የምስክርነት ወረቀት መልስ ሰጭዎች ባለመቃወማቸው ይግባኝ ባይ የሚች የሕግ ወራሽ ሆናለች። በሌላ በኩል መልስ ሰጭዎች የሚች የኑዛዜ ወራሾች ናቸው ተብሏል። ስለዚህ ይግባኝ ባይና መልስ ሰጭዎች በሚች ውርስ ላይ ያላቸው መብት እንዴት ነው የሚለውነው።

ይህንን ነጥብ አግባብነት ካለው የሕግ ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ ስንመለከተው የሚች ውርስ በከፊል በኑዛዜና በከፊል ያለኑዛዜ ሊፈፀም እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 829/2/ ያመለክታል። በዚህ የሕግ ድንጋጌ መሠረት ይግባኝ ባይ የሚች ያለኑዛዜ ወራሽ ስትሆን መልስ ሰጭዎች ደግሞ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው። ሚች መልስ ሰጭዎችን ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ በማድረግ የሾማቸው በመሆኑ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ተቀባይ ያገኘ ሰው ያለኑዛዜ ወራሽ እንደሆነ እንደሚቆጠር በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 915/1የተደነገገ በመሆኑ ከላይ በጠቀስናቸው የሕግ ድንጋጌዎች መሠረት የሚች እማሆይ ስመኝ ወርቁ ንብረት፣ ይግባኝ ባይዋ ወ/ሮ ጤና ገሠሠ አንደኛ መልስ ሰጭ ወ/ሮ ሙጭት ገሠሠ ሁለተኛ መልስ ሰጭ ተማሪ ሙሉየ ገሠሠበወራሽነታቸው ቀርበው እኩል መካፈል ይገባቸዋል በማለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348/1/ መሠረት አጽንተነዋል በማለፍ ወስ_ል።

ጸውሣቷው ትተምትረ ው ጸሚኖ ር ምትም አቨትፍ ባስ ዝምታ ወቨም ባ ኑታዎኖ ውል መሠረፍ ትባቨትፍ ባሌላ ው ሰዎኖ ባሚኖ ቨለ ትዛዜ ወራሽ ትፆ በማለፍ በሚቀርቡበፍ ሁት መ ሩት ሲሆት በሌላ በጾል አትታ ተጸራካሪት አስመልክ ፡ ብት በስር ቨባው ዎርታ ቤፍ ባሰነ ው ውሣት ጸሥት ሥርዓፍ ሕ ፡ መሠረፍ ቨ ባፆ ወቨም መስቀለቾ ቨ ባፆ ካልቀረበበፍ ባሥር ዎርታ ቤፍ ባሰነ ው ውሣት መሠረ ዊ ስህተፍ ቢ ርበፍም ቨ ባፆ ሰሚው ዎርታ ቤፍ በራሱ አትሣሽትፍ ባማቨሸረው መሆትት ነው። በአነ ቃላቨ ባሚኖ ውርስ አስመልክ ጸሚትሡፍ በርካ አለመ ባባ ኖ ባሚኖ ቨለ

ትዝዜ ወራሽ ትፖ በሚሉ ትኳ ቦኖ ዙሪቨ ባሚተረ በመሆት ባሕ ጎት ታት ኃዎኖ ዓላማ ቭዘፔ በአ ባቡ መረ ፔ ሥራ ላቭ ማዋል ቨስወል ል።

የሙከራ ጥያቄዎች

የዘር ሀረግን አስመልክቶ የሚደረገው የውርስ መብት በደረጃ ማስቀመጡ ምን ጠ ቀሜታ አለው ብለው ያስባሉ።

በዋና ወራሽነት እና በተተኪ ወራሽነት መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው።

ሟችን በተተኪነት ለመውረስ የማይቻልባቸው ምክንያቶች ምንድን ናቸው።

የሟች ሚስት ወይም ባል የሟች ወራሽ የሚሆኑበትን ስርዓት መፍጠር ተገቢ ነው ብለው የስባሉሕ ምን ጠቀሜታና ጉዳት ይኖረዋልሕ

የሟች ቅድመ አያቶች የሟች አራተኛ ደረጃ ወራሽ መሆናቸው ተገቢነት አለው ብለው ያምናሉሕ

የደቡብ ጐንደር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ መነሻ አድርገው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830፣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 833 እና የፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 842-2?፣ 844-2?፣ 848-2?፣ እንደዚሁም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 853 -1? መካከል መሠረታዊ የሆነ ቅራኔ አለው ብለው ያስባሉሕ ለምንሕ

በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 849 የአባትን ለአባት ወገን የእናትን ለእናት ወገን የሚለው ድንጋጌ፣ መሠረታዊ ዓላማና የተፈፃሚነት ወሰን አብራራሕ

የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 849 እፀ በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1088 ድንጋጌዎች መካከል ያለው ተዛማጅና ለዩነት ምንድን ነው።

ከበደ ከአባቱ አንድ ሚሊየን ብር የሚወጣ ቤት በቁም ስጦታ አግኝቷል። ከበደ በድንገተኛ አደጋ ከዚህ ዓለም በሞት ሲለይ፣ ማዕዛ የተባለች ልጅ ነበረችው። ማዓዛ በአስር ዓመቷ ከዚህ ዓለም በሞት ስትለይ በአንደኛ ደረጃ ወራሽነት የሚጣራ ልጅ ወይም ሌሎች ተወላጆች አልነበራትም። የመዓዛ ወላጅ እናት ሐሩት የመዓዛ ወራሽ መሆኗን አረጋግጣ ቤቱን ለመረከብ ፍርድ ቤት ክስ ስታቀርብ የከበደ እህቶች ኬደነና ቤቱልሔም ቤቱን ከአባት ወገን በስጦታ የተገኘነ ስለሆነ የመዓዛ አና ሐሩት ሊሰጥ አይገባም በማለት የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 849 ጠቅሰው ተቃውሞ አቀረቡ። እርስዎ ዳኛ ቢሆኑ ምን ይወስናሉ።

የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 849 ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 844 -3? በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 846-2? እና በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 851 ድንጋጌ ጋር እንዴት በመጣጣም ይተረጎማል።

ምዕራፍ አምስት

በሚች ኑዛዜ መሠረት የሚፈፀም ውርስ

የዚህ ምዕራፍ ዓላማ
ስለ ኑዛዜ ምንነትና የኑዛዜ መሠረታዊ ባሕሪያት
ኑዛዜ ሕጋዊ ውጤት እንዲኖረው መሟላት ያለባቸው ሁኔታዎች፣
ስለ ኑዛዜ ውድቅ መሆንና ስለኑዛዜ መሻር
ኑዛዜ ስለሚፈፀምበት ፎርም
ሚች በኑዛዜ ሊያከናውናቸው ስለሚችላቸው ተግባራት
ኑዛዜን ለማስረዳት ሊቀርብ ስለሚችል ማስረጃ በአጠቃላይ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት የሚች ኑዛዜ ስለሚያስከትለው ውጤትና ስለኑዛዜ ተፈጻሚነት ግንዛቤ ማስጨበጥ ነው።

5.1. የኑዛዜ ፅንሰ ኃሳብ እድገትና ትርጉም፣

በምዕራፍ ሶሥት መግቢያ ላይ እንደተገለፀው ሚች በሕይወት ዘመኑ ኑዛዜ ትቶ ያለፈ እንደሆነ፣ የሚች የውርስ ሥርዓት በተወው ኑዛዜ መሠረት ይፈፀማል። በሥነ ሕግ ሊቃውንት በሰፊው ሥምምነት ላይ የተደረሰው በጥንታዊ ማሕበረሰብ ውስጥ የሚችን ንብረት ውርስ እንዴት ይፈፀም የሚለው ጭብጥ እንደመነጋገሪያ ሆኖ የመጣው ከግል ንብረት ባለቤትነት ጋር በተያያዘ መልኩ ነው።በመጀመሪያው የሕብረተሰብ የእድገት ታሪክ ውስጥ የሚች ኑዛዜ በውርሱ ሥርዓት አፈጻጸም ላይ ይህ ነው የሚባል ቦታ አልነበረውም። ምክንያቱም ሚች ወደ ኋላ ጥሎት የሄደው ንብረት በሕይወት ላሉት ዘመዶቹ የሚከፋፈለው ለሚች ካላቸው የሥጋ ዝምድና ትሥሥር መሠረት በማድረግ ነው። ሆኖም የሥጋ ዝምድናን መሠረት በማድረግ፣ ይፈፀም የነበረው የውርስ ሥርዓት የሚችን ፍላጐት የማያሟላ አንድ አንኂዜም የሚቃረን በመሆኑ የሚች ውርስ በኑዛዜው መሠረት የሚፈፀምበት ሥርዓት እያደገ እንደመጣ ሙሁራኑ ይስማማሉ።

ይህም በመሆኑ በከፊል የኑዛዜ ፎርምና ይዘት ባለው የሚች ቃል መሠረት፣ የሚች የውርስ ንብረት የማከፋፈሉ ሥራ በጥንት ግብፃዊያን ከክርስቶስ ልደት በፊት 2900-2750 ይፈፀም እንደነበርና ከክርስቶስ ልደት በፊት 2250-2100 ሥራ ላይ ውሎ በነበረው (Hammurabicode) ውስጥም ሚች በኑዛዜ ልጆቹን ከውርስ የሚነቅልበት ሥርዓት ተደንግጐ ይገኝ እንደነበር፣ ስለ ውርስ ሕግ ፅንሰ ኃሣብ ታሪካዊ እድገት የተጻፉ ጽሑፎችን በማንበብ ለመረዳት ይቻላል::ከሁሉም በላይ፣ የሚች ውርስ ሥርዓት በኑዛዜው መሠረት የሚፈፀምበት ሁኔታ በተሚላ መልኩ ጸክርስቶስ ልደት በፊት 450 አካባቢ በወጣው የጥንታዊ ሮማዊያን የውርስ ሕግ ውስጥ በሰፊው ተካትቶና መሠረታዊ የሆነ ትንታናና ትምህርት እየተሰጠበት በተግባር ላይ እንዳዋለና የጥንት ሮማዊያን በሥነ ሕግ ደረጃ ያሣዩት እድገትና በመስኩ ይሰጡት የነበረው ጥልቀት ያለው ትምህርት ሌሎች አገሮችም በተለያየ መንገድ የተስፋፉ እንደሆነ በመስኩ የተደረጉ ጥናቶች ያረጋግጣሉ::

በመሆኑም በሚች የኑዛዜ ቃል መሠረት የሚች የውርስ ሥርዓት እንዲፈፀም የማድረጉን ተግባር በጥንት ዘመን ይኖሩ የነበሩ የተለያዩ የማሕበረሰብ ክፍሎች ተግባራዊ ለማድረግና ይህንኑ የሚሸፍን የሕግ ማዕቀፍ በመደንገግ ሰፊ እንቅስቃሴ ያደረጉበት ሲሆን፣ በተሚላ ሁኔታና በዘመናዊ መልክ ግን የጥንት ሮማውያን በሕጋቸው አካትተው ተግባራዊ ማድረግ እንደጀመሩና ኃሣቡ ወደ ሌላው የምዕራብ አውሮፖ ሐገራትና ወደ ሌላው ክፍለዓለም እየተስፋፉ እንደሄደ በበርካታ ፅሑፎች ውስጥ ተጠቃልሎ ይገኛል::በሕብረተሰብ ታሪክ የሚች የኑዛዜ ቃል፣ እሱ ከሞተ በኋላ ሕጋዊ ውጤት መስጠትና የውርስ ሥርዓቱም በኑዛዜ ቃሉ መሠረት ማስፈፀም መቼ እንደተጀመረ ከገለፅኩ:: ኑዛዜ ማለት ምን ማለት ነው? ለመሆኑ ኑዛዜ የሚለው ቃል፣ በተለያዩ ሐገራት ሕግጋት ውስጥ ምን ዓይነት ትርጉም ተሰጥቶታል? የኢትዮጵያ የውርስ ሕግስ ለኑዛዜ የሰጠው ትርጉም አለውወይ? የሚሉትን ነጥቦች በአጭሩ መግለፅ ፅንሰ ኃሣቡን ለመረዳት የሚጠቅም ሆኖ ይሆናል::

በአጠቃላይ በሥነ ሕግ ዘርፍ (Jurispudence) ውስጥ፣ ስለ ኑዛዜ ወጥ እና ግልፅ የሆነ አንድ ትርጉም ማግኘት አይቻልም:: ለምሣሌ በወንጀል ሕግ ውስጥ የሚሞት ሰው የተናገረው ንግግር/ኑዛዜ/ የሚኖረው ውጤትና የሚሰጠው ትርጉም በፍትሐብሔር የሕግ ክፍል ለኑዛዜ በምንሰጠው ትርጉም የተለየ ነው:: በፍትሐብሔር የሕግ ክፍልም ውስጥ ቢሆን ለኑዛዜ (will) ሁሉም ሐገራት የተስማሙበት አንድ ወጥና ግልፅ ትርጉም ማግኘት አስቸጋሪ፣ ነው:: በመሆኑም የተለያዩ ሐገራት፣ ኑዛዜን በተለያየ መንገድ

ትርጉም ሰጥተው እናገኛለን። በመሆኑም፣ ለሠልጣኞች በኑዛዜ ትርጉም ዙሪያ ያሉትን ልዩነቶች ለማጣየት በምሣሌነት የሁለት አገር ሕጐች የሰጡትን ትርጉም ማስቀመጡ አስፈላጊ ነው።

በመጀመሪያ ኑዛዜ (will) በእንግሊዝ ሕግ ውስጥ የሰጠውን ትርጉም ስንመለከት " will is adeclaration of intention in a prescribed form, if any of a person making it which and untile such time revocable" በማለት ኑዛዜ፣ በሕጉ በሚያስቀምጠው ፎርም መሠረት አንድ ሰው ከሞተ በኋላ ሊፈፀሙ ስለሚችሉ ተግባራት የሚሰጠው የሐሣብ መግለጫ እንደሆነና በሕይወት እስካለ ድረስ ሊሽረው የሚችለው የሕግ ተግባር መሆኑን ያስቀምጣል። በሁለተኛ ደረጃ አዲሱን የሞሮኮ የውርስ ሕግ ኑዛዜን በሚከተለው አኳኋን ተርጉሞታል። " will is an act by which the author there of creats one third of his property aright which becomes exigible at death" በዘመናዊ መንገድ፣ ፀድቆ በሥራ ላይ የዋለው የሞሮኮ ሕግ ኑዛዜ አንድ ሰው ከንብረቱ አንድ ሦስተኛውን ከሞተ በኋላ ለኑዛዜ ተጠቃሚው ለማስተላለፍ የሚፈፅመው የሕግ ተግባር እንደሆነ ያስቀምጣል። ከዚህም ትርጉም ሚች ከሞተ በኋላ ከአንድ ሶስተኛው በላይ ንብረቱን ለሌላ ሰው ለማስተላለፍ የሚፈፅመው ተግባር እንደ ኑዛዜ እንደማይቆጠርና በኑዛዜ ትርጉም ውስጥ የማይሸፈን መሆኑን ለመረዳት ይቻላል።

የእንግሊዝ ሕግ ሚች በኑዛዜ በሚያስተላልፈው የንብረት መጠን ስንት ፐርሰንት እንደሚሆን ገደብ ያላስቀመጠ ሲሆን፣ የሞሮኮ ሕግ ደግሞ የሚች ተግባር ኑዛዜ ነው ተብሎ የሚያዘው ካለው ንብረት አንድ ሶስተኛውን ብቻ የሚመለከት እንደሆነ ብቻ መሆኑን ያስቀምጣል። ከላይ በምሣሌነት በሁለቱ ሐገራት ሕጐች መካከል ለኑዛዜ የተሰጠውትርጉም የተለያየ የመሆኑን ያህል፣ የሌሎች ሐገራት ሕግጋትንም ብንመረምር ለኑዛዜ የሚሰጡት ትርጉም እንደየሐገሪቱ የፖለቲካ የማሕበራዊ ኢኮኖሚያዊና ኃይማኖታዊና ማሕበረሰባዊ እሴት መሠረት የተለያየና ወጥነት የሌለው ሆኖ እናገኘዋለን። የሌሎች ሐገራት ሕግጋት ውስጥ ለኑዛዜ የተሰጠው ትርጉም የተለያየ ይዘት ያለ መሆኑን ግንዛቤ ከያዝን በኋላ ለመሆኑ የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ "ለኑዛዜ" የሰጠው ትርጉም አለወይ? የሚለውን ጥያቄ ስናነሳ፣ የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ " ለኑዛዜ " የሰጠው ትርጉም የለም። ይልቁንም በኑዛዜ መሠረት ስለሚፈፀም ውርስ ሲደነግግ የሚጀምረው ለኑዛዜ ትርጉም በመስጠት ሣይሆን የኑዛዜ ዋጋ መኖር ሁኔታዎችን በመዘርዘርና በመደንገግ ነው።

ይኸ በሕግ አቀራረፅ ሥርዓት የሚደገፍ አይደለም። ምክንያቱም ኑዛዜ ማለት ምን ማለት እንደሆነ ፅንሰ-ሃሳቡን የሚያስጨብጥ ድንጋጌ ሣይኖር፣ በቀጥታ ኑዛዜ በሕግ ፊት ውጤት እንዲኖረው ሊከናወኑ ስለሚገባቸው ተግባራትና ሊሟሉ ስለሚገባቸው ሁኔታዎች ዝርዝር ድንጋጌዎችን ማስቀመጡ፣ ፅንሰ ሃሣቡን ለመተንተንና ለመገንዘብ አስቸጋሪ ስለሚሆን በዚህ በኩል የውርስ ሕጋችን ክፍተትና ጉድለት ያለበት ሆኖ ይታያል።ሆኖም የተለያዩ ሐገራት ስለኑዛዜ በውርስ ሕጋቸው ውስጥ የተለያየ ትርጉም የሰጡትና የኢትዮጵያ የውርስ ሕግም " ኑዛዜ " የሚለውን ፅንሰ ሃሣብ ትርጉም ሣይሰጠው ያለፈው ሲሆንም ኑዛዜ እንደ አንድ የሕግ ተግባር (lgal transalation) በሚወሰድበት ጊዜ በሁሉም አገሮች የሕግ ሥርዓት ውስጥ በአንዱ ወይም በሌላ መልኩ ዕውቅና የተሰጣቸውና በዋቢነት ሊጠቀሱ የሚችሉ *መሠረታዊ ባሕሪያት* (Basic features) አሉት። በመሆኑም በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውስጥ ኑዛዜ ዋጋ የሚኖረው በምን ዓይነት መንገድና ምንምን ሁኔታዎችን አሟልቶ ሲገኝ ነው? የሚሉትን ነጥቦች ከማየታችን በፊት በሥነ ሕግ ጥናትና ምርምር ውስጥ፣ የኑዛዜ *መሠረታዊ ባሕሪያት* ናቸው ተብለው የተቀመጡትን ፅንሰ-ሃሣቦች በቅድሚያ ማየቱ አስፈላጊ ሆኖ አግኝቸዋለሁ።

5.2. **የኑዛኔ *መሠረታዊ ባሕሪያት***(Basic feaures of will)

በክፍል አንድ ለመግለፅ እንደተሞከረው የተለያዩ ሐገራት በውርስ ሕጋቸው ውስጥ ለኑዛዜ የተለያየ ትርጉም ሰጥተው የምናገኛቸው ቢሆንም የሁሉም አገሮች ሕግጋትና የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ኑዛዜ የሚከተሉት *መሠረታዊ ባሕሪያት* እንዳለው ያስቀምጣሉ።

ሀ/ ኑዛዜ በየትኛውም ሐገር ሕግጋት ውስጥ የሚያያዘው ከአንድ ሰው ሞት ጋር ነው። ማንም ቢሆን ስለሞት ክስተት በሕሊናው ሣያስብ ስለ ኑዛዜ መጻፍም ሆነ ለመናገር አይችልም። ሟች ከመሞቱ በፊት የኑዛዜ ቃል የሚናገረው ወይም የሚፅፈው አንድ ቀን ባላሰብኩበት ሁኔታ በድንገት ልሞት እችላለሁ የሚል ሥጋት ስለሚያድርበት የመሆኑ ሁኔታ የኑዛዜ *መሠረታዊ ባህሪ* ነው።

ለ/ ኑዛዜ ተራ የቃላት *መግለጫ* ነው። ኑዛዜ አንድ ሰው ሲሞት መፈፀም ስለሚገባቸው ነገሮች በሕይወት እያለ የሚሰጠው የተስፋ ቃል ነው። በመሆኑም ተናዘዝ፡ በሕይወት እስካለ ድረስ በሕግ በኩል የሚያስከትለው ምንም ውጤት የለም።

በመሆኑም ኑዛዜ የአንድ ሰው ተራ የኃላፊ መግለጫ መሆኑ የሚያስከትላቸው በርካታ ተጨባጭነት ያላቸው ጽንሰ ሀሳቦች አሉ።

የመጀመሪያው አንድ ሰው ኑዛዜ መፈፀሙ ንብረቱን፣ በመጠቀም፣ በመሸጥ፣ በመለወጥ እንደዚሁም ንብረቱን ለማውደም ያለውን የባለቤትነት መብት በምንም ዓይነት መልኩ የሚያሣጣ አይደለም። ምንም እንኳን አንድ ሰው ጠቅላላውን ንብረቴን ወይም ከንብረቱ አንዱ ክፍል እኔ ስሞት ለእገሌ ይሰጥልኝ ብሎ የተናዘዘና ኑዛዜውን ሥልጣን ላለው አካል ያስመዘገበ ቢሆንም ኑዛዜ ያደረገበትን ንብረት ዋጋ በመቀበል ወይም ዋጋ ሣይቀበል በነጻ ለሌላ ሶስተኛ ወገን የማስተላለፍ ሙሉ መብት ይኖረዋል። በሁለተኛ ደረጃ ኑዛዜ አንድ ሰው ከሞተ በኋላ መፈፀም ስለሚገባቸው ተግባራት ወይም ለኑዛዜ ተጠቃሚው መተላለፍ ስለሚገባቸው ንብረቶች የሚሰጠው የተስፋ ቃል በመሆኑ ውጤት ሊኖረው የሚችለው፣ ኑዛዜውን የተወው ሰው ከሞተ በኋላ ነው። በመሆኑም የኑዛዜ ተጠቃሚው የሚችን ኑዛዜ መሠረት በማድረግ ከሚች መሞት በፊት ምንም ዓይነት ጥያቄ እንዲያቀርቡ መብት የላቸውም። የኑዛዜ ተጠቃሚዎች ሚች በሕይወት እስካለ ድረስ በሚች ንብረት ላይ ማናቸውንም የይገባኛል ወይም ሌላ ዓይነት ጥያቄ ማቅረብ አይችሉም። ከዚህ በተጨማሪ በኑዛዜ ተጠቃሚና የሚች ወራሽ ለመሆን ሚችን ለመውረስ ችሎታ ሊኖራቸው ይገባል ይኸም ማለት ሚች ሲሞትና የሚች ውርስ ኪፈት በሕይወት መኖር አለባቸው። በሌላ በኩል ሚች የፈፀመው የሕግ ተግባር ውጤት የሚያመጣው ሚች በሕይወት እያለ የሚሆን ከሆነ የዚህ ዓይነት ተግባራት ኑዛዜ በሚለው ፅንሰ ኃላፊ ሊሸፈኑ የማይችሉ መሆናቸው ነው።

በሦስተኛ ደረጃ ኑዛዜ ተራ የኃላፊ መግለጫ ተግባር በመሆኑ ሚች በኑዛዜ ይተላለፉ ያላቸው ንብረቶች ለሚች ዕዳ መክፈያነት የሚያዙና የሚሸጡ ይሆናሉ። ይኸም ማለት ተናዛዡ በሕይወት ዘመኑ ሊከፍለው የሚገባው ዕዳ ካለበት፣ የኑዛዜ ተጠቃሚዎቹ የሚችን አበዳሪዎች ንብረቱን በኑዛዜ አግኝተነዋልና ሊወሰዱ ወይም ሊያሸጡብን አይገባም በማለት ለመሞገት የሚያስችል ሕጋዊ መብት አይፈጥርላቸውም። በተቃራኒው የኑዛዜ ተጠቃሚዎቹ ከሚች ውርስ እና ንብረት ገንዘብ ሊያገኙ የሚችሉት የሚች ዕዳ ከተከፈለ በኋላ የሚተርፍ ከሆነ ነው።

ሐ. ኑዛዜ በማናቸውም ጊዜ ተናዛዡ ሊሽረው የሚችል መሆኑ ነው። ኑዛዜ በኑዛዜ አድራጊው በማናቸው ጊዜ የሚሽረው ተግባር የመሆኑ ባሕሪ የሚመነጨው ኑዛዜ ተናዛዥ በሕይወት እስካለ ድረስ የተናዛዡ ረቂቅ የምኞትና የኃላፊ መግለጫ በመሆኑ

ነው፡፡ በመሆኑም ኑዛዜ ያደረገው ሰው በማናቸውም ጊዜ ኑዛዜውን የመቀየር፣ የመሰረዝ ወይም ማጥፋትና የመሻር መብት አለው፡፡

መ. ኑዛዜ ከተፈፀመ በኋላ በተፈራ ንብረት ላይ ውጤት ያለው መሆኑ ነው፡፡
(will is ambulatory) ባሚለው ባህሪ ይኸም ማለት ለምሣሌ አቶ ሽመልስ የጠቅላላ የንብረቴ ወራሽ ወንድሜ ሳምሶን ነው ብሎ ታህሣሥ 1990 ዓ.ም በጽሑፍ ሲናዘዝና ኑዛዜውን ሲ.ናዘዝ የነበረው ንብረት ብር 500000 (አምሥት መቶ ሺ) የሚያወጣ ቢሆን አቶ ሽመልስ ኑዛዜውን ከፈፀመ ከአራት ዓመት በኋላ ጥር 1995 በሞት ሲለይ የነበረው ንብረት ግምቱ ብር 1000 000፣ (አንድ ሚሊየን ብር) ቢሆን፣ አቶ ሽመልስ በታህሣሥ ወር 1990 ዓ.ም ያደረጉት ኑዛዜ ኑዛዜው ከተደረገ በኋላ በተፈራው ንብረት ላይ ጭምር ተፈጻሚነት ይኖረዋል፡፡ በመሆኑም ሳምሶን ከአቶ ሽመልስ የሚወርሰው ኑዛዜ ሲያደርጉ የነበረውን የብር 500 000 (አምሥት መቶ ሺ) ንብረት ብቻ ሣይሆን ከዚያ በኋላ የተገኘውንም ብር 500 000 (አምሥት መቶ ሺ ብር) ጨምሮ ነው፡፡ በመሆኑም ተናዛዡ በግልፅ በኑዛዜው ውስጥ እስካላስቀመጠው ድረስ ኑዛዜ ከተፈፀመ በኋላ በተገኙ ንብረቶች ላይ ጭምር ተፈጻሚነት ያለው ሐ ጽመበጭለታተጸረየ ጽፈፈጵቸተ? ያለው የሕግ ተግባር ነው፡፡

ሠ. ኑዛዜው በይዘቱና ማዕቀፉ ንብረትን ከማስተላለፍ ተግባር ጋር ብቻ የተያያዘ አለመሆኑ ነው፡፡ አንድ ሰው አካለመጠን ስላላደረሱ ልጆቹ፣ በውርሱ መካፈል ስለማይገባው ልጁ ወይም ወራሹ ስለ ቀብሩ ሥርዓት አፈጻጸም፣ ሲሞት የውርስ አጣሪና አስፈጻሚ ሆኖ ማገልገል ስለሚገባው ሰው በህይወት ዘመኑ ስላለበት ዕዳ፣ ከሌላ ሰው ላይ ስላለው ገንዘብ እና ስለሌሎች ጉዳዬች ኑዛዜ የማድረግ መብት አለው፡፡ ሕጉም የኑዛዜ ቃሉ፣ በሕጉ መሚላት ያለባቸውን ሁኔታዎች እስካሚላ ድረስ ሕጋዊ ውጤት ይሰጠዋል፡፡

ረ. ኑዛዜ የተናዛዡ በግሉ ብቻ ሊፈፅመው የሚገባው ተግባር የመሆኑ ሁኔታ ነው፡፡ ማንም ሰው ስለ እሱ ሆኖ ኑዛዜ እንዲያደርግለት የእንደራሴነት ወይም የወኪልነት ሥልጣን ለመስጠት አይችልም፡፡ የተለያዩ ተግባራትን በእንደራሴ በመወከል መፈፀም እንደሚቻል፣ የብዙ ሐገር ሕግጋት የሚፈቅዱ ቢሆንም፣ ኑዛዜን በተመለከተ ግን ተናዛዡ በግሉና ራሱ ብቻ ሊፈፅመው የሚገባው ተግባርና በወኪል ወይም በእንደራሴ በኩል ከማይፈፀሙት ተግባራት አንዱ መሆኑ የኑዛዜ መሠረታዊ ባሕሪና ልዩ መገለጫ ነው፡፡

በመጨረሻም ሚች ንብረት ለኑዛዜ ተጠቃሚው እንዲተላለፍለት የሚናዘዝ ከሆነ ከኑዛዜ ተጠቃሚው በዓይነትም፣ በገንዘብም ሆነ በአገልግሎት መልክ የሚከፈለው ምንም ዓይነት ክፍያ መኖር የለበትም። በመሆኑም ኑዛዜ ዋጋ የማይከፈልበትና በነጻ የሚደረግ ሚች ከሞተ በኋላ የሚፈፀም ስጦታ መሆኑ አንደኛው ባህሪው ንወዉዉ ከላይ ያነሳናቸው መሠረታዊ ነጥቦች ኑዛዜ ምን እንደሆነ መቼ ሕጋዊ ውጤት እንደሚያስከትልና የሚያስገነዝቡና ስለ ኑዛዜ በፅንሰ ኃሣብ ደረጃ ስንነጋገር ሊነሱ የሚገቡ መሠረታዊ ባህሪያትና መግለጫዎች ናቸው። በመሆኑም ሰልጣኞች የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውስጥ ስለ ኑዛዜ የተደነገጉት ድንጋጌዎች እነዚህን መሠረታዊ ባህሪያት የሚያቅፉና የሚቀበሉ መሆን አለመሆናቸውን እንደዚሁም የትኛው መሠረታዊ ባህሪ በየትኛው የሕግ ድንጋጌ ውስጥ ተከታትቶ እንደሚገኝ፣ በዝርዝር በማየት፣ የሕጉን ድንጋጌዎች ከላይ ከተቀመጡት ነጥቦች ጋር በማዛመድ በአፈጻጸም እና በአተረጓጐም ወቅት ምን መሆን እንዳለበት የበኩላቸውን ግንዛቤ ማዳበር ይጠበቅባቸዋል። እነዚህን ባህሪያት የሚያንፀባርቁ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች ለይተው ያውጡ።

5.3 የኑዛዜ ዋጋ መኖር ሁኔታዎች

በምዕራፉ የመጀመሪያ ክፍል እንደተገለፀው፣ የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ኑዛዜ ማለት ምን ማለት እንደሆነ የሰጠው ትርጉም ባይኖርም አንድ ኑዛዜ ሕጋዊ ውጤት እንዲኖረው ማሟላት የሚገባቸው ምን እንደሆኑ በዝርዝር የሚያስቀምጡ የሕግ ድንጋጌዎችን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 857 እስከ 908 አስቀምጦ እናገኘዋለን። ሆኖም እነዚህ በሕጉ ውስጥ የተቀመጡትን የኑዛዜ ዋጋ መኖር ሁኔታዎች ለመገንዘብና የሕጉን ድንጋጌዎችን ይዘት ለመረዳት ከሕጉ ድንጋጌዎች በተጨማሪ፣ በተለያዩ ሐገራት ውስጥ አንድ ኑዛዜ ዋጋ እንዲኖረው እንዲያሟላ የሚጠበቅበት ሁኔታዎች ምንድን ናቸው የሚለውን ነጥብ ማየቱ ጠቃሚ ነው። ኑዛዜ ሁለት መሠረታዊ ተዋፅኦዎች (Elements) አሉት። የመጀመሪያው በዚህ ምዕራፍ በሁለተኛ ክፍል እንዳየነው የተናዛዡ ኑዛዜ ለመፈጸም ኃሳብ ያለው መሆኑን፣ የተናዘዡ ኑዛዜውን ሲፈፅም የነበረውን የአእምሮ ሁኔታ (The intention to make a will) ሁለተኛው ደግሞ ተናዛዡ ኑዛዜውን የሚገልፀው በሕጉ በተቀመጠው ፎርምና ሥርዓት መሆን ያለበት መሆኑ ነው።

በመሆኑም አንድ ሠነድ የሚች የኑዛዜ ቃል ነው ተብሎ በማስረጃነት ለመቅረብ ተናዛዡ ሙሉ እና ነፃ ኃሣብ (in herent or_ internsic element) እና ኑዛዜው በሕጉ በተቀመጠው ፎርም የተፈፀመ መሆኑ Extrinsic element የያዘ መሆን አለበት::የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ፣ ሁለቱን የኑዛዜ element ከላይ ባስቀመጥነው መንገድ የማይገልጻቸው ቢሆንም የኑዛዜ ዋጋ መኖር ሁኔታዎች የሚላቸውን ነገሮች በሶስት ክፍሎች ከፋፍሎ አስቀምጧቸው እናገኛለን:: የመጀመሪያው ክፍል ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የሥረ ነገር ሁኔታዎች በፍትሐብሔር ሕግ 857 እስከ 879 በሁለተኛው ክፍል የኑዛዜዎች ፎርምና ማስረጃ 880_898 በሶስተኛው ክፍል ደግሞ ስለኑዛዜዎች መሻርና ውድቅ መሆን ከ898-908 ደንግጌ እናገኝዋለን::በመሆኑም በሕጉ ድንጋጌ በተቀመጠው ቅደም ተከተል መሠረት፣ ከላይ ያነሳናቸው ኃሣቦች በሕጋችን የተካተቱ መሆን አለመሆናቸውን በማገናዘብ ቄምር በሕጋችን ኑዛዜ ዋጋ የሚኖረው ምን ምን ሁኔታዎችን ሲያሟላ ነው የሚለውን ነጥብ በማስከተል እናያለን::

5.3.1 ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የስረ ነገር ሁኔታዎች

በውርስ ሕጋችን ውስጥ ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የሥረ ነገር ሁኔታዎች /Essential Conditions of Will/ በሚለው ርእስ ስር የተደነገጉት ድንጋጌዎች አንድ ኑዛዜ ኑዛዜ ነው ተብሎ በሕግ ፊት ውጤት ለመስጠት ምን ምን የሥረ ነገር ሁኔታዎችን ማሟላት እንዳለበት የሚደነግጉ ናቸው:: ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የሥረ ነገር ሁኔታዎች ተብለው በሕጉ የተቀመጡትን ድንጋጌዎች በሁለት ከፍሎ ማየትና መተንተን ይቻላል::የመጀመሪያዎቹ ኑዛዜውን ሁለንተናዊ ወይም ተፈጥሯዊ አስፈላጊ ነገር /Inherent or intrinsic elements of will/ የሚባሉትን የሚደነግጉ ሲሆኑ ሁለተኛዎቹ የኑዛዜውን ይዘት ላይ የሚያተኩሩና ለሕግና ለሞራል ተቃራኒ መሆን ወይም አለመሆኑን የሚቆጣጠሩ ናቸው:: ከላይ ክፍል ውስጥ በግልጽ እንደተመለከተው የኑዛዜ ሁለንተናዊ ወይም ተፈጥሯዊ ነገር / inherent Elements of will/ የሚባለው ተናዛዡ ኑዛዜውን በሚፈጽምበት ሰዓት የነበረው የአእምሮ ሁኔታ ወይም ኑዛዜ የማድረግ ሀሣብ የነበረው መሆኑ /Animus testandi/ የምንለው ነው:: ሆ ም አጸራካሪው ፦ ቭ ስለ ትዛዜ ክርክር ባሚትሣው ትዛዜ አታራ ፈው ጸሞተ በኋላ ስለሆት ትዛዜ አታራ ፈው በሙሉ ሀሣብ ምላ ፦ፔ ትዛዜውት ቨተረ ስለመሆት ትቲፔ ር ኀ ቾ መሆት ቭናልል ባሚለው ትኅ ብ ትው:: ቭህትትም ለመረ ፔ ባሚጸተሉፔ ሁት ምኖ ጸ ምፔ ውስኀ ቭ ባሉ::

ሀ/ ተናዛዡ ራሱ በሙሉ ሀሣብ ኑዛዜ የፈጸመ መሆኑ፣

በእርግጥ ሟች ኑዛዜውን ያደረገው የተሟላና ነጻ የሆነ ኑዛዜ የማድረግ ሀሣብ /With full intent to make a will ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ነገር በአርግጠኝነትና በአጭሩ ለማግኘት እጅግ በጣም አስቸጋሪ እንደሆነ በውርስ ሕግ በተለይም የሟችን ኑዛዜ መሠረት በማድረግ በሚፈፀም የውርስ ስርዓት ላይ ጥናት ያደረጉ ሙሁራን ይገልጻሉ::ሆኖም አንድ ተናዛዥ ኑዛዜውን በሚፈጽምበት ሠዓት ኑዛዜ የመፈፀም ሀሣብ/Animus testandi/ የነበረው መሆኑን ለመለካት ወይም ለመገመት ያስችላሉ ያሏቸውን መሠረታዊ ሁኔታዎች አስቀምጠዋል::

በእነርሱ አገላለጽ አንድ ተናዛዥ ኑዛዜውን በሚያደርግበት ሠዓት ነጻና የተሟላ ኑዛዜ የማድረግ ሀሣብና ፍላጐት አለው የሚባለው

ኑዛዜውን በሚፈጽምበት ጊዜ እየፈፀመው ያለው ተግባር ኑዛዜ የመፈፀም ተግባር መሆኑን የተረዳ እንደሆነ

ተናዛዡ ኑዛዜ በሚፈጽምበት ጊዜ ማናቸውም አይነት የአእምሮ መቀወስ ወይም መዛባት የሌለበት እንደሆነ

ተናዛዡ ኑዛዜውን ሲፈጽም ምንም አይነት ተጽእኖ የሚያሣድርበት ሁኔታና የሚያስገድደው የሀይል ድርጊት የሌለ እንደሆነ

ተናዛዡ የሚፈጽመውን ኑዛዜ ይዘት እውቀቱ ኖሮት እና ኑዛዜውን የፈፀመ አንደሆነ ነው::

ለኑዛዜው ዋጋ መኖር አንዱ የተናዛዥ ኑዛዜውን ሲፈጽም ኑዛዜ የመፈፀም ሀሣብ /Animus testandi/ የነበረው መሆኑ እንደ አንድ መሠረታዊ ሁኔታ የሚቀመጠው ያለ ምክንያት አይደለም:: ምክንያቱም ኑዛዜ በሕግ ፊት ውጤት የሚኖረውና እንደ መብት ማግኛ ሰነድ ሆኖ በማስረጃነት የሚቀርበው፣ የክርክርና የውዝግብ መነሻም የሚሆነው ሟች ከዚህ ዓለም በሞት ከተለየ በኋላ ነው:: ይህም በመሆኑ ሟች ሰነዱን ያዘጋጀው ለኑዛዜ ተጠቃሚው ኑዛዜ ለማድረግ በነጻ ሀሣቡና ፍላጐቱ መሆኑን ወይም አለመሆኑን ሟችን እራሱን በመጠየቅ ለማረጋገጥ ፈጽሞ የማይችል ነው::

ይኸም በመሆኑ ከውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ውስጥ ኑዛዜን የሚመለከቱት የሕግ ድንጋጌዎች መስፈርቶችንና ሁኔታዎችን ይጠብቃሉ:: የኢትየጵያ የውርስ ሕግም የኑዛዜ ዋጋ መኖር የስረ ነገር ሁኔታዎች / Essemtial Conditions of will/ በማለት ያስቀመጣቸው ድንጋጌዎች በተቻለ መጠን ሟች ትቶት የሄደው ኑዛዜ የእሱን ሀሣብና ፍላጐት የሚያንፀባርቅ መሆኑን ለማረጋገጥ የሚረዱ መስፈርቶችን ያስቀምጣል::

ከነዚህ ሁኔታዎች የመጀመሪያው ኑዛዜ የሚቹ ጥብቅ የሆነ የግል ሥራ መሆኑን መደንገጉ ነው። ይኸ የሕግ ድንጋጌ ሚች ኑዛዜ የማድረግ ሀሣብና ፍላጐት ኖሮት እንደዚሁም የኑዛዜውን ይዘት በመረዳት በጥቅሉ /Animus testandi/ በተሚላበት ሁኔታ ኑዛዜ ማድረግ ያለበት እሱ ራሱ ብቻ መሆን እንዳለበት ያስቀምጣል። ሕጉ የሚች ሀሣብ በሌሎች ሰዎች ማለትም በወኪሎቹ በኩል በኑዛዜ ላይ መግለጽ እንደማይገባው በመከልከል ኑዛዜውን የሚች የግል ሥራና የራሱ የሀሣብ መግለጫ መሆን እንዳለበት በግልጽ ያስቀምጣል። አንድ ሰው ለሌላ ሰው በስሙ ኑዛዜ እንዲያደርግ እንዲለወጥ ወይም እንዲሽር ስልጣን ሊሰጠው እንደማይችልና አንድ ሰው ሌላ ሶስተኛ ወገን /ለሌላ ሰው / ወራሹን እንዴት እንደሚወስንና ውርሱ ለማን መተላለፍ እንዳለበት እንዲፈፀም ሊያደርግ እንደማይችል የውርስ ህግ ይደነግጋል።

ኑዛዜን በተመለከተ ሚች ያለማንም ሶስተኛ ወገን ተሣታፊነት ጣልቃ ገብነትም ሆነ ያለ ወኪል እሱ ራሱ ብቻ በቀጥታ ሀሣቡን የሚገልጽበት የሕግ ተግባር እንደሆነና ይኸም ለኑዛዜው ዋጋ መኖር እንደ አንድ የሥረ ነገር ሁኔታ የተቀመጠ መሆኑን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 857 ድንጋጌዎች በማንበብ ለመረዳት ይቻላል።ከዚህ በተጨማሪ ሕጋችን ሚች ኑዛዜ በሚያደርግበት ጊዜ ብቻውን በተለየና ራሱን በቻለ ሰነድ መፈፀም እንዳለበትና ብዙ ሰዎች በአንድ ሰነድ ውስጥ የተናዘዙ እንደሆነ ኑዛዜው እንደሚፈርስና ሕጋዊ ውጤት እንደማይኖረው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 858 ይደነግጋል። ይኸም የኑዛዜውን ፎርም ለመጠበቅ ተብሎ የገባ የሕግ ድንጋጌ አይመስልም። በዋነኛነት ኑዛዜው የሚች የግል ሥራና የሀሣብ መግለጫ መሆኑን ለማረጋገጥ ነው። ከዚህ በተጨማሪ ተናዛዡን ኑዛዜ የመፈፀም ሀሣብ /Animus testandi/ ለማረጋገጥና ሚች በሌላ ማናቸውም ግፊት ኑዛዜ ቢፈጽም ውጤት የማይኖረው መሆኑን በሕጋችን የሚደነግገው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 859 ነው። በዚህ የሕግ ድንጋጌ መሠረት በተለያየ ምክንያት ሚች ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር የገባው ስምምነት ወይም የሰጠው የተስፋ ቃል ቢኖር ሕጉ ይህንን ኑዛዜ ለማድረግ ለመለወጥ ወይም ለመሻር የተደረገ ስምምነት ወይም የተሰጠ የተስፋ ቃል ውጤት እንደማይኖረው በመደንገግ ከራሱ ፈቃድና ሀሣብ ውጭ አንድ ሰው ኑዛዜ እንዲያደርግ ባሚቨስ ታቱ ውሎች ወይም የተስፋ ቃሎች ሕጋዊ ተፈጻሚነት ሊኖራቸው እንደማይገባ ያስቀምጣል።

ለ/ የተናዛዡ ኑዛዜ የመፈጸም ችሎታ

በሁለተኛ ደረጃ የኢትዮጵያ ሕግ የተናዛዡን ኑዛዜ የመፈፀም ሀሣብ/Animus testandi/**እያለው ኑዘዜ የፈፀመ መሆኑን ለማረጋገጥና ለኑዛዜው ዋጋ ለመስጠት ወይም ላለመስጠት እንደ መስፈርት የያዘው የተናዛዡ ኑዛዜ የመፈፀም ችሎታ** / Capacity to make a will/ **ነው፡፡ የተናዛዡ ኑዛዜ የመፈፀም ችሎታ የሚመዘነው የተናዛዡ የሚፈጽመው ተግባር ኑዛዜ መሆኑንና የሚፈጽመውን ኑዛዜ ይዘት በአግባቡ የሚረዳ መሆኑን ወይም አለመሆኑን በመመዘን ነው፡፡**

እዚህ ላይ ግንዛቤ ሊያዝበት የሚገባው ነገር አንድ ሰው በሕግ ችሎታ ያለው መሆን አለመሆኑ ጉዳይ ኑዛዜ ለመፈፀም ካለው ችሎታ ጋር በቀጥታ የማይገናኝ መሆኑን ነው፡፡ በሕግ ችሎታ የሌላቸው ሰዎች ኑዛዜ ለመፈፀም ችሎታ ሊኖራቸው ይችላል፡፡የአንድ ሰው ኑዛዜ የመፈፀም ችሎታ/ Capacity to make a will/ **የሚመዘነው ተናዛዡ የሚፈጽመው ተግባር ኑዛዜ መሆኑንና የሚፈጽመውን ኑዛዜ ይዘት በአግባቡ የሚረዳ መሆኑን ወይም አለመሆኑን በመመዘን ነው፡፡ ከዚህ መሠረታዊ መርህ በመነሣት የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ስንመረምር፣**

ኑዛዜ ለመፈፀም የሚያስፈልገው እድሜ አስራ አምስት ዓመት ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ ይህም ማለት ማንኛውም አስራ አምስት ዓመት ያደረሰ ሰው ያለማንም ሰው አመራር ሰጭነትና ተቆጣጣሪነት በሕግ ፊት ውጤት ያለው ኑዛዜ ለመፈፀም እንደሚችልና ከአስራ አምስት ዓመት ሣይሆነው የፈፀመው ኑዛዜ ግን በሕግ በኩል ውጤት እንደማይኖረው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 308 **ለመረዳት ይቻላል፡፡**
በፍርድ የተከለከሉ ሰዎች በፍርድ ከመከልከላቸው በፊት ያደረጉት ኑዛዜ ውጤት የሚኖረው ሲሆን በፍርድ ክልከላ ከተደረገ በኋላ የሚያደርጉት ኑዛዜ ውጤት እንደማይኖረው የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 368 **ይደነግጋል፡፡ በመሆኑም በፍርድ መከልከል ኑዛዜ የመፈፀም ችሎታን እንደሚያሣጣ በሕጋችን የተመለከተ ሲሆን ሚች በፍርድ ከመከልከሉ በፊት ያደረገውን ኑዛዜ ዳኞች መርምረው በሙሉ ወይም በከፊል የሚያፈርሱበት ሁኔታ በሕጉ ተቀምጧል፡፡ሆኖም በሰዎች ሕግ ክፍል ውስጥ በተደነገገው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር** 368 **ድንጋጌዎችና የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች በሆኑት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር** 861 **እና** 862 **መካከል የመልእክት አለመጣጣምና የይዘት ልዩነት ያለ የሚመስል በመሆኑ ሰልጣኞች የሕጉቹን ድንጋጌዎች በማንበብ የበኩላቸውን ትርጉምና ትንታኔ መስጠት ይጠበቅባቸዋል፡፡**

የአእምሮ መጓደል፣ የአንድን ሰው ኑዛዜ የመፈፀም ችሎታ ለማጣጣት ምክንያት አይደለም። በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት ኑዛዜውን ሲፈጽም እብደቱ በግልጽ የታወቀ ሰው ካልሆነ በስተቀር ሌሎች እብደታቸው በግልጽ ያልታወቀ ሰዎችና የሚፈጽሙት ኑዛዜ ሕጋዊ ውጤት ይኖረዋል። ይህንንም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 863 ለመረዳት ይችላል።
በሕግ የተከለከለ ሰው ኑዛዜ የማድረግ ሙሉ ችሎታ አለው። በመሆኑም በሕግ የተከለከለ ሰው በሕግ ከመከልከሉ በፊትም ሆነ በኋላ የሚፈጽመው ኑዛዜ ሕጋዊ ውጤት እንደሚኖረው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 864 ይደነግጋል።

በአጠቃላይ ከላይ በተገለፀው መንገድ የኢትዮጵያ ሕግ ኑዛዜው ኑዛዜ የመፈፀም ችሎታ/ Capacity to make a will/ ያላቸው ሰዎች የተፈፀመ መሆኑን ወይም አለመሆኑን በመመዘን፣ ኑዛዜው ዋጋ የሚያገኝበትን ወይም ዋጋ የሚያጣበትን ሁኔታዎች እንደ አንድ መሠረታዊ መስፈርት አስቀምጧቸው እናገኛለን።

ሐ/ ኑዛዜው በመገደድ ወይም በስህተት ወይም በመንፈስ መጫን ያልተደረገ መሆኑ፣

በሶስተኛ ደረጃ የኢትዮጵያ ሕግ ኑዛዜ የፈፀመው ሰው ኑዛዜውን በሚፈጸምበት ወቅት በነጻ ፈቃዱና የኑዛዜውን ይዘት በአግባቡ ተረድቶ መሆኑን እንደ አንድ ሁኔታ ያስቀምጣል። በመሆኑም ሟች ኑዛዜ ያደረገው በሀይል ተገድዶ ከሆነ ወይም በስህተት ምክንያት ፈጽሞ ከሆነ ኑዛዜው ሊፈርስ የሚችልባቸው የሕግ ሁኔታዎች በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 867 እና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 877 ተመልክተዋል።ከዚህ በተጨማሪ ሟች በወቅቱ በደረሰበት የመንፈስ መጫን ምክንያት ኑዛዜ አድርጌ ከሆነ ዳኞች በመንፈስ መጫን ምክንያት የተደረገውን ኑዛዜ ለመቀነስ ወይም ለማሻር የሚችሉባቸው ሕጋዊ መሠረቶች እና የአፈጻጸም ስርዓቶቹ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 868 እስከ ፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 875 በግልጽ ተደንግገዋል።

እነዚህ ከላይ ያየናቸውና የኢትዮጵያ ሕግ የኑዛዜ ዋጋ መኖር የስረ ነገር ሁኔታዎች በማለት ያስቀመጣቸው " inherent elements of will " በማለት የሌሎች አገር የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ከሚያስቀምጧቸው ሁኔታዎች ጋር የሚመሳሰሉ ናቸው።ሆኖም የኢትዮጵያ ሕግ '' የተናዛዡ ኑዛዜ የማድረግ ሀሣብ'' መኖር አለመኖሩን ብቻ ለኑዛዜ ዋጋ መኖር የሚያስፈልጉ የሥረ ነገር ሁኔታች እንዳልሆኑ በመገንዘብ ከተናዛዡ " Mental element" ወጣ ብሎ ተናዛዡ የፈፀመውን ኑዛዜ ይዘት በመመርመር ኑዛዜው ሕጋዊ ውጤት ሊኖረው እንደሚገባ ወይም ዋጋ ሊኖረው እንደማይገባ ይደነግጋል።

ሚች በነፃ ፍቃዱ የፈፀመውን ኑዛዜ፣ የይዘት ችግር ካለበትና ከህዝብ ሞራልና ከመንግስት ፖሊስ ጋር የሠይጣጣም ከሆነ ህጋዊ ውጤት አይኖረውም።

መ. ኑዛዜው ሕጋዊ መሆኑ፣

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት አንድ ኑዛዜ በሚበቃ አኳኋን የኑዛዜውን ተጠቃሚ ወይም በኑዛዜው መሠረት መፈፀም ስለሚገባው ጉዳይ ካላመለከተ እንደዚሁም የኑዛዜ ቃሉ ሊፈፀም የማይችል ከሆነ ፈራሽ እንደሚሆን ተደንግጓል። ከዚህ በተጨማሪ አንድ የኑዛዜ ቃል ለሕግ ወይም ለመልካም ፀባይ ተቃራኒ ከሆነ ሕጋዊ ውጤት እንደማይኖረው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 865 እና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 866 ድንጋጌዎችን በማንበብ ለመረዳት ይቻላል።

የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ የኑዛዜ ቃል ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆነ የሥረ ነገር ሁኔታዎች በማለት ያስቀመጣቸው ከላይ በዝርዝር ያየናቸው ሁኔታዎች ሲሆኑ በአከራካሪ ሁኔታዎች ኑዛዜ በማስረጃነት በሚቀርብበት ጊዜ እነዚህ የሥረ ነገር ሁኔታዎች መሟላታቸውን በመመዘን ኑዛዜው የሕግ ውጤት ያለው ስለመሆኑ ወይም ውጤት የሌለው ስለመሆኑ ውሣኔ መስጠት ይገባል።

5.3.2 በሕጉ የተቀመጠውን ፎርም አሟልቶ መገኘት

ሁለተኛው ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆነው ሁኔታ፣ ኑዛዜው በሕጉ የተደነገገውን ፎርም አሟልቶ የመገኘቱ ሁኔታ ነው። የብዙ አገሮች የውርስ ሕግ ኑዛዜ በምን ፎርም ሊፈፀም እንደሚባ የሚደነግጉ የሕግ ድንጋጌዎች ይዘው እናገኛለን። ምክንያቱም ኑዛዜው በሚፈፀምበት ጊዜ ተናዛዡ ኑዛዜ ለማድረግ የነበረውን ሀሣብ በቀላሉ ማረጋገጥ የማይቻልና ሚችንም አንድን ተግባር የፈፀመው ኑዛዜ ለማድረግ አስቦ መሆን አለመሆኑን ጠይቆ ለመረዳት የሚቻልበት አጋጣሚ ስለሌለ ሕግ አውጭው አንድ ተግባር ኑዛዜ መሆኑንና ኑዛዜው በሕግ ፊት ውጤት እንዲኖረው የሚፈልግ ኑዛዜ አድራጊ ኑዛዜውን በምን አይነት መንገድ ማከናወን እንደሚገባው ስለ ኑዛዜ ፎርም በሚደነግጉ ድንጋጌዎች ይወሰናል።

የኑዛዜ ፎርም ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አንደኛው አስፈላጊ ነገር ሲሆን ይኸም /Extrinsic/ or Formal elements of will በማለት ይጠቀሣል። የኑዛዜ ፎርም ከተናዛዡ ውጭ በሆነ በሌላ ሀይል ሕ አው ው ኑዛዜው በምን መልክ መዘጋጀት እንዳለበት በህግ የሚደነግግው ነው። ሌላው ጥንቃቄ የሚያስፈልገው ነገር በውርስ ሕግ ውስጥ ስለ ኑዛዜ ፎርም የሚደነግጉት የሕግ ድንጋጌዎች እጅግ በጣም ጥብቅና የአስገዳጅነት ባህሪ ያላቸው መሆኑን ነው። ይኸም ማለት ኑዛዜው በሕጉ የተመለከተውን ፎርም አሟልቶ ካልተገኘ በሕግ ፊት ውጤት አይኖረውም። በመሆኑም የኑዛዜ ፎርማቶችን የማሟላቱ ጉዳይ ኑዛዜ አድራጊው ሲፈልግ የሚከተላቸው ሣይፈልግ ደግሞ የሚተዋቸው አይደሉም። አንድ ሰው የሚፈጽመው ኑዛዜ በሕግ ፊት ውጤት እንዲኖረው ከፈለገ በሕጉ የተቀመጡትን ፎርማሊቲዎች አሟልቶ ኑዛዜውን መፈፀም ይጠበቅበታል። በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ኑዛዜ በሶስት ዓይነት ፎርም ሊፈፀም እንደሚችል ይደነግጋል።

ይኸውም

በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ /Public will/

በተናዛዡ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ / Holographic will/

በቃል የሚደረግ ኑዛዜ /oral will / ናቸው።

ሀ/ በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ

በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ /Public will/ ስሙ ራሱ እንደማየመለክተው አነድ ሰው ኑዛዜውን ሲፈጽም ሌሎች ሰወች /እማኞች ባሉበት የተደረገ በዚህም ምክንያት ለአካባቢው ሕብረተሰብ ግልጽ የሆነ /will made in the presence of the public/ ማለት ነው።በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት የሚከተሉትን ሁኔታዎች አሟልቶ መገኘት አለበት።

ተናዛዡ እየተናገረ ተናዛዙ የሚናገረውን ማናቸውንም ቃል ሣይቀንስ ወይም ሣይለውጥ ሌላ ሰው የጸፈው ወይም ተናዛዡ ራሱ የጸፈው መሆን አለበት።

ኑዛዜው በተናዛዡና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ኑዛዜው የተደረገው አራት ምስክሮች ባሉበትና በመጨረሻም በተናዛዡና በምስክሮቹ ፊት የተነበበ መሆኑን መግለጽ አለበት።

ኑዛዜው የተጻፈበትን ቀን ማመልከትና ተናዛዡና ምስክሮቹ ወደያውኑ ፊርማቸውን ወይም የአውራ ጣት ምልክታቸውን ማድረግ እንደሚገባቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 ይደነግጋል።

በግልጽ የተደረገው ኑዛዜ የሚፈፀመው አንድ ዳኛ ወይም ውል የማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ፊት ስራቸውን በሚያከናውኑበት ጊዜ ከሆነ ለኑዛዜው ዋጋ ማግኘት የሁለት ምስክሮች መገኘትና የኑዛዜውን ጽሑፍ ተነብቦላቸው መፈረማቸው በቂ እንደሆነ የሕጉ ድንጋጌዎች የሚያመለክቱ ሲሆን በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ ምስክር የሚሆኑ ሰዎች አካለ መጠን ያደረሱ በፍርድ ወይም በሕግ ያልተከለከሉ ምስክሮቹ ኑዛዜው የተጻፈበትን ቋንቋ ለማወቅና የተጻፈውንም ለመስማት ወይም ለማንበብ ችሎታ ያላቸው መሆን እንዳለባቸውና እነዚህ ሁኔታዎች ሣይሟሉ ኑዛዜው ተፈጽሞ ቢገኝ ፈራሽ እንደሚሆን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 883 ይደነግጋል። በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜን አስመልክቶ በሕጉ የተመጡት የአፈጻጸም ስርዓቶች ብናያቸው እጅግ በጣም ጥብቅ ናቸው። መስፈርቶቹም ኑዛዜውን ይዘት ተናዛዡና ምስክሮቹ እንዲያውቁት የሚያደርግና ለተናዛዡም ሆነ ምስክሮቹን የኑዛዜውን ይዘት እንዳያውቁ የሚያደርግ ለምሣሌ ኑዛዜው ለምስክሮቹ ካልተነበበላቸው ኑዛዜው ተናዛዡም ሆነ ምስክሮቹ በማያውቁት ቋንቋ የተጻፈ ከሆነ ፈራሽ እንደሚሆን የሚደነግጉ ናቸው።

እዚህ ላይ ኑዛዜው በሌላ ቋንቋ ተጽፎ ለተናዛዡና ለምስክሮቹ በአስተርጓሚ እየተተረጐመ ቢፈፀም ውጤቱ ምን ይሆናል የሚለው ጥያቄ ሊነሣ ይችላል። የኑዛዜው ፎርም በሕግ መደንገግ የሚያስፈልገው ኑዛዜው የተናዛዡን ፍላጐትና ሀሣብ አሚልቶ መገኘቱን ለማረጋገጥ ነው። ስለዚህ በአስተርጓሚ የሚደረግ ኑዛዜ ተናዛዡ ከማያስበውና ከሚፈልገው ውጭ ለመጨመር ወይም ለመቀነስ ሰፊ በር የሚከፍት በመሆኑ ተፈጽሞ ቢገኝ ፈራሽ እንደሚሆን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 883 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል። ምክንያቱም ሕጉ ምስክሮቹ በመጀመሪያ ኑዛዜው የተጻፈበትን ቋንቋ ማወቅ እንዳለባቸው ይደነግጋል። በሁለተኛ ደረጃ የተጻፈው ሲነበብላቸው ለመስማት ወይም የጽሑፉን ይዘት አንበው ለመረዳት ችሎታ ያላቸው መሆን ት ለባ ው ይደነግጋል። ይህንን መስፈርት በግልጽ በሚደገግ ኑዛዜ የሚች ቃል በሚናገረው ቋንቋ ቃል በቃል መጻፍ እንዳለበት ከሚደነግገው የሕግ ድንጋጌ ጋር በማጣመር ስናየው ሚች ከአማርኛ እየተናገረ በእንግሊዝኛ ተተርጉሞ ተጽፎ ተናዛዡና ምስክሮቹ ቢፈረሙበት ኑዛዜው ፈራሽ ሊሆን ትችላል ለመገንዘብ ይቻላል።

ለማንኛውም በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ ዙሪያ የሚቀርቡ ክርክሮች በርካታ ናቸው ለምሣሌ ሶስት ምስክሮች ፊት የተደረገ ኑዛዜ ውጤት ይኖረዋል ወይስ አይኖረውም? ከአራቱ ምስክሮች አንደኛው አካለ መጠን ያላደረሰ ወይም በሕግ የተከለከለ ቢሆን ውጤቱ ምን ይሆናል የሚሉትና ሌሎች በርካታ ጥያቄዎች ይነሣሉ::አንድ ነገር በእርግጠኝነት ለመናገር የሚቻለው የእኛ አገር የውርስ ሕግ ብቻ ሣይሆን የብዙ አገሮች የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የኑዛዜ ፎርሞች ጥብቅና አስገዳጅ እንዲሆኑ የሚያደርጉት ሚች ኑዛዜ የማድረግ ሀሣብ ኖሮትና ባሚወሰመውት ኑዛዜ ይዘት ተረድቶና አውቆት መሆኑ ለማረጋገጥ ጥብቅ የኑዛዜ አፈጻጸም ስርዓት አስቀምጠ ፎርማሊቲዎቹ መሚላታቸው ከመቆጣጠር ውጭ ሌላ መንገድ ስለሌላቸው ነው:: ከዚህ አንጻር የኢትዮጵያ ሕግም በሕጉ ከተቀመጠው አንዱ ካልተሟላ ኑዛዜው ፈራሽ እንደሚሆን ማስቀመጡ ተገቢነት ያለው ነው::

ለ/ በተናዛዡ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ

በእኛ የውርስ ሕግ አንድ ሰው በራሱ የእጅ ጽሑፍ ኑዛዜ እንዲፈጽም ይፈቅዳል:: ተናዛዡ በራሱ እጅ ጽሑፍ ያደረገው ኑዛዜ ሕጋዊ ውጤት የሚኖረው
ተናዛዡ ኑዛዜው ሙሉ በሙሉ በፊርሱ የእጅ ጽሁፍ የጻፈው እንደሆነ
ተናዛዡ የጻፈው ጽሑፍ ኑዛዜ መሆኑን በግልጽ ያመለከተ እንደሆነ
ተናዛዡ የጻፈው ጽሑፍ ኑዛዜ መሆኑን በግልጽ ያመለከተ እንደሆነ
ኑዛዜው ከአንድ ገጽ በላይ ከሆነ ተናዛዡ እያንዳንዱ ገጽ ላይ ከፈረመበትና ቀን የጻፈበት እንደሆነ መሆኑን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 884 ይደነግጋል::

ከዚህ በተጨማሪ ተናዛዡ ያደረገውን ኑዛዜ ራሱ በመኪና ጽፎት እንደሆነና በእያንዳንዱ ቅጠል ራሱ በመኪና የጻፈው መሆኑን በእጅ ጽሑፍ ካመለከተ ውጤት እንደሚኖረውና ይህንን ካላደረገ ግን ፈራሽ እንደሚሆን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 885 ይደነግጋል::
እንደዚሁም በተናዛዡ እጅ ጽሑፍ የሆነው ኑዛዜ ተናዛዡ ያልተማረ ማህይም በመሆኑ ወይም ኑዛዜውን የተጻፈበትን ቋንቋ ካላወቀው ወይም ፍቻቸውን በማያውቃቸው ፊደሎች ጽፎ ቢገኝ ፈራሽ እነደሚሆንና ኑዛዜው የተደረገበትን ቀን ወርና ዓመት ምህረት ማመልከት እንደማገባው ይደነግጋል::

ሐ/ በቃል የሚደረግ ኑዛዜ

አንድ ሰው የሞቱ መቃረብ ተሰምቶት የመጨረሻ ፈቃድ ቃሎቹን በሁለት ምስክሮች ፊት ሊሰጥ እንደሚችልና ይኸም የቃል ኑዛዜ በመባል እንደሚታወቅ የቃል ኑዛዜ በሕግ ውጤት እንዲኖረው የሚከተሉትን ሁኔታዎች ማሟላት እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 892 **ይደነግጋል፡፡**

ኑዛዜው ቨተረ ው የመሞቻ ጊዜው መቃረቡን ተሰምቶት መሆን ይገባዋል፡፡ ይኸ ማለት ምንም አይነት የሕመም ስሜት ወይም አደጋ ሣይገጥመው ሟች እኔ ስሞት እከሌ ይህንን ይወስዳል በማለት የሚያወራው ወሬ ሁሉ የቃል ኑዛዜ ነው ተብሎ እንደማይወሰድ '' የመሞቻ ጊዜው መቃረቡ ተሰምቶት'' የሚለው የሕጉ ድንጋጌ ሀረግ፣ ያመለክታል
ለኑዛዜው ያደረገው ቢያንስ ሁለት ምስክሮች ባሉበት መሆን አለበት እንደዚሁም ምስክሮቹ አካለ መጠን ያደረሱ በፍርድ ወይም በሕግ ያልተከለከሉ መሆን አለባቸው፡፡ከዚህ በተጨማሪ በቃል ኑዛዜ ሊደረግባቸው የሚችሉት ጉዳዮች ምን እንደሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 893 **ይደነግጋል፡፡**

ከዚህ ላይ ግንዛቤ ሊያዝበት የሚገባው ነገር ሟች በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ ወይም በራሱ እጅ ጽሑፍ ባደረገው ኑዛዜ በርካታ ጉዳዮች አንዲፈፀሙለት መመሪያ ሊሰጥ ይችላል፣ ይኸም ማለት ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ መሾም ከፍተኛ የዋጋ ግምት ያለውን ንብረቱን በልዩ የኑዛዜ ስጦታ መስጠት፣ ከወራሾቹ አንዱን ወይም ሁሉንም ከውርስ መንቀል እና ሌሎች ጉዳዮችን አስመልክቶ ኑዛዜ መተው ይችላል፡፡በቃል ኑዛዜ ሊያካትታቸው የሚገባቸው ጉዳዮች ግን በሕግ ገደብ ተደርጐበታል፡፡

ሟች በሚያደርገው የቃል ኑዛዜ ስለ ቀብሩ ሥነ ሥርዓት መመሪያ መስጠት የእያንዳንዱ የስጦታ ዋጋ ከብር 500 **ለመብለጥ ሣይችል ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ አካለ መጠን ላለደረሱ ልጆች ሞግዚት ወይም አስተዳዳሪ መሾም እንደሚችል የሕጉ ድንጋጌ ያሣያል፡፡ሟች በቃል ኑዛዜ ከነዚህ ውጭ የሆነ ነገር ቢናገር ለምሣሌ ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ ቢሾም ወይም ከወራሾቹ አንዱ ከውርስ እንዲነቀል ቢናዘዝ ውጤት እንደማይኖረው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥርግ** 894/1/ **የሚደነግግ ሲሆን ሟች በቃል ኑዛዜ ግምቱ** 500 **ብር በላይ የሆነ ስጦታ ቢሰጥ ከዚህ በላይ ያለው ነገር እንደሚቀንስ በፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር** 894/2/ **ተደንግጓል፡፡በአጠቃላይ በቃል የሚደረግ ኑዛዜ ሟች ሁለት ምስክሮቹ ባለበት ከሞተ በኋላ ስለሚፈፀሙ ነገሮች የሰጠውን ቃል የሚመለከቱ**

በመሆናቸውኛ ከሚች ቃል ሊረሣ ወይም ሊጨመርበት የሚችሉበት አጋጣሚ ሰፊ በመሆኑ ሕጉ በቃል ኑዛዜ ሊካተቱ ስለሚገባቸው ጉዳዮች ገደብ በመጣል በዚህ በኩል ሊመጣ የሚችለውን ችግር ለመቀነስ ጥንቃቄ አድርጓል፡፡ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ከሶስቱ በአንደኛ ፎርም የሚጠይቀውን ሁኔታ ሣያሟላ የተፈፀመ ኑዛዜ እውቅና የማይሰጥና ኑዛዜውም ዋጋ እንደማይኖረው በኑዛዜ ፎርም ጥብቅና አስገዳጅ መሆኑን ፎርሙን አለማሟላት ኑዛዜውን ፈራሽ ሊያደርገው እንደሚችል መገንዘብ ያስፈልጋል፡፡ ስለ ኑዛዜ የተደነገጉት የውርስ ሕግ የሕግ ድንጋጌዎች በፍርድ ቤቶች የሚሰጣቸውን ተርጓሜ ፍርድ ቤቶች ከሰጧቸው ውሣኔ አንጻር መመልከቱ ጠቀሜታ ይኖረዋል፡፡ በዳኝነት በቆየሁባቸው ዘመናትና ካነበብኳቸው የፍርድ ቤት ውሣኔዎች የተረዳሁት ኑዛዜን አስመልክቶ የሚነሱ ክርክሮች አብዛኛቻቹ ዙዛዜው የሚች አይደለም? ኑዛዜው ላይ ያለው ጽሑፍ ወይም ፊርማ የሚች አይደለም? የሚሉ የክደት ክርክሮች ከሚች የስጋ ወራሾች በኩል እንደሚቀርቡና ፍርድ ቤቶችም የእጅ ጽሑፍ ወይም ፊርማው የሚች መሆኑን ለማረጋገጥ ለፖሊስ የቴክኒክ ምርመራ ክፍል በመላክ ይኸ የማይቻል ከሆነ ደግሞ ኑዛዜው ሲደረግ ምስክር የሆኑ ሰዎችን ቃል በመስማት ውሣኔ እንደሚሰጡ በርካታ አብነቶችን በማንሣት ለማየት ይቻላል፡፡

ይኸም ኑዛዜው የሚች የይደለም ወይም ኑዛዜው ጽሑፍ ወይም ፊርማ የሚች አይደለም የሚል ክርክር በሚቀረብ ጊዜ ኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የሚች መሆኑን ለማረጋገጥ ምን አይነት ማስረጃ ነው መቅረብ ያለበት የሚለውን ነጥብ ለመገንዘብ የሚረዳ ይሆናል፡፡ ይህንን አስመልክቶ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 1207ሐ88 ጥቅምት 6 ቀን 1993 ዓ.ም በይግባኝ ባይ በወሐሮ ደመቀች ልባሴ እና በመለስ ሰጭዎች በእነ ሻንበል ባሻ ተዘራሽ ሙሉነህ መካከል የነበረውን የይግባኝ ክርክር አይቶ የሰጠው ውሣኔ በአጭሩ ማየቱ ይጠቅማል፡፡ የክርክሩ መነሻ የሆነው የሚች ሙሉነህ ተክለወልድ ሚስት ነኝ የምተለው ይግባኝ ባይ ወሐሮ ደመቀች ሰኔ 2 ቀን 1980 ዓ.ም ከዚህ ዓለም የተለየው ባለቤቱ ኑዛዜ የተወልኝ ሰለሆነ የኑዛዜ ወራሽ መሆኔ ይጽናልኝ በማለት ጉዳዩን በመጀመሪያ ለሚያየው ፍርድ ቤት ያቀረበችው ማመልከቻ ሲሆን መልስ ሰጭዎች በተቃዋሚነት ቀርበው አባታችን 1976 ዓ.ም ጀምሮ ማየት ስለማይችል ኑዛዜ ይጸናልኝ በማለት ያቀረበችው ሰነድ የሀሰት ሰነድ ነው፡፡ በኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የአባታችን ስላልሆነ ይመረመርልን በማለት ክርክራቸውን አቀረበዋለ፡፡ ጉዳዮን በመጀመሪያ ያየው የአራዳ አውራጃ ፍርድ

ቤት ኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የሟች ፊርማ ስለመሆኑ ተመርምሮ ውጤቱ እንዲቀርብ ለፖሊስ ቴክኒክ ምርመራ ክፍል ትዕዛዜው ላይ ያለው ፊርማም ሆነ ለማመሣከሪያ የተላከው ፊርማ የተበላሸ ስለሆነ ፊርማው የእገሌ ነው ብለው ለመለየትና ለማረጋገጥ አልቻልንም በማለት ምላሽ ሰጥቷል፡፡

የአውራጀው ፍርድ ቤት ወሐሮ ደመቀች የሟች ሚስት ስለመሆኗና ሟች ኑዛዜ ያደረገላት ስለመሆኑ አራት ምስክሮችን ከሰማ በኋላ የሟች ሚስት መሆኗን በኑዛዜ ካረጋገጠ በኋላ ኑዛዜውን በተመለከተ ሟች የፈረመበት ስለመሆኑ ግልጽ ሆኖ በቴክኒክ ምርመራ ያልቀረበ ስለሆነ ወሐሮ ደመቀች የሟች የኑዛዜ ወራሽ አይደለችም በማለት ወስኗል፡፡ ይግባኝ ባይ በዚህ ውሣኔ ይግባኝ ብሎ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ይግባኙን ብታቀርብም የከፍተኛው ፍርድ ቤት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 872 እና 938ሐ1ሐ የሚቃረን በመሆኑ ይግባኙን አልተቀበልነውም በማለት የአውራጃው ፍርድ ቤት በውሣኔው ከሰጠው የተለየ የሕግ ምክንያት በመጥቀስ የይግባኝ ባይን ይግባኝ ውድቅ አድርጐታል፡፡ ይግባኝ ባይ የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ ባለመቀበል ለጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርባለች፡፡ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተለያየ ምክንያት በመስጠት የአውራጃው እና የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጡትን ውሣኔ የሚከተለውን ትችት በመስጠት ሽሮታል፡፡

ጓከመዝገቡ ለመረዳት እንደቻልነው የፖሊስ የቴክኒክ የምርመራ ውጤት ፊርማው የሟቹ ነው አይደለም ለማለት አንችልም ከማለት ውጭ በግልጽ ያስቀመጠው ነገር የለም፡፡ ይህም በመሆኑ ሟች ኑዛዜው ላይ ሲፈረሙ የነበሩና በኑዛዜው ላይ በምስክርነት የተጠቀሱት ምስክሮች ቀርበው በኑዛዜው ላይ ሟች መፈረማቸውን አረጋግጠዋል፡፡ በመሆኑም ፊርማው የሟች ለመሆኑ በቴክኒክ ምርመራ ለማረጋገጥ ባይቻልም በኑዛዜው ወቅት ነበርን የሚሉ ምስክሮች የሰጡት ቃል ሲመዘን ዋጋ ያለው ሆኖ በመገኘቱና ማስተባበያ ማስረጃም ያልቀረበበት ስለሆነ ኑዛዜው የሟች ኑዛዜ ነው ለማለት ተችሏል፡፡ በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት የይግባኝ ባይ የኑዛዜ የጽደቅልኝ ጥያቄ ኑዛዜው ሕገ ወጥ ነው በማለት ውድቅ ማድረጉ አግባቡ ስላልሆነ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348ሐ1ሐ መሠረት ሽረነዋል በማለት ውሣኔ ሰጥቷል፡፡

በዚህ ጽሑፍ አዘጋጅ አስተያየት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ውሣኔ ተገቢነት ያለው ነው። ኑዛዜን አስመልክቶ የሚነሱ ክርክሮች ሟች ከሞተ በኋላ የሚቀርቡ በመሆናቸው የሟች የስጋ ዘመዶችና የሕግ ወራሾች የተለያየ ምክንያት እየፈጠሩ የሟችን ኑዛዜ በመቃወም ሙሉ ውርሱን ለመውሰድ ይጥራሉ። አንድ አንድ ጊዜ የሟች የማመሣከሪያ ፊርማዎች አንዳይገኙ ለማድረግ ሰነዶችን ሆነ ብለው በመቅደድ በማቃጠልና በማበላሸት ለቴክኒክ ምርመራ አሰፈላጊ የሆነውን የማመሣከሪያ ፊርማ የሚያጠፉበት ወይም የሚያበላሹበት ሁኔታ ያጋጥማል። እንደዚሁ አይነት ሁኔታ ሲያጋጥም በኑዛዜው ለይ ስማቸውና ፊርማቸው በምስክርነት የተገለጹት ሰዎች ሟች በኑዛዜ ሰነዱ ላይ ፊርማ የፈረመ ስለመሆኑ በአጥጋቢ ሁኔታ ካስረዱ የሟችን ኑዛዜ ውድቅ ማድረግ ሟቹ ከሞተ በኋላ ንብረቱን ለማስተላለፍ አስቦ የፈፀመውን ተግባር ያለ ምክንያት ህጋዊ ውጤት እንዳያገኝ ማድረግና የሟች የሕግ ወራሾች የሟችን የኑዛዜ ጽሑፍና ፊርማ ወይም ለማመሣከሪያ የሚሆኑ ሰነዶችን ሆነ ብለው እያጠፉ እና እያበላሹ የሕግ ወጥ ተግባራቸው ፍሬ እንዲሰበሰቡ በፍቃድ ጭምር ሆኖል። በመሆኑም ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማስረጃውን የመዘነበትና የተቀበለበት አግባብ የሟችን ኑዛዜ እና ፍቃድ ከማስፈፀም አንጻር ፍርዱ ብዙ ጠቀሜታ ይኖረዋል። ሌላው በኑዛዜ ዙሪያ የሚደረጉ ክርክሮች የኑዛዜ ፎርሞችን መነሻ ያደረጉ ናቸው። ከዚህ በፊት እንዳየነው ሟች ኑዛዜው በሕግ ፊት ውጤት እንዲኖረው ከፈለገ በሕጉ መሟላት አለባቸው የተባሉ ፎርሞችን በማሟላት ኑዛዜውን ማድረግ አለበት። እዚህ ላይ የሚነሣው ጥያቄ ሟች በሕጉ ከተገለፀው ፎርም አንዷን እንኳን መስፈርት ባያሟላ ምን ይሆናል የሚለው ነጥብ ነው።

በዚህ ዙሪያ የሚነሱ ክርክሮችንና የሚሰጡ ውሣኔዎችን ለመረዳት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 1152 ሚያዝያ 19 ቀን 1993 ዓ.ም በይግባኝ ባዩ በአቶ ገብረየስ አርፍቶ እና በመልስ ሰጭ አፀደ ተፈራ መካከል የቀረበውን ክርክር ሰምቶ የሰጠውን ውሣኔ ማየቱ ለግንዛቤ ይረዳል። ክርክሩ የተነሣው ይግባኝ ባይ ሟች እናቴ ወሐሮ ለተየሰ መካሻ መሆኔ ይረጋገጥ በማለት በወቀቱ ለነበረው ለአውራጃው ፍርድ ቤት በማመልከቱ ሲሆን ፍርድ ቤቱም ተቃዋሚ ስላልቀረበ ምስክሮችን ሰምቶ ኑዛዜውን አጽድቋል። በዚህ በኋላ መልሰ ሰጭ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 358 መሠረት ውሣኔው ላይ ሟች የተናዘዘችበት ንብርት የሟች ሣይሆን የእኔ አባት ቤት ስለሆነ ውሣኔው ይሠረዝልኝ

በማለት ውሣኔውን ለሰጠው ፍርድ ቤት በማመልከቷ የአውራጃው ፍርድ ቤት ሚች የተናዘዘችበት ቤት የተቃዋሚዋ ሐመልስ ሰጭሐ አባት ቤት ስለሆነ መጀመሪያ የሰጠሁትን ውሣኔ ሽሬዋለሁ በማለት ወስኗል፡፡ የአሁን ይግባኝ ባይ የአውራጃው ፍርድ ቤት ጉዳዮን በድጋሚ አይቶ በሰጠው ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኙን ለከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ የፊተኛው ፍርድ ቤት ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የቀረበው ኑዛዜ በሚች የእጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜ ሣይሆን በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ነው፡፡ ሆኖም ኑዛዜው የተደረገው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881ሐ2ሐ በሚደነግገው መሠረት በአራት ምስክሮች ፊት ሣይሆን በሶስት መስክሮች ፊት ስለሆነ በሕጉ የተቀመጠውን ፎርማሊቲ አላሟላም በማለት የአውራጃው ፍርድ ቤት የሰጠውን ምክንያት ለውጦ ኑዛዜው አይፀናም የሚለውን የስር ፍርድ ቤት ውሣኔ አጽንቶታል፡፡

ይግባኝ ባዩ በከፍተኛው ፍርድ ቤት ውሣኔ ቅር በመሰኘት ለጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኙን አቅርቧል፡፡ ፍርድ ቤቱም የይግባኝ ባይነና የመልስ ሰጭን ክርክር ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሣኔ ይህ ፍርድ ቤት መዝገቡን ከሕጉ ጋር መርምሯል፡፡ ይህንን ጉዳይ ለመወሰን መልስ ማግኘት የሚገባው ጭብጥ ኑዛዜው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881ሐ1ሐ መሠረት ፈራሽ ነው መባል ይገባዋል ወይስ አይገባውም የሚለው ነው፡፡ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881ሐ1ሐ እና 2 እንደተመለከተው ተናዛዡ እየተናገረ ማናቸውም ሌላ ሰው በተናዛዡና በአራት መስክሮች ፊት ካልተነበበና ይኸው ስርዓት ሐፎርማሊቲሐ መፈፀምንና የተፈፀመበትን ቀን የሚያመለክት ካልሆነ በቀር ፈራሽ ነው፡፡ ወደዚህ ጉዳይ ስንመለስ ኑዛዜው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 የተመለከተውን ፎርም አላሟላም፡፡ ኑዛዜው የተደረገው በአራት መስክሮች ፊት ነው የሚል ክርክር በይግባኝ ባይ በኩል አልቀረበም፡፡፡ በኑዛዜው ላይ በምስክረነት የተጠቀሱት ሶስት ሰዎች ናቸው፡፡ ስለዚህ ኑዛዜው በአራት ምስክሮች ፊት ነው የሚል ክርክር በይግባኝ ባይ በኩል አልቀረበም፡፡ በኑዛዜው ላይ የምስክርነት የተጠቀሱት ሶስት ሰዎት ናቸው፡፡ ስለዚህ ኑዛዜው በአራት ምስክሮች ፊት አለመደረጉ አላከራከረም፡፡ ይህ ማለት ኑዛዜው የተደረገው በአራት ምስክሮች ፊት ሣይሆን በሶስት ምስክሮች ፊት ነው ማለት ነው፡፡ ይህ ከሆነ ዘንዳ የተጠቀሰው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881ሐ2ሐ መሠረት ፈራሽ ነው ተብሎ መወሰኑ የሚነቀፍ ስላለሆነ ይግባኝ የቀረበበት ውሣኔ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 881ሐ1ሐ መሠረት ፀንቷልቃ በማለት ወስኗል፡፡

እዚህ ላይ የአንድ ምስክር ኑዛዜው ሲደረግ አለመኖር የኑዛዜውን ፈራሽነት ማስከተሉ ምን ያህል ሚዛናዊና ፍትሐዊ ነው የሚለውን ክርክር የሚያነሡ ሰዎች አሉ፡፡ ሆኖም ዳኞች በሕጉ በግልጽ የተቀመጠውን ድንጋጌ ሥራ ላይ የማዋል ኃላፊነት አለባቸው፡፡ ዳኞች ሕግ የሚተረጉሙት የሕጉ ድንጋጌ ግልጽ ካልሆነ ወይም ከፍተት ያለበት ሲሆን እንጅ በሕግ የተገለፀውን ሁኔታ በርትዕና ሚዛናዊነት ሰበብ ሊጋፉት አይገባም፡፡ በአጭሩ ዳኞች ሕግ ሊተረጉሙ እንጅ በሕግ መተርጎም ሰበብ ሕግ እንዲያወጡና ሕግ አውጭው በግልጽ ያስቀመጠውን የሕግ ድንጋጌ እንዲሽሩ አይፈቀድላቸውም፡፡ በሌላ በኩል የኑዛዜ ፎርሞች አለመሟላት ጥብቅ የሆነ አፍራሽ ውጤት እንደሚያስከትሉ በሕጉ በግልጽ ተቀምጧል፡፡

ስለዚህ ሟች ኑዛዜው ዋጋ እንዲኖረው ከፊለገ በሕጉ የተቀመጠውን ጥብቅ ስርዓት አሟልቶ ኑዛዜውን መተው አለበት፡፡ በመሆኑም የፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 881ሐ1ሐ አለመሟላት ምክንያት በማድረግ በከፍተኛው ና በጠቅላይ ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሣኔ የኑዛዜ ፎርም የሚደነግጉ ድንጋጌዎች አስገዳጅና ጥብቅ መሆናቸውን በሚያረጋግጥ መልኩ የተሰጡ ሆነው አግኝቸዋለሁ፡፡ ሌላውን በተኩረት መታየት ያለበት የኑዛዜ ፎርም አለመሟላት አስመልክቶ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍሐመሐቁ 292 የካቲት 16 ቀን 1993 ዓ.ም ይግባኝ ባይ በአቶ አፍወርቅ ደምሴና መልስ ሰጭ በወሐት እጅግአየሁ ደምሴ መካከል የሰጠውን ውሣኔ ማየቱ የኑዛዜ ፎርም መሟላት ጉዳይ ኑዛዜውን በሕግ ፊት ዋጋ አንዲኖረው ለማድረግ አስፈላጊና አስገዳጅ እንደሆነ ለመገንዘብ ይጠቅማል፡፡ ተከራካሪዎቹ የሚከራከሩት በሁለት መሠረታዊ ጉዳዮች ነው፡፡ የመጀመሪያው በውርስ ንብረት ክፍፍል ቢሆን ሁለተኛው አቶ አፈወረቅ ደምሴ ሟች እናቴ ወሐሮ ዘነበች ቦጋለ ቤቱንና የቤቱን እቃ እፀነ እንድጠቀምበት በግልጽ ኑዛዜ አውርሣኛለች በማለት ያቀረበው ክርክርና ማስረጃ ነው፡፡

ጉዳዮን በመጀመሪያ ያየው የከፍተኛው ፍርድ ቤት ይግባኝ ባይና መልስ ሰጭ የሟችን ንብረት እኩል እንዲካፈል ሲወስን ይግባኝ ባይ የሟች የኑዛዜ ተጠቃሚ ነኝ በማለት ያቀረበውን ክርክር ውድቅ አድርጐበታል፡፡ ይግባኝ ባይ የከፍተኛው ፍርድ ቤት ሟች ለእኔ ኑዛዜ የተውልኝ ስለመሆኑ የሰነድ ማስረጃውን ሣይመረምርና ምስክሮችን ሣይሰማ መወሰኑ ተገቢ አይደለም በሚልና በንብረት ክፍሉ በተሰጠው ትዕዛዝ ቅር

በመሰኘት ይግባኙን በጠቅላይ ፍርድ ቤት በማቅረቡ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ኑዛዜውን በተመለከተ የይግባኝ ባዩን ሁለት ምስክሮ በማስቀረብ ሰምቷል። ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ምስክሮችን ሲሰማ ከምስክሮቹ አንደኛው አቶ ታደሠ በርቄ የተባለው ሟች ኑዛዜ ስታደረግ በቦታው የነበረው መሆኑን ገልጾ ነገር ግን በኑዛዜው ላይ እንዳልፈረመና በእሱ ስም ፊት ለፊት ያለው ፊርማ የእሱ እንዳልሆነ እሱ በጣት አሻራ ካልሆነ በስተቀር ማንበብና መጻፍ ስለማይችል በጽሑፍ መፈረም እንደማይችል አስረድቷል።

ጉዳዮን ካዩት ሁለት ዳኞችም ኋይህ የሟች ኑዛዜ የተባለው በሕግ ፊት የፀና እንዲሆን ሕጉ የሚለውን አሟልቶ መገኘት ይኖርበታል። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 መሠረት በኑዛዜው ሰነድ ላይ የሟችና የአራት ምስክሮች ፊርማ መኖር አለበት። በኑዛዜው ላይ የአራት ምስክሮች ስምና ፊርማ በግልጽ ይታያል። ይሆን እንጅ በኑዛዜው ላይ ስማቸው በአራተኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሱት አቶ ታደሰ ብርቄ ኑዛዜውን ተመልክተው በስማቸው ፊት ለፊት ያለው ፊርማ የእሣቸው አለመሆኑን በዕለቱም በኑዛዜው ላይ አለመፈረማቸውን መጻፍም ሆነ ማንበብ አለመቻላቸውን ገልፀው የምስክርነት ቃላቸውን ሰጥተዋል። ምስክሩ ፍርድ ቤት ቀርበው በዚህ መልክ እያስረዱ ፊርማው የምስክሩ ፊርማ ነው ተብሎ የሚወሰድበት ምክንያት የለም። ስለዚህ ይግባኝ ባይ የሟች ኑዛዜ ነው በማለት በማስረጃነት ያቀረቡት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 መሠረት ፎርማቱን ጠብቆ ያልተዘጋጀ መሆኑ ስለተረጋገጠ የስር ፍርድ ቤት ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት የሰጠው ውሣኔ የሚነቀፍ ሆኖ አልተገኘም በማለት የወሰኑ ሲሆን ሶስተኛው ዳኛ በበኩላቸው በውሣኔው ባስቀመጡት የሐሣብ ልዩነት፣ ኋግራ ቀኙን እያከራከረ ያለው የወሐሮ ዘነበች ቦጋለ ኑዛዜ ሕጉ የሚጠይቀውን መሰፈርት ያሟላ መሆን አለመሆኑን አስመልክቶ ሲመረመር አንዱ ምስክር ያልፈረመበት መሆኑን የመሠከረ ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ በቦታው ተገኝቶ ኑዛዜ ሲደረግ የሰማ መሆኑን መስክሯል። የኑዛዜውን ይዘትና የተናዘዙበትን ሁኔታ አስመልክቶ ከሌሎች ምስክሮች ጋር የሚስማማ መልኩ መስክሯል። የምስክሮች ቃል ከኑዛዜው ጋር በይዘቱ የተስማማ ነው ነገር ግን የቀረበው ኑዛዜ ተናዛዥዋ ያአውራጣል ምልክታቸውን አድርገውበታል ተብሎ የቀረበ ቢሆንም ያውራጣት ምልክት ነው ተብሎ የተቀመጠው ምልክት በእስክርቢቶ የተሞጫጨረ እንጂ በእርግጥም የጣት አሻራ አለመሆኑን በአይን ስመለከተው በግልጽ ለይቸዋለሁ። ስለዚህ እንደብዙሀኑ ድምጽ ምስክረ አልፈረመበትም

በሚል ብቻ ሣይሆን ተናዛዥዋ የአውራጣት ምልክታቸውን ያላደረጉበትም በመሆኑ ጭምር ኑዛዜው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881ሐ3ሐ ላይ የተመለከተውን መስፈርት ስላላሟላ ከብዙሀኑ ደምጽ በአካሄድ ብቻ በሐሣብ ተለይቻለሁ በማለት ወስነዋል፡፡ቃ

ከላይ ካነሣናቸው በፍርድ ቤት ታይተው ከተወሰኑ ጉዳዮች የምንረዳው አንድ ኑዛዜ በሕግ ማሟላት የሚገባውን ፎርማሊቲ በተሟላ ሁኔታ ካላሟላ ፈራሽ እንደሚሆን ነው፡፡ ምክነየቱም ሕጉ የኑዛዜ ፎርም አስመልክቶ ያስቀመጣቸው ድንጋጌዎች እጅግ ጥበቅና ተናዛዡ በሕይወት ዘመኑ የሚያደርገው ኑዛዜ ከሞተ በኋላ ውጤት እንዲኖረው ከፈለገ ሊከተላቸው የሚገቡ አስገዳጅ ድንጋጌዎች ናቸው፡፡ ተናዛዡ ሕጉ ካስቀመጠው ፎርም አንዷን ሣያሟላ የሚተወው ኑዛዜ ፈራሽ አንደሚሆን አውቆም ሆነ ማየውቅ የሕጉን ፎርማሊቲ አንዷን እንኳን ሣያሟላ ኑዛዜ ጥሎ ካለፈና በዙዛዜው ተፈጻሚነት ክርክር ከተነሣ ኑዛዜው ፈራሽ ይኖንበታል፡፡ ሰለዚህ የኑዛዜ ፎርም ለኑዛዜ በሕግ ፊት ዋጋ መሃር እጅግ በጣም አስፈላጊ መሆኑን መገንዘብ ይገባናል፡፡

5.3.3 ኑዛዜው ያልተሻረ ወይም ውድቅ ያልሆነ መሆኑ

አንድ ኑዛዜ በሕጉ የተደነገጉትን የሥረ ነገር ሁኔታዎች አሟልቶ መገኘቱና በሕጉ በተደነገገው ፎርም መሠረት መፈፀሙ ብቻውን ሟች በሞተ ጊዜ ኑዛዜውን ውጤት ለማሰጠትና ለማስፈፀም አያስችልም፡፡ በሕጉ የተደነገጉትን የሥረ ነገር ሁኔታዎች በሟሟላት ሕጉ በሚደነግገው ፎርም መሠረ የተፈፀሙ ኑዛዜ ዋጋ የሚኖረው ሟች ኑዛዜውን ያልሻረው ወይም ኑዛዜው ውድቅ ያልሆነ እንደሆነ ነው፡፡

እዚህ ላይ መታየት ያለበት የኑዛዜ መሻር እና የኑዛዜ ውድቅ መሆን አንድና ተመሣሣይ አለመሆናቸው ነው፡፡ የኑዛዜ መሻርና Revocation of will የኑዛዜ ውድቅ መሆን /Lapse of will/ በተለይ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውስጥ የተለያዩ ጽንሰ ሀሣቦች ናቸው፡፡

5.3.3.1 የኑዛዜ መሻር/ Revocation of will/

የኑዛዜ መሻር የሚለውን ጽንሰ ሀሣብ ብዙ የሕግ ሙሁራን በብዙ መንገድ ይተረጉሙታል። የኑዛዜ መሻር የሚለው ስንጸ ሀሣብ ተናዛዡ ኑዛዜውን ካደረገ በኋላ ያደረገው ኑዛዜ ውጤት እንዳይኖረው አስቦ የሚፈጽመውን ማናቸውንም ድርጊት አጠ ቃለን ለመግለጽ የምንጠቀምበት ቃል ነው። ለግንዛቤአችን ይረዳን ዘንድ በ /Blackes Law Dictionary/ የተሰጠውን ትርጉም ብንመለከት፣' Revocation of will is recalling, annulling or rendering in operative of an existing will by some subsequent act of the testator which may be, by making a new will inconsistant with the terms of the first, or by destroying the old will or by disposing of the property to which it is related or other wise በማለት ይተረጉመዋል።ኑዛዜ በማናቸውም ጊዜ በተናዛዙ የሚሻር ተግባር መሆኑ ይኸም የኑዛዜ አይነተኛ ባህሪ መሆኑን አይናል። ሆኖም ኑዛዜ መሻር የራሱ የሚከተሉት ልዩ ባህሪያት አሉት።

- ኑዛዜ ለመሻር በመጀመሪያ በሕግ ፊት ውጤት ያለው ኑዛዜ መኖር ይኖርበታል። ምክንያቱም ማንም ቢሆን የሌለን ኑዛዜ ለመሻርና ሕጋዊ ውጤት እንዳይኖረው ለማድረግ አይችልም።
- ኑዛዜው መሻር የሚችለው ኑዛዜውን ያደረገው ሰው ብቻ ነው። ኑዛዜ የመሻር ተግባር በውክልና የሚሠራ ተግባር አይደለም። በመሆኑም ኑዛዜውን ካደረገው ሰው ፈቃድ ውጭ ኑዛዜውን ሌላ ሰው ሊሽረው የማይችል መሆኑ፣
- ኑዛዜውን ለመሻር አንድ ሰው ችሎታ ሊኖረው ይገባል። ይኸ ማለት አንድ ሰው ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ችሎታ ካጣ ኑዛዜውን መሻር የማይችል መሆኑ ባትዛዜ መሻር ልብ ባህሪ ነው።
- ተናዛዡ ኑዛዜውን የመሻር ስልጣኑ ኑዛዜየን አልሽርም ብሎ በሚገባው ማናቸውም ስምምነት ወይም ውል ሊገደብ አይችልም። ማናቸውም ኑዛዜን ላለመሻር የሚደረግ ውል በሕግ ፊት ውጤት የማይኖረው መሆኑ

- ተናዛዡ ያደረገውን ኑዛዜ ሙሉ በሙሉ ወይም ከፊፀመው የኑዛዜ ውስጥ ግማሹን ወይም አንዷን ክፍል ብቻ በመሻር ሌላው የኑዛዜ ክፍል ለመተው የሚችል መሆኑ ናቸው።

ተናዛዡ ኑዛዜው የሚሽረው በሁለት አይነት መልኩ እንደሆነ በውርስ ሕግ ዙሪያ የተጻፉ በርካታ ጽሑፎች ያሣያሉ። ይኸም፣ኑዛዜውን በግልጽ በመሻር/ Express Revocation/ እና በተዘዋዋሪ መንገድ የሚፈፀም የኑዛዜ መሻር Implied Revocation

ናቸው::የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ከላይ ያነሣናቸውን የኑዛዜ መሻር ልዩ ባህሪያትና ኑዛዜ በግልጽና በተዘዋዋሪ መንገድ የሚሻርበትን ሁኔታ አካትቶ እናገኘዋለን::

ሀ. በግልጽ ኑዛዜን ስለመሻር

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሠረት ተናዛዡ በሁለት አይነት መንገድ ኑዛዜውን በግልጽ ለመሻር ይችላል:: የመጀመሪያው ተናዛዡ ኑዛዜዎቹ ዋጋ ያላቸው እንደሆኑ በሚያስፈልገው ፎርም ዓይነት ግልጽ አድርጐ በማሣወቅ ኑዛዜውን የሻረው እንደሆነ ነው:: በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898/1 በግልጽ እነደተመለከተው በዚህ አኳኋን ተናዛዡ ኑዛዜው በግልጽ ለመሻር እንደሚችል ያመለክታል::ሆኖም እዚህ ላይ ኑዛዜዎቹ '' ዋጋ ያላቸው እንደሆኑ በሚያስፈልገው ፎርም የሚለው አባባል መታየት አለበት:: ይኸ ማለት በቃል የተደረገን ኑዛዜ በቃል ኑዛዜ በግልጽ የተደረገን ኑዛዜ በግልጽ በተደረገ ኑዛዜ በተናዛዡ እጅ ጽሑፍ የተደረገን ኑዛዜ በተናዛዡ እጅ ጽሁፍ በተደረገ ኑዛዜ ፎርም ዓይነት ብቻ ነው መሻር የሚችለው ተብሎ መተርጐም አለበት ወይስ፣ ከዚህ ሰፋ ባለ ሁኔታ በግልጽ የተደረገን ኑዛዜ በእጅ ጽሑፍ በተደረገ ፎርም የሚለው አከራካሪ ነጥብ ነው::

የኑዛዜ መሠረታዊ ባህሪ በተናዛዡ በፈለገ ሠዓት ሊሽረው የሚችለው ከመሆኑ አንጻር በተናዛዡ ኑዛዜውን የመሻር ስልጣን በሚያጣብብ መልኩ የሕጉ ድንጋጌ መተርጐም የለበትም::በዚህአንጻር ስናየው በግልጽ ያደረገውን ኑዛዜ በተናዛዡ እጅ ጽሑፍ ኑዛዜ ለማድረግ ማሟላት የሚገባቸውን ፎርማሊቲዎች አሟልቶ ቀደም ሲል ያደረገውን ኑዛዜ በግልጽ እስከሻረ ድረስ ሟች ከሞተ በኋላ እንዲፈጽም የማይፈልገውን ኑዛዜ የሕጉን ድንጋጌ አጥብቦ በመተርጐም ውጤት መስጠቱ ተገቢ አይሆንም:: በመሆኑም በቃል የተደረገን ኑዛዜ በእጅ ጽሑፍ ወይም በግልጽ በተደረገ ኑዛዜ ፎርሞ በማሟሉት ለመሻር ሌሎቹንም በዚሁ አይነት መንገድ ለመሻር ይችላል የሚል አተረጓጐም የሚከተሉ አሉ:: ሁለተኛው መንገድ ተናዛዡ በግልጽ ቀደም ሲል አድርጐት የነበረውን ኑዛዜ የሚሽርበት መንገድ ከፊተኛው ኑዛዜ ጋር አብሮ ሊፈፀም የማይችል ሌላ ኑዛዜ ያደረገ እንደሆነ ነው::
ብዙ ኑዛዜዎች አንድ ሰው ባደረገ ጊዜ ኑዛዜዎቹ አብረው ተፈጻሚ የማሆኑ ከሆነ አብረው ሊፈፀሙ የሚችሉበት መጠን አብረው ተፈጻሚወች አደሚሆኑና ሁለት ኑዛዜዎች ቃላት ሁለቱም ሊፈፀሙ ያልተቻለ እንደሆነ በኋላ የተደረገው ኑዛዜ ውስጥ ላለው ቃል ምርጫ እንደሚሰጥ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898 ይደነግጋል:: በመሆኑም በኋላ የተደረገው ኑዛዜ በፊት ከተደረገው ኑዛዜ ጋር የሚቃረን ከሆነ

ተናዛዡ ኑዛዜውን በግልጽ እንደሻረ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898/2/ ድንጋጌ ያሣያል። የሌሎች አገር ህጐች በዚህ ዓይነት የሚደረግ የኑዛዜ መሻርን ተግባር በተዘዋዋሪ የተደረገ የኑዛዜ መሻር/implied Rivocation of will/ በማለት የሚሰይሙት ቢሆንም በኢትዮጵያ ውርስ ሕግ ደግሞ ግልጽ የሆነ የኑዛዜ መሻር በሚለው ርእስ እንደተካተተ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898 ተደንግጓል።

/ለ/ በተዘዋዋሪ መንገድ ኑዛዜን ስለመሻር

ተናዛዡ ኑዛዜውን የሚሽርበት ሌላው መንገድ ኑዛዜዋ ዋጋ አንዳይኖረው የሚያደርጉ ሌሎች ተግባራትን በመፈፀም በተዘዋዋሪ መንገድ በመሻር ነው። ተናዛዡ ኑዛዜውን ለመሻር ወይም ለመለወጥ ያለውን ሀሣብ በቂ አድርጐ በመግለጽ አይነት ኑዛዜውን ራሱን በማጥፋት በመቅደድ የኑዛዜውን አነጋገር በመሠረዝ ኑዛዜውን ወይም ኑዛዜው ውስጥ የተመለከተውን አንድ ቃል ለመሻር ይችላል።ተናዛዡ በሕግ የሚፀና ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ከላይ የተጠቀሱትን ግዙፍ ተግባራት / Physical act/ ባደረገው ኑዛዜ ላይ ከፈፀመ ኑዛዜውን እንደሻረ እንደሚቆጠርና ተናዛዡ እነዚህን የህይል ተግባራት በፈፀመ ቁጥር ኑዛዜውን የመሻር ፍላጐት አለው ተብሎ እንደሚገመት እንደዚሁም የኑዛዜው መጥፋት ወይም መሠረዝ የተናዛዡ ተግባር ነው ተብሎ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 899/2እና 899/3/ ባሚደነግጉ ሲሆን በእነዚህ የሕግ ድንጋጌዎች የተቀመጠ የሕግ ግምቶች ሊስተባበሉ የሚችሉ የሕግ ምቶች በመሆናቸው ተቃራኒ ማስረጃ በማቅረብ ለማስተባበልና ሚች ኑዛዜውን ያልሻረው መሆኑን ለማስረዳት እንደሚቻል መገንዘብ ይገባል። ሌላው ተናዛዡ ኑዛዜውን በተዘዋዋሪ የሚሽርበት መንገድ በኑዛዜ የተሰጠን ነገር በሙሉ ወይም በከፊል ተናዛዡ ፈቅዶ ለሌላ ሰው ያስተላለፈው እንደሆነ ነው። እዚህ ላይ ንብረቱን ለሌላ ሰው ማስተላለፍ የሚለው ተናዛዡ በስጦታ ወይም በሽያጭ ወይም በሌላ መንገድ የንብረቱን የባለቤትነት መብት ለሌላ ሰው ያስተላለፈው እንደሆነ ነው።

ተናዛዡ በኑዛዜ ውስጥ በስጦታ የሰጠውን ንብረት ባለቤትነት የሌላ ሶስተኛ ወገን ካስተላለፈ ኑዛዜው ተፈጻሚ እንዳይሆን ግልጽ ሀሣብ ያለው መሆኑን ስለሚያሣይ የንብረቱ ባለቤትነት ተመልሶ በእሱ እጅ ቢገባም ተናዛዡ በመጀመሪያ ያደረገው ኑዛዜ ውጤት እንደማይኖረው እና ኑዛዜውን በተዘዋዋሪ መንገድ እንደሻረው እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 900 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል። እንደዚሁም ኑዛዜውን የሻረው ኑዛዜ በድጋሚ መሻሩ የበፊቱን ኑዛዜ እንዲሠራ /ዋጋ እንዲኖረው አያደርግም/።

አንድ ኑዛዜ ዋጋ የሚኖረው ተናዛዙ በህይወት ዘመኑ በግልጽ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ ያልሻረው ሲሆን ብቻ መሆኑ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባው ነጥብ ነው::ጭጠሦንወንሕኃ ቅኞ ለፌኃ 899 ቃኞኸጽ ዓቃከዋ 2 ኋ 3 ልያ ኞዕከኴኸሦ ኞቅኞ ኞጋሩዮ ኞጸኸቄዛሕ ፉነትሸኣኸቃ ኞትጵጸዱሦ ገቆጋ ኞትሸጫጸኞኞኋ ጸኸቄዛሕፓዮቃ ትቃ ዏኸዩኣኸ ኣያጋ ቸጸቄዩኣኸ ኞትሸክኣኸቃ ሙኸዱያ ኞዕኋቄሂ ፅኞቨኃ ቃጫጅጸ ኞቅኞ ኞጋሦ ኞትሸዴጵከጐኸኋ ቆጠፅጎቃ ኞትሸቨክኸ ኋዩኣኸዕዕፅ

5.3.3.2 **የኑዛዜ ውድቅ መሆን**/Lapse of will/

የኑዛዜ ውድቅ መሆን ወይም /Lapse of will/ **የሚለውን ጽንሰ ሀሣብ ከኑዛዜ መሻር ጋር አንድ አድርጐ የመመልከት ችግር አለ:: በስነ ሕግ ጥናት ውስጥ**

" Lapse" **የሚለው ቃል** The termination or failure of aright or aprivilage through neglect to execrcise it within some limit of time or through failure of some contingence" **ማለት ነው:: የኑዛዜው ውድቅ መሆን ስንል አንድ ኑዛዜ ከተፈፀመ በኋላ ሕጉ በሚያዝዘው የጊዜ ገደብ ውስጥ ተናዛዡ ማድረግ የሚገባውን ባለማድረጉ ወይም ተናዛዡ ኑዛዜ ከተፈፀመ በኋላ አንድ ክስተት በመፈጠሩ፣ ኑዛዜው ሕጋዊ ውጤት እንዳይኖረው ሕጉ ክልከላ ሲያደርግበት ነው:: ኑዛዜን መሻር በተናዛዡ የሚፈፀም ተግባር ሲሆን ኑዛዜ ውድቅ የሚሆነው ደግሞ በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ግልፅ ትዕዛዝ ነው:: በመሆኑም የኑዛዜ ውድቅ መሆን ምንጩና መሠረቱ የሕጉ ድንጋጌ ነው:: በአጠቃላይ አንድ ኑዛዜ ውድቅ የሚሆንባቸውን ሁኔታዎች የሚያስቀምጠው ሕግ አውጭው ነው:: በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውስጥ ኑዛዜ ውድቅ ሊሆን የሚችልባቸው በርካታ ምክንያቶች ተቀምጠዋል::የመጀመሪያው ተናዛዡ በሕግ እንዲፈጽም የታዘዘውን ድርጊት ባለመፈፀሙ የሚመጣ ነው:: ኑዛዜው የተደረገው በተናዛዡ የእጅ ጽሁፍ በሆነ ጊዜ ኑዛዜው በተደረገ በሰባት ዓመት ውስጥ ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ወይም ፍርድ መዝገብ ቤት ዘንድ ያልተቀመጠ እንደሆነ ውድቅ ሊሆን እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 907 ይደነግጋል:: ሌሎቹ ምክንያቶች ኑዛዜው ከተደረገ በኋላ የተከሰቱትን ክስተቶች የሚመለከቱ ናቸው:: እነርሱም**

- **ተናዛዡ ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ልጅ ከወለደ ወይም አንድ ተወላጅ ተወልዶ በተተኪነት ውርሱን ለመቀበል ፈቃደኛ ከሆነ**
- **ባል ለሚስቱ ወይም ሚስት ለባሏ ኑዛዜ ካደረጉ በኋላ ጋብቻው በሞት ሣይሆን በሌላ ምክንያት የፈረሰ እንደሆነ**

- ኑዛዜ የተደረገለት ሰው ከተናዛዡ በፊት የሞተ ወይም ኑዛዜውን ለመቀበል ያልቻለ ወይም ያልፈቀደ እንደሆነ መሆኑን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 902 እና 904 እስከ 907 የተደነገጉት ድንጋጌዎች ያስረዳሉ::

እዚህ ላይ ጥንቃቄ መደረግ ያለበት ሚች ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ልጅ ቢወለድም ዳኞች ኑዛዜውን አይተው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 905 ድንጋጌዎች መሠረት ኑዛዜ ቢከፈል ውጤት እንዲኖረው የማድረግ ስልጣን እንዳላቸውና ከተናዛዡ በፊት የሞተው ሰው ጠ ቅላላ የኑዛዜ ስጦታ የተደረገለት ሲሆን የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚው ከሚች ቀደም ቢሞትም የእሱ ተተኪዎች በውርሱ ሊካፈሉ እንደሚችሉ እንደዚሁም ኑዛዜ ተጠ ቃሚው ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ተደርጐለት ከሆነ ሚች የስጋ ዘመድ ወራሽ በማጣቱ ንብረቱ ለመንግስት የሚገባ በሆነ ጊዜ የልዩ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚው ወራሾች እሱን ተክተው በሚች ውርስ ሊካፈሉ እንደሚችሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 908 የተደነገገ መሆኑን ነው::

5.4 የኑዛዜ ይዘትና ትርጓሜ

እስካሁን ካደረግናቸው ገለጻዎች አንድ ኑዛዜ ለመፈፀም ችሎታ ያለው ሰው ኑዛዜ የማድረግና ኑዛዜውን የመሻር ሥልጣን እነዳለው አይተናል:: ሆኖም አንድ መመለስ ያለበት አብይ ጥያቄ አለ:: እሱም ተናዛዡ በኑዛዜው ምን ምን ጉዳዮችን ማካተት ይችላል ሚች የተወው ኑዛዜስ እንዴት ይተረጐማል የሚለው ነው::

5.4.1 የኑዛዜ ይዘት /Content of will/

ኑዛዜ ስንል አብዛኛው የተለመደውና በህሊናችን የሚቃጭልብን ተግባር ሚች ከሞተ በኋላ ስለንብረቱ አከፋፈል እና ድልድል የሚሰጠው መመሪያ ነው:: ሆኖም አንድ ሰው በኑዛዜው ሊያካትተው የማገባው ጉዳይ የንብረት ማስተላለፍ ጉዳይ ብቻ ሣይሆን ስለ ቀብሩ ስርዓት አፈጻጸም አካለ መጠን ላላደረሱ ልጆች ሞግዚት ወይም አስተዳዳሪ መሾም፣ አንዱን ወይም ከአንድ በላይ የሆኑ ወራሾቹን ከውርስ መንቀል የውርሱን አጣሪ መሾምና ሌሎች እሱ ከሞተ በኋላ ሊፈፀሙ ስለሚገባቸው ተግባራት በኑዛዜው ውስጥ ማካተት ይችላል:: በአጠቃላይ ሚች የሚከተሉትን ተግባራት በኑዛዜው ውስጥ ለማካተት ይችላል::

ሀ/ <u>ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ፣</u>

አንድ ሰው ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ አደረገ የሚባለው አንድ ወይም ለብዙ ሰዎች የሆኑ ሰዎችን ሀብቱን በጠቅላላ ወይም ከመላ ንብረቱ አንዱን ክፍል በባለቤትነት በሙሉ ባለሀብትነት ወይም በሌኃ ርእስትነት የሚያወርስበት የኑዛዜ ቃል ነው::አንድ ሰው ባደረገው ኑዛዜ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ /Legacy by Universal title/ አድርጓል ለማለት

- ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ በኑዛዜ ውስጥ ይዘት ሊካተት ከሚገባቸው ጉዳዮች አንደኛው ክፍል በመሆኑና ውጤትም የሚኖረው የሟች ውርስ ሲከፈት በመሆኑ
- የኑዛዜ ስጦታው ለኑዛዜ ተጠቃሚው ወይም ተጠቃሚዎች ሙሉ ባለቤትነትን Full owner ship ወይም ሌላ ባለቤትነትና /bare owner ship/ የሚያስተላልፍ ሲሆን ነው:: ሙሉ የባለቤትነት መብት የምንለው፣ የመጠቀም /Usus/ ፍሬውን የመሰብሰብ Fructus እና የመሸጥ የመለወጥ፣ የባለቤትነት መብትን የማስተላለፍ /abusus/ አጠቃልሎ የሚይዝ ሲሆን Bare ownership ወይም ሌላ የባለቤትነት መብት ማለት ደግሞ የመጠቀም እና ፍሬ የመሰብሰብ መብት የሌለውና ንብረቱን የመሸጥ የመለወጥ በአጠቃላይ የባለቤትነት መብቱን ለሶስተኛ ወገን የማስተላለፍ መብት ብቻ ያለው ማለት መሆኑን ግንዛቤ ሊያዝበት ይገባል::
- ተናዛዡ ሙሉ ባለቤትነት ወይም ሌላ ባለቤትነቱን የሚያስተላልፈው ሀብቱን በሙሉ ወይም ከፊል ሀብቱን መሆን ያለበት መሆኑ ነው::

ይኸም ማለት ተናዛዡ በተናጠል የንብረቱን ስም እየጠራ ሳይሆን፣ ጠቅላላ ንብረቴን፣ ወይም ግማሹን ንብረቴን ወይም የሚንቀሳቀሰውን ንብረቴን በሙሉ እያለ መግለጽ ይኖርበታል:: ከዚህ የምንረዳው ተናዛዡ አንድን ንብረት ለምሳሌ የቤት መኩናየን መኖሪያ ቤቴን እያለ የሚያደርገው የኑዛዜ ስጦታ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ አለመሆኑን ነው:: ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ የሚያስከትለው ውጤት ስንመለከት ተናዛዡ በኑዛዜው በግልጽ ካላመለከተ በስተቀር ጠቅላላ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነ ሰው ያለ ኑዛዜ ወራሽ እንደሆነ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 915 ይደነግጋል:: እንደዚሁም ተናዛዡ በኑዛዜው በግልጽ ካላመለከተ በስተቀር ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ የሟችን 2ኛ ሶስተኛ አራተኛ ደረጃ ወራሾች በዝምታ ከውርስ እንደመንቀል እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 939 ድንጋጌዎች ያሣያሉ:: ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚ የሆነ ሰው የሟች ውርስ ሲከፈት ከሟች ተወላጆች ጋር እንደ አንድ የሕግ ወራሽ ቀርቦ እኩል የመካፈል መብት ይኖረዋል:: እዚህ ላይ መታየት ያለበት ነጥብ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 915/1/ እና ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 939/1/ መካከል የመልእክት አለመጣጣም እና ቅራኔ መኖሩ ነው:: ምክንያቱም ጠቅላላ

የኑዛዜ ተጠቃሚ እንደሚች ያለኑዛዜ ወራሽ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 915/1/ የሚደነግግ ሲሆን ጠቅላላ የኑዘዜ ማድረግ ከሚች ተወላጆች ውጭ ያሉትን ወራሾች በዝምታ እንደ መንቀል እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 939/1/ ይደነግጋል። በመሆኑም በዚህ አይነት ሁኔታ በአንድ በኩል ለፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 915/1/ ተፈጻሚነት ሊሰጥ ይገባል የሚል አተረጓጐም የሚከተሉ ያሉ ሲሆን በሌላ በኩል ሚች በኑዛዜው በግልጽ ካላመለከተ በስተቀር ተወላጆች በሌሉ ጊዜ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ለተጠቃሚው ጠቅላላ ንብረቱን የመውረስ መብት የሚያስገኝለት መሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 911 የፍ.ሕ.ቁ 915 /1/እና 939 ድንጋጌዎች ያሣያሉ። የሚለው ሌላው አተረጓጐም የሚከተሉ የህግ ባለሙያዎች ያሉ መሆናቸው ግንዛቤ ተይዞበት ውይይትና ክርክር ሊደረግበት ይገባል።

ለ/ <u>ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ፣</u>

ተናዛዡ በሚያደርገው ኑዛዜ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ /Legacy by singular title/እንደሚያደርግ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 912/2/ የተደነገገ ቢሆንም ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ማለት ምን እንደሆነ ግልጽ ትርጉም አልተሰጠ ውም። የሕጉ ድንጋጌ ከጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ውጭ የሚነገር ማንኛውም ሌላ የኑዛዜ ቃል ሁሉ እንደ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ይቆጠራል በማለት ያስቀምጣል።ከዚህ በመነሣት ተናዛዡ ንብረቱን ለይቶ የሚያደርገው የኑዛዜ ቃል ለምሣሌ የቤት መኪናየን ለወንድሜ የጭነት መኪናየን ለእህቴ በማለት የሚያደርገው የኑዛዜ ስጦታ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ተደርጐ ይወሰዳል። እንደዚሁም ተናዛዡ ኑዛዜ ተጠቃሚው የአንድን ንብረት የመጠቀም ወይም ፍሬውን የመሰብሰብ መብት ብቻ በኑዛዜው ያመለከተ ከሆነ ለምሣሌ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 917/3/ እንደሚደነግገው የዚህ ዓይነት የኑዛዜ ስጦታ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ሣይሆን ልዩ የኑዛዜ ስጦታ እንደሚሆን መገንዘብ ይገባል።

በመሆኑም ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ስንል ተናዛዡ፣ አንድን ንብረት ከሌላው ንብረቱ በመለየት የሚያደርገው የኑዛዜ ስጦታ ወይም የአንድን ንብረት የመጠቀምና ፍሬ የመሰብሰብ መብት አስመልክቶ የሚያደርገው የኑዛዜ ስጦታ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ነው በማለት በሕጉ እውቅና እንደተሰጠው በልዩ ኑዛዜ ስጦታ ጊዜ የኑዛዜ ተጠቃሚው በኑዛዜው የተገለፀውን ንብረት ብቻ ከመውረድ ወይም አላባውን ከመሰብሰብና ከመጠቀም ውጭ በተናዛዡ ሌላ ንብረት ላይ ምንም አይነት መብት እንደማይኖረው መገንዘብ ይገባል።

ሐ. ገደብ ያለበት የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ /Conditional legacies/

ተናዛዡ በኑዛዜው ውስጥ ሊያካትተው የሚገባው ጉዳይ ገደብ ያለበት የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ ነው:: ገደብ ያለበት የኑዛዜ ስጦታ ማለት ኑዛዜው ውጤት የሚኖረው ወይም ኑዛዜው ውጤት እየሰጠ የሚቀጥለው ወደፊት አንድ ክስተት መፈጠሩን ወይም አለመፈጠሩን መሠረት አድርጐ በሆነ ጊዜ ነው::በዚህ አይነት የሚደረግ የኑዛዜ ስጦታን አስመልክቶ በውርስ ህግ ሰፊ ጥናት ያደረጉና መጽሐፍ የጻፉ Aktinson የሚባሉ ሙሁር " Conditional Legacy is one which take effect or contiue to take effect according to the happening of some furure event" በማለት ትርጉም ሰጥተውታል::

በገደብ ያለበት የኑዛዜ ሰጦታን ለማጥናት የሚሞክር ሰው በርካታ ጥያቄዎችን መመለስና ይጠበቅበታል:: የመጀመሪያው ተናዛዡ ያስቀመጠው ነገር ገደብ ነው ወይስ ኑዛዜውን ለማድረግ ያነሣሱት ክስተቶች ወቭም ምክንቭ ኖ የሚለው ሲሆን በሁለተኛ ደረጃ በኑዛዜው ውስጥ የተገለፀው ነገር ገደብ ነው ከተባለ የኑዛዜ ስጦታው አንድ ሁኔታ ሲደርስ የሚቀር / Condition subsequent/ ወይም አንድ ሁኔታ ሲደርስ የሚፀና /Condition precedent/ መሆናቸውን መለየት የተጣለው ገደብ ውጤት ያለው መሆኑን መለየትና የተጣለው ገደብ ፈራሽ መሆን በኑዛዜው ሕጋዊነት ላይ የሚያስከትለውን ውጤት መለየት ናቸው::በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት በኑዛዜ ላይ የሚጣለው ገደብ ውጤት የሚኖረው ገደቡ በሕግና ለሞራል ተቃራኒ እስካልሆነ ድረስ ብቻ ነው:: በአጠቃላይ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 916 ተናዛዡ ገደብ ያለበት ኑዛዜ ሊያደርግ እንደሚችል ሲደነግግ ገደቡ ምን አይነት ሲሆን ውጤት እንደሚኖረው እና ውጤት እንደማይኖረው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 917 እስከ 923 ያሉትን ድንጋጌዎች በማንበብ ለመረዳት ይቻላል::

መ. ወራሽነትን መንቀል፣/Disherison/

አንድ ሰው በኑዛዜው ውስጥ ሊያካትተው የሚችለው ሌላው ጉዳዩ አንዱን ወይም ብዙዎቹን ወራሾቹን በውርሱ እንዳይሣተፉ ከውርስ መንቀል /disherison/ ነው:: ከውርስ መንቀል የሚለው ጽንሰ ሀሣብ፣ ሚችን በሕግ ለመውረስ የሚችሉና የደም ትስስርና ዝምድና ያላቸው ሰዎች ሚች በውርሱ እንዳይካፈሉ ወራሾች ሊሆኑ አይገባም በማለት ባደረገው የኑዛዜ ቃል ሚችን የመውረስ መብታቸው ቀሪ የሚሆንበትን የውርስ ስርዓት አፈጻጸም ለመግለጽ የምንጠቀምበት ቃል ነው::አንድ ፀሐፊ ይህንኑ ሁኔታ ሲገልጽ "

The concept of dishersion designates the exclusion of legal heirs from participating in the succession of the deceased by express order of the deceased in his testament." በማለፍ ልኬ ል። አንድን በህግ የመውረስ መብት ያለውን ሰው ጸውርስ የሚነቅለው፣ ሚች ነው። ሚቹ በሕግ ሊወርሰው የሚገባውን ሰው በወራሽነት መብቱ እንዳይጠቀምበት በኑዛዜ ከገደበው ሕጉ ለሚች የኑዛዜ ቃል ውጤት በመስጠት ከውርስ የተነቀለው ወራሽ በሚች ውርስ ምንም ዓይነት የመብት ጥያቄ እንዳያነሣና የወራሽነት መብቱን የሚያጣበት ሁኔታ በመደንገግ የሚች ወራሽ ሚች ባደረገው ኑዛዜ መሠረት ከሚች ውርስ የሚነቀልበትን ሁኔታ ያመቻቻል።የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ተናዛዙ ወራሾቹን ከውርስ የመንቀል ስልጣን እንዳለው የሚደነግግ ሲሆን ተናዛገዙ በግልጽ ወይም በዝምታ ወራሾቹን ወይም ከወራሾቹ አንዱን ከውርሱ ሊነቅል የሚችልበትን ሁኔታ ደንግጓል።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 937 በግልጽ እንደተመለከተው ተናዛገዙ ያለ ኑዛዜ የሚወርሱትን ወይም ከነዚሁ አንዱን ግልጽ በሆነ ቃል ከወራሽነት ለመንቀል እንደሚቻል ይደነግጋል። ይህም ሲሆን ከውርስ የተነቀሉትን ወራሾች ወይም የተነቀለው ወራሽ ከተናዛገዙ በፊት እንደሞተ በመቁጠር የሚች የውርስ ሥርዓት እንደሚፈፀም ተመልክቷል።የተነቀለው ወራሽ ከሚች በፊት እንደሞተ ከተቆጠረ በሕግ አግባብ ሚችን የመውረስ ችሎታውን ያጣል ማለት ነው። ምክንያቱም ለመውረስ የሚች ውርስ ሲከፈት በሕይወት መኖር አንደኛው መስፈርት በመሆኑ ነው።በኢትዮጵያ ሕግ ተናዛገዙ ወራሾቹን ለመንቀል ያለው ስልጣን እጅግ በጣም ሰፊና ገደብ የለሽ ነው። ሕጉ ገደብ ለመጣል የሚሞክረው ተናዛገዙ ወደታች የሚቆጠሩ ል ጅት ወይም ተወላጆቹን በሚነቅልበት ጊዜ ነው።

ተናዛገዙ ልጆቹን ወይም ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆቹን ሲነቅል ከውርስ የነቀለበትን ምክንያት በግለጽ ማስፈር እነደሚጠበቅበትና ዳኞች ተናዛገዙ ተወላጆቹን ለመንቀል የሰጠው ምክንያት ከውርስ ለመንቀል የሚያበቃ ነው ወይስ አይደለም በማለት ለመመርመር እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838/1/ እና 838/2/ ይደነግጋሉ። ሆኖም ዳኞች ተናዛገዙ የሰጠውን ምክንያት እንዳለ እውነት ነው ብለው ተቀብለው ምክንያቱ ከውርስ ለመንቀል በቂ ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ከመመርመር ውጭ ተከሣሹ በኑዛዜው ያሰፈረው ምክንያት እውነት መሆን አለመሆኑን ለመመርመር እንደማይችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 938/3/ የሚደነግግ በመሆኑና ይህም ግምት

ሊስተባበል የማይችል አሰገዳጅ የህግ ግምት በመሆኑ ተናዛዡ ሀሰተኞ የሆነ እጅግ ከባድ ምክንያት ለምሣሌ የመጀመሪያ ልጇ ሊገድለኝ ስለሞከረ በውርሴ እንዳይካፈል በማለት ኑዛዜ ቢያደርግ ዳኞች የሚመረምሩት '' የመግደል ሙከራ ማድረግ ከውርስ ለመንቀል በቂ ምክንያት ነው ወይስ አይደለም የሚለውን እንጅ በእርግጥ በሟች/ተናዛዡ/ ላይ የመጀመሪያ ልጁ የመግደል ሙከራ አድርጐበታል ወይስ አላደረገም የሚለውን መመርመር ስለማይችሉ ተናዛዡ ተወላጆቹንም ቢሆን ከውርስ ለመንቀል ያለው ሥልጣን እጅግ በጣም ሰፊ ነው። ሕጉ ያስቀመጠው ገደብ የለምክንያት ተወላጆቹን ለመንቀል እንደማይችልና በዝምታ ተወጆቹን መንቀል እንደማይችል ብቻ ነው።

በሌላ በኩል ተናዛዡ ወደ ላይ የሚቆጠሩ ተወላጆቹን ከውርስ ለመንቀል ያለው ሥልጣን ፍጹም ነው። ምክንያቱም ወደ ላይ ያሉ ወላጆቹን በግልጽ ከውርስ ሲነቅል ምንም አይነት ምክንያት እንዲሰጥ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 938 ድንጋጌዎች አያስገድዱትም። ከዚህ በተጨማሪ ተናዛዡ በኑዛዜው በግልጽ ካላመለከተ በስተቀር በኑዛዜው ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ መሾሙ ወይም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ማድረጉ ወደ ላይ የሚቆጠሩ ወላጆቹን ከውርስ መነቀል እንደሚያስከትል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 939/1/ ይደነግጋል። በመሆኑም ሟች ወደ ላይ የማቆጠሩ ወላጆቹን በግልጽ ኑዛዜ ያለምንም ምክንያት ወይም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ በማድረግ ከወራሽነት ሊነቅላቸው እንደሚችል ግንዛቤ መያዝ ይገባዋል። ሟች በሚያደርገው ኑዛዜ ውስጥ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ ልዩ የኑዛዜ ስጠታ ማድረግ በገደብ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ አንድ ወይም ብዙ የሆኑ ወራሾቹን መንቀል የበጐ አድራጐት ድርጅት ወይም የአደራ ንብረት ጠባቂ ድርጅት ማቆም የቀብሩን ሥርዓት የልጆችን ሞግዚት ወይም አስተዳደር የውርስ ንብረት ክፍፍሉንና ሌሎች ከሞተ በኋላ በውርስ ሕግ ወይም ልዩ የሆኑ ሕጐች ሕጋዊ ውጤት ይኖራቸዋል የሚለውን የሀሣቡን ማስታወቂያዎች ሁሉ ማድረግ እንደሚቻል ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 909-941 እና ሌሎች የውርስ ሕግ ድንጋጌዎችን በማገናዘብ ለመረዳት ይቻላል።

ትዛዜ አትታ ሰው በሕቨወፔ ዘመት ቨወራውት ትብረፔ ጸሞተ በኋላ ለማት ትቲፔ መተላለዎ ት ለበፔ ለመወሰት ባሚነቀምበፔ ባሕ ተ ባር ችው። ስለዚህ በትዛዜ አታራ ፈው ወራሾቷት ባመትቀል ስልኃት ላቨ ምክንቨ ዊ ባሆት ተብ ጸማታረ ው ባሚቷት በትዛዜ ጸወራሾቷ አትቱት ባመትቀል መብቱት ሙሉ በሙሉ ዋ ማሣኃፔ ተ ቢችፔ ባለውም። ምክንቨቱም ወራሽት በትዛዜ ጸውርስ ባመትቀል ስልኃት ሚኖ ባወራሾቷት ቨልተ ባ ባህሪ ኘበቨ ትተሁም ለ ርሱ ቨላ ውት ፖችፔ ለመቆኃነር

ባሚኖልበፔ መሣሪቨ በመሆት ችው።በሌላ በጽል አሁት በስራ ላቨ ወተአለው ሕ አተረጂ።ም ስትመለስ ጸውርስ መትቀል በተለቨም በቀጎ በተዘዋዋሪ ጸውርስ መትቀል ባሚሉፔ ኮትሰ ሀሣቦኖ ልኮ ቨለመሆት በዚህም ምክትቨፔ ሰዋ ክርክር ባሚትሣ ለመሆት ለማባፔ ቨናላል። በትዛዜ ጸውርስ መትቀልት አስመልክ ባሚትሣው ባመ መሪቨው ኖ ር በትዛዜ ጸውርስ በመትቀል ለወራሽትፔ ቨልተ ባ መሆት በሚሉፔ ሁለፔ ባተለቨብ ኮትሰ ሀሣቦኖት ለቨ ቨለመረ ፔ ባማተበላለቅ ሁቴ መ ሩ ችው።

ቨህትት አስመልክ ባባሕር ር ወረ ዎርታ ቤፔ ተቸ ባምዕራብ ። ም ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ በዎፔሐብሔር መዝ ብ ቁጎ ር 05934 ሕ ር 22 ቀት 1996 ባሰጎ ውት ውሣቴ ማባቱ ተ ቢ ችው። ቨህም ጸ ኮ 63 ምሮ በዚህ ኮሉዎ ውስጎ ባተካተተ በመሆት በታ ሜ መክዊ አስወላ ሆ አላ ገፅውፔም።በሌላ በጽል ሚኖ ጎ ቅላላ ባትዛዜ ወራሽ መሾሙ ባሚኖት ተወላ ኖ ጸውርስ መትቀል ትተማቨስጸፔል 939/2/ በ ልኮ ባሚተት ቢሆትም ባሚኖ ወተ ኖ ባሚቆጎ ሩ ወራሾኖ በአብዛቾው ሚኖ ጎ ቅላላ ባትዛዜ ወራሽ መሾሙ ቾት ጸውርስ አላ ባብ ለመትቀል ስለሆት ውታቅ ቨተረ ልት ባሚል አቤቱ ሲቨቀርቡ ቨስተዋላሉ።ቨህትት አስመልክ ባወተራል ጎ ቅላቨ ዎርታ ቤፔ በዎፔሐብሔር ቨ ባፖ መዝ ብ ቁጎ ር 1207 በወ/ሮ ተመቀኖ ልባሴ በሚኖ አ ሙሉቧ ተክለወልታ ል ኖ ት ባሻ ተዘራሽ ሙሉቧ መካጸል ባትዘረውት ክርክር ሲወስት ሚኖ ለወ/ሮ ተመቀኖ ልባሴ ጎ ቅላላ ባትዛዜ ስ ቨተረ ብፔ ትዛዜ ካኸዘቀ በኋላ በሁለተቾው ብጎ ማለፔም መልስ ሰ ዎኖ ጸውርሱ ሊትቀሉ ቨ ባል ወቨ? ባሚለውት ብጎ አትስ በሰጎ ው ውሣቴ " ባዎፔሐብሐር ሕ ቁጎ ር 938/1/ ሚኖ ወተ ኖ ባሚቆጎ ሩ ተወላ ቷት ጸውርስ ለመትቀል ተ ዛቋ ባተረሰበፔት ምክትቨፔ በትዛዜው ላቨ ካላሰወረ በቀር ል ወቨም ወተ ኖ ባሚቆጎ ሩ ተወላ ኖት ጸውርስ መትቀል ትተማቨኸ ቨተት ል። በዚህ ጎ ቨ ላቨም ሚኖ ባተረ ጎፔ ትዛዜ ቨ ባፖ ባቨት ብኖቾ ወራሽ ለማታረ ትብረ ውት ለቨ ባፖ ባቨ ጸመስጎፔ በስተቀር መልስ ሰ ዎኖት ጸውርስ መትቀላ ውት በ ልኮ ቨስቀመጎፔ ምክትቨፔ ባለም። በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 938/1/ መሠረፔ ሚኖ ል ቷት ጸውርስ ለመትቀል ባሚቨበቃ ምክትቨፔ ስላልሰጎ ል ቷ በ ልኮ ጸትዛዜ ተትቅለዋል ሊባል አቨኖልም። መልስ ሰ ዎኖ ጸውርስ ካልተትቀሉ ትዛዜው ት ቨወርስ ካልሆት ተ ሞ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ 939/3/ መሠረፔ ቨ ባፖ ባቨ ትተ አትታ ል ጸውርስ ሀብፔ ተካዌቨ ቨሆ ሉ ማለፔ ችው "በማለፔ ወስ_ል።

ቨኸ ጎ ቨ ባውርስ መትቀልት በተለቨ በ ልኮ ባሚተረ ባውርስ መትቀል በዝም ባሚወኸም ባውርስ መትቀል ኮትሰ ሀሣብ በመረ ፔ ላቨ ተጸራካሪዎቷም ሆት ጎ ብት ቨባው ዎርታ ቤፔ ኖ ር ት ለባ ው ቨሣቨል። በመ መሪቨ ተረ ሚኖ ጎ ቅላላ ባትዛዜ

ስ በማታረ በተዘዋዋሪ መት ታ ጸውርስ ት ቭካወሉ ባሚትቅለው ወተ ላቭ ባሚቆኀሩ ወላ ቷት ባ ትርሱት ተተጸሥኖ ት ባ ርሱት ተወላ ኖ ት ልሆት ባሥፔሐብሔር ሕ ቁኀር 839/1/ /2/ በ ልኮ ቭተት ል። በሌላ በጹል ሚኖ ኀቅላላ ትዛዜ ስ ባማታረ ፦ ውኀፔ ቨለ ትዛዜ ወራሽ ትተሆት ሰው ትተሚቆኀር 915/1/ ቭተት ል። ቭኸ ጸሆት ሚኖ ለወ/ሮ ተመቀኖ ልባሴ ኀቅላላ ባትዛዜ ስ ማታረ ው በምትም መስወርፔ ባሚኖ ተወላ ባሆትፔት መልስ ሰ ሥኖ መትቀል ትተማቨስጸፔል ባሕ ፦ ታት ኌሥኖ ልኮ ሆትው ቨለ ቭ ባፖ ባቭዋ መልስ ሰ ሥኖ ጸውርስ ተትቅለዋል በማለፔ ቨቀረበኖው ክርክም ሆት ምርታ ቤቱ ባሥፔሐብሔር ሕ ቁኀር 938/1/ በመኀቀስ ባሰኀው ባሕ ፔርቿሜ ጸ ፦ ብ ር ትባቮፔ ቨለው ሆ አላ ገፎፔም። በመሆትም ሚኖ አትታ ወቭም ጸዚቨ በላቭ ለሆት ሰሥኖ ኀቅላላ ባትዛዜ ስ ማታረ ባሚኖ ተወላ ባሆትፔት ወራሾኖት ጸውርስ በዝም መትቀልት ባማቨስጸፔል በመሆት ታት ኌሥቷ በፔጹረፔ ሊ ብ በአ ባቡ ሊተረ ፦ሙ ቭ ባ ዋል።

5.4.2. ኑዛዜን ስለ መተርጐም

በመጀመሪያ በኑዛዜ ውስጥ ብቻ ያሉ ቃላትን ብቻ ሣይሆን በሕግ ወይም በሌላ ሰነድ ውስጥ ያሉ ቃላትን መተርጐም ለምን ያስፈልጋል የሚለው በቅድሚያ መታየት ይኖርበታል። አንድን ቃል መተርጐም ስንል በቋንቋው ውስጥ ያሉ አሻሚና አጠ ራጣሪ ነገሮች ግለጽ ማድረግ ማለታችን ነው።" Interpretation may designate the avoidance of uncertainity or ambiguity of the language used in the instrument" የሚለውን ትርጓሜ ብንከተል አሁን ለያዝነው ርእስ ተስማሚ ይሆናል።ከዚህ ትርጉም የምንረዳው ነገር አለ። ይኸም አንድን ቃል ወይም ሰነድ መተርጐም ያለበት ግልጽ ያልሆኑና አሻሚ የሆኑ ቃላቶችን ግልጽ ለማድረግ መሆኑን ነው። በመሆኑም ቃላቶቹ እና መልእክቱ ግልጽ እስከሆነ ድረስ ትርጓሜ መስጠት አያስፈልግም ማለት ነው። ኑዛዜውንም በተመለከተ ይህንን መሠረታዊ መርህ መከተል እንዳለብን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 910/2/ ይደነግጋል።

በዚህ ሕግ መሠረት የኑዛዜው ቃላት ግልጽ የሆነ እንደሆነ የተናዛዡ እውነተኛ ትክክለኛ ፈቃድ የትኛው ነው ብሎ ትርጓሜ መስጠትና የኑዛዜው ቃል በትርጉም ሰበብ መቀየር አይፈቀድም። በመሆኑም የኑዛዜ ቃል መተርጐም ያለበት ስለ ኑዛዜው መልእክት ጥርጣሬ በሚፈጥርበት ጊዜ አሻሚ ወይም ግልጽ ያልሆነ በሆነ ጊዜ ብቻ መሆን እንዳለበት ግንዛቤ ሊያዝ ይገባል።ከላይ ካነሣናቸው ነጥቦች በማገናዘብ

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውስጥ የተቀመጡትን የኑዛዜ ቃል አተረጓጐም መርሆች በሶስት ከፍሎ ለማየት ይቻላል።

በመጀመሪያ ኑዛዜው ግልጽ በሆነ ጊዜ ዳኞች ግልጹን ኑዛዜ በመተርጐም ከሚቹ ቃልና ፈቃድ ውጭ ከሆነ ውሣኔ እንዲደርሱ አይፈቀድላቸውም የሚለው ሲሆን ይኸም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 910/2/ ተደንግጓል።ሁለተኛው አጠራጣሪ ፣ አሻሚና ግልጽ ያልሆነ የኑዛዜ ቃል በሚያጋጥማቸው ጊዜ ዳኞች የተናዛዡን ሀሣብና ፍላጐት መሠረት በማድረግ በኑዛዜው ውስጥ ካሉ ሌሎች ቃሎች እና የአካባቢ ነገሮች መሠረት በማድረግ መተርጐም ያለባቸው መሆኑን የሚያመላክተው ሲሆን ይኸም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 910/1/ ተደንግጓል።

ሶስተኛው ሕጉ ያስቀመጣቸውን ግምቶች መሠረት በማድረግ በኑዛዜው ውስጥ ያሉ አንድ አንድ ቃላቶች መተርጐም ያለባቸው መሆኑ ነው። ይኸም መርህ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 911 የተቀመጠ ሲሆን ተናዛዡ የእኔ ንብረት የእኔ የማይንቀሣቀስ ንብረት ሲል ተናዛዡ ኑዛዜውን "ባደረገበት ቀን ያለውን ንብረት ሣይሆን በሞተበት ቀን የነበራቸውን ፍች" በመመልከት እነደተናገራቸው አድርጐ መተርጐም እንዳለባቸው የሕጉ ግምት ያስቀምጣል። እንደዚሁም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 925 እና በሌሎች ድንጋጌዎች የተቀመጡ ግምቶች አሉ። ኑዛዜን መተርጐም ያለበት ቃሉ አሻሚ ሲሆን በመሆኑና ቃሉ ሲተረጐም የተናዛዡን ሀሣብና ፍላጐት መሠረት አድርጐ መሆን እንደሚገባው የሕግ ግምቶችንም መሠረት አድርጐ መተርጐም እንደሚገባ ግንዛቤ ሊያዝበት ይገባል። ተቃራኒ ባሕዛዜ ቃል ጸሌለ በስተቀር በትዛዜ ባተሰን ሀብፔ ተ ዛገር በሞተበፔ ጊዜ ባራሱ ባሸረውት ሀብፔ ሸው በማለፔ፣ ትዛዜ ሚኖ ጸሞተ በኋላ ባወራው ትብረፔ ላብ ውነጌ ቨለው መሆኑት በሚቨትሸርቅ መልጹ በ ልኮ ተቀምኟል። ጸዚህ በተ ማሪ ትዛዜ ባተ ዛገርት ሀሣብ ምላ ፔ መሠረፔ በማታረ መተር ም ቨለበፔ መሆኑ ባሚኖ ትዛዜ ውነጌ አት ቨ ፖ ጸመተር ም / Najative Interpretation/ ጸመጸተል ብልቅ ውነጌ ት ረወ Effectual / Positive interpretation / መጸተል ት ለብት ቨስቀምኟ ል።

5.5 ኑዛዜ መኖሩን ስለማስረዳት

አንድ ሰው በአንድ ሰነድ ወይም በአንድ ተግባር ውስጥ እሱን የሚመለከት መብት ሊኖረው ይችላል። በተመሣሣይ መልኩ ሚች በሕይወት ዘመኑ በአደረገው ኑዛዜ ውስጥ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሚሆንበት በርካታ አጋጣሚ አለ። ዋናውና ትልቁ ነገር ሚች

በሕይወት ዘመኑ በአደረገው ኑዛዜ እሱ የኑዛዜ ተጠቃሚ መሆን በበቂ ሁኔታ ለማስረዳት እና ለማረጋገጥ ካልቻለ መብት እያለው በመብቱ ጠቃሚ የማይሆንበት ሁኔታ ይፈጠራል።የኢትዮጵያ የሲቪል ሎው የሕግ ቅንጅት ተከታይ ከሆኑት አገሮች አንደኛዋ በመሆኗ አንድ ጉዳይ ለማስረዳት መቅረብ የሚገባውን የማስረጃ አይነትና የማስረዳት ሀላፊነት ያለበት ተከራካሪ ወገን የሚወሰኑ ዝርዝር የማስረጃ ሕግ ደንቦች በተበታተነ ሁኔታ ተደንግገው ይገኛሉ።

የኑዛዜውን ቃልና ይዘት አስመልክቶም ማን ማስረዳት አንዳለበትና ምን አይነት ማስረጃዎች ማቅረብ እንደሚገባው በውርስ ሕግ ውስጥ ልዩ ድንጋጌዎች ተደንግገው እናገኛለን። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 896 መሠረት አንድ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነ ሰው ሟች በሕይወት ዘመኑ ለእሱ ጥቅም ያደረገው ኑዛዜ መኖሩንና የኑዛዜው ቃልና ይዘት ምን እንደሆነ የማስረዳት ሸክም አለበት።የሕጉ ድንጋጌ በኑዛዜው የሰፈረውን ቃልና ኑዛዜ መኖሩን ማስረዳት ያለበት የዚሁ ኑዛዜ ተጠቃሚ ነኝ የሚለው ሰው እንደሆነ በግልጽ ቋንቋ ይደነግጋል። ስለዚህ ምን ጊዜም የሟች የኑዛዜ ወራሽና ተጠ ቃሚ ነኝ የሚል ሰው ሟች በሕግ ፊት ውጤት ያለው ኑዛዜ የፈፀመ መሆኑን የኑዛዜውን ቃልና ይዘት እንደዚሁም እሱ በሟች ኑዛዜ ውስጥ ተጠቃሚ መሆኑን የማስረዳት ሸክም / Burdon of proof/ አለበት።

የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ኑዛዜ መኖሩን እና የኑዛዜውን ቃል የማስረዳት ሸክም ያለበት ማን እንደሆነ በመደንገግ ብቻ አላቆሙም። የሕጉ ድንጋጌዎች ለምን አይነት ኑዛዜ ምን አይነት ማስረጃ መቅረብ እንዳለበት ጥብቅ የሆነ መስፈርት አስቀምጠዋል። በመሆኑም በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ወይም በተናዛዡ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜ መኖሩን ለማረጋገጥ የኑዛዜው ጽሑፍ ዋናው ወይም ውል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ወይም በፍርድ መዝገብ ሹም ትክክለኛ ሆኖ የተመሰከረ አንድ ግልባጭ መቅረብ እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ ይደነግጋል።ከሕጉ ድንጋጌ የምንረዳው በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ወይም በተናዛዡ እጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜ ለማስረዳት በመጀመሪያ መቅረብ የሚገባው የኑዛዜው ዋና ሰነድ ወይም Original /Primary document/ መሆኑን ነው።

የሕጉ ድንጋጌ ዋናው ሰነድ /Primary document/ በሌላ ጊዜ የዋናው ሰነደ ትክክለኛ ግልባጭ ወይም ኮፒ መሆኑ ውል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ሹም የተረጋገጠ ' Certified copy of the origional document' በማስረጃነት ሊቀርብ እንደሚችል ይደነግጋል።ከእነዚህ ከሁለቱ የማስረጃ አይነቶች ውጭ በግልጽ

የተደረገ ኑዛዜን ወይም በተናዛዡ እጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜን ለማስረዳት አይቻልም። ይኸም ማለት ትክክለኛነቱ ውል ለማዋዋል ስልጣን ባለው ሰው ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ሹም ያልተረጋገጠ ፎቶ ኮፒ ወይም ግልባጭ በማቅረብ በግልጽ የተደረገ ኑዛዜን ወይም በተናዛዡ እጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜን ለማስረዳት አይቻልም። ይህንንም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/2/ እጅግ ጥብቅና ጠንካራ በሆነ አገላለጽ ኑዛዜዎችን ለማስፈፀም በማናቸውም ሌላ መንገድ ማስረዳት አይቻልም በማለት ደንግጐታል።

ሌላው መነሣት ያለበት ጥያቄ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/3/ ምን ለማድረግ እንደገባ እና ሕግ አውጭ ይህንን ድንጋጌ በማስገባት ምን ግብ ሊመታ እንዳሰበ ነው። የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/3/ አንድ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነ ሰው ለመብቱ ማስረጃና ማረጋገጫ የሆነውን የኑዛዜ ሰነድ አንድ ሰው ሆነ ብሎ ወይም በቸልተኝነት ቢያጠፋበት ቢቀድበት ወይም ቢያቃጥልበት የኑዛዜ ሰነዱን ባያጠፉት ኖሮ፣ ከሚች ውርስ ኑዛዜውን በማስረጃነት አቅርቦ ሊያገኝ የሚችለውን ጥቅም ያስቀረቡትና ኑዛዜውን ያጠፉበት ሰው በኑዛዜው ከሚች ውርስ ሊያገኝ የነበረውን ጥቅም ያህል ካሣ እንዳከፍለው ክስ ሲያቀርብ ኑዛዜውን በማሰረጃነት እንዳይቀርብ አድርጐ ባጠፋበት ሰው ላይ ይህንን ጥፋቱን ሊያስረዱ የሚችል ማናቸውንም አይነት ማስረጃ ማቅረብ እንደሚችል የሚደነግግ የሕግ ድንጋጌ ነው።ለምሣሌ አቶ ከበደ ተሰማ ለጓደኛቸው አበበ ዓለሙ 500000 ብር የሚያወጣ ማርቸዲስ የቤት መኪና በእጁ ጽሑፍ ባደረጉ ኑዛዜ ቢያወርሱና አቶ ከበደ ከሞቱ በኋላ ታላቅ ልጃቸው ወንድወሰን ከበደ ይህንን የሚች ኑዛዜ አቶ አበበ እንዳያገኙትና በማስረጃነት እንዳይጠቀሙበት በማሰብ በእሣት ቢያቃጥለው፣

አቶ አበበ ዓለሙ የኑዛዜው ዋና ሰነድ ወይም አግብብ ባለው ባለስልጣን የተረጋገጠ ኮፒ ስለሌላቸው በሚች ከበደ ተሰማ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ወራሽ ሆነው ለመቅረብ አይችሉም። ምክንያቱም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ እና 897/2/ መሠረት ኑዛዜውን ለማስረዳት ሊቀርብ የሚቻል ማስረጃ የላቸውም።ሆኖም አቶ አበበ ዓለሙ የብር 500000 ካሣ አቶ ወንድወሰን እንዲከፍላቸው ክስ ማቅረብና ይህንንም ለማስረዳት ወንድወሰን የኑዛዜውን ሰነድ ሲያቃጥል ያዩ ምስክሮችን፣ ሚች ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ወራሽ ያደረጋቸው መሆኑን የሚያስረዳላቸውን ማናቸውንም አይነት ማስረጃ ማቅረብ እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/3/ ይደነግጋል። በዚህምሕግ አውጭው ሆነ ብለውም ሆነ በቸልተኝነት የሚችን ኑዛዜ የሚያጠፉ ሰዎች ይህንኑ ጥፋታቸውን ሊያስረዳ የሚችል ማናቸውም አይነት ማስረጃ እንደሚቀርብባቸውና

በጥፋታቸውም ተጠያቂ እንዲሆኑ በመደንገግ ከወዲሁ የሚችን ኑዛዜ በጥንቃቄ መያዝ እንዳለባቸው የማስጠንቀቅና ይህንንም ሲተላለፍ ተጠያቂ የማድረግ ሀሣብና ፍላጐት እንዳለው ያሣያል::የቃል ኑዛዜንም አስመልክቶ ሕጉ በዝምታ ያለፈው ቢሆንም ተናዛዡ የቃል ኑዛዜ ሲያደርግ የነበሩና የሰሙ ሰዎችን በማቅረብ ማስረዳት እንደሚቻል ግልጽ ነው::

በአጠቃላይ ኑዛዜ ያለ መሆኑንና የኑዛዜውን ቃልና ይዘት የማስረዳት ሸክም ያለበት የኑዛዜ ተጠቃሚው መሆኑ፣ በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ እና በተናዛዡ እጅ ጽሑፍ የተደረገን ኑዛዜ ለማስረዳት የሚችለው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ የተመለከቱትን ማስረጃዎች ብቻ በማቅረብ መሆኑ ግንዛቤ ሊያዝበትና በአፈጻጸምም ወቅት ከፍተኛ ጥንቃቄ ማድረግ፡ በኮሑዎ ማስረ ት ቭዘፔ በቃል ምስክር ማስረ ፔ ጸመሠረ ዊ ባማስረ ሕ መርህ አትክር ተ ቢ ችው ወቭ? ባሚለው ሲሆት በተለቭም ተ ሞ ሚኖ ጸሞተ በኋላ ውነ፣ፔ በሚ ረው ትዛዜ በቃል ለማስረ ፔ ትቲፔ ሊወቀታ ቭናላል:: ባትዛዜው ቭዘቱ ብኖ ሣቭሆት ዐርሙት ቨሚላ መሆትስ ትቲፔ ሰትቱ በሌለበፔ ሁት ትቲፔ በሰው ምስክር ማስረ ፔ ቭናላል? ባሚሉፔ ትኅቦኖ አጸራካሪዎኖ ው:: በመሆትም ትኂት ሰትቱ በሌለበፔ ሁት ሰትቱ ቀርቦ ትዛዜው በሕ ፡ ባተቀመነውት ዐርም ካላሚላ ውነ፣ፔ ባማቭ ረው በመሆት ሰዋ ክርክር ባሚቨስትሣ በመሆት

ትዛዜ ትኂትስ ሰትቱ ባልቀረበበፔ ሁት ሰትታ ቀርቦ በዐርማሊቲዎቷ መሚላፔ ላቭ ባሚቀርቡ ክርክሮኖ ባቱት ቨህል አስ ሪ ትዛሆት ባወተራል ነቅላቭ ዎርታ ቤፔ ባዎ/ብ/ቭ/መ/ቁ 2076/88 ሚቨዝቨ 29 ቀት1993ዓ.ም በቭ ባፖ ባቮኖ በ ት ወ/ሮ ኮ ፣ሬ አባለ በመልስ ሰ ወ/ሮ አልማዝ ቭለመስቀል መካጸል ባትዘረውት ክርክር አቭ ባሰነውት ውሣቴ ማባቱ ነቃሚ ችው:: ኑዛዜን አስመልክቶ የሚነሱ መጠነ ሰፊ ክርክሮች እና ሊሰጥ የሚችለውን ብይን የበለጠ ለመገንዘብ ከዚህ ቀጥሎ ያለውን ፍርድ በጥንቃቄ ያንብቡ፣ ጸ ፡ ብ ለማረጋገጥ እንደተቻለው የክርክሩ መነሻ አቶ አየለ ታምራት በህይወት በነበሩበት ዘመን የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ አድርገዋል የተባለውን ኑዛዜ ነው:: ኑዛዜው በታይኘ ተፍፎ የቀረበ ነው::

አቶ አየለ ታምራት ኑዛዜውን አደረጉ የተባለው የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም ይሁን እንጂ የሞቱት የካቲት 3 ቀን 1985 ዓ.ም ተናዘዙ በተባለ በአምሥተኛው ዓመት ላይ ነው::የኑዛዜው ተጠቃሚ ነኝ በማለት በኑዛዜው ጽሁፍ ላይ የተዘረዘሩትን ንብረቶች ባለመብት ለመሆን እንዲያስችላት ኑዛዜው ፀድቆ የኑዛዜ ወራሽነቷን የሚያረጋግጥ

ምሥክር ወረቀት እንዲሰጣት፣ በኑዛዜው ላይ በተገለፀው መልኩ የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት ማለት ስለመሆኑ በፍርድ ቤት ተረጋግጦ እንዲታወቅላት በሚች በአቶ አየለ ታምራት ጋር በባልና ሚስትነት አብረን ስንኖር ተወልዷል የምትለው ህፃን ክንፈሚካኤል የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት ልጅና ወራሽ ነው ተብሎ እንዲወሰንላት በኑዛዜውም ወራሽ ነው እንዲባል አቤቱታ ጽፋ ለወረዳ 13 ፍርድ ቤት በማመልከት ፋይል ያስከፈተችው የአሁኗ መልስ ሰጪ ወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀል ናት::

በሌላም በኩል የአሁን ይግባኝ ባዩች በበኩላቸው የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች መሆናቸውን በፍርድ ቤት ውሣኔ ተረጋግጦ እንዲታወቅላቸው ለወረዳው ፍ/ቤት አመልክተው ፋይል እንዲከፈትላቸው አድርገዋል:: የሚች ሚስት ነኝ ለምትለው ለወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀልና ከእርሷ ለተወለደው ልጅ አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ እንዲፀድቅ የእርሷም ሚስትነት እንዲረጋገጥ እና ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅም የሚች ልጅ ስለመሆኑ እንዲወሰን የሚል አቤቱታ ለፍርድ ቤት ማቅረቢን ይግባኝ ባዩች እንዲሰሙ ባስከፈተችው መዝገብ ላይ ተቃዋሚ በመሆን ቀርበው ተፈቅዶላቸው በርካታ የሕግ ክርክሮችን በማቅረብ ኑዛዜው ተቀባይነት ሊሰጠው የማይገባ ስለመሆኑ፣ መልስ ሰጪም ከሚች አባታቸው ጋር አብራ የነበረችው በቤት ሠራተኛነት እንጂ ተጋብተው በባልና ሚስትነት ያለመሆኑን፣ ከሚች ወልጃለሁ የምትለው ልጅ የልጅነት ጉዳይም በወረዳ ፍርድ ቤት ደረጃ ታይቶ የማይወሰን መሆኑን በመዘርዘር ያቀረበችውን ጥያቄዎች በመቃወም ተከራክረዋል::

ወረዳ ፍ/ቤትም ሁለቱን መዝገቦች በማጣመር ሲያይ ከቆየ በኋላ መጋቢት 8 ቀን 1986 ዓ.ም በዋለው ችሎት መርምሮ በሰጠው ውሣኔ ሚች አድርገዋል የተባለውን ኑዛዜ በብዙ መልኩ ተቀባይነት የማይሰጠው ስለመሆኑ ተችቶ ሙሉ በሙሉ ውድቅ ሲያደርገው የሚች ሚስት መሆኔ ይታወቅ ብላ ወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀል ያቀረበችውን ጥያቄ በተመለከተም ከሚች ጋር አብረሽ የነበርሽው በቤት ሠራተኛነት እንጂ ጋብቻ በመፈፀም በባልና ሚስትነት ስላልሆነ ሚስት አይደለሽም ብሎ ሲወስን ክንፈሚካኤል የተባለው ሚች አባቱ ስለመሆናቸው ይወሰን የተባለውን በሚመለከትም የተወለደው ከጋብቻ ውጭ ስለሆነ ስልጣን ላለው ፍ/ቤት ነው ቀርቦ መታየት ያለበት በማለት በአጠቃላይ የአሁኗ መልስ ሰጪ ያቀረበቻቸውን ጥያቄ ሣይቀበላቸው የቀረ ሲሆን ይግባኝ ባዩች የሚች የአቶ አየለ ታምራት ህጋዊ ወራሾች ስለመሆናቸው ተረጋግጦ እንዲወሰን ያቀረቡትን ጥያቄ ግን በመቀበል ወራሽ ናቸው ሲል ወስኗል::

የአሁኗ መልስ ሰጪ ይህንኑ የወረዳውን ፍ/ቤት ውሣኔ በመቃወም ግንቦት 1 ቀን 1986 ዓ.ም በተፃፈ የይግባኝ ማመልከቻ በወቅቱ ለነበረው ለክልል 14 መስተዳድር ዞን ፍ/ቤት የይግባኝ ክርክሯን በማቅረብ ተከራክራለች። ዞን ፍ/ቤትም ለይግባኙ በተከፈተው ቁጥሩ 928/86 በሆነው መዝገብ ላይ የአሁኑ ይግባኝ ባዩች ለቀረበው የይግባኝ ቅሬታ መልስ እንዲሰጡበት በማድረግ አከራክሯል። የአሁኗ መልስ ሰጪ በሥር ባቀረበችው ክርክር ይግባኝ ባዩች የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት ህጋዊ ወራሽ መሆን አይችሉም የሚል ክርክር አልነበራትም። የመልስ ሰጪ ዋና ጥያቄና ክርክር ሚች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ እንዳለ መጽደቅ አለበት። የክንፈሚካኤል ሞግዚት መሆኔ ተረጋግጦ መወሰን አለበት የሚል ነው። ባቀረበችው የይግባኝ ማመልከቻ ላይ ስለሚስትነቷ ጉዳይ ብዙም ትኩረት አላደረገችም። ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅ አባት አቶ አየለ ታምራት ናቸው ተብሎ መወሰን አለበት ስትል ለወረዳው ፍ/ቤት ያመለከተችውንም በይግባኙ እምብዛም ስታነሳው አልታየም።

ዞን ፍ/ቤትም በመጨረሻ መርምሮ በሰጠው ውሣኔ በህጋዊ ጋብቻ የተወለዱት የሚች አራቱ ልጆች፣ ሚስት ነኝ ስትል የነበረችው ወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀል እንዲሁም ከእርሷ የተወለደው ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅ በጠቅላላው ስድስቱም ሰዎች በእኩል ሁኔታ የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት ወራሾች ይሆናሉ በሚል ድምዳሜ ላይ ይድረስ እንጂ ኑዛዜ በተባለው ነገር ሙሉ በሙሉ አላመነበትም። ኑዛዜ የተባለው ነገር በሕጉ ምንያህል ተቀባይነት እንዳለውና በሕጉ እይታ በትክክል ኑዛዜ ሊሰኝ ስለመቻሉ ብዙም ያለው ነገር ሣይኖር አልፎ ኑዛዜው የሚች ልጆችን ከውርስ የማግለል ይዘት ስላለው እንዳለ ለመቀበል አይቻልም። በሌላ በኩል ኑዛዜው ሙሉ በሙሉ ውድቅ ሊደረግ ስለማይችል ሁሉንም በአንድ የወራሽነት ዘንግ በማሰለፍ ተጠቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ ይሻላል ብሎ ኑዛዜውን በከፊል በመቀበል ሁሉንም ሰዎች የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች አድርጓቸዋል።

ይግባኙ ይህንኑ ውሣኔ በመቃወም የቀረበ ነው። ይግባኝ ባዩች ሚች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ ፍጹም ሀሰት እና ከሕጉ ውጭ ተቀነባብሮ ተዘጋጅቶ የቀረበ ስለሆነ በየትኛውም መልኩ ተቀባይነት ሊሰጠው የሚገባ አይደለም። መልስ ሰጪም ሆነች ከእርሷ የተወለደው ልጅ ከእኛ እኩል የአባታችን የሚች አቶ አየለ ታምራት ወራሾች ሊኑ አይችሉም። ዞን ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔም ማስረጃ እና ሕጉን ያላገናዘበ ስለሆነ መሻር አለበት ባዩች ናቸው።

መልስ ሰጪ ሐምሌ 13 ቀን 1992 ዓ.ም ጽፋ ባቀረበችው መልስ ሚች አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ ያደረጉት ኑዛዜ የሚሻርበት አንዳችም የሕግ ምክንያት ያለመኖሩን፣ ይግባኝ ባዩችም ኑዛዜውን መሰረዝ አለበት ብለው ከመከራከር ውጭ መሠረዝ ይገባዋል የሚሉበትን ምክንያት በተጨባጭ ለማስረዳት ያለመቻላቸውን፣ ዞን ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔም ምንም አይነት ጉድለት የሌለበት መሆኑን በመግለጽ ተከራክራለች::ይግባኝ ባዩች በበኩላቸው ጥቅምት 22 ቀን 1993 ዓ.ም የመልስ መልሱን ጽፈው በማቅረብ ይግባኙን በሚያጠናክር መንገድ ተከራክረዋል በማለፍ ባክርክሩት ሂተፔ ጸተትተተበኋላ ዎርታ ቤቱ በሰጎው ፔኖፔ

በእኛም በኩል የግራቀኙን ክርክር በመመርመር እንደተገነዘብነው በዚህ መዝገብ ውሣኔ ሊሰጥበት የሚገባው አከራካሪ ሆኖ የተገኘው ጭብጥ ሚቹ አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ አድርገዋል የተባለውን ኑዛዜ በሕጉ አግባብ የተፈፀመና ተቀባይነት የሚሰጠው ነው ወይንስ ከሕጉ ውጭ ነው ተብሎ ፈራሽ የሚሆን ነው የሚለው ጥያቄ ነው:: አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ ተናዘዋል ከተባለ በኋላ ለአምስት አመታት ያህል በህይወት ሲኖሩ ቆይተው የሞቱት የካቲት 3 ቀን 1985 ዓ.ም መሆኑ ተነግሯል:: ኑዛዜ ነው ተብሎ በቀረበው ጽሁፍ ላይ በአብዛኛው ያላቸውን ሃብትና ንብረት ለወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀልና ከእርሷ ለተወለደው ክንፈማካኤል ለተባለው ልጅ እንዲወርሱ የተናዘዙላቸው ሆኖ ይታያል::

ይግባኝ ባዩች የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት ልጆች ስለሆኑ በሕጉ የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች ናቸው:: የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች ደግሞ ያለ ኑዛዜ ወራሾች ናቸው:: አቶ አየለ ታምራት እነዚህን አራት ልጆች ያላቸው መሆኑን እየታወቀ መልስ ሰጪ ኑዛዜ ነው ብላ ባቀረበችው ጽሁፍ ላይ አንደኛዋ ይግባኝ ባይ ለወ/ሮ ጽጌረዳ አየለ ለመታሰቢያ ያህል የጣቱን ወርቅ እንዲሁም ለ4ኛው ይግባኝ ባይ ለአቶ መልኬ አየለ የሚኖርበት አንድ ክፍል ቤትና አቶ አበበ መሸሻ የሚተኛበትን ክፍል ቤት ሰጥቻለሁ ብለዋል ተብሎ ከመፃፉ ውጭ ቀሪዎቹ ሁለት ልጆች ማለትም 2ኛ እና 3ኛ ይግባኝ ባይ ይጡ ወይም ያግኙ የተባለ ነገር የለም:: ለ1ኛዋ ይግባኝ ባይ ተናዘዋል የተባለውም ቢሆን ለመታሰቢያ ያህል የጣት ወርቅ እንደሰጧት ተደርጎ የተፃፈ እንጂ ከዋናው የሚች ሀብት የተሰጣት ምንም ነገር የለም:: አለ የተባለውን ንብረት አዋረሱ የተባለው ለአሁኗ መልስ ሰጪ እና ከእርሷ ለተወለደው ክንፈሚካኤል ለተባለው ልጅ ነው:: 2ኛ እና 3ኛ ይግባኝ ባይ የሚች ልጆች መሆናቸው እየታወቀና ከውርሱም የተገለሉበት ምክንያት ሣይነገር በዝምታ ከውርሱ ተነቅለዋል::

ከዚሁ ስንነሣ መልስ ሰጪ ሚች አድርገዋል ብላ ያቀረበችው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 939/2/ መሠረት የሚቹን ልጆች ከወራሽነት መንቀልን አያስከትልም።በሌላም በኩል በኑዛዜው ፎርምና አሰራር በኩል ያለውን ስንመረምር መልስ ሰጪ ሚች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል ብላ ያቀረበችው የጽሁፍ ኑዛዜ ነው። በጽሁፉ ላይ እንደተገለፀው ሚች እንደተናገሩ ተረቆ ከተፃፈ በኋላ እንደገና ወደሌላ ቦታ ተወስዶ በታይኘ ተዘጋጅቶ ቀርቦ ተመልክተውት ትክክለኛ ቃል ነው ብለው በፊርማቸው አረጋግጠዋል። በመጀመሪያ የኑዛዜ ቃሌን ተቀብለው አናዘዙኝ የሚሉት የንሰሃ አባታቸው አባ ደስታ ካሣዬን ነው። በማናዘዝ ቃሌን ተቀበሉኝ ያሉትም አራት ምሥክሮች ባሉበት ሲሆን ምሥክሮቹም ሚች ሲናዘዙ አይተን ሰምተን ፈርመናል ብለዋል። በጽሁፉ መግቢያ ላይ ሚች ኑዛዜውን ያደረጉት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 880/ሀ/ እና 881 /2/ መሠረት መሆኑ ተጠቅሷል።

ሚች አድርገዋል ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 ላይ የተገለፀው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ '' አይነት መሆኑ ነው። በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ደግሞ ተናዛዡ እየተናገረ ማናቸውም ሌላ ሰው ወይም ተናዛዡ ራሱ የሚጽፈው ነው። ሕጉ ኑዛዜው በተናዛዡና በአራቱ ምሥክሮች ፊት ካልተነበበና ይኸው ሥርዓት /ፎርማሊቲ/ መፈፀሙንና የተፃፈበትንም ቀን የሚያመለክት ካልሆነ በቀር ፈራሽ እንደሚሆን፣ ተናዛዡና ምስክሮቹ በኑዛዜው ላይ ወዲያውኑ ፊርማቸውን ወይም ያውራጣት ምልክታቸውን ካላደረጉበት እንደሚፈርስ ያስረዳል።ኑዛዜ ተብሎ የቀረበውን ጽሁፍ ደግሞ ስንመለከተው ከአፈፃፀም ሲጀምር ሚች በቀጥታ በራሣቸው አንደበት ምሥክሮች ቁጭ ብለው እየሰሚቸው ራሣቸው እየተናገሩ የፃፉት ወይም ሌላ ሰው አጠገባቸው ሆኖ አራቱ ምስክሮች ባሉበት እየተናገሩ ቃል በቃል የፃፈው ስለመሆኑ አያስረዳም። እኔ እየተናገርኩ ጽሁፉ ተረቆ ከዚያ በኋላ በታይኘ ተዘጋጅቶ እንዲቀርብ ተደርጉ '' የሚለው በቀጥታ አራቱ ምሥክሮች እየሰሙና እያዩ ሚች በራሣቸውአንደበት እየተናገሩ ቃል በቃል ያልተፃፈ መሆኑን ያሣያል። ኑዛዜው ደግሞ የተቀነባበረ የማርቀቅ ሥራ የሚያስፈልገው ሣይሆን የተናዛዡ የግል ተግባር ነው። ኑዛዜ በምክክርና በመወያየት የሚፈጸም አይደለም። ኑዛዜ ሌላ ሰው በድርሰት መልክ ጽፎ አቅርቦት ተናዛዡ በቃሉና በአፃፃፉ እስማማበታለሁ ብሎ የሚፈርመው ነገር አይደለም።

ሚች አደረጉ ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ በመጂና የተፃፈ ነው። በመኪና የተፃፈው ረቂቁ በሌላ ጽሁፍ ተዘጋጅቶ እንዲቀርብ ከተደረገ በኋላ ነው። በመኪና/በታይኘ / የተፃፈው ደግሞ ሌላ ቦታ ተወስዶ አራቱ ምስክሮች በሌሉበት ለመሆኑ መረጃት ይቻላል። ሕጉ ግን ተናዛዡ አራቱ ምሥክሮች በግንባር ባሉበት በቀጥታ በራሱ አንደበት እየተናገሩ

ቃል በቃል ኑዛዜው ተጽፎ ወዲያውኑ ተነቦ ተናዛዡ ምሥክሮች ሣይነጣጠሉ እዚያው በዚያው መፈረም ያለባቸው መሆኑን ነው የሚያስገነዝበው:: በዚህ ጉዳይ እንደሚታየው ደግሞ ሟች አድርገዋል ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ ሕጉ በሚያዘው መንገድ የተፈጸመ አይደለም::ጽሁፉም ተነዛዡና አራቱ ምሥክሮች በአንድነት በተገኙበት ተነቦላቸው ወዲያውኑ የፈረሙበት መሆኑን አይገልጽም::ኑዛዜ ተብሎ በቀረበው ጽሁፍ ላይ አንደኛ ምሥክር ተብለው የተፃፉት አቶ ሃብተስላሴ አብተው ወረዳው ፍ/ቤት ቀርበው ስለኑዛዜው አደራረግ ሲጠየቁ የፃፈውን አላውቅም ብለዋል:: ኑዛዜው ስለመነበብ አለመነበቡም የማውቀው ነገር የለም ሲሉ ገልፀዋል:: ሁለተኛው የሟች ንሰሃ አባት ነኝ የሚሉት አባ ደስታ ካሣዬም ራሴ አንብቤ ፈረምኩ ከሚሉ በቀር ለሁሉም ምስክሮች ትዛዜው መነበቡን አላስረዱም:: 3ኛው ምሥክር ሟች በታይኘ አስመትተው አምጥተው ፈረምንበት አሉኝ በእርሱ ፊት ሟች እየተናዘዙ ኑዛዜው ስለማፃፉ አላስረዱም:: ትዛዜውን ሁሉም ምሥክሮች እና ተናዛዡ ባሉበት ተነቦልናል አላሉም:: በአጠቃላይ ከምስክሮቹ አመሰካከር ለማረጋገጥ የተቻለው ሟች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 መሠረት ያልተፈፀመና በሕጉ ላይ የተገለፀውን ኑዛዜ መንፈስም ሆነ ይዘት የሌለው መሆኑን ነው::

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 857/1/ ላይ እንደተደነገገው ኑዛዜ የሟቹ ጥብቅ የሆነ ራሱ የሚፈጽመው ሥራ ነው:: ሟች ያደረጉት ኑዛ'ዜ ነው ተብሎ በቀረበው ጽሁፍ ላይ የሕግ አንቀጾች ተጠቅሶ መገኘቱና በምሥክሮች ፊት ሣይሆን ሌላ ቦታ በታይኘ ተጽፎ መቅረቡ ሲታይ ሕጉ በሚያዘው መሠረት የተፈፀመ ትክክለኛ ኑዛዜ ነው ብሎ ለመናገር አይችልም::በእነዚህ ምክኒያቶች ሟች አድርገዋል የተባለው በሕጉ ብቃት ያለው ኑዛዜ ነው የማይሰኝ ከመሆኑም ሌላ ሕጉ በሚያዘው መንገድ የተፈፀመ ባለመሆኑ በሕጉ ፈራሽ ከሚሆን በቀር የሚያስከትለው ሕጋዊ ውጤት የለም:: መልስ ሰጪም ሆነች ከእርሷ የተወለደው ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅ በትዛዜው በሕጉ አግባብ ባለመፈፀሙ ኑዛዜ የሟቹ የአቶ አየለ ታምራት ወራሾች ሊሆኑ አይችሉም::የክልል 14 መስተዳደር ዞን ፍ/ቤት መልስ ሰጪ ከልጂ የሟቹ የአቶ አየለ ታምራት የኑዛዜ ወራሾች ይሆናሉ የሚለው የሰጠው ውሣኔም ሙሉ በሙሉ የተሳሳተ ስለሆነ በፍ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ መሠረት ሽረን ወራሽ መሆን የሌለባቸው ሰዎች ናቸው ብለናል:: ይግባኝ ባዩች የሟቹ ሕጋዊ ወራሾች መሆናቸው ስላከራከረ ወረዳው ፍ/ቤት በወሰነው መሠረት የሟቹ የአቶ አየለ ታምራት ህገዊ ወራሾች መሆናቸውን እንዳለ በማረጋገጥ ወስነን መልሰናል:: መልስ ሰጪ ከሟቹ ተወልዷል ስለምትለው ክንፈሚካኤል ስለተባለው ልጅ ወረዳው ፍ/ቤት በሰጠው ውሣኔ ላይ ባመለከተው መንገድ ሟች ወላጅ አባቱ ስለመሆናቸው

እንዲረጋጥላት ሥልጣኑ ለሆነው ፍ/ቤት በማመልከት ከመጠየቅ የሚያግዳት ነገር አይኖርም። ሚስትነቷን በተመለከተም ወረዳው ፍ/ቤት ሣይቀበላት ቀርቷል። ለዞን ፍ/ቤት ባቀረበችው ይግባኝም ኑዛዜው መጽደቅ አለበት የሚል ክርክር አቀረበች እንጂ ሚስት ነኝ በሚለው ክርክር አልገፋችበትም። በዚህም መዝገብ ከሚቹ ጋር ባልና ሚስት ነኝ የሚል ክርክር አላነሣችም። በዚህ ላይ የቀረበችው ይግባኝ እስከሌለ ድረስ የሚች ሚስት ነበረች አልነበረችም የሚል ጭብጥ ይዞ መወሰን አያስፈልግም።በመጨረሻም ስናጠቃልለው ከፍ ሲል በተጠቀሱት የሕግ ምክንያቶች ሚች አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ ውድቅ ሆኖ የክልል 14 መስተዳድር ዞን ፍ/ቤት ኑዛዜውን በሚመለከት የሰጠው ውሣኔ ተሽሯል። በማለፔ ወሣት ሰኅ ል። ጸዚህ ውሣት ባምትረ ው በሕ ውኅፔ ቨለው ትዛዜ መ ሩት ለማስረ ፔ ባትዛዜው ሰትታ መቅረቡ ምት ቨህል አስወላ ፡ ትተየት ቸው። የሙከራ ጥያቄዎች

1.የኑዛዜ ዋጋ መኖር የሥረ ነገር ሁኔታዎች ተብለው በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ የተዘረዘሩት ጉዳዮች በስንት ከፍለን ለማየት አንችላለን?
2.ኑዛዜ ውድቅ መሆን እና በኑዛዜ መሻር መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?
3.ኑዛዜ ሕጉ በሚያዘው ሥርዓትና ፎርም አሟልቶ ካልተገኘ ውጤቱ ምን ይሆናል?
4.በጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታና በልዩ የኑዛዜ ስጦታ መካከል ያለው አንድነትና ልዩነት ምንድን ነው?
5.'' ተናዛዡ በሚያደርገው ኑዛዜ ወደ ላይ የሚቆጠሩ ወላጆቹን ከውርስ የመንቀል ስልጣኑ ገደብ የሌለበት እና ፍጹም / Absolut/ ነው'' በዚህ አባባል ይስማማል ለምን?
6.የኑዛዜ አተረጓጐም መሠረታዊ መርሆች ምን ምን ናቸው እንዴትስ ልንጠቀምባቸው እንችላለን?
7.ኑዛዜ መኖሩን የማስረዳት ሸክም ያለበት ተከራካሪ ወገን የትኛው ነው? ትዛዜት ስለማስረ ፔ ተቀባቨትፔ ቨላ ው ማስረ ጦኖ ምትታት ው?
በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ እና /2/ እና በፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 897/3/ መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?
8. አንድ ሰው ብዙ ኑዛዜዎች በተለያየ ጊዜ በሚያደርግበት ጊዜ ኑዛዜዎቹን ለማስፈፀም
ምን አይነት መርሆችን እንከተላለን በየትኛው የሕግ ድንጋጌ?
9. በሰዎች የሕግ ችሎታ እና ኑዛዜ የማድረግ ችሎታ የሚሉት ጽንሰ ሀሣቦች የተለያዩ

ናቸው ብለው ያስባሉ ለምን?

10. በምዕራፉ አራቱ ውስጥ በምሳሌቹ በቀረቡቱ ባሥርታ ቤቱ ውሣኔዎች በሕ ፡ ባተቀመጠ ውት ዐርም ውስጥ አት ፡ት አትኺት ቨላሚላ ወራሽ ችው በማለቱ ሥርታ ቤ ታ ውሣኔ ሰጥ ተዋል። ስለ ችዛቤ ዐርም ባተተት ፡ቱት ታት ፣ ጥብቅ በሆት ሁኔ ለመጸተል ለማስወ ም ሥርታ ቤ ታ ባወሰቱ ቱ ጥብቅ ርም ተ ቢችው ብለው ቨስባሉ? ለምት?

11. አንድ ሰው እሱ ከሞተ በኃላ ንብረቱ ለማን ሊተላለፍ እንደሚገባ ኑዛዜ በማድረግ የወሰን መብት በባህሪው ህረ መንግስታዊ ነው። ስለዚህ የአገራቱ ህግ አውጭ ሙሉ በሙሉ የአንድን ሰው በኑዛዜ ንብረቱን የማስተላለፍ ስልጣን የሚከለክል ህግ ማውጣት አይችልም። በአገራችን ያሉ የፌዴራል ወይም የህግ አውጭ አካላት የአንድ ሰው በኑዛዜ ንበረቱን የማስተላለፍ መብት ሙሉ በሙሉ የሚገድብ ህግ ቢደነግጉ በሕገ መንግስቱ ስለ ንብረት ባለቤትነት የተደነገገውን የህግ ድንጋጌ ጋር የሚቃረን በመሆኑ ህገ መንግስታዊነቱ አከራካሪ ይሆናል የሚል አስተያየት የሚሰጡ ባለሙያዎች አሉ። ለመሆኑ በህገ መንግስቱ አንቀፅ 40 የተደነገገው የንብረት ባለቤት የመሆን መብት አንድ ሰው ንብረቱን በኑዛዜ ለሌላ የማስተላለፍ መብት አቅፍ የሚይዝ ነው ብለው ያስባሉ። ለምን?

12. አንድ ሰው ኑዛዜ የማድረግ ስልጣን ላይ ህግ አውጭው ገደብ ማድረግ ይገባዋል ብለው ያስባሉ? ህግ አውጭው ማድረግ አለበት ካሉ ምን አይነት ገደቦች ነው ማድረግ ያለበት።

ምዕራፍ ስድስት

ውርስን ማጣራት እና ውርስን ማስተዳደር

የዚህ ምእራፍ ዋና ዓላማ

- ውርስን ለማጣራት መከናወን ስላለባቸው ተግባራትና ስለ ውርስ አጣሪ አሿሿም ግንዛቤ ባሚቨስቨዝ

- ከሚች የውርስ ንብረት መብት አለኝ የሚሉ ሰዎች ጥያቄ ስለሚወሰንበት ሁኔታ ማሣየት
- የሚች ወራሾች ውርሱን ለመቀበል ወይም ላለመቀበል ስላላቸው ምርጫ ግንዛቤ ማስጨበጥ
- ስለ ውርስ እዳ አከፋፈል እና ስለ ወራሽነት የምስክር ወረቀት አንድ አንድ ነጥቦችን ማብራራት
- ስለ ውርስ መዘጋትና የውርስ መዘጋት ስለሚያስከትለው ውጤት ግንዛቤ ማስጨበጥ ነው::

6.1 ወራሽነትን ስለማጣራትና ስለ ውርስ አጣሪ

በምእራፍ ሁለት በግልጽ እንደተመለከተው ሚች በሞተበት ጊዜና ቦታ የሚች ውርስ እንደሚከፈት ገልፀናል:: የሚች ውርስ ሚች በሞተበት ጊዜና ቦታ የሚከፈት ቢሆንም የሚች ውርስ እስከሚጣራ ድረስ የሚች ንብረት "አንድ የተለየ ንብረት'' አንደሆነ ይቆጠራል:: ይኸም ማለት የሚች ንብረት ከሌሎች ሰወች ንብረት ወይም ከወራሾቹ ንብረት ጋር ሣይቀላቀል የባለቤትነት መብቱ ለወራሾች ሣይተላለፍ እንደ አንድ ልዩ ንብረት '' Distinct estate'' ሆኖ መያዝ እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 942 ይደነግጋል:: ይኸም የሚሆነው ያለ ምክንያት አይደለም:: የሚች ውርስ ሣይጣራ ንብረቱ ከሌሎች ሰዎች ንብረት ጋር ቢቀላቀል ውርሱን ለማስተዳደርም ሆነ ለማከፋፈል ባሚቭ ጥመው ችግር ከባድ በመሆኑ ነው:: በመሆኑም ውርስን የማጣራቱ ሥራ በሚች የውርስ ስርዓት አፈጻጸም ውስጥ በቀላሉ የማይታይና እጅግ በጣም አስፈላጊ ተግባር ነው::የውርስ ማጣራት ሥራ በሚች የውርስ ስርዓት ለማስፈፀም አስፈላጊ ተግባር ነው ካልን የውርስ ማጣራቱን ተግባር ሀላፊነት ወስዶ የሚያስፈጽም አንድ ወይም ከዚያ በላይ የሆኑ ሰዎች መኖር አለባቸው:: እነዚህ ውርሱን የማጣራት ተግባር የሚፈጽሙትን ሰዎች የውርስ አጣሪ በመባል ይታወቃሉ::

6.1.1 ወራሽነትን ስለማጣራት

ውርስ ማጣራት ማለት የሚች ወራሾች እነማን እንደሆኑ አጣርቶ መወሰን፣ የውርሱ ሀብት መጠን አይነትና ግምት እንደዚሁም የሚገኝበትን ቦታ አጣርቶ መወሰን፣ ሌሎች ሰዎች ከሚች የተበደሩትን ገንዘብ መሰብሰብና በሚች ውርስ ላይ ሊከፍላቸው የሚገቡ አስገዳጅ የሆኑ አዳዎችን አጣርቶ መክፈል እንደዚሁም ሚች ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ያደረጉላቸውን ሰዎች የተሰጣቸውን ልዩ የኑዛዜ ስጦታ መክፈል ማለት እንደሆነ

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 944 ድንጋጌዎች ያስረዳሉ። እነዚህ የውርስ ማጣራት ተግባራት በብቃት እስኪከናወኑ፣ የውርሱ ንብረት እንደ "አንድ የተለየ ንብረት" እንደሚቆጠርና ከውርሱ ሀብት ላይ ገንዘብ ለመጠየቅ መብት ያላቸው ሰወች ማለፔም ባሚኖ አበ ሪዎኖ ባዎርታ ባለመብ ኖ ለገንዘባቸው ዋስትናና መያዣያ የሚሆናቸው ይኸው በመጣራት ላይ ያለው የውርሱ ንብረት ነው። ይኸም በመሆኑ ውርሱ በመጣራት ላይ እየለ ከሚች ወራሾች ገንዘብ ጠያቂ የሆኑ ሰዎች በውርሱ ንብረት ላይ አንዳችም የይገባኛል ጥያቄ ማቅረብ እንደማይችሉና ምንም አይነት መብት እንደሌላቸው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 943/1/ እና 943/3/ ድንጋጌዎች ያመለክታሉ።

እነዚህ ድንጋጌዎች የራሣቸው ጠቀሜታና ግብ አላቸው። ምክንያቱም የሚች ውርስ በሚጣራበት ጊዜ የሚች ወራሾች አበዳሪዎችና ገንዘብ ጠያቂዎች የውርሱን ንብረት በመያዣያነት አንዳይዙ የሚያደርገው የሚች ወራሾች ከውርሱ ንብረት ድርሻ ሊያገኙ የሚችሉት ከሚች እዳ የተረፈ ንብረት ሲኖር ብቻ በመሆኑ ነው። ህጉ የሚች ወራሾች አበዳሪዎች ውርሱ በመጣራት ላይ እያለ በውርሱ ንብረት ላይ የይገባኛል ጥያቄ እንዳያቀርቡ በሚኖ ወራሾኖ ምክንቨፔ ባውርሱ ትብረፔ በመቨቆ ችፔ ት ቨቨዝ የሚከለክል ነው። እንደዚሁም ውርሱ በመጣራት ላይ እያለ ከሚች ውርስ ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ከሚች ወራሾች የግል ሀብት ላይ አንዳችም መብት እንደሌላቸው እና የሚችን የውርስ ንብረት ብቻ መከታተል እንዳለባቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 943 ድንጋጌዎች ያሣያሉ። ዚህ ላቨ ውርስት ማኃራፔ አስወላ ፔ በመ መሪቨ ጸሚኖ ትዘብ ባሚነ ቨቁ ሰዎኖ ውርሱ ጸመጸዊወሉ በዋፔ ትዘባ ውት ት ቨ ገቑ ለማታረ ፣ በማስጸተልም ጸውርሱ በ ችፔ ባሚነ ባቁ ለምሣሌ ለሚኖ ባቀብር ስት ስርዓፔ ባወኃ ው ወ ፣ ጸውርሱ መጸወል ቨለበፔ ባቀለብ ሚኖ በልብ ችዛዜ ባሰኃ ው ስ ዎኖ በቅተም ተጸተል ተጸዎለው ሲቨበቁ ችው ጸዚህ ባተረወ ትብረፔ ካለ ችው ባሚኖ ባሕ ወራሾኖ ነ ቅላላ ባችዛዜ ተነ ቃሚዎኖ ጸሚኖ ውርስ ትብረፔ ታርሻ ውት ያገኛሉ።

በመሆችም ባውርስ ማኃራፔ ተ ባር በሚኖ ባውርስ አስተ ተር ስርዓፔ ውስነ በኃም አስወላ ቁልዎ ስራ ችው። ባሚኖ ውርስ በአ ባቡ በነሩ ሁቴ ጸተኃራ ጸዚቨ በኋላ በሚኖ አበ ሪዎኖ በሚኖ ወራሾኖ መካጸል ሊችሱ ባሚኖሉ መ ኖት ጸማስቀረቱም ባሻ ር በሚኖ ወራሾኖ መካጸል ባሚወነሩ አለመ ባባ ኖት ለመዎ ፔ በሚኖ ወራሾኖ መካጸል ባሚችሱ መ ኖት ለመቀችስ ቨስኖላል። ስለዚህ ኣ ኖ ባውርስ

አኃሪ በሚሾሙበፔ ጊዜ ውርስ ማኃራፔ ስራ ጸምተኞ ላዋችፔ መሆችት ጸ ትዛቤ ውስጎ ማስ ባፔ ቭ ባ ዋል።

ውርስ ማጣራት ስትል ባውርሱ ተቀባቭ ማለፔም ባሚኖት ባሕ ባትዛዜ ወራሾኖ መለባፔ መወሰት፣ ባውርሱ ሀብፔ ምት ትዛየት መለባፔ መወሰት ቭህም ማለፔ ሚኖ ጸሌሎኖ ሰዎኖ ሊጎ ቭቃ ው ባሚኖሉ ባ ትዘብ ዎኖት ሁሉ ባመለባፔ ሥራት ባሚ ምር ሲሆት ጸ ችዚህ ባማኃራፔ ስራዎኖ በተ ማሪ ለውርሱ ባሚጸወለውት ትዘብ መቀበል በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1014 በተቀመጎው ቅተም ተጸተል መሠረፔ ለሚኖ ባቀብር ስርዓፔ ባወኃውት ወ ፣ ውርሱት ለማኃራፔ ለማስተ ተር ባወኃውት ወ ፣ ሚኖ በህቭወፔ ዘመት ባትዘረበፔት ባማኖት ባጎረ ሚቷ ቨተረ ወት ልብ ባትዛዜ ስ ዎኖ መክወል ጸ ችዚህ ዎኖ ተጸዎለው ሲቨበቁ ተራዋ ባሚኖት ትብረፔ ካለ ለቭ ማስቀመጎ ማለፔ ትዛየት ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 944 ቭተት ል። ባውርስ ማኃራፔ ስራ አ ቃ ቂ አስ ሪ ባሆት ፡ ቮኖት ለመለባፔ ባሚቨስኖል በሚኖ ወራሾኖ መካጸል በተለቭም በሚኖ ባትዛዜ ወራሾኖ ባሚለብፔ በሚኖ ባትዛዜ ባሕ ወራሾኖ መካጸል ባሚትሉ አለመ ባባ ኖ በ ል ል ለመዎ ፔ በዚህ ምክትቭፔ ባሚትሦ ሙ ፔት ለማስቀረፔ ባሚኖል ሥራ ትው።

አሁት በስራ ላቭ ባለው ባውርስ ሕ ባሚኖ ባሕ ወራሾኖ ጎቅላላ ባትዛዜ ተጎቃሚዎኖ ጸሚኖ ትብረፔ ትዘብ ሊቨ ገፑ ባሚኖሉፔ በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1014 መሠረፔ ባውርሱ ተጸዎሎ ባሚተርዎ ትብረፔ ካለብኖ ትው። ስለዚህ ባውርስ ማኃራፔ በአ ባቡ መተረ ፡ አትታ አትታ ጊዜ ባሚኖ ተጸዎሎ ጸወራሾቷ ባሚተርዎ ሀብፔ በሌለበፔ ሁት ሁለፔ ወቭም ጸዚቨ በላቭ ባሆት ሰዎኖ ባሚኖ ወራሽ ትዎ አቭተለህም በሚል ምክትቭፔ ባሚቨተር ፡ፔት ዎሬ ቢስ ሙ ፔ ባሚቨስቀር ቭሆ ል። በመሆትም ምትፔ ባሚኃልበፔ ውጎ ማ ባውርስ ማኃራፔ ሥራ ጎቀሜ ው ወር ብዙ ትው።በመጨረሻም የውርስ ሕጋችን ወራሾችና የኑዛዜ ስጦታ የተደረገላቸው ሰወች ውርሱን ስለማጣራት ወይም ስለመካፈል በመካከላቸው በሚደረገው ክርክር ሁሉ አንድ ወይም ብዙ የዘመድ አስታራቂ ዳኞች እንዳያዩት ለመስማማት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 945 ይደነግጋል።

6.1.2 የውርስ አጣሪ

ከላይ እንደተገለፀው ውርስን ማጣራት በሚች የውርስ ስርዓት አፈጻጸም ወቅት እጅግ በጣም አስፈላጊ ተግባር ነው። ይህንን ውርሱን የሚያጣራው ሰው ወይም ሰዎች

የውርስ አጣሪ ተብለው ይጠራሉ።የውርስ አጣሪ ከሶስቱ በአንደኛው መንገድ ሊሾም እንደሚችል የውርስ ሕጋችን ይደነግጋል። እነርሱም

- የውርስ አጣሪ በሚች ኑዛዜ መሠረት ሊሾም ይችላል
- የውርስ አጣሪ በሕግ ሊመረጥ ወይም ሥልጣኑን ከሕግ ሊያገኝ ይችላል
- የውርስ አጣሪ በዳኞች ሊሾም ይችላል።

የመጀመሪያውን በተመለከተ ሚች አንድ ኑዛዜ የተወ እንደሆነ ሚቹ በዚሁ ኑዛዜ ውስጥ የኑዛዜው አስፈጻሚ ባሾመ እንደሆነ ሚኖ የመረጠው ሰው የውርሱ አጣሪ ሆ ቨ ለ ላል። ሚኖ በትዛዜ ባውርስ አጋሪ ባሾመ ትዛሆት ሚች በግልጽ በኑዛዜው ካላመለከተ በስተቀር በሚች ኑዛዜ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ የተደረገለት ሰው ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ውርሱን የማጣራት መብት ቭ ረዋል። ሚች የውርስ አጣሪውን በኑዛዜ የሾመ እንደሆነ ወይም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ አታር ፦ ትዛሆት ጎ ቅላላ ትዛዜ ስ ባተተረ ለፔ ሰው ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ውርሱን የማጣራት መብት በቅተም ተጾተል ቭ ራ ዋል። ሚች የውርስ አጣሪውን በኑዛዜ የሾመ እንደሆነ ወይም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ የተደረገለት ሰው ባተ ገፑእንደሆነ የሚችን ያሉ ኑዛዜ ወራሾች የውርስ አጣሪነት ስልጣን የሚያስቀረው እንደሆነ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 948 ተደንግጓል።

በሁለተኛ ደረጃ ሚች በኑዛዜ የውርስ አጣሪ ያልሾሙ እንደሆነ ወይም ሚች ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ያደረገለት ሰው የሌለ እንደሆነ የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሽ የሆኑ ሰዎች ሰውየው ከሞተበት ቀን አንስቶ ያለ አንዳች ፎርማሊቲ የውርስ አጣሪነት መብት እንደሚኖራቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 947 የሚደነግግ ሲሆን ብዙ ሰዎች የውርስ አጣሪ በሆኑ ጊዜ የአጣሪነቱን ተግባር በመተባበር መስራት እንዳለባቸው ወይም አንዱን በመወከል ለማሠራት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 958 ይደነግጋል።

ሶስተኛው የውርስ አጣሪ የሚሰየምበት ስርዓት በፍርድ ቤት ውሣኔ የውርሱ አጣሪ የሚሰቭምበፔ ሁኔታ ነው። የውሣርስ አጣሪ በፍርድ ቤት የሚሰየመው፣

- የሚች ወራሾች የማይታወቁ እንደሆነ
- ያለ ኑዛዜ ወራሾች ውርሱን ለማጣራት የማይፈቅዱ መሆናቸውን ገልፀው ያሣወቁ እንደሆነ፣
- ሚች የኑዛዜም ሆነ ያለ ኑዛዜ ወራሽ ያልተወና የሚችን ሀብት መንግስት የሚወርሰው በሆነ ጊዜ የአስተዳደር ሕጐችን ወይም ተቸቡኖት መሠረት በማድረግ ዳኞች የውርሱን አጣሪ እንደሚሰይሙ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 949 ድንጋጌዎች ያስረዳሉ።

እንደዚሁም ዳኞች በሚች ኑዛዜ፣ በሕግ ወይም በፍርድ ቤት የተሰየመውን የውርስ አጣሪ በሌላ የውርስ አጣሪ የመተካት ስልጣን እንዳላቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 951 ይደነግጋል። የውርስ አጣሪን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 949 መሠረት መሰየምንና በሕግ ወይም በሚች ኑዛዜ ወይም ፍርድ ቤቱ ራሱ የሰየመውን የውርስ አጣሪ መተካት /replacement / እና substitution/ ሁለት የተለያዩ ጽንሰ ሀሣቦች ናቸው።ፍርድ ቤቱ በሕግ በሚች ኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤቱ የተሰየመን አንድ የውርስ አጣሪ ስልጣንና ሀላፊነት በማንሣት ሌላ/ሌሎች/ የውርስ አጣሪ የሚሰይመው

- ውርስ አጣሪው የተሾመበት ኑዛዜ ዋጋ ያለው ኑዛዜ መሆኑ አከራካሪ ሆኖ ሲገኝ ወይም ሌላ ምክንያት ውርስ አጣሪውን በመለየት ላይ የሚያጠራጥር ነገር ሲኖር
- ብዙ ውርስ አጣሪዎች ለምሣሌ ስልጣናቸው 947 የሚመነጭ ብዙ ያለ ኑዛዜ ወራሾች ኖረው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 958 በሚደነግገው መሠረት ውርሱን በመተባበር በመግባባት ለማስተዳደርና ለማጣራት ያልተስማሙ እንደሆነ፣
- ከወራሾቹ መካከል አንዱ አካለ መጠን የላደረሰ ልጅ ወይም የተከለከለ ሰው ወይም በማናቸውም ሌላ ምክንያት ለምሣሌ በአገር ባለመኖሩ፣ እብደቱ በግልጽ ያልታወቀ ሰው በመሆኑና በሌሎች ምክንያቶች ጥቅሙን ለማስከበር የማይችል በሆነ ጊዜ
- የውርሱ አስተዳዳር ወይም የማጣራቱ ስራ ልዩ ችግር ያስነሣና ልዩ ሙያ ያላቸውን ሰወች ወይም ሌላ ችግሩን ለመቅረፍ የሚችል የውርስ አጣሪ መሰየም አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ
- በሕግ ሚች ኑዛዜ ወይም በዳኞች የተሰየመው አጣሪ ችልተኛና ትጉህ ያልሆነ እንደሆነ ወይም የማጭበርበር ባህሪ የሚታይበትና ሀቀኝነት የጐደለው የሆነ አንደሆነ ወይም አጣሪው የማጣራት ስራውን በሚገባ ለመፈፀም ችሎታ የሌለው መሆኑ የታወቀ እንደሆነ፣ ዳኞች ከማናቸውም በጐዳዩ ያገባኛል ከሚል ባለጉዳይ ጥያቄ አቅራቢነት በሕግ፣ በኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤት ውሣኔ ተሰይሞ የነበረውን የውርስ አጣሪ በመሻር በአካባቢው ውል ለማዋዋል ስልጣን የተሰጠውን ሰው ወይም ማናቸውንም ለስራው ብቁ ነው ብለው የሚመርጡትን ሌላ ሰው በውርስ አጣሪነት ለመሰየምና ለመተካት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 951 ተመልክቶ እናገኘዋለን።

በውርስ ሕጋችን በግልጽ እንደተመለከተውበሕግ፣ በሚች ኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤት ውሣኔ የተመረጠ ወይም የተተካ የውርስ አጣሪ የሚከተሉት ግዴታዎችና ሀላፊነቶች ይኖሩበታል።

- ሚች በህይወት ዘመኑ ያደረገው ኑዛዜ ካለ ኑዛዜውን መፈለግና የሚችን የኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ ወራሾች እነማን እንደሆኑ ማረጋገጥ፣

- የውርሱን ንብረት ለብልሽት እና ከብክነት ለመታደግ ተገቢውን የጥንቃቄ እርምጃ በመውሰድና ሌሎችንም አስፈላጊ ተግባራት በመፈፀም የውርሱን ሀብት ማስተዳደር
- በግልጽ የታወቁ፣ ክራክርን የማያስነሱ መከፈል ያለባቸውን የውርስ እዳዎች በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1014 በተቀመጠው ቅደም ተከተል መሠረት መክፈል፣
- ሟቹ በልዩ ኑዛዜ ያደረጋቸውን ስጦታወች መክፈልና የሟችን የኑዛዜ ቃል ለመፈፀምና ውጤት ለመስጠት ማንኛውንም አስፈላጊ ጎ ትቃቄ ማድረግ
- ጥያቄው ያገባኛል በሚል ማናቸውም ባለጉዳይ ሲቀርብና ዳኞችን የሚያሣምን ሆኖ ሲገኝ ስለ ስራው መልካም አፈጻጸም አንድ ዋስ ወይም ሌላ የመልካም ስራ አፈጻጸም ማረጋገጫ ሊሆን የሚችል መያዣ ማቅረብ
- ስራውን ለመተው ሲፈልግ አዲስ አጣሪ እስከሚሰየምና ተተክቶ ስራውን እስከሚጀምር ድረስ የአጣሪነት ስራውን የማከናወን፣
- ሟች በአደረገው ኑዛዜ ስለ አጣሪነቱ የስልጣን ወሰንና ስለ ስራው አፈጻጸም የሰጠ ውን መመሪያና ትእዛዝ ተከትሎ የመስራትና ዳኞችም ሰለ ስልጣኑ ወሰንና ስለሥራው አፈጻጸም ባሚሰጡትን ትእዛዞች በማክበር የአጣሪነት ስራውን ማከናወን፣
- ውርሱን አጣርቶ ከጨረሰ በኋላ ለወራሾቹ ስለማጣራቱ የሥራ ክንውን ሪፖርት ማቅረብ
- ውርስ አጣሪው ማናቸውንም የሕጉን ድንጋጌዎች በሟች ኑዛዜ የተሰጡትን መመሪያዎች ወይም በዳኞች የተሰጡትን ትእዛዞች በሚቃረን በጥፋቱ ወይም በቸልተኝነቱ መንገድ ለሚያደርጋቸው ጉዳዮችና በዚያ መሠረት ለሚደርስ ጉዳት በኃላፊነት የመጠየቅ ግዴታ እንዳለበት ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 952 954-957 እንደዚሁም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 960 እና 961 በማየት ለመረዳት ይቻላል:: በሌላ በኩል ሕጉ በሕግ ፣ በሟች ኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤት ውሣኔ በውርስ አጣሪነት ለሚሰየሙ ሰዎች ያስቀመጠላቸው መብት አለ:: ከመብቶቹ መካከል እጅግ በጣም አስፈላጊው የውርስ አጣሪነት ሥራ ማንም ሰው በፈቃዱ ብቻ ሊያከናውነው የሚገባና ማንም ሰው ያለ ፈቃዱ የአጣሪትዬ ስራዎችን ለመቀበል የማይገደድ መሆኑ ነው:: አንድን ተግባር አንድ ሰው ተገድዶ እንዲያከናውን ማድረግ የተከለከለና መሠረታዊ የሆነውን የሰው ልጅ ነጻነት መብት Freedom of Liberty" የሚነካ በመሆኑ የውርስ አጣሪነትን ተግባር አንድ ሰው ሣይፈልግ እንዲቀበልና እንዲሠራ ማድረግ እንደማይቻል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 953 በግልጽ ይደነግጋል::ሁለተኛው መብቱ ተ ሞ ውርስ አጣሪው ስራውን እፍጻሜ ለማድረስ ወይም ለወተሰነ ጊዜ ለመስራት በግልጽ ግዴታ የገባ ካልሆነ በቀር በማናቸውም ጊዜ ስራውን መተው የሚችል መሆኑ ነው:: እዚህ ላይ በጥንቃቄ መታየት ያለበት ጉዳይ '' በግልጽ ግዴታ የገባ ካልሆነ

በቀር'' የሚለው ሀረግ ነው:: በዝምታ በሕግ ፣ በሚች ኑዛዜ ወይም በዳኞች የውርስ አጣሪ ሆኖ እንዲሠራ መመረጡን ተቀብሎ ስራ መጀመሩ ብቻውን የማጣራት ስራውን በማናቸውም ጊዜ የመተው መብቱን አያስቀርበትም:: ስራውን የመተው መብቱ ቀሪ የሚሆነው በግልጽ እራሱን ግዴታ ያስገባ እንደሆነ ብቻ ነው::

ሌላው እዚህ ላይ መታየት ያለበት ውርስ አጣሪው ይህንን የማጣራቱን ስራ የመተው መብቱን እንደፈለገው ሊጠቀምበት አይችልም:: የሚች ውርስ ንብረት የግድ መጠበቅና በጥንቃቄ መያዝ ስለሚገባው ሌላ ተተኪ አጣሪ እስኪመረጥና ስራውን እስኪረከብ ድረስ ስራውን እየሠራ መቆየት ያለበት መሆኑ የፍትሐብሔር ሐግ ቁጥር 954 ድንጋጌዎችን በማየት ለመረዳት ይቻላል::በሶስተኛ ደረጃ ለውርስ አጣሪ የተመጠለት መብት አጣሪው ውርሱን ለማጣራት ለሠራው ሥራ የአገልግሎት ዋጋ የማግኘት መብት ያለው መሆኑ ነው:: የውርሱ አጣሪ የአገልግሎት ክፍያውን የሚያገኘው፣ሚች በኑዛዜው ውስጥ በሰጠው መመሪያ ወይም ወራሾቹ በሚያደርጉት ስምምነት ወይም ዳኞች በሚሰጡት ውሣኔ መሠረፔ ሊሆን እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 959 ይደነግጋል:: በመሆኑም አጣሪው ውርሱን በማጣራት ለሠራው ስራና ግልጋሎት ከውርሱ ንብረት ላይ ከላይ ባስቀመጥናቸው ሁኔታዎች ሲወሰንለት የአገልግሎት ዋ የማግኘት መብት እንዳለው መታወቅ ይኖርበታል::

በአጠቃላይ ኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት ''ውርሱን ስለማጣራት'' የሚለው ጽንሰ ሀሣብ ምንነትና ይዘት እንደዚሁም ጠቀሜታ በጥንቃቄ ሊታይ የሚገባው ነው:: የመጀመሪያው በምእራፍ ሁለትም ለመጠቆም እንደተሞከረው '' የሚች ውርስ መከፈት'' '' የሚችን ውርስ ማጣራት'' የሚሉት ጽንሰ ሀሣቦች በጣም የተለያዩ ናቸው:: የሚች ውርስ መከፈት የምንለው ሚች ህይወቱ ካለፈበት ቅጽበት ጀምሮ ምንም አይነት የሲቪል መብት ግዴታ ሊኖረው ስለማይችል ሕጉ የሚች ሕይወት ካለፈችበት ሠኮንድ ጀምሮ የሚች መብትና ግዴታ ለሚች ወራሾች ለማስተላለፍ የሚያደርጋቸውን ጎ ትቃቄ የሚመለከት ነው::
ባሚኖ ውርስ የሚከፈተውም ሚች መኖሪያ ስፍራና ሚች በሞተበት ጊዜ እንደሆነ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 ተመልክቷል::የሚችን ውርስ ማጣራት የምንለው ደግሞ፣ የሚችን ያለኑዛዜና በኑዛዜ ወራሾች የሚለዩበት፣ የሚች እዳ የሚከፈልበት፣ የሚች አበዳሪዎች እና ተበዳሪዎች የሚለዩበት፣ ንብረቱ በሚች ወራሾች እስኪተላለፍና ውርሱ እስከሚዘጋበት ቀን ድረስ የንብረት ማስተዳደር ስራዎች ባሚጸ ወክበፔ ውስብስብ ተግባር ነው::አሁት በስራ ላብ ቨለው ባውርስ ሕ ባውርስ አኃ ሪ ስለሚሆት ሰዎኖ ሲተት ቀ ሚው ባመ መሪቨው ባውርስ አኃ ሪ ባሚሆትው ሚኖ በትዛዜ

ባውርስ አኃሪ አታር ሥ ባሾመው ሰው ትዛዞት ጸ ለኽ በኋላ ሚኖ በትዛዜ ባውርስ አኃሪ አታር ሥ ባሾመው ሰው ጸሌለ በትዛዜው ባውርስ አኃሪ ት ቭሆት በ ልኮ ካልጸለጸለው በስተቀር ኀ ቅላላ ባትዛዜ ባተተረ ለፔ ሰው ባሚኖ ውርስ አኃሪ ትተሚሆት ኀ ቅላላ ባትዛዜ ባተተረ ለፔ ሰው መ ገቼ ባሚኖት ቨለ ትዛዜ ወራሾኖ ባአኃሪትፔ ስራ ትተሚቨስቀረው በዖፔሐብሔር ሕ ቁኀር 948 ትዑስ ቁኀር 2 3 ባሚተት ሲሆት

ምትም ትኪት ባውርስ ሕ ኖት ስለ ውርስ ማኃራፔ ባውርስ አኃሪ ማት መሆት ት ለበፔ ትተዚሁም ባውርሱ አኃሪ መብፔ ቲ ባሚተት በመሆት ቭኽ ባሕ ክምል ውኀ ማ በሆት መት ታ በተ ባር ላብ አልዋለም። በተለብ ሚኖ ሲሞፔ አብሯፔ ጸሚ ራፔ ሴፔ ወብም ሚስቱ ው ባተወለቱ ል ታ ወብም ባሚኖ ባትዛዜ ወራሾኖ በውርሱ አኃሪ በጹል ባሚኖ ወራሽ መሆ ው ተኃር ተለብ መተምተሚቨ ባማብስኀው መሆት ብህትት ባማኃራፔ ስራ ባሚሠሩፔ ባሚኖት ወራሾኖ ባሚለብፔ ምርታ ቤ ኖ ው። ቭኽም ባሚሆነው ባሚኖ ባሕ ወራሾኖ ባሚኖ ባትዛዜ ወራሾኖት በወራሽትፔ ጸመቀበል ብልቅ ስለሚቃወሙ ወተ ሙ ፔ ስለሚሄቱ ነው። ውርስ አኃሪው ባአኃሪትፔ ስልኃት ቨ ገቼፔ ትዛዜ ክርክር ጸተትሠ ኣኖ ውርስ አኃሪውት ትተሚሾሙ ባዖፔሐብሔር ሕ ቁኀር 951/ሀ/ ብተት ል። አትታ ባኀ ቅላላ ባትዛዜ ወራሽ ባሆት ሰው ጸሚኖ ባስ ዘመ ኖ ወራሾኖ ቀ ሚትፔ ሮፔ ባውርስ አኃሪ ባሚሆነው ጸመ መሪቨ ትዛዜው ዋ ቨለው ስለ መሆት ክርክር ቨልተትሠበፔ ትተሆት መሆትት በዖፔሐብሔር ሕ ቁኀር 951/ሀ/ ለመረ ፔ ብኖሳል። በመሆትም ባሚኖ ቨለ ትዛዜ ወራሾኖ አብዛቾውት ዟዜ ባሚኖት ትዛዜ ዋ ባለውም ቨሉ ባሚጸራጸሩ በመሆት አሁት በስራ ላብ ቨለውት ባውርስ ሕ ለማስተካጸል

አኀ ቃላብ በሕ መት ስቱ አትቀኮ 18/4/ ጸተቀመኀው መሠረ ዊ መርህ ው አሁት በስራ ላብ ባሉፔ ሌሎኖ ሕ ሥኖ ማትም ሰው ፡ ባውርስ ሕ ኖት አኃሪው ስራውት ሲ ርስ ወራሾኖ ለሆትፔ ባሥራውት ክትውት ባሚቨመለክፔ ሪዝርፔ ማቅረብ ት ለበፔ በዖፔሐብሔር ሕ ቁኀር 959 ትዑስ አትቀኮ 1 ጸተት በኋላ በማ ውም አብትፔ ሚኖ ጸሞተ ጸስታስፔ ወር በኋላ ወብም ጸዚህ ዟዜ በዋፔ ጸወራሾታ ር በስምምትፔ በተወሰትው ወብም ኣኖ በወሰትፔ ቀት ባሥራ ክትውት ሪዝርፔ ማቅረብ አለበፔ በማለፔ ባዖፔሐብሔር ሕ ቁኀር 959/2/ ብተት ል።

ዝህት ታት ኌኖ በአትታ ላብ ስ ቨ ው contextual interpretation ተኀ ቅመት ስትተረ ጎማ ው አኃሪው ባሥራ ክትውት ሪዝርፔ ለሚኖ ወራሾኖ ባሚቨቀርበው ስራውት ሲ ርስ ትተሆት ባዖፔሐብሔር ሕ ቁኀር 959/1/ ባሚተት ሲሆት

ሪዝርቱ በስታስቴ ወር ውስጣ መቅረብ አት ለበፔ ተ ሞ ባዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 959/2/ ቭተት ል። ስለዚህ አሁት በስራ ላቭ ባለው ባውርስ ሕ አኃሪው ጸወራሾቷ ር መስማማፔ ባሚኖለው ጸስታስቴ ወር በዋፔ ስራውት አጎ ቅቆ ሪዝርቱት ለማቅረብ አት ጸስታስቴ ወር በኋላ ለማራዘም መስማማፔ ትፋማቭኖል ባዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 959/2/ ታት ፣ት በማትበብ ለመረ ፔ ቭኖላል። ጸስታስቴ ወር በኋላ ሊቨራዝሙ ባሚኖሉፔ ኣኖ ው። ባውርስ ማኃራፔ ስራ ባውርስ አኃሪ ተ ባር ላዋትፔ በሚኖ ባውርስ አስተ ተር ስርዓፔ ውስጎ በኃም አስወላ ቁልዎ ጎ ቭ ቱው። በመሆትም ባውርስ ማኃራፔ ጎቨቁት ባውርስ አኃሪት ስልኃት ላዋትፔ ባሚወስቾፔ ታት ፣ዎኖ ዙሪቨ ባሚቨ ጎሙ ኖ ሮኖት በማትሣፔ ሰዋ ውቭቨፔ ማታረ ቭነ ቭቃል።ከዚህ በተጨማሪ የውርስ ማጣራት ስራ የሚሠራው የሚች ውርስ እስከሚዘጋበት ድረስ ነው። የሚች ውርስ መዘጋት ማለት ደግሞ የሚችን ንብረት ለወራሾቹ በአግባቡ የማከፋፈልን ስራ አይጨምርም። የውርስ አጣሪው ሀላፊነት ከላይ ያነሣናቸውን ተግባራት በመፈፀምና የሚችን ወራሾችና የሚች ከእዳ ተከፍሎ የሚቀረውን ንብረት በማጣራት፣ ዝርዝርና የመጨረሻ ሪፖርት ከወራሾቹ ማቅረብ ብቻ ነው። ከዚያ በኋላ የውርሱን ንብረት ማስተዳደርም ሆነ የሚችን ንብረት መከፋፈል የወራሾቹ መብትና ኃላፊነት እንጅ የውርሱ አጣሪ አይደለም።

በመሆኑም ውርስ አጣሪ በዋነኛነት ሊፈጽማቸው የሚችላቸው ተግባራት፣

- ከሚች ውርስ መብት አለን የሚሉትን ሰዎች ሁኔታ መወሰን
- የሚችን የውርስ ንብረት ማስተዳደር
- የሚችን የውርስ እዳ መክፈል ናቸው።

እነዚህ ተግባራት በዝርዝር ሲታዩ በርካታ መሠረታዊ የሆኑ ተግባራትን የሚያካትቱ በመሆናቸ አንድ በአንድ እያነሱ ማየቱና መወያየቱ አስፈላጊ ሆኖ ስላገኘሁት አንድ አንድ ለውይይት መነሻ የሚሆኑ ነጥቦችን አቅርቤአለሁ።

6.2 ከሚች ውርስ መብት አለን ስለሚሉ ሰዎች እና ውርስን ስለማስተላለፍ

6.2.1 ከሚች ውርስ መብት አለን የሚሉ ሰዎች አጣርቶ ስለመወሰን

6.2.1.1.የሚችን ወራሾች ስለመለየት

ከላይ በተደጋጋሚ እየተገለጸው የውርሱ አጣሪ አይነተኛና ዋነኛ ተግባር የሚችን የኑዛዜና ያለ ኑዛዜ ወራሾች አጣርቶ መወሰን ነው፡፡ በውርሱ ማጣራት ሂደት ውስጥ የሚች ያለኑዛዜ ወራሾች በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842 እስከ ፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 856 የተደነገጉትን ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ ሚች ልጅ ወይም ተወላጆች ያሉት መሆኑን አሊያም የሚችንወደላይ የሚቆጠሩ ወላጆች እንደየደራጃቸው መኖራቸውን በመለየት የሚደርስበት በመሆኑ እጅግ በጣም አሳሳቢውና ከባድ ጉዳይ አይደለም፡፡የውርስ ማጣራት ስራ በሚሠራበት ጊዜ እጅግ በጣም ከባድና ውስብስቡ ጉዳይ ሚች በህይወት ዘመኑ ዋጋ ያለው ኑዛዜ ፈጽሞ የነበረ መሆኑን ወይም አለመሆኑን የማጣራቱና የማረጋገጡ ጉዳይ ነው፡፡ ምክንያቱም በምእራፍ አራት ለመግለጽ እነደተሞከረው ኑዛዜ የተናዛዡ ጥብቅ የሆነ የግል ሥራ ነው፡፡ አንደዚሁም ተናዛዡ የማንንም ምስክርነትና እማኝነት ሣይፈልግ በእራሱ ጽሑፍ በሕግ በፊት ውጤት ያለው ኑዛዜ የማድረግ መብት አለው፡፡ ይኸም በመሆኑ የውርስ ሕጋችን የውርስ አጣሪው የመጀመሪያው እና ቀዳሚው ተግባር ሚች የኑዛዜ ቃል ትቶ እንደሆነ መፈለግ መሆን አንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 962/1/ በግልጽ ይደነግጋል፡፡

ውርስ አጣሪው የሚችን ኑዛዜ በማፈላለጉ ሂደት ውስጥ ሶስት ነገሮችን እንደ ዋና ምንጭ ሊጠቀምባቸው እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕጉ ድንጋጌዎች ያመለክታሉ፡፡የመጀመሪያው መንገድ አጣሪው የሚችን የተለያዩ ጽሑፎች በመመርመር ሚች ኑዛዜ የተወ መሆኑን ለማጣራት መሞከር ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ ሚች በኖረበት ቦታ በሚገኙት በሕግ ውል ለማዋዋል ስልጣን በሰጣቸው ክፍሎች ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ቤቶች ውስጥ ሚች በበህይወት ዘመኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 891 ድንጋጌዎች መሠረት ያስቀመጠው ኑዛዜ መኖሩን ለማረጋገጥ ተገቢውን ጥረት እና ፍለጋ ማድረግ እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 962/2/ ይደነግጋል፡፡

ሶስተኛው ሚች ያደረገውን ኑዛዜ ለማፈላለግ ሕጉ የተጠቀመበት መንገድ ሚች ያደረገውን አንዱ ኑዛዜ በእጁ የያዘ ያገኘ ወይም ሚች ኑዛዜ ሲያደርግ ምስክር በመሆኑ ምክንያት ስለ ሚች ኑዛዜ ያወቀ ሰው ወዲያውኑ የሚቹን መሞት እንዳወቀ ለውርስ አጣሪው ስለ ኑዛዜው የማሣወቅ ግዴታና ሀላፊነት ያለበት መሆኑን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 963 በመደንገግ የውርስ አጣሪው በዚህ የሕግ ድንጋጌ መሠረት ስለ ሚች ኑዛዜ የማሣወቅ ግዴታ ካለባቸው የኑዛዜ ተጠቃሚዎች ፣ የኑዛዜ ተጠቃሚ ያልሆኑ ሌሎች ሰዎች ወይም ሚች ኑዛዜ ሲያደርግ ምስክር ከነበሩ ሰዎች የማሰጡትን መግለጫ መሠረት በማድረግ የሚችን ኑዛዜ የማፈላለግ ግዴታውን እንዲወጣ ምቹ ሁኔታን ፈጥሮለታል፡፡እነዚህ ሶስት የሚችን ኑዛዜ የማፈላለጊያ

መንገዶች ጠቋሚ /አመልካች/ ናቸው። በመሆኑም የውርሱ አጣሪ የሚችን ኑዛዜ ለማፈላለግና ለማግኘት ይደረዳል የሚለውን ማናቸውንም ሌሎች ዘዴዎች አንዲጠቀም ሕጉ ሀላፊነት ጥሎበታል። በመሆኑም የውርሱ አጣሪ ዋናውና አይነተኛ ተግበሩ የሚችን ኑዛዜ የማፈላለግ እንደሆነ በሕጉ በግልጽ ተመልክቷል።

የውርስ አጣሪው የሚችን ኑዛዜ ካፈላለገ በኋላ ሚች ያደረገውን ኑዛዜ ካገኘ በሚቹ ኑዛዜ በግልጽ ከተመለከተ ወይም ውርስ አጣሪው ወይም ሌላ ባለጉዳይ ኑዛዜው በአካባቢው ቃል ለማዋዋል ስልጣን በአለው አካል ዘንድ እንዲቀመጥ ከጠየቁ፣ ኑዛዜውን ውል ለማዋዋል ስልጣን ባለው ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ቤት መቀመጥ ይኖርበታል። ይኸም ኑዛዜው ከተገኘ በኋላ እንዳይሰረዝ፣ አንዳይጠፋ ወይም እንዳይበላሽ በአስተማማኝ ሁኔታ አሪጅናል ሰነዱን ከኮፒው ጋር ለማገናዘብ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ ኑዛዜውን በማስረጃነት ለማቅረብ እንዲቻል፣ እንደ ነገሩ ሁኔታ ጥንቃቄ ማድረግ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ሚች በኑዛዜው በሰጠው መመሪያ በውርስ አጣሪው ወይም በሌሎች ወራሾች ጠያቂነት የኑዛዜው ጽሑፍ ለማዋዋል ስልጣን ባለው ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ቤት መቀመጥ ይኖርበታል።

እንደዚሁም ሚች ያደረገው ኑዛዜ በቃል በሆነ ጊዜ የሚችን የኑዛዜ ቃል የሰሙትን ምስክሮች ቃል በመመዝገብ ወዲያውኑ በጽሑፍ ሆኖ ውል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠ ው አካል ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ቤት እንዲቀመጥ ማድረግ እንደሚገባና ይኸም የሚች የቃል ኑዛዜ ሣይረሣ፣ ወዲያውኑ ተመዝግቦ እንዲያዝ ለማድረግ ጠቀሜታ እንደሚኖረው የፈትሐብሔር ሕግ ቁጥር 964 ድንጋጌዎች በግየት ለመረዳት ይቻላል። የሚችን ኑዛዜ ያገኘ የውርስ አጣሪ ከላይ ያስቀመጥናቸውን ተግባራት እንደነገሩ ሁኔታ ከፈፀመ በኋላ ሚች በሞተ በአርባኛው ቀን የሚችን ኑዛዜ ይናገራል። የውርስ አጣሪው የሚችን ኑዛዜ የሚናገረው ያለኑዛዜ ወራሽ የሆኑ የሚች ወራሾች ወይም ወከሎቻቸው በተገኙበት ሲሆን እነርሱ የማይገኙ ወይም የሌለ እንደሆነ ኑዛዜውን ሲያነብ ወይም ሲናገር እጅግ ቢያንስ አራት አካለ መጠን ያደረሱና ያልተከለከሉ ሰዎች ባሉበት ኑዛዜውን የማፍሰስ ተግባሩን ይፈጽማል። ኑዛዜው በሚፈስበትም ጊዜ ውርስ አጣሪው እና በእለቱ የተገኙ የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾች ወይም ሌሎች አራት ምስክሮች ኑዛዜውን ለሥረ ነገር ሁኔታዎችን እና የኑዛዜ ፎርም ያሚላ መሆኑን በመመርመር ኑዛዜው ዋጋ ያለው ኑዛዜ መሆኑን ይመረምራሉ፣ የኑዛዜው ቃል በማንበብ ይዘቱን ይረዳሉ፣ እንደዚሁም ኑዘዜውን ውል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ቤት ለማስቀመጥ አስፈላጊ የሆኑ ዝግጅቶችን እንደሚያደርጉ ከላይ ያስቀመጥናቸው ስርዓቶች ሚች ከአንድ ኑዛዜ በላይ

በተወበት ጊዜ ተፈጻሚነት እንዳላቸው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 965,968-970 የተቀመጡትን ድንጋጌዎች በማንበብ ለመገንዘብ ይቻላል።የፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ኑዛዜ መፍሰስ፣ ወይም መነበብና መመርመር ያለበት ሚች በሞተ በአርባኛው ቀን እንደሆነ ይደነግጋል። እዚህ ላይ ሕጉ ለምን አርባ ቀኑን መረጠ የሚለው ጥያቄ ሊነሣ ይችላል። ለዚህ ይኸ ነው የሚባል ግልጽ የሆነ ምክንያት ለማቅረብ የሚየስቸግር ሲሆን ሊቀርብ የሚቻለው አንድ ምክንያት ቢኖር ሕ ፡ ሀይማኖታዊና ባህላዊ መሠረት ሊኖረው ይችላል የሚለው ነው። የፍትሐብሔር ሕጉ ኑዛዜው የሚከፈትበትን ቦታ የት መሆን እንዳለበት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 967 የተደነገገ ሲሆን የሚቹ አርባ ቀን ከመድረሱ በፊት የሚች ኑዛዜ ሊከፈት የሚችልበትን ሁኔታዎችም በልዩ ሁኔታ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 966 በግልጽ ደንግጓል።

የውርስ አጣሪው የሚችን ኑዛዜ ካገኘና ከከፈተ በኋላ የሚችን የኑዛዜና ያለ ኑዛዜ ወራሾች በመሰብሰብ የኑዛዜ ስጦታ የተሰጣቸው ሰወች እነማን እንደሆኑና የእያንዳንዱም የውርስ መብት ምን እንደሆነ ውርሱም እንዴት መከፋፈል እንዳለበት ያሣውቃል። ይኸም መሠረታዊና የውርስ አጣሪው በጥንቃቄ ሊፈጽመው የሚገባ ተግባር ነው። ምክንያቱም ኑዛዜውን እና የንብረት ድልድሉን የሚቃወሙ ሰዎች ተቃውሚቸውን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 973ወይም 974 የማሰማት ፍላጐት ያላቸው ሰዎች መብታቸውን በሕጉ የይርጋ የጊዜ ገደብ ማቅረብ አለማቅረባቸውን ለማስላት የሚቻለው ውርስ አጣሪው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 971 መሠረት ማስታወቂያ ከሰጠ በት ቀን ጀምሮ በመሆኑ ነው።

ውርስ አኃ ሪው ትዛዜውት ሲቨትዛ ትዛዜው አቨኸ ም ባሚል አቋም ቨላ ው ባሚኖ ወራሾኖ ሊ ሩ ትተሚኖሉ መ መፔ አቨ ፔም። ስለዚህ ትዛዜው ሲሸብ ራሣ ው ወቨም ወጺላ ው ባሸሩ ሰዎኖ ቨህትት ባመቃወሚቨ መ ለ ውት በአስራ አምስፔ ቀት ውስጎ በኮ ሑዎ ለአኃ ሪው በውርሱ ባሚትሣውት ፡ ቨ ለመሸም ል ባተሰባሙ ባሸማ ሌ ኣኖ ካሉ ለሸማ ሌ ኣቷ ወቨም ለ ኣኖ ካላቀረበ በስተቀር ተቃውሞ ትተማቨኸ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 973/1/ 973/2/ ታት ኃዎኖ ቨተት ሉ። ቨኸም ውጎ ማ ባውርስ ማኃ ራፔ ስራ በተጸ ወሸፔ ሁቴ ባሚኖ ወራሾኖ ባሚኖት ትዛዜ ሲሸብ ሰምተው ባትዛዜውት ዐርማሊቲ መዝሸው ትዛዜው ላቨ ቨላ ውት ቅሬ ለመቃወም ቨላ ው ሀሣብ ተቃውሞ ባሚ ልካበፔት ስርዓፔ መቃወሚቨ መ ለ ሊቨቀርቡ ባሚኖሉበፔ ባ ዚ ተብ ቨስቀምኃ ል።ባሚኖ ትዛዜ በአኃ ሪው በጾል ሲቀርብ ባሸሩ ባሚኖ ወራሾኖ ባሚኖ ትዛዜ አቨኸ ም ባሚለውት መቃወሚቨ ውት በአስራ አምስፔ ቀት ውስጎ በኮ ሑዎ ለአኃ ሪው፣ ለሸማ ሌ ኣቷ ወቨም ለ ኣኖ

ባላሣወቀበፔ ሁት ትላዜው ወራሽ ትተሆት ክስ ለማቅረብ ባሚኖሉበፔ ሁት ትተሌለ ጸምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973/1/ 973/2/ ታት ፯ ለመረ ፔ ቭኖሣል።

በሌላ በጽል ባሚኖ ትላዜ መልክፔ ቭዘፔ በአኃሪው በጽል ባተሸበላ ወ ባሚኖት ትላዜ ዐርም በምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973/1/ መሠረፔ ባመረመሩ ባሚኖ ወራሾኖ በአስራ አምስፔ ቀት ውስጎ ባመቃወሚቨ መ ለ በኮሔሥ ማቅረባ ው ብኖውት ባሚኖት ትላዜ ዋ አቨሣኃውም። በመሆትም ባሚኖ ትላዜ ወራሽ ኻው ባሚልበፔት ምክትቨፔ በመ ለኮ ባሚኖ ትላዜ ወራሽ ኻው ት፯ባል ትላዜውት ባተቃውሞ መ ለ ካቀረበበፔ ቀት ምሮ በሶስፔ ወር ውስጎ ክስ ካላቀረበ በቀር ትላዜው ቭምረስልፖ ብሎ ባመነባቅ መብቱ በቭር ቀሪ ትተሚሆት ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973 ኻዑስ አትቀኮ 3 ቭተት ል። ዚህ ላቭ ባሚትሣው ጎቨቁ ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973/1/ ላቭ ባተቀመነው ባአስራ አምስፔ ቀት ባ፯ዜ ተብ በምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973/3/ ባተቀመነው ባ፯ዜ ተብ ልብቨፔ በአወክ ም ባሚ ራ ው ውነ፲ፔ ምትታት ኻው ባሚለውት ልኮ ለማታረ በመሣሌ ማባፔ ቭ ባል።

አ መትሻ ማር ሣምሶት ባሚባሉ ል ኖ አሏ ው። አ መትሻ በ ኮሔዋ ው በአተረ ፔ ትላዜ ለ ህ ው ል ተምፔሜ አትታ መ ሽ ብር በትላዜ ባሰነ ፔ መሆትት ባተ ዘዙ ሲሆት በሌላ በ ልኮ በተተረ ትላዜ ተ ሞ ባውርሱ አኃሪ ወትታማ ው አሸብር አትተሆት፣ ተ ዘዙ። አ መትሻ መስጸረም 1 ቀት 1997 ጸዚህ ዓለም በሞፔ ተለቁ፡ በትላዜ ባሚኖ ውርስ አኃሪ ባሆትፔ አ አሸብር ጎቅምፔ 10 ቀት 1997ዓ.ም. ባሚኖ ቤተዘመታ ባሚኖ ል ኖ ማር ሣምሶት ባሉበፔ ሚኖ ለ ህ ው ል ለተምፔሜ አትታ መ ሽ ብር በ ኮሔሥ በተተረ ትላዜ ትተሰነ አሣወቁ። ባሚኖ ል ኖም ባሚኖት በ ኮሔሥ ቨተረ ፔት ትላዜ ጸመረመሩ በኋላ ዋረማው ባሚኖ ኻው ብለው አልተቀበሉፔም። ስለዚህባሚኖ ል ኖ ት ማር በትላዜው ላቭ ቨለው ዋርማ ባሚኖ ስላልሆት ትላዜው በሕ ዋፔ አቨኸ ም ባሚል ክርክር ቀርባለት መ ለ ተቃውሚ ውት በኮሔሥ አታር ው ጎቅምፔ 25 ቀት 1997ዓ.ም. ለአ አሸብር አሣወቁ። ቨህትት ጸሚሉ በኋላ ጸጎቅምፔ 25 ቀት 1997ዓ.ም. ምሮ ባለው ሶስፔ ወር ፯ዜ ውስጎ ትላዜው ወራሽ ቨሁት ብለው ክሣ ውት ማቅረብ አለባ ው።

ችርሱ በዚህ ፯ዜ ውስጎ ክሣ ውት ካላቀረቡ ባሶስፔ ወር ባቨር ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973 /3/ ክርክር ተምፔሜ በማትሣፔ ክሣ ው ት ቭ ቭ ቨተር ል። በሌላ በጽል ት ማር ስጸ ጎቅምፔ 26 ቀት 1997ዓ.ም. ባለው ፯ዜ ውስጎ ባተቃውሞ መ ለ ውት ለውርስ አኃሪው ወቨም ለሌሎኖ በሕ ፡ ለተመለጸቱፔ አካሎኖ ሣቨቀርቡ ጎቅምፔ 27 ቀት 1997ዓ.ም. ትላዜው ወራሽ ቨሁት ብለው ስልኃት ላለው

ምርታ ቤፔ በቀኅ ክስ ቢቨቀርቡ ተምፔሜ ባምፔሐብሔር ሕ ቁኅር 973/1/ በመኅቀስ ትማር ትላዜውት በምርታ ቤፔ ለማምረስ ክስ ጸማቅረባ ው በዋፔ በአስራ አምስፔ ቀት ውስኅ ባተቃውሞ መ ለ ውት ቨላቀረቡ ስለሆት ተቃውሚ ው አቨኸ ም ባሚለውት መጸራጸሪቨ ለማትሣፔ ቨኖላል። ምርታ ቤቱም ተቃውሞውት ተቀብሎ መዝ ቡት መዝ ፔ ቨ ርበ ል ባሚል ምትፔ አለፖ። ምክንቨቱም ቅታሚቨ ት ማር ባተቃውሞ መ ለ በአስራ አምስፔ ቀት ውስኅ መስኅፔ ቲ ስላለባ ው።

ባሁለቱ ባቨር ጊዜ ተብ አወክ ም ጸላቨ በተመለጸተው መት ታ ማባፔ ሁለቱንም ታት ፌሥኖ ውኅ ማ በሆት መት ታ ተ ባር ላቨ ት ጊወሉ ባሚቨተር ሲሆት ሕ ፦ ባወኃበፔት ዓላማም ቨሣካል ባሚል ምትፔ አለፖ።ትላዜው ሲክብ ቨልክሩ ሰሥኖ በትላዜው ላቨ መቃወሚቨ ለማቅረብም ሆት ምርታ ቤፔ ክስ ባማቅረቢቨ ጊዜ ባሚሰላው አኃሪው ቨህትት ሀሣቡት ካሣወቀበፔ ጊዜ ምሮ መሆት አት ለበፔ ባምፔሐብሔር ሕ ቁኅር 974/1/ ቨተት ል። በሌላ በጾል ትላዜው ሲክብ ቨልክሩም ቢሆት ትላዜው ጸወሰሰበፔ ጸአምስፔ ዓመፔ በኋላ መቃወሚቨ ትተማቨቀርብበፔ ባምፔሐብሔር ሕ ቁኅር 974/2/ ቨተት ል።

ቨኸ ባቨር ጊዜ ባሚቨ ለ ለው ጸ ምሩ ባሚኖ ትላዜ በውርስ አኃሪው በጾል ተወል ፦ ተ ፖ ውርስ አኃሪው በሕ ፦ አ ባብ ትላዜውት ሲቨወስ ችው። ባቨር ጊዜው ተወክሚ ባሚሆችው ተ ሞ ባሚኖ ትላዜ አቨኸ ም ባሚል ባተቃውሞ ሀሣብ ለማቅረብ በሚወል ፦ ባሚኖ ወራሾኖ ት ባሚኖ ባትላዜ ወራሾኖ በትላዜ ቨ ገፍፔት ኅ ቅም መገ ችው መኅባቅ ቨለባ ው ባሚለውት ጊዜ አቨወስትም።በሌላ በጾል በምፔሐብሔር ሕ ቁኅር 973 974 ባተኅቀሱፔት ባቨር ባ ጊዜ ተብ ለመኅቀስም ሆት ለመኅቀም ባሚኖሽው በመ መሪቨ ባውርስ አኃሪ በሕ ፦ መሠረፔ ውርስ ባማኃራፔ ስራውት ጸሰራ ባውርስ አኃሪው አወላል ፦ ቨ ገፎውት ባሚኖ ባትላዜ ቃል ባሚኖ ወራሾኖ ባሉበፔ ካክበ ወቨም ካወሰሰ ብኖ መሆትት መ ትዘብ ቨ ባል። ቨኸም ማለፔ ውርስ አኃሪው ሣቨ ገፎው በቀኅ ባወራሽትፔ መብፔ ኅ ቨቁ ባቀረበበፔት ትላዜ ባሚኖ ወራሾኖ ባመቃወም መብ ው በምፔሐብሔር ሕ ቁኅር 973 974 በተመኅፔ ባቨር ጊዜ ባሚ ተብ አቨሆትም።

እስካሁን ያየነው ውርስ አጣሪው የሚችን ኑዛዜ አፈላልሃ ሲያገኝ ሊፈፀም ስለሚገባው ስርዓት ሲሆን ውርስ አጣሪው ሚች ኑዛዜ ያልተወ መሆኑ እርግጠኛ መስሎ በታየው ከአርባ ቀን በኋላ፣ ሚች ኑዛዜ ያልተወ መሆኑና የውርሱ አደራረግ ምን መሆን አንዳለበት እና ያቀደውን የአከፋፈል አይነት ለሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾች

እንደሚያሣውቅ የፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 972 ይደነግጋል፡፡ የውርስ ሕጋችን የውርሱ አጣሪ አይነተኛ ተግባር የሚችን የኑዛዜ ወራሾች እና ያለ ኑዛዜ ወራሾች በመለየት በሚች ውርስ ያገባናል የሚሉ ሰዎችን ማንነት መወሰንና ይህም ሲፈፀም የውርሱ አጣሪ ሊከተላቸው የሚገቡ ስርዓቶች እና ሊፈጽማቸው የሚገባው ተግባራት ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 962 እስከ 975 በዝርዝር በማስቀመጥ የውርስ ማጣራቱ ሥራ የመጀመሪያው ምእራፍ ስራ ምን እንደሆነና አንዴት መፈፀም አንዳለበት ይደነግጋል፡፡

ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973 ተሸ በምርታ ቤፔ ባሚቀርቡ ክርክሮኖ ብዙም አቭስተዋለኑም፡፡ በዚህም ምክንቭቱ በመ መሪቭ ባውርስ ማኃራፔ ስራው ሕ ፦ በሚተት ው አ ባብ ስለማቭወሧም ቭመስለቾል፡፡ ሆ ም ቭህትት ባሕ ታት ፣ በመጎቀስ ባዉተራል ጎቅላቭ ምርታ ቤፔ በምፔሐብሔር ቭ ባፖ መዝ ብ ቁጎር 2143/1988 ሐምሌ 9 ቀት 1993ዓ.ም. በቭ ባፖ ባቮኖ በ ት አስዊው መጾትት/ አምስፔ ሰምኖ/ በመልስ ሰ ውቤ መልካ መካጸል ባቹረውት ክርክር አቭ ባሰጎው ማባቱ ጎቀሜ ቭ ረዋል፡፡ ፦ ብ ባተሥው መልስ ሰ ሚኖ ወ/ሮ አበበኖ አላብ በ ልኮ ባተተረ ትዛዜ ቮተረ ኖሻፔ መሆትት ጎቅሣ በትዛዜው መሠረፔ ጸሚኖ ውርስ ትታፔካወል መለክ ለኖ፡፡

ቭ ባፖ ባብኖ ሚኖ ወ/ሮ አበበኖ አላብ ለመልስ ሰ ትዛዜ ማታረቿት ቮውቁ ባቹረ ጸመሆትም በላቭ አምስተቾው ቭ ባፖ ባቭ ጸአትተቾ አስጸ አራተቾ ተራ ቁጎር ባተጎቀሱፔ ቭ ባፖ ባብኖ አባፔ በትዛዜው ምስክር ሆቸው ወርመዋል፡፡ ትዛዜው ባተተረ ው ኅሐሴ 9 ቀት 1979ዓ.ም. ሲሆት ቭ ባፖ ባቮኖ ባመልስ ሰ ት ጎቮቁ ባተቃወሙፔ ጎር 23 ቀት 1983ዓ.ም. ቸው፡፡ ፦ ብት በመ መሪቭ ተረ ቮባው ባአውራ ው ምርታ ቤፔ ባሚኖ ትዛዜ ወራሽ ባሚሆንበፔ ምክንቭፔ ባለም በማለፔ ለመልስ ሰ ምርታ ባሰጎ ሲሆት ቭ ባፖ ባቮኖ ቭ ባቾ ውት ለጸምተቾው ምርታ ቤፔ አቅርበው ባጸምተቾው ምርታ ቤፔ ቭ ባቾ ውት ውታቅ አታር ፦ባ ዋል፡፡ ቭ ባፖ ባቮኖ በታ ሚ ቭ ባገቮት ለዉተራል ጎቅላቭ ምርታ ቤፔ አቅርበው ጎቅላቭ ምርታ ቤቱ ባ ራ ቀገቮት ክርክር ጸሰማ በኋላ በሰጎው ውሣኔ፣

"መዝ ቡት ትተመረመርችው ባክርክሩ መቾሻ ባሆችው ትዛዜ ባተተረ ው ኅሐሴ 9 ቀት 1978 ዓ.ም. ሲሆት ልኮ ትዛዜ ተብሎ ርዕስ ተሰጎ ል፡፡ ትዛዜው በ ባተክወ ሆ ጸተ ዛቋ ዋ ወ/ሮ አበበኖ አላብ ሌላ ስታኸፔ ሰምኖ ባሉበፔ ባተክወ መሆትት ቮመለክ ል፡፡ ጸቹህም ውስጎ ባወ/ሮ አበበኖ አላብ ባትስሀ አባፔ ጸተራ ቁጎር ሁለፔ አስጸ አራፔ ስማ ው ባተጎቀሰው ቭ ባፖ ባብኖ አባፔ አ ተ ች መጾትት

አምስተኞ ብ ባፖ ባብ ወ/ሮ ወርቁ መኮንት መሆ ውት ተመልክተ ል። ትዛዜው ተኮ ዐ ቦለቀው በአንታ ኮ ብኖ ሲሆት በመ ረሻም በ ማፖኜፔ ባተመዘ ቡፔ ሰዎኖ በሙሉ ወርመውበ ል።"

ሌላው ጸመዝ ቡ ቦባንው ባአሁት መልስ ሰ ባወ/ሮ አበበኖ አላብ ትዛዜ ብኮ ተቅልፖ በማለፔ ለአውራ ው ምርታ ቤፔ አቤቱ ባቀረበው ጎ ር 23 ቀት 1983ዓ.ም. ሲሆት ብ ባፖ ባብኖ ጸዚህ ጊዜ በዋፔም ሆት በኋላ ትዛዜው አብኸ ም በማለፔ ተቃውሞ ቦቀረቡበፔ ሁት ባለም። ትዛዜው ት ብኸ ወብም ት ወርስ ባሚወል ጎ ብ ባሚመለጸተው ወ ት ትዛዜ መተረ ጎት ባወቀ በተወሰት ጊዜ ውስጎ መቃወሚቦ ቦሰማ ዘትታ ሕ ጎ ታ ብላል፣ ብኸውም ትዛዜው ሲንበብ ባንቁ ወብም ባተወጸሉ ሰዎኖ ትዛዜው አብኸ ም ወብም አትቱ በትዛዜ ባተት ረ ቃል አብኸ ም በማለፔ ክስ ለማቅረብ ቦላ ውት ባሀሣብ መ ለ ወብም ሰለ ክዎብው አመ ተብ በሂሣብ አኃ ሪው ባቀረበውት ሀሣብ ለመቃወም ትዛዜው ጸተንበለፔ አትስ ባሚቆኘ ር አስራ አምስፔ ቀት ት ላ ው በዎፔሐብሔር ሕ ቁኘ ር 973/1/ ብተት ል። ጸዚህም በተ ማሪ መ ለ ው በኮ ሑዎ ካልሆት ለአኃ ሪው ወብም ለ ኣ ኖ ወብም በውርሱ ላብ ባተኰነውት ት ር ለመ ረስ ለተመረኘ ጎፔ ባሸም ል ኣ ኖ ት ተርስ ካልተተረ በቀር ትተማብኸ ቀኘ ሎ ቦለው ንዑስ ቁኘ ር /2/ ባተመለጸተ ሲሆት በመ ረሻም መ ለ ው ጸተሰኘ በፔ ቀት አትስ ስጸ ሶስፔ ወር ጊዜ ታረስ ኘ ቦቁውት ክሱት ለ ኣ ኖ ወብም ለሸም ል ኣ ኖ ካላቀረበ በቀር ተቃዋሚው ባመኘ ባቅ መብቱት ትተሚቦኃ በዎፔሐብሔር ሕ ቁኘ ር 973/3/ ተተት ቿል።

ት ኀ ወተ ቦዝንው ጎ ብ ስትመለስ አጸራካሪው ትዛዜ በዎፔሐብሔር ሕ ቁኘ ር 881 ትተተመለጸተው በ ልኮ ባተተረ ትዛዜ ጸመሆትም በላብ ጸሕ ው ባተተረ ንው ለማለፔ ክርክር ቦንሱ ሰዎኖ በምስክርትፔ ባተ ገብፔ ባወረሙበፔም ንው። ትዛዜ ልኮ ትተመሆት ተንብባላ ው ወርመውበ ል። ጸዚህ ው ት ትዛዜውት ለመቃወም አንታም ቦተረ ጎፔ ትቅስቃሴ ባለም። ብ ባፖ ባብኖ ባካቲፔ 25 ቀት 1988ዓ.ም. በክዊፔ ባመልስ መልስ ቦመለጸቱፔ ፔ አባፔ ሲ ዘዙ በአክብሮፔ ጸመቀበል ው መቃወም ጸባህል ው ስለሚቦተር መቃወም ተ ቢ አብተለም ብለው በዝም ማለዌ ው ንው።

ብህ አበባላ ው ተ ሞ ባሚቦስ ትዝበት ባወንታማ ው ል ባሆንው መልስ ሰ አቦቱ/ ባብ ባፖ ባቮኖ ፔ/ በታርሻ ው ብኖ ባተረ ጎለፔ ትዛዜ ወቃ ው ባንበረ መሆትት ንው። ጸዚቦ ባተኰነ ባብ ባፖ ባቮኖ ክርክር ሊንቀዎ ባሚ ባው ንው። በመ ረሻም ትዛዜው በምንም አብንፔ ሁት ሊወርስ ባሚኖልበፔ ምክንቦፔ ወብም በማስረ

ባተተ ወ ክርክር ቭ ባፖ ባዮኖ ትተሌላ ው አረ ጎ ል። በመሆትም ትዛዜው ት ኼታቅ በስር ምርታ ቤፔ መወሰት በአ ባቡ ሆ ስላ ገፅው ቭ ባፖ ባተባለበፔት ውሣት በምፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ቁጎር 348/1/ መሠረፔ አኮ ትተ ል።" በማለፔ ወስ ል።

ምትም ትኪት ምርታ ቤቱ ባቭ ባፖ ባዮኖት ቭ ባፖ ባሠረዘው በወቅቱ መቃወሚቨ ውት ባለማቅረባ ው ምክቭፔ ብኖ ሣቭሆት ትዛዜውም ወራሽ ባሚሆትበፔ ምክቭፔ ባለመ ሩ መሆትት ጸውሣቷው ቭዘፔ ባምትረ ቢሆትም ቭህትት ውሣት መሻሻ በማታረ መቅሳፔ ባሚ ባ ው ትጎቦኖ አሉ።

- ባመ መሪቨው ባሚኖ ወራሾኖ ባውርሱ አኃሪ በሆትብፔ ሚኖ ትዛዜ ፔ ማለዊት ባወቁበፔ ሁቷ በትዛዜው ለመቃወም ቨላ ውት ባሀሣብ መ ለ ትዛዜው ት ኼወርስ ክስ ለማቅረብ በምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973 ቨሉፔ ታት ኌዎኖ ተወክሚ መሆት አለባ ው ወቭ? ባሚለው ሲሆት
- ሁለተቾው ቭ ባፖ ባዮኖ በወቅቱ ባመቃወሚቨ መ ለ ባትዛዜ ቭምረስልፖጎ ቨቅ አላቀረቡም ፀተባለ ባትዛዜውት ዐርም ሌሎኖ ሁቷ ምኖ መመርመር ተ ቢችፔ አለው ወቭ ባሚሉፔ ው። በመሆትም በ ዝህ ትጎቦኖ ዙሪቨ ውቭቨፔ ክርክር አታር ው ባራሣ ውት ትዛቤ መቨዝ ቭ ርባ ዋል።

6.2.1.2 ከሚች ወራሾች ውስጥ ውርሱን የሚቀበሉትን ስለ መለየት

በውርስ ማጣራት ሒደት ውስጥ የመጀመሪያው ተግባር የሚችን የኑዛዜ ወይም የለኑዛዜ ወራሾች መለየት አንደሆነ አይተናል። የሚች ወራሾች ከተለዩ በኋላ ሊፈፀም የሚገባው ቀጣዩ ተግባር የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾችና ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ተጠ ቃሚዎች የሚችን ውርስ ይቀበሉ ወይም አይቀበሉ እንደሆነ " Either they accept or renounce the succession" የማጣራቱ ስራ ነው። የሚች የኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ ወራሾች ውርሱን የሚቀበሉ መሆኑን ወይም አለመሆኑን አንዴት ያጣውቃሉ? ውርሱን አለመቀበላቸውን በስንት ጊዜ ውስጥ ነው ማጣወቅ ያለባቸው? አንድ ወራሽ ውርሱን ከመቀበሉ በፊት ቢሞት ምን ይሆናል የሚሉትና ሌሎች ነጥቦች በትኩረት መታየት አለባቸው።

ሀ/ ውርሱን ስለመቀበል

በመሠረታዊ መርህ ደረጃ ማናቸውም ያለ ኑዛዜ ወይም የሚች የኑዛዜ ወራሽ የተጠ ራበትን ውርስ ወይም የተደረገለትን የኑዛዜ ስጦታ ለመቀበል እንደማይገደድ

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 976 ይደነግጋል። ከዚህ መሠረታዊ መርህ በተጨማሪ ወራሽነትን የመቀበል ወይም አልቀበልም የማለት ፈቃድ የራሱ የወራሹ መብት ብቻ አንደሆነና የወራሹ አበዳሪዎች በዚህ መብቱ ሊሠሩበት እንደማይችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 977/1/ እና 977/2/ ይደነግጋሉ።ሆኖም ሕጉ በልዩ ሁኔታ ያደረገው ጥንቃቄ እና ለወራሹ አበዳሪዎች የሰጠው መብት መኖሩን መዘንጋት የለብንም። ይኸውም ለምሣሌ ወራሹ ከእሱ ላይ ገንዘብ የሚጠቀይቁትን ሰዎች ማለትም አበዳሪዎቹን ለማጭበርበር በማሰብ ከሌሉቹ የሚች ወራሾች ጋር በመመካከር ውርሱን አልቀበልም በሚልበት ሠዓት ወራሹ ውርሱን አልፈልግም ማለቱ አበዳሪዎቹን የሚጐዳቸው ሆኖ ሲገኝ ወራሹ ውርሱን አልፈልገውም ካለበት ቀን አንስቶ በሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ ዳኞች አልፈልግም የተባለውን ቃል እንዲያፈርሱት ክስ ለማቅረብና እነርሱ/አበዳሪወቹ/ በሚጠይቁት ገንዘብ ልክ ብቻ ዳኞች በክፉ ልቦና ውርሱን አልቀበልም ያለውን ወራሽ ቃል ሊሽሩት እንደሚችሉ፣ ይኸም የአበዳሪዎቹን መብትና ጥቅም ለማስጠበቅ ሲባል እንጅ ወራሽነቱን አልፈልገውም ላለው ሰው ጥቅም ሲባል ሊፈፀም እንደማይችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 977/3/ እና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 993 ድንጋጌዎች በማንበብ ለመረዳት ይቻላል።

በመሆኑም በአጠቃላይ መርህ ደረጃ ውርስን መቀበል ወይም አልቀበልም ማለት የወራሹ መብት ብቻ ነው። የሚች ወራሽ አበዳሪዎችን እዳውን የሚከፈል በቂ ሀብትና ገንዘብ ወራሹ እያለው የሚች አበዳሪዎች ወራሹ በግድ የሚችን ውርስ ሊቀበል ይገባል በማለት ክስ ማቅረብና የመከራከር መብት የላቸውም። ምክንያቱም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 977/3/ እና 993 ድንጋጌዎች ለአበዳሪወቹ የሚከፍለው ሌላ ገንዘብ የሌለው የሚችን ውርስ እንዲካፈል የተጠራ ወራሽ እኔ ውርሱን ብቀበል አበዳሪዎቹ ከውርሱ የሚደርሰኝን ድርሻ በእዳ በማሸጥ ገንዘባቸውን ሊያገኙ ይችላሉ በሚል ክፉ ልቦና ተነሣስቶ ውርሱን አልቀበልም በሚልበት ሠዓት ተፈጻሚ የሚሆን ነው።

ሌላው የኢትዮጵያ ሕግ በግልጽና ከአንድ ወር እንደነገሩ ሁኔታ በዳኞች ፈቃድ እስከ ሶስት ወር ባለው ጊዜ ውስጥ በጽሑፍና በአራት ምስክሮች ፊት ተፈርሞ እንዲቀርብ የሚፈልገው ውርስን አልቀበልም የሚለውን ሀሣብ መሆኑን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 978 እና 979 ድንጋጌዎች ለመረዳት አንችላለን።

ሕጉ ውርስን አልቀበልም የሚለው ሀሣብ በተወሰነ የጊዜ ገደብ፣ በጽሑፍ ተረጋግጦ እንዲመጣ የሚጠይቀው በቂ ማረጋገጫ ባልሰጠበት ሁኔታ አንድን ሰው ወራሽነቱን

አልፈልግም ብሏል ብሎ በወራሽነት መብቱ እንዳይሠራበት ማድረግ ለተንኰልና ለማጭበርበር በር ሰለሚከፍትና እጅግ በጣም አከራካሪ ነጥብ ሊሆን ስለሚችል ከወዲሁ ጥብቅ ጥንቃቄ ለማድረግ በማሰብ ጥብቅ መስፈርት አስቀምጧል::ከዚሁ ጋር ተያይዞ መታየት ያለበት አንድ በሟች ውርስ በወራሽነት የተጠራ ሰው ከሟች ወራሾች መካከል ለአንደኛው ወይም ለእገሌ ጥቅም ነው ብሎ ሣያል ከእሱ ጋር የሟች ወራሽ ሆነው ለቀረቡ ሰዎች ድርሻውን ያለቀቀ እንደሆነና ለዚህም የማቻቻያ ገንዘብ ያልተቀበለ እንደሆነ ውርሱን እንደተቀበለ እንደማይቆጠርና በዚህ ዓይነት መንገድም አንድ የሟች ወራሽ ውርሱን አለመቀበሉን ሊገልጽ እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 983/3/ የሚደነግግ መሆኑን ነው:: በዚህ አይነት ሁኔታ ውርሱን ለቅቄአለሁ ያለው ወራሽ

- ውርሱን አልፈልግም ያለው ቃል የሰጠው በሀይል ተነድዶ አድርጐት እንደሆነ፣
- ወራሽነቱን ለቅቄአለሁ ያለው ወደታች የሚቆጠር ተወላጁ ወደላይ የሚቆጠሩ ወላጆቹ ፣ ወይም
- ወንድም ወይም እህት ወይም ባል ወይም ሚስት በማታለል በተንኰል አድርጐት እንደሆነ ለመሻር እንደሚችልና ክሱን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 992 ድንጋጌዎች በተቀመጠው የይርጋ የጊዜ ገደብ ውስጥ ማቅረብ እንደሚገባው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 991 እና ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 992 ለመረዳት ይቻላል::

/ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውርስን አልቀብልም በማለት በሚሰጥ መግለጫ ላይ ከፍተኛ ጥንቃቄ የማድረጉን ያህል ወራሽነትን መቀበል በግልጽ ወይም ዝምታ ለመሆን እንደሚችል ይደነግነግጋል:: ወራሹ በግልጽ የወራሽነቱን ተቀብሏል የሚባለው በጽሑፍ ውርሱን መቀበሉን ያሣወቀ እንደሆነ ሲሆን ወራሹ ውርሱን በዝምታ ተቀብሏል የሚባለው

- ወራሹ በማያሻማ አይነት ወራሽነቱን የመቀበል ሀሣብ የሚገልጽ ተግባር ለምሣሌ በውርሱ ንብረት መጠቀም ወይም ንብረቱን ለመደበቅ የሞከረ እንደሆነ መሆኑን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 982/1/ እና 985 ለመረዳት ይቻላል::
- ወራሹ በሕግ በተፈቀደለት ጊዜ ማለትም ውርስ አጣሪው ወራሽ መሆኑን ባሳወቀ በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ውርሱን አልቀበልም ብሎ ያልገለፀ እንደሆነ

ወራሾቹን በስም ለይቶ፣

- ወራሽነቱን ለአንድ ወይም ለብቁ ሰወች ብሎ የለቀቀ እንደሆነ ወራሽነቱን እንደተቀበለ እንደሚቆጠር የውርስ ሕጋችን ይደነግጋል:: የሟች ወራሾች ብዙ በሆኑ ጊዜ እያንዳንዳቸው ውርሱን የመቀበል ወይም ያለመቀበል መብት

ያላቸው በመሆኑ ውርሱን አንድ አንዶቹ እንቀበላለን፣ አንድ አንዶቹ አንቀበልም ማለት እንደሚችሉ ውርሱን የመቀበል ወይም ያለመቀበል ቃል የጊዜ ገደብ ሌላ ሁኔታ ሊኖረው እንደማይገባና በእንደዚህ አይነት ውለታ መቀበልን ወይም አለመቀበልን የገለጹ ሰዎች ምርጫ እንዳላደረጉ እንደሚቆጠ ር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 987 እና 998 ድንጋጌዎች ያሣያሉ። በውርስ ሕጋችን ውስጥ በመርህ ደረጃ አንድ ወራሽ በከፊል ውርስን እቀበላለሁ በከፊል ደግሞ አልቀበልም ለማለት ትተማይችል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 989/1/ ይደነግጋል። ይኸ መሠረታዊ መርህ ግን በሁለት ልዩ ሁኔታዎች ተፈጻሚነት የለውም።የመጀመሪያው ሚች የኑዛዜ ወራሽ ያደረገው ሰው ያለኑዛዜ ወራሽ የሆነ አንደሆነ ለምሣሌ አሰፋ ደማሙ ለወንድሙ ለተመስገን ደማሙን ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ ሲያደርግለት አሰፋ አለባቸው የሚባል ልጅ ነበረው። ሆኖም አሰፋና አለባቸው በመኪና አደጋ ከዚህ ዓለም በሞት ቢለዩና አለባቸው ሌሎች ተወላጆች ባይኖሩት የሚች አሠፋ ወራሽ የሚሆኑት እናትና አባቶቹ ናቸው። የአሠፋ እናትና አባቶች በህይወት ከሌሉ እነርሱን ተክቶ ያለ ኑዛዜ የሚች አሰፋ ደማሙ ወራሽ የሚሆነው አቶ ተመስገን ደማሙ ነው።

እዚህ ላይ አቶ ተመስገን ደማሙ የሚች አሠፋ ደማሙ የጠቅላላ ኑዛዜ ስጦታ ተጠ ቃሚ/ወራሽ/ ነው። በሌላ በኩል ደግሞ የሚች እናት እና አባት ተተኪ ወራሽ ነው። ስለዚህ የኑዛዜውን ስጦታ አልቀበልም ካለ በኋላ የተተኪነት ወራሽነቱን መብት ግን ቀበላለሁ ሊል እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 989/2/ ይደነግጋል። ይኸም የሆነው አቶ ተመስገን ከሕግና ከሚች ኑዛዜ የመነጨ ሁለት የወራሽነት መብት ስላለው ነው።ሌላው ሚች የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 913 በሚደነግገው መሠረት በግልጽ በመለየት ከወራሾቹ ለአንደኛው ወራሽ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ አድርጉለት እንደሆነ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ የተሰጠው ወራሽ ውርሱን እቀበላለሁ፣ ልዩ የኑዛዜ ስጦታውን አልቀበልም ወይም ልዩ የኑዛዜ ስጦታውን እቀበላለሁ ውርሱን አልቀበልም በማለት ለመምረጥ እንደሚችል፣ ሆኖም ይኸ ማለት ወራሹ ሁለቱንም አልቀበልም ወይም እቀበላለሁ የማለት መብቱን እንደማይገድብበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 989/3/ ድንጋጌዎች ይዘት በማንበብ ለመረዳት ይቻላል።

በአጠቃላይ ውርሱን እቀበላለሁ ያለው ቃል በማናቸውም መንገድ ሊፈርስ እንደማይችልና ውርሱን መቀበል ሚች ከሞተበት ቀን አንስቶ ውጤት እንደሚኖረው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 990 እና 994 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል።

የሚች ወራሾች ውርሱን የሚቀበሉ ወይም የማይቀበሉ እንደሆነ ማጣራቱ እጅግ በጣም ከፍተኛ ጠቀሜታ አለው። ምክንያቱም ወራሽነቱን አልቀበልም ያለ ወራሽ መን ጊዜም የሚች ወራሽ እንዳልሆነ ተገምቶ የእሱ ደርሻ የመቀበል ወይም ያለመቀበል መብት ለሌሎቹ ወራሾች ተላልፎ በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ሀሣባቸውን እንዲገልጹ መደረግ የለበት መሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 995 ድንጋጌዎች በግልጽ ስለሚያስቀምጡ ነው። ከዚህ በተጨማሪ የውርሱ ክፍፍል የሚደረገው ውርሱን በተቀበሉት ወራሾች መካከል ስለሚሆን ውርሱን የሚቀበሉትንና የማይቀበሉትን ወራሾች የማጣራቱ ጉዳይ እጅግ በጣም አስፈላጊ ነው።

6.2.2 የውርስ ንብረት ስለማስተዳደር

የውርሱ አጣሪ የሚችን የኑዛዜና ያለኑዛዜ ወራሾች የመለየትና ከሚች ወራሾች ውስጥ ውርሱን የሚቀበሉትንና የማይቀበሉትን ከማጣራት ጐን ለጐን ለላው የተጣለበት ከባድ ሀላፊነት ከተመረጠበት ቀን ጀምሮ ባለመብቶቹ ድርሻቸውን ወይም የሚደርሶቸውን ንብረቶች እስኪቀበል ድረስ የሚችን ንብረት የማስተዳደር ሀላፊነት አለበት።እዚህ ላይ የሚነሣው ጥያቄ የአስተዳደር ስራ ወይም Acts of management የሚባለው ድርጊት ምንድን ነው የሚለው ነው። የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች አጣሪው የውርሱን ንብረት ሲያስተዳድር ማከናወን የሚገባቸውን ተናጠል ተግባራት ከመዘርዘር ውጭ '' የንብረት አስተዳደር ሥራ'' ለሚለው ቃል የሰጠው ትርጓሜ የለም።

ሆኖም በፍትሐብሔር ሕጋችን ስለ እንደራሴነት በሚደነግገው ክፍል ውስጥ ጉዳዩ የሚያገለግለው የእንደራሴነት ስልጣን ላለው ሰው ቢሆንም የአስተዳደር ሥራ የሚለው ጽንሰ ሀሣብ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2004 ተዘርዝሯል። በዚህ የሕግ ድንጋጌ መሠረት የአስተዳደር ሥራ የሚባሉት የወካዩን ሀብት ማስቀመጥ የመጠበቅ ፣ የማከራየት፣ በብድር የተሰጠውን ሀብት የመሰብሰብ ከሀብቱ የሚመጣውን ገቢ ተቀብሎ የማስቀመጥ ለተከፈሉ እዳዎች ደረሰኝ የመስጠት ሰብልን የመሸጥ፣ ለሽያጭ የተመደቡ የንግድ እቃዎችን ወይም ይበላሻሉ ተብለው የሚታሰቡ ነገሮችን የመሸጥ ሥራ እንደ አስተዳደር የሥራ አፈጻጸም እንደሚታይ ይደነግጋል።

የሚች ውርስ አጣሪ በመሆን በሕግ በሚች ኑዛዜ ወይም በዳኞች የሚሰየም ውርስ አጣሪም እንደ መልካም የቤተሰብ አባት ሆኖ የውርሱን ንብረቶች በጥንቃቄ እና በትጋት የማስተዳደር ሀላፊነት ያለበት በመሆኑ ቢያንስ ከላይ የተዘረዘሩትን ተግባራት በብቃት ማከናወን ይጠበቅበታል። በሌላ በኩል የውርስ ሕጋችን የውርሱ አጣሪ

በውርስ ንብረት አስተዳደር በኩል እንዲፈጽም የሚዘረዝራቸው ተግባራት አንድ እንደራሴ /ወኪል/ የወካዩን ንብረት ለማስተዳደር ከሚሠራቸው ስራዎች ላቅ ያሉ ሆነው እናገኛቸዋለን::እነዚህም ተግባራት ከሟች መሞት በኋላ በአርባ ቀኖች ውስጥ

- የሟችን ንብረቶች በአንድ የእቃ ዝርዝር መዝገብ ውስጥ መጻፍና ተጨማሪ ንብረቶችም ሲገኙ በየአስራ አምስት ቀኑ መመዝገብ
- ለውርሱ ንብረቶች ወይም ለውርሱ እዳዎች ለጊዜው የዋጋ ግምት መስጠትና አስፈላጊም ሲሆን የልዩ ዐዋቂዎች እየተረዳ የግምቱን ሥራ መስራት
- የንብረቱን ዝርዝር ግልባጭ መብት አለን የሚሉ ሰወች ወጭውን ችለው ለመውሰድ ሲፈልጉ መስጠት
- የውርሱን ንብረቶች ሁሉ ለመጠበቅ አስፈላጊ የሆኑ ተግባራትን ማከናወንና አስፈላጊም ከሆነ ክሶችን ማቅረብ፣
- በውርስ ንብረቶች ላይ መብት አለን ሲሉ ሶስተኛ ወገኖች የሚያቀርቡትን ክስ በብቃት መከላከል
- የመክፈያ ጊዜአቸው የደረሱትን የውርሱ ገንዘብ መብት የሆኑትን ገንዘቦች እንዲከፈሉ መጠየቅና ለተቀበለው ገንዘብ ደረሰኝ መስጠት፣
- በቶሎ የሚበላሹ ወይም በጥበቃቸው ወይም በማስቀመጣቸው ከፍ ያለ ወጭ ገንዘብ ወይም ልዩ ጥንቃቄ የሚጎይቁትን በውርሱ ውስጥ የሚገኙትን ፍሬዎች፣ ሰብሎች እንደዚሁም የሚንቀሣቀሱ ንብረቶችን መሸጥ መብት እንዳለውና ሌሎች ተንቀሣቃሽ ንብረቶችንና የማይንቀሣቀሱ ንብረቶችን በዳኞች ወይም በሁሉም በወራሾቹ ስምምነት መሸጥ እንደሚችል ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1004 እስከ ፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1013 የተደነገጉትን ድንጋጌዎች ይዘት በማየት ለመረዳት ይቻላል:: በውርስ ማጣራት ሂደት ውስጥ የውርሱን ንብረት ማስተዳደር እጅግ በጣም ከባድና ጥንቃቄ የሚፈልግ ስራ ሲሆን የውርሱ አጣሪ የውርሱን ሀብት በአግባቡ ለማስተዳደር በትጋት መስራት ይጠበቅበታል:: የውርሱ አጣሪ ስራውን በአግባቡ ካላከናወነ ያገባኛል በሚል ማናቸውም ባለጉዳይ አመልካችነት ዳኞች በሌላ እንደተካ ለማድረግ የሚችሉ ሲሆን ውርስ አጣሪውም ሆነ ብሎም ሆነ በቸልተኝነት ለሚያደርሰው ጉዳት ኃላፊ እንደሚሆን መገንዘብና ሰወችን ለውርስ አጣሪነት በሚሰየሙበት ወቅት ሊሸከመው ከሚገባው ሀላፊነት ጋር በተመጣጠነ መልኩ መሆን እንዳለበት ግንዛቤ ሊያዝበት ይገባል:: ባውርስ ሀብፔ ማስተ ተር ተ ባር ባውርስ አኃሪው ጸሚወኮማ ው ተ ባራፔ በኃም ቁልዎ በአ ባቡ ካልተወኸመ በወራሾቷ በሚኖ አበ ሪዎኖ ላቭ ፡ ፔ ሊቨተርስ ባሚኖለው ተ ባር ችው:: በመሆችም ባውርስ ሀብፔ አስተ ተር ማለፔ ምት ምት ባአስተ ተር ተ ባራፔት ትተሚቨካፔፔ ባውርስ ሀብፔ አስተ ተር ስርዓቱ ትቲፔ

መወሰም ት ለበፔ በ ልኮ በዝርዝር ባሚተት ባሕ ታት ኃዎኖት ማውኃ ፔ በዚህ በጽል ባሚትሱ መነ ትሰዋ ክርክሮኖት ለማስቀረፔ አኃ ሪው ባውርስ ሀብፔ አስተ ተሩት ውነ፡ ማ በሆት መት ታ ት ቨጸ ውት ለማታረ አስወላ ቷው።

6.3 የውርስ እዳ ስለመክፈልና ውርሱን ስለመዝጋት

የውርሱ አጣሪ የሚችን የኑዛዜና ያለ ኑዛዜ ወራሾች ከለየና ከሚች ወራሾች መካከል ውርሱን የሚቀበሉትን ውርስን ከማይቀበሉት ካጣሩ በኋላ እንደዚሁም የውርሱን ንብረት በመልካም አባትነት መንፈስ የማስተዳደር ስራ እየሠራ ለዘላለም ሊቀጥል አይችልም። በውርስ ማጣራት ሥራ ውስጥ ሌላ መከናወን ያለበት ተግባር የውርሱን እዳ መክፈልና ውርሱ እንዲዘጋ ማድረግ ነው።

6.3.1 የውርስን እዳ ስለመክፈል

ውርሱ ከመዘጋቱና የውርሱ ንብረት ከሚች ወራሾች ንብረት ጋር ከመቀላቀሉ በፊት ውርስ አጣሪው የውርሱን እዳ በሕጉ በተቀመጠው ቅደም ተከተል መሠረት የመክፈል ሀላፊነት አለበት። የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ የውርስ እዳ የሚላቸውን ጉዳዮችና የአከፋፈላቸውን ቅደም ተከተል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1014 በግልጽ ደንግጓል። ዝርዝሮቹም የሚከተሉት ናቸው። የውርሱ እዳዎች የሚባሉት፣

- የሥርዓተ ቀብሩ ወጭ
- ውርሱን ለማጣራትና ለማስተዳደር የወጣ ወጭ
- የሚች እዳዎች
- የጡረታ እዳ
- ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ናቸው

ባሥፔሐብሔር ሕ ፡ ሚኖ ቨተረ ው ልብ ባትዛዜ ስ ብኖ ትተ ውርስ ተቆኅ ሮ ጸሚኖ ቨለትዛዜ ወራሾኖ ኅ ቅላላ ባትዛዜ ወራሾኖ በዋፔ ትተሚጸወል ሲተት ባሚኖ ኅ ቅላላ ትዛዜ ተኅ ቃሚዎኖ በሥፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 915 መሠረፔ ትተ ሚኖ ቨለ ትዛዜ ወራሾኖ ትተሚቆኅ ሩ በ ልኮ በማስቀመኅ ቷው።

ሀ/ <u>የስርዓተ ቀብር ወጭ፣</u>

በውርስ ሕጋችን ውስጥ የመጀመሪያው የውርስ እዳ ተደርጉ በሕጉ የተመለከተውና ከሌሎች እዳዎች ቅድሚያ እንዲከፈል ሕጉ የሚደነግገው ለሚች ቀብር ሥነ ሥርዓት ወጭ የሆነው ገንዘብ መሆን እንዳለበት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1014/1/ ተመልክቷል። እዚህ ላይ የሚነሣው ጥያቄ የሚች የቀብር ሥነ ሥርዓት ወጭ የሚባለው አላግባብ በየምክንያቱ የሚደገሠውን ድግስ ከፍተኛ ዋጋ ያላቸውን የሀውልት

ግንባታ ይጨምራል ወይስ አይጨምርም የሚለው ነው::ይህንን ጥያቄ ለመመለስ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1015 ድንጋጌዎች በጥንቃቄ ማየት ይገባናል:: በዚህ የሕግ ድንጋጌ መሠረት በመጀመሪያ ከሌሎች እዳዎች ለሚች የቀብር ሥርዓት ማስፈጸሚያ የወጣው ወጭ ቅድሚያ የሚሰጠው ሚቹ ይዞት በነበረው ማህበራዊ ኑሮ ተገቢ መስሎ በሚታየው መጠን ሲሆን ብቻ መሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1015/1/ ተደንግጓል:: ሆኖም ይኽ የሕግ ድንጋጌም ቢሆን ሚች ይዞት ለነበረው ማህበራዊ ኑሮ ተገቢ ነው ሊባል የሚችለውን ወጭ እንዴት መመዘን ይቻላል:: መነሻችንስ የህብረተሰቡ ባህልና ልምድ መከናወን ያለባቸው ተግባራትና የቀብር ወጭዎች መሠረት በማድረግ ነው ወይስ አይደለም የሚሉትና ሌሎች ተዛማጅ ጥያቄዎችን በበቂ ሁኔታ ለመመለስ የሚያስችል ሆኖ አላገኘሁትም::

ሌላው ለስርዓተ ቀብር የወጣ ወጭ የሚለው የሚቹ ስርዓተ ቀብር በሚከናወንበት እለት የወጣውን አስፈላጊ ወጭ የሚመለከት እንጅ ለሚች መታሰቢያ /ህውልት መስሪያ/ የሚደረገው ወጭ እና የተስካር ወጭ ለስርዓተ ቀብር በወጣው ወጭ ውስጥ እንደማይካተት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1015/2/ የሚደነግግ ሲሆን ለሚቹ ህውልት ወይም መታሰቢያ ማሠራት/ማድረግ/ ሕጋዊ ግዴታ እንዳልሆነ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1015/3/ ይደነግጋል::

ቭህተት ትኅብ አስመልክ ባወተራል ኀቅላቭ ምርታ ቤፔ በምፔሐብሔር ቭ ባፖ መዝ ብ ቁኀር 927 ህግሥ 10 ቀት 1994ዓ.ም. በወ/ሮ ኽሐቭ ተበበ በ ት ወ/ሮ ስ ቨፔ ቮሐችስ ባሕክት ብሪፔ ቢቿቭም ሞ ዚ ኖ መካጸል ባተተረ ውት ባትብረፔ ክምምል አስመልክ ባጸምተቾው ምርታ ቤፔ ባሰኀ ውት ውግቴ ባቀረበውት ባቭ ባፖ መቃወሚቭ አቭ በወሰቭፔ ወቅፔ በክርክሩ ባተቭሱፔት ስታስፔ ብ ኖ ውስኀ አትተቾው ቭ ባፖ ባቭ ለሚኖ አለቃ ካህግቭ ጸሮው ለቀብር ስርዓፔ ማስወኾሚቭ ለህውልፔ ሥራ በቁርባት ለአስጸሬት ግኀ ት ቨወኃ ሁፔ ብር 4920 በሙሉ ባሚኖ ወራሾኖ ባመክወል ቲ አለባ ው በማለፔ ላትግኖው ክርክር ጸምተቾው ምርታ ቤፔ ተቀብሎ ባሰኀ ው ውግቴ ተ ቢ ቭው ወቭስ አቭብሉም በማለፔ ብኀ ት ካወኃ በኋላ ምርታ ቤቱ በምፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1014 ጸውርሱ ላቭ ለስርዓተ ቀብሩ ባወኃ ው ትዘብ በመ መሪቨ ት ጸወል ባሚተት ሲሆት በምፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1015/2/ ለሚኖ መ ሰቢቨ ባሚተረ ው ወ ባተስካር ወ ለስርዓተ ቀብሩ በወኃ ው ትዘብ ውስኀ ሊ ሰብ አቭኖልም በማለፔ ተት ቿል::

ጸዚህ ባሕ ታት ኌ አትክር ባሚኖ ወራሾኖት ባሚመለጸተው ወ ባመቃብር ባኮወት ርቅ ወ ብር 220 /ሁለፔ መ ሃቭ ብር/ ባመቃብር ሥራ ብር 50/ ሃምሣ በር/

በታምሩ ብር 270/ ሁለፔ መ ሰባ ብር/ ብኖ ስለሆት ቭህትት ትዘብ ወራሾኖ በባታርሻ ው ባሚጸምሉፔ ሆ አጸዌወሉም ባውርሱ ሀብፔ ክምምል ጸመተረ ፡ በዋፔ ተቀ ሽ ሆ ለቭ ባፖ ባቭዋ ባሚጸወል ችው ብለ ል። ሌሎኖ ወ ምኖ ት ወራሾኖ ት ጸምሉ ባሕ ቲ ባሚጎ ልባ ው ስላልሆት ሊጸምሉ አቭ ባም ብለ ል። በማለፔ ወስ ል። ጸዚህም ውሣት ባተስካር ባሀውልፔ ሥራ ወ ባቀብር ስርዓፔ ወ ችው ብለው ምርታ ቤ ኖም ትተማቭቀበሉፔ ልኮ ቨተር ል።የውርስ ሕጋችን በአንድ በኩል የሚች የቀብር ስርዓት በሌሎች ገንዘብ ጠያቄዎች ምክንያት እንዳይሰናከል፣ የመጀመሪያው የውርስ እዳና በመጀመሪያም መከፈል ያለበት መሆኑን ሲደነግግ በሌላ በኩል እንደባህል የያዝነውን በተስካር እና የመታሰቢያ ሀውልት ግንባታ የሚወጣ ወጭ ለመቀነስና ብሎም ለማስቀረት የተዝካርና ለሚች መታሰቢያ የሚወጣ ወጭ ለስርዓተ ቀብር እንደወጣ ወጭ እንደማይታሰብ በግልጽ ደንግጓል። በመሆኑም ውርስ አጣሪው ሕጉ የሥርዓተ ቀብር ወጭ ለሚላቸው ወጭዎች ብቻ ከሁሉም ቅድሚያ ሰጥቶ እዳውን መክፈል ይገባዋል።

ለ/ <u>ውርሱን ለማጣራትና ለማስተዳደር የወጣ ወጭ</u>

በሁለተኛ ደረጃ ቅድሚያ ተሰጥቶት ከውርሱ ሀብት ላይ መከፈል የሚገባው የውርሱ እዳ ውርሱን ለማጣራት እና ውርሱን ለማስተዳደር የወጣው ወጭ ነው። ውርስ አጣሪው የሚችን ኑዛዜ ለማፈላለግ እና የሚችን የኑዛዜና ያለ ኑዛዜ ወራሾች ለመለየት እንደዚሁም ከሚች ወራሾች መካከል ውርሱን የሚቀበሉትን ውርሱን ከማይቀበሉት እንደዚሁም የሚችን ተበዳሪዎችና ከውርሱ ንብረት ላይ መብት አለን የሚሉትን ሰዎች ለመለየትና አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝም በፍርድ ቤት በመክራከር፣ ንብረቱን በመጠበቅ በማሸግ የንብረት ዝርዝር በማዘጋጀትና በማስተዳደር በርካታ ተግባራትን እንደሚፈጽም አይተናል።ከዚህ በተጨማሪ አጣሪው ለሚሰጠው ግልጋሎት የአገልግሎት ዋጋ የማግኘት መብት አንዳለው በፈትሐብሔር ሕግ ቁጥር 959 መደንገጉን ከዚህ በፊት አይተናል። በመሆኑም የውርስ ንብረት ላይ ውርሱን ለማጣራት እና ለማስተዳደር የወጡ አስፈላጊ ወጭወች፣

- ለማሸግ የእቃ ዝርዝር ለመጻፍ ለማስገመት እና ለውርሱ መጣራት የወጣው ገንዘብ
- ስለ ውርሱ ንብረቶች ደንበኛ ጥበቃ አጠበበቅ፣ መልካም አያያዝና አስተዳደር አጣሪው ያደረገው አስፈላጊና ጠቃሚ ወጭ
- ለተለያዩ ሕጋዊ ክፍያዎች የተደረገው ወጭና
- ለመንግስት የሚከፈለው የማዛወሪያ ገንዘብ በሁለተኛ ደረጃ ቅድሚያ ተሰጥቶ መከፈል ያለበት የውርስ እዳ እንደሆነ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1016 ይደነግጋል። ውርሱን ለማጣራት እና ለማስተዳደር የወጣውን ወጭ ለስርዓተ ቀብር መፈፀሚያ

ከወጣው ወጭ ቀጥሎ ከሌሎች እዳዎች ቅድሚያ መሰጠቱ እጅግ በጣም አስፈላጊ ነው፡፡ ምክንያቱም የሚች አበዳሪዎችም ሆኑ ከሚች ውርስ የጡረታ ጥያቄ የሚያቀርቡ ሰዎች እንደዚሁም የሚች ወራሾች መብታቸው በአግባቡ ሊከበርላቸውና ሊፈፀምላቸው የሚችለው ውርሱ በአግባቡ ከተጣራና ንብረቱም በመልካም ሁኔታ ከተጠበቀ ብቻ ነው፡፡ ንብረቱ ከባከነና ከሚች ወራሾች ከሆኑና የሚች ወራሽ ካልሆኑ ሰዎች ጋር ከተቀላቀለ የውርሱን ንብረት ማን እንደወሰደው፣ ግምቱ ምት ያህል እንደሆነ ለመለየትና ለማስረዳት ከፍተኛ የሆነ ችግር እንደሚገጥማቸው ግልጽ ነው፡፡ ሕግ አውጭው ይህንን በማሰብ ፣ የሚችን ስርዓተ ቀብር ለማስፈፀም ከወጣው ወጭ ቀጥሎ ውርሱን ለማጣራት እና ለማስተዳደር የወጣው ወጭ ከሌሎች የውርሱ እዳዎች ቅድሚያ ተሰጥቶ እንዲከፈል የደነገገው፡፡

ሐ. <u>ባሚኖ ዕ ዎኖ</u>

በሶስተኛ ደረጃ ቅድሚያ ተሰጥቶት ሊከፈል እንደሚገባው በሕጉ የተመለከተው የውርስ እዳ ሚች በህይወት ዘመኑ እያለ የነበሩበት እዳዎች ናቸው፡፡ የሚችን እዳዎች አስመልክቶ የውርሱ አጣሪ በሕጉ የተመጠበት ግዴታዎች አሉ፡፡በመጀመሪያው የውርሱ አጣሪ የሚችን ኑዛዜ ለማፈላለግ ብርቱ ጥረት የማድረግ ሀላፊነት እንዳለበት ሁሉ፣ በተመሣሣይ መንገድ በውርሱ ላይ የገንዘብ የመጠየቅ መብት ያላቸው ሰወች እንዳሉ ለማወቅ አጣሪው የተቻለውን ሁሉ መፈፀም እንዳለበት እና ይህንንም ሀላፊነቱን በአግባቡ ለመወጣት ያግዘው ዘንድ የሚችን መዝገቦችና ወረቀቶች የመመርመር ሚች በኖረባቸው ስፍራዎች በሚገኙት የመንግስት መዝገቦች እና የሚቹ የማይንቀሣቀስ ንብረት ባሉበት ቦታዎች በመገኘት ውል አዋዋይ አካል ወይም የፍርድ ቤት እና አግባብነት ያላቸውን አካላት መዝገቦች በመመርመር ሚች የሚንቀሣቀሱ ንብረቶቹን መያዣዣ ወይም የማይንቀሣቀሱ ነብረቶቹን በወለድ አገድ በማስያዝ ለራሱ የተበደረው ብድር ወይም ለሌላ ሰው የገባው ዋስትናና ሌሎች ግዴታዎች ያሉበት መሆኑን ተገቢውን ፍለጋ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1017 መሠረት በማድረግ ያጣራል፡፡

በሁለተኛ ደረጃ የውርስ አጣሪው በእነዚህ ፍለጋዎች ያልተገለፀ ከሚች ላይ ገንዘብ ሊጠ ይቁ የሚችሉ ሰዎች እንዳሉ የሚያስገምት ነገር ባገኘ ጊዜ አጣሪው ጠቃሚ መስሎ በሚታየው ቦታ ለሚች አበዳሪዎች ባለእዳቸው መሞቱን የሚገልጽ ማስታወቂያ መሰነ ፔ እንዳለበት እና የሚች አበዳሪዎች ከሚች ገንዘብ ለመጠየቅ የሚያስችላቸውን ማስረጃ እየያዙ ማስታወቂያው ከወጣበት ቀን ጀምሮ እስከ ሶስት ወር ጊዜ ድረስ ለእሱ እንዲያመለክቱ ማሣወቅ እንደሚገባው የፍትሐብሔረ ሕግ ቁጥር 1018 ይደነግጋል፡፡ውርስ አጣሪው በአደረገው ማጣራትና ፍለጋ ከሚች ላይ ገንዘብ ሊጠይቁ

የሚችሉ ሰወች እንዳሉ ካረጋገጠ በማስከተል ሊፈጽማቸው ስለሚገባቸው ተግባራት የሕጉ ድንጋጌዎች መሪ የሚሆኑ ደንቦችን አስቀምጠዋል።

የሚች እዳ የመክፈያ ጊዜው የደረሰ እዳ /Exigible debt/ ወይም የመክፈያ ጊዜው ያልደረሰ እዳ ሊሆን ይችላል። ውርስ አጣሪው እንደዚህ አይነት ሁኔታ ባጋጠመው ጊዜ ሕጉ ሁለት የተለያዩ ተግባራትን እንዲፈጽም ያስገድደዋል። እነርሱም የሚች እዳ የመክፈያ ጊዜው በደረሰ ጊዜ የሚች ወራሾች ወይም ሌላ ያገባኛል የሚል ሰው እዳው እንዳይከፈል ካለተቃወመ ወይም የውርሱ ጠቅላላ ሀብት ለባለእዳዎቹን እዳ ሁሉ ለመክፈል የማይችል ካልሆነ በስተቀር የውርሱ አጣሪ የሚች አበዳሪዎች ከውርሱ ላይየማይጠይቁትንና የመክፈያ ጊዜአቸው የደረሱትን እዳዎች ሁሉ የመክፈል ሀለፊነት እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1019/1/ ይደነግጋል።የውርሱ ንብረት ለእዳው እዳይከፈል መቃወሚያ ከቀረበ ወይም የውርሱ ሀብት ጠቅላላ የሚችን እዳ ለመክፈል የማይበቃ የሆነ እንደሆነ ጉዳዩ ከውርስ አጣሪው ሥልጣንና አቅም በላይ ስለሚሆን በመደበኛው ፍርድ ቤት የተከራካሪዎች መሞትና ስለመክሰር በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 48 እስከ ፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 56 የተመለከቱትና በሌሎቹ ድንጋጌዎች መሠረት አንደሚፈፀም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1019/2/ ተመልክቷል።

የሚች እዳ የመክፈያ ጊዜው ያልደረሰ በሆነ ጊዜ የውርሱን አጣሪው በሚች አበዳሪዎች የገንዘቡ መክፈያ ጊዜ ሲደረስ ገንዘቡ ሊከፈላቸው አንዲችል የማረጋገጫ ዋስትና እንዲሰጣቸው የሚች አበዳሪወች/ ገንዘብ ጠያቂዎቹ/ መጠየቅ እንደሚችሉና እርሱም ይህንን መፈፀም አንዳለበት በፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 1021 ተደንግጓል። ከዚህ የምንረዳው ሚች ስለሞተ ብቻ ውርስ አጣሪው የመክፈያ ጊዜአቸው ያልደረሱ የሚች እዳዎች ተጣድፎ መክፈል እንደማይገባውና የመክፈያ ጊዜአቸው ያልደረሱ ገንዘብ ጠ ያቂዎች የሚሰጠው የመክፈያ ጊዜው ሲደርስ ሊከፈላቸው የሚችል መሆኑን የሚያረጋግጥ የዋስትና ማረጋገጫ መሆኑን ነው።የውርስ አጣሪ የመክፈያ ጊዜአቸው የደረሱ የሚችን እዳዎች በሚከፍልበት ጊዜ የትኛውን ሀብት በቅድሚያ መጠቀም እንዳለበት ንብረት ቢሸጥ ለማን የቅድሚያ መብት አንደሚሰጥ የውርስ ሕጋችን መሪ የሆኑ ደንቦችን አስቀምጦል።

የውርሱ አጣሪ የሚችን የሚንቀሳቀስም ሆነ የማይንቀሳቀስ ንብረት ከመሸጡ በፊት በመጀመሪያ በእጁ የሚገኘውን ጥሬ ገንዘብ መክፈል ይኖርበታል። ሆኖም በእጁ የሚገኘው ጥሬ ገንዘብ እዳውን ለመክፈል በቂ ሣይ ሆን ከቀረ፣ በፍትሐበሐር ሕግ

ቁጥር 1013 ድንጋጌዎች /የተቀመጡትን መስፈርት በማሟላት ሚች በኑዛዜ ያልሰጣቸውን ንብረቶች በመሸጥ የሚችን እዳ እንደሚከፍልና የውርስ አጣሪ ሚች በኑዛዜ ያልሰጣቸውን ነብረቶች የሚችን እዳ ለመክፈል በሚሸጥበት ጊዜ ወራሾቹ ንብረቱን ለመግዛት እንደሚፈልጉ መጠየቅና ወራሾቹም በገበያው ዋጋ ወይም በበለጠ ዋጋ ንብረቱን እንገዛለን ካሉ ንብረቶቹን የመግዛት ቅድሚያ መብት አንዳላቸው የውርሱ አጣሪም ለሚች ወራሽ የመሸጥ ግዴታ አንዳለበት ተደንግጓል። የውርስ አጣሪው በእጅ የሚገኘውን ጥሬ ገንዘብ ከፍሎና ሚች በኑዛዜ ያልሰጠውን ንብረት ሸጦ የሚች እዳ ሙሉ ለሙሉ ለመክፈል ካልቻለ ሚች በልዩ የኑዛዜ ስጦታ የሰጣቸውን ንብረቶች በመሸጥ የሚችን እዳ መክፈል እንዳለበት ተመልክቷል።

የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ የሚችን ሌሎች ንብረቶች በመሸጥ የሚችን እዳዎች ለመክፈል በሚችልበት ጊዜ ሚቹ በልዩ የኑዛዜ ስጦታ የሰጣቸውን ንብረቶች መሸጥ እንደማይቻልና የሚች ሌሎች ንብረቶች ተሸጠው የሚችን እዳ ለመሸፈን በማይችሉበት ጊዜ ግን ሚች በልዩ የኑዛዜ ስጦታ የሰጠውን ንብረትም ጭምር በመሸጥ የሚች እዳ በቅድሚያ ሊከፈል እንደሚገባው በፍትሐብሔር ሕግ ቅጥር 1014 እና 1024 ድንጋጌዎች በአጣምሮ በማንበብ ለመረዳት ይቻላል። የሚች እዳዎች ለሚች የቀብር ስርዓት ማስፈፀሚያ እና የሚችን ውርስ ለማጣራትና የውርሱን ንብረት ለማስተዳደር ከወጣው ወጭ ቀጥሎ ከሌሎች እቃወች ቅድሚያ ተሰጥቶት የሚከፈል የውርስ እዳ ነው። የውርሱ አጣሪ የሚችን እዳዎች ከመክፈሉ በፊት የመክፈያ ጊዜአቸው የደረሱትን የመክፈያና የመጠየቂያ ጊዜአቸው ካልደረሱት መለየት እንዳለበት እና እዳውንም ሲከፍል በመጀመሪያ በእጁ ያለውን ጥሬ ገንዘብ ይኸ አልበቃ ካለ ሚች ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ያላደረገገበትን ንብረት እና በመጨረሻ አማራጭ ካጣ ሚች ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ያደረገበትን ንብረት ጭምር በመሸጥ የሚችን እዳ እንደሚከፍል የማች ወራሾች ንብረቱን የመግዛት የቀዳሚነት መብት አንዳላቸው መገንዘብ ያስፈልጋል።

መ/ <u>ከውርሱ ላይ የሚጠየቅ የቀለብ ገንዘብ</u>

በአራተኛ ደረጀ እንደ ሚች ውርስ እዳ ተደርጐ የተያዘው ከውርሱ ላይ የሚጠየቅ የቀለብ ገንዘብ ነው። እዚህ ላይ ከውርሱን ንብረት ላይ ቀለብ የመጠየቅ መብት ያላቸው እነማን ናቸው ቀለብ የማጠይቁት በምን ሁኔታ ነው ከውርሱ ላይ ቀለብ ለመጠየቅ ምን ምን ነገሮችን ማሟላት አለባቸው የሚሉት ጥያቄዎች በአግባቡ መመለስ አስፈላጊ ነው።በመሠረታዊ መርህ ደረጃ ከሚች ውርስ የቀለብ ገንዘብ የመጠ የቅ መብት ያላቸው የሚች ባል ወይም ሚስት ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች ወይም ወደላይ የሚቆጠሩ ወላጆች ወይም የሚች ወንድሞችና እህቶች መሆናቸውን

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1026/1/ ይደነግጋል።ሆኖም ሚች ያለኑዛዜ ወራሽም ሆነ የኑዛዜ ወራሽ ሣይኖረው ቀርቶ ንብረቱ ለመንግስት ገቢ በሚሆንበት ጊዜ ከእሱ ጋር የስጋ ዝምድና ባይኖራቸውም እሱ ጋር ይኖሩ የነበሩና በእሱ እርዳታ ይኖሩ የነበሩ ሰዎች ሌሎች ሕጉ የማጠይቃቸውን መስፈርቶች ሲያሟሉ ከውርሱ ንብረት ላይ የቀለብ ገንዘብ የመጠየቅ መብት እንዳላቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1026/2/ በልዩ ሁኔታ ደንግጓል።

የሚች ባል ወይም ሚስት የሚች ወራሽ ባይሆኑም ሕጉ በሚያስቀምጠው መስፈርት መሠረት ከውርሱ ንብረት ቀለብ የመጠየቅ መብት እንዳላቸው ተቀምጧል። የሚች ባል ወይም ሚስት ወደታች የሚቆጠሩ ተወጆች ወደላይ የሚቆጠሩ ወላጆች የሚች ወንድም እና እህት ወይም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1026/2/ መሠረት ሚች ጋር አብረው የሚኖሩ ወይም በሚች እርዳታ የሚኖሩ ሰዎች ከውርሱ ንብረት ላይ ቀለብ ለመጠየቅና ለማግኘት የሚችሉ፣

- በችግር ላይ ሲገኙና ሠርተው ኑሯቸውን ለማሸነፍ የማይችሉ ሆነው ሲገኙ ይኸም ማለት አጠቃላይ የአካላቸውና የጤንነታቸው ሁኔታ ስራ ሠርተው ኑሯቸውን ለመደገፍ የማያስችላቸው ሲሆን እንጅ ሙሉ ጤነኛ ሆነው የመንግስት ሥራ ባለማግኘታቸው ብቻ ሠርተው ኑሯቸውን ለማሸነፍ አይችሉም ሊያሰኛቸው እንደማይችል ይኸ ጉዳይ ከተሻሻለው የቤተሰብ ህግ አንቀፅ ጋር በማገናዘብ መተርጐም ያለበት በመሆኑ ሠርቶ ለመብላት የማይችልና በችግር ላይ የወደቁ ሲሆኑና፣
- የሚች ተወላጆች ወይም ወላጆች ወይም የሚች ወንድሞች እና እህቶች በሆኑ ጊዜ የሚች ያለኑዛዜ ወራሽ ሆነው ሲገኙ ነው። ማለትም ሚችን በቀጥታ ወይም በተተኪነት ለመውረስ የማይገባቸው ናቸው የተባሉ ከሆነ ከውርሱ ንብረት ቀለብ መጠየቅ መብት አነደሌላቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1028/2/ የሚደነግግ ሲሆን እንደዚሁም ሚች ከእነርሱ ቅድሚያ ያላቸው ወራሾች ካሉት ቀለብ የመጠየቅ መብት አይኖራቸውም።

ለምሣሌ፣ ሚች ሁለት ልጆች ካሉት ወላጆቹም ሆነ ወንድምና እህቶቹ በሚች ውርስ የሚካፈሉበት ሁኔታ ስለማይኖር ከውርሱ ንብረት ቀለብ የመጠየቅ መብት አይኖራቸውም። እዚህ ላይ ሕጉ በግልጽ መልስ ያልሰጠው ጉዳይ ሚች በኑዛዜ ከወራሽነት የነቀላቸው ሰዎች ከውርሱ ንብረት ቀለብ የመጠየቅ መብት ይኖራቸዋል ወይስ አይኖራቸውም የሚለው ነው።

በዚህ ጉዳይ ሁለት አይነት አስተሳሰቦች ሊንፀባረቁ ይችላሉ፡፡ የመጀመሪያው ከውርስ በሚች ኑዛዜ የተነቀለ ወራሽ በሕጉ ከሚች በፊት እንደሞተ ስለሚቆጠር ከውርሱ ንብረት ቀለብ የሚጠይቅበት ምክንያት አይኖርም የሚለው ሲሆን ሁለተኛው ወራሾች የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1028/2/ ለወራሽነት የማይገቡናቸው ተብለው ካልተከለከሉ በስተቀር ቀለብ ቨ ቾሉ፡፡ ሆ ም ሕግ በግልጽ ለወራሽነት የማይገባ ነው መባል ከውርሱ ንብረት ቀለብ የመጠየቅ መብትንም እንደሚያጣጣ ሲደነግግ ከውርስ በሚች ኑዛዜ መነቀልን እንደ አድን ምክንያት አልገለፀውም፡፡እንድዚሁም ቀለብ የመስጠት ግዴታ የሚመነጨው ከሕግ ስለሆነ ማንም ቢሆን የተጣለበትን ሕጋዊ ግዴታ በኑዛዜው ለማስቀረት አይችልም

ስለዚህ አንድ ወራሽ በኑዛዜ ከውርስ መነቀሉ ቀለብ የመጠየቅ መብቱን አያስቀርበትም፡፡ ይህንንም አባባል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1029 ድንጋጌዎች መልክትና ይዘት የበለጠ ግልጽ ያደርጉታል በማለት ይከራከራሉ፡፡በእኔ በኩል ይህንን ጉዳይ አስመልክቶ ሁለተኛው አስተሳሰብ የበለጠ ምክንያታዊና አሣማኝ ቢመስልም ሰልጣኞች በሁለቱም በኩል የሚነሱ ክርክሮችንና አስተሣሰቦችን ሕጋዊ መነሻ በማየት የበለጠ መከራከርና ማዳበር ይጠበቅባቸዋል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ የሚች ባል ወይም ሚስት ከሚች ውርስ ንብረት ድርሻ የማያገኙ ቢሆንም የጡረታ አበል እንዲከፈላቸው በውርሱ ንብረት ላይ የመብት ጥያቄ የሚያቀርቡበት ሕጋዊ መሠረት እና ስርዓት ተቀምጦል፡፡ በመሆኑም ከሚች ውርስ የቀለብ ጥያቄ ሊያቀርቡ የሚችሉት አነማን እንደሆኑ በምን ሁኔታ እንደሚጠይቁና በአራተኛ ደረጃ የውርስ እዳ አድርጐ በመውሰድ ተገቢውን ጥያቄ ላቀረቡ ሰዎች ቀለብ እንደሚከፈል ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1025 እስከ ፍትሐብሔር ሕግ ቅጥዓ 1036 ያሉትን ድንጋጌዎች በሌሎች ሕጐች በተለቨም ጸወፈራል ጸክልሎኖ ባቤተሰብ ሕ ስለ ቀለብ መስጠት ግዴታ ከተደነገጉ ሕጐች ጋር በማዛመድ መታየት እንዳለባቸው መገንዘብ ጠቃሚ ነው፡፡

ሠ/ <u>ልዩ የኑዛዜ ስጦታ</u>

በአምስተኛ ደረጃ ሕጉ አንደ ውርስ እዳ የያዘው ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ነው፡፡ በምእራፍ አራት ውስጥ ሚች በሚያደርገው ኑዛዜ ውስጥ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ወይም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ እንደሚችል አይተናል፡፡ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ማለት ሚች በንብረቱ ውስጥ ለይቶ አንዱን ወይም ከዚያ በላይ ዘርዝሮ በኑዛዜ የሚሰጥበት ነው፡፡ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚ እንደ ሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾች የሚቆጠር በመሆኑ ድርሻው የሚታወቀው የውርሱ እዳ ከተከፈለ እና ውርሱ ከተዘጋ በኋላ ነው፡፡ልዩ የኑዛዜ

ስጦታ ግን እንደ ውርሱ እዳ የሚቆጠር በመሆኑ የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾች እና ጠቅላላ የኑዛዜ ተጠቃሚዎች ከሚች ውርስ ላይ ድርሻ ሊያገኙ የሚችሉት ሌላች እዳዎች እና ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚው የተሰጠውን ንብረት ከወሰደ በኋላ ነው።

ይኸም ማለት አቶ ከበደ ብር 500000 የሚያወጣ ቤት 100000 ጥሬ ገንዘብ 600000 የሚያወጣ የቤት መኪና ቢኖረውና የቤት መኪናየን ለጓደኛየ ለሣምሶን እንዲሰጥልኝ ብሎ ኑዛዜ ቢተው አቶ ከበደ አራት አካለመጠን የደረሱ ልጆች ቢኖሩት እና ከባንክ የተበደረውና መክፈል የሚገባው ብር 500000 ቢኖር የውርስ አጣሪው የሚያደርገው በእጁ የሚገናውን ገንዘብና ሚች በኑዛዜ ያልሰጠውን ቤት በመሸጥ የሚችን እዳ ከከፈለ በኋላ ከዚያ በኋላ ለልዩ የኑዛዜ ተጠቃሚው ለሣምሶን የሚችን የቤት መኪና መስጠት እነዳለበት ሕጉ ይደነግጋል።ይኸም የሚያሣየው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 937፣ 938 እና 939 የተደነገገው ቢኖርም ሚች ካለው ንብረት ስንቱን ፐርሰንት በልዩ የኑዛዜ ስጦታ ሊሰጥ እንደሚችል የሚገድብ የሕግ ድንጋጌ ባለመኖሩ ሚች ያለውን ንብረት በልዩ የኑዛዜ ስጦታ ለሌሎች ሰዎች በመደልደል ወራሾች ከውርሱ ንብረት ምንም አይነት ንብረት እንዳያገኙ ማድረግ ይችላል። የሚች ወራሾች የወራሽነት መብታችንን ተነቅለናል ብለው እንዳይከራከሩ የወራሽነት መብታቸው አልተነካም። ምክንያቱም ምንጊዜም ቢሆን የሚች ወራሾች ከውርሱ ሀብት ድርሻ የሚያገኙት የውርሱ እዳ ተከፍሎ ካለቀ በኋላ የሚተርፍ ሀብት ካለ በመሆኑ ጉዳዩ አከራካሪ ሊሆን እንደሚችል መገንዘብ ይገባል።

ከዚህ የምንረዳው የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾችና ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚዎች ከሚች ውርስ ንብረት ድርሻ የሚያገኙት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1014 የተጠቀሱት የውርሱ እዳዎች ተከፍለው ካለቁ በኋላ ነው። በዚህ ሕግ መሠረት ልዩ የኑዛዜ ስጦታ እንደ ውርሱ እዳ የሚታይ በመሆኑ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚወች ከሚች የተሰጣቸውን ንብረት የውርሱ አጣሪ እንዲከፍላቸው/ እንዲሰጣቸው/ መጠየቅ ይችላሉ። ይኸም በመሆኑ የሚች ልዩ የኑዛዜ ስጦታ እንዴት እንደሚከፈልና ምን ምን ሁኔታዎችን በውርሱ አጣሪ በኩል መፈፀም እንዳለባቸው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1037 እስከ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1051 ተደንግጓል።አከራካሪው ነጥብ ከላይ ያነሣሁት ሲሆን ሌሎች ስለ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ አከፋፈል የተደነገጉት እነዚህ የሕግ ድንጋጌዎች ዘርዝር ያሉና ግልጽ በመሆናቸው እያንዳንዱን ነጥብ በዝርዝር መመልከቱ አስፈላግ ሆኖ አላገኘሁትም።

6.3.2 ውርስ ማጣራቱ ሥራ ስለሚዘጋበት ሁኔታ/Closure of liquidation/

የውርሱ አጣሪ ውርሱን ካጣራ የሟችን አበዳሪዎች ከለየና የውርሱን እዳ ከከፈለ በኋላ ውርሱን መዝጋት አለበት። በውርስ ሕጋችን ውስጥ ውርሱ ተዘጋ የሚባለው የሟች ወራሾች ተለይተው የውርሱ እዳ ከተከፈለ በኋላ የሟች ንብረት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 942 መሠረት የተለየ ንብረት/Distinct Estate/ መሆኑ ቀርቶ የባለቤትነት መብቱ ለወራሾቹ ሲተላለፍ ነው።የውርስ ሕጉ የውርሱ ማጣራት ሥራ ሟች ከሞተ ከአንድ ዓመት በኋላ መዘጋት እንዳለበትና ዳኞች ጊዜው ሊያራዝሙ እንደሚችሉ ይደነግጋል። የውርሱ ንብረት ከተዘጋ የሟች ንብረት ከወራሾቹ ንብረት ጋር አንደማቀላቀል አና ውርሱ ማጣራት ከተዘጋ በኋላ የሟች አበዳሪዎች ቢመጡ ወራሹ ከማች ውረስ ካገኘው ሀብት የበለጠ ገንዘብ እንዲከፍሉት ማስገደድ እንደማይችሉና ውርስ ማጣራት ከተዘጋ በኋላ የሟች አበዳሪዎች ቢመጡ እንዴት እዳቸው እንደሚከፈልና ማንን እንደሚጠይቁ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1052 እስከ ፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1059 በዝርዝር ተደንግጓል።ሆኖም እጅግ በጣም ጠቃሚ የሚሆነው ነጥብ የውርስ መዘጋት ማለት የውርስ የማጣራቱ ሥራ ተጠናቅቆና የውርሱ እዳዎች ከተከፈሉ በኋላ የውርሱ ሀብት ባለቤትነት ወደ ሟች ወራሾች የሚተላለፍበት ሂደት ነው። የውርሱ ማጣራት ስራ እስኪጠናቀቅ ድረስ የሟች ሀብት ባለቤትነት ወደ ወራሾቹ አይተላለፍም። ከሟች ወራሾች ንብረትም ጋር አይቀላቀልም። ለዚህም ነው ውርሱ እስኪጣራ ድረስ የሟች ሀብት አንድ አንድ ራሱን የቻለ ልዩ ንብረት ተቆጥሮ የውርሱ አጣሪ እንዲያስተዳድረውና የሟችንም እዳ እንዲከፍል የሚደረገው።

ስለዚህ ውርሱ ተዘጋ የሚባለው የማጣራቱ ሥራ ተጠናቅቆ ውርሱ ሲጣራ የማች ወራሽ መሆናቸው ለተረጋገጠው ለሟች ወራሾች የባለቤትነት መብቱ ይተላለፋል። ሀብቱም ከሟች ወራሾች ሀብት ጋር ይቀላቀላል። ከዚህ በኋላ በወራሾቹ መካከል የማደረገው የነብረት ክፍፍል ወይም የማች አበዳሪዎችም ሆኑ የሟች ወራሾች አበዳሪዎች የማያቀርቡት ጥያቄ እስካሁን ባየነው ስርዓት ሣይሆን በሌላ አይነት መንገድ የሚቀርብና የሚፈፀም ይሆናል።ሕጉ የሟች ወራሾች በበቂ ሁኔታ ከተለዩ የሟች አበዳሪዎች ከተለዩና የውርሱ እዳ በቅደም ተከተል ከተከፈለ በኋላ ውርሱ እንደሚዘጋ የማች ሀብት ባለቤትነት ወደ ወራሾቹ እንደሚተላለፍና የውርሱ ሀብት ከሟች ወራሾች ሀብት ጋር እንደሚቀላቀል የሚደነግግ መሆኑን ግንዛቤ መያዝ ተገቢ ነው።

6.3.3 ውርስን ስለማጣራትና ማስተዳደር የተደነገጉ ሕጐችና ተግባራዊነታቸው

በዚህ ምእራፍ ውስጥ በሰፊው እንዳየነው የሚችን ውርስ የማጣራትና የማስተዳደሩ ተግባር እጅግ ከባድና ውስብስብ ነው። የሚችን የኑዛዜ እና ያለ ኑዛዜ ወራሾች ማፈላለግ ከሚች ወራሾች መካከል ውርሱን የሚቀበሉትን ውርሱን ከማይቀበሉት መለየትና ውርሱን የመቀበል ፍላጐት የሌላቸውን ወራሾች የሚያቀርቡትን የጽሁፍ መግለጫ መያዝ የሚችን አበዳሪዎች ለማፈላለግ ጥረት ማድረግን ማስታወቂያ ማውጣት የሚችን እዳዎች መክፈል የውርስ ማጣራት ውርስ ማስተዳደር ተግባራት ናቸው።የውርስ አጣሪው እነዚህን ተግባራት በሚፈጽምበት ጊዜ በተለያየ ደረጃ ማስታወቂያ መግለጫ ይሰጣል። ለምሣሌ የውርሱ አጣሪ ሚች ኑዛዜ ካፈላለገ በኋላ፣ የሚችን ኑዛዜ ባገኘ ጊዜ ለሚኖ ያለ ኑዛዜ ወራሾች ማስታወቂያ ይሰጣል። ይኸም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 968 በግልጽ ተደንግጓል። የማስታወቂያው ጠቀሜታ ኑዛዜው ዋጋ የሌለው ነው ወይም ሊፈርስ ይገባል የሚሉ የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾች ቢኖሩ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 973 እና 974 መሠረት ወደ ፍርድ ቤት መቃወሚያቸውን እንዲያቀርቡ ነው።በሌላ በኩል ውርስ አጣሪው የሚች እዳ ያለበት መሆኑን ማፈላለግና ለሚች አበዳሪዎች ወይም ገንዘብ ጠያቂዎች ሚች መሞቱን የሚገልጽ ማስታወቂያ በመስጠት እስከ ሶስት ወር ድረስ መጠበቅ እንደማገባው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1018 ይደነግጋል። ይኸም በተለያየ ምክንያት ከሚች ገንዘብ የመጠየቅ መብት ያላቸው ሰዎች ሚች መሞቱን አውቀው ውርሱ ሣይዘጋ በፊት ጥያቄአቸውን እንዲያቀርቡ እድል ለመስጠት ነው። የውርሱ አጣሪ የሚችን መሞት እና ከሚች ውርስ መብት አለን የሚሉ ሰዎች ማፈላለግ እና ለሌሎች ግልጽ የማድረግ ሀላፊነት ተጥሎበታል።

ሕጉ ይህንን ያደረገው የሚች ወራሾችም ሆነ ከሚች ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ስለ ሚች መሞት እና በውርሱ ንብረት ላይ መብት አለን ስለሚሉ ሰዎች አውቀው ሊያቀርቡ የማችሉት ተቃውሞ ወይም የመብት ጥየቄ በወቅቱ አንዲያቀርቡ እድል ለመስጠት ነው። ሆ ም የውርስ ማጣራትና ማስተዳደር ሥራ ሕጉ በሚደነግገው መሠረት እየተከናወነ ባለመሆኑ ወራሽነትንና የውርስ ንብረትን አስመልክቶ በፍርድ ቤቶች የሚቀርቡ ክርክሮች ብዙ ናቸው። የክርክሮቹ መብዛት ብቻ ሣይሆን በይዘታቸውም በውርስ ማጣራት ጊዜ ሊሠሩ የሚገባቸውን ፍሬ ጉዳዮች የያዙ የተንዛዙና ለዳኞችም ውሣኔ ለመስጠት አስቸጋሪ የሆኑ ናቸው። በውርሱ ማጣራት ሊሠራ የሚገባው ሥራ በአገባቡ የማይከናወን በመሆኑ የወራሽነት ጥያቄ ፍርድ ቤት በሚቀርብለት ጊዜ አቶ እገሌ በዚህ ቀን በዚህ ዓመተምህረት በሞት ከተለዩና ወ/ሮ እገሌ የሚች ልጅና ወራሽ

መሆኔ ይታወቅልኝ ወይም የኑዛዜ ወራሽነኝ ስላለች ተቃዋሚ ካለ ይቅረብ በማለት በጋዜጣ ጥሪ ማድረግ አገራችን የተለመተ ክብር።

በእርግጥ ይህ አሠራር የሥነ ሥርዓት ሕጉ የዚህ አይነት ማስታወቂያ ፍርድ ቤቱ እንዲያወጣ አይደነግግም ለምንድ ነው ተቃዋሚ ካለ ይቅረብ ብሎ ፍርድ ቤቱ ጥሪ አንዲተላለፍ የሚያዘው የሚል ትችትና ጥያቄ አየቀረበበት ባተለወጎ ቨለ ያለ አሠራር ነው። አሁን አሁን ይህንን ጥሪ ማስቀረት ይገባል የሚል አቋም የያዙ ዳኞችም እንዳሉ ይታያል።ተቃዋሚ ካለ እንዲቀርብ የሚለው አሠራርና ልምድ ምንጩ የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ አይደለም። ልምዱ የዳበረው በዋናው ሕግ/ Substantiue Law / ውስጥ የውርሱ አጣሪ ማስታወቂያ እና መግለጫ የመስጠት ሀላፊነት ያለበት ሲሆን፣ አሁን ባለው ሁኔታ ውርሱን የማጣራትና የማስተዳደሩ ሥራ ሕጉ በሚደነግገው መሠረት ስለማይከናወን ፍርድ ቤቱ የወራሽነት የምስክር ወረቀት ይሰጠኝ የሚል ጥያቄ ሲቀርብለት ለሚች ወራሾችም ሆነ አበዳሪዎች ይህንኑ አውቀው ክርክራቸውን እንዲያቀርቡ እድል ለመስጠት ታስቦ የተጀመረና ሲሰራበት የቆየ አሠራር ነበር። አሁን ግን ይኸ መሆኑ የሚያስከትለው ችግር የለም ብለው ያስባሉ?

ከዚህ አንጻር ውርስን ስለማጣራት እና የውርስ ንብረትን ስለማስተዳደር በፍትሐብሔር ሕጉ የተደነገጉ ድንጋጌዎች በአግባቡ ተግባር ላይ የማይውሉ በመሆናቸው ወደ ፍርድ ቤት የሚቀርቡ የውርስ ክርክሮች መብዛትና ለክርክሩም መንዛዛት የበኩሉን አስተዋጽኦ አበርክቷል። በመሆኑም የሕጉ ድንጋጌዎች ተግባር ላይ ቢውሉ ያላቸውን ጠቀሜታ ከግንዛቤ ውስጥ በማስገባት የውርስ ጉደይ በውርስ አጣሪ በኩል በሕጉ መሠረት የሚጣሪበትን መንገድ ማመቻቸት እጅግ በጣም አስፈላጊና የፍርድ ቤቶችንም ሥራ ሊያቃልል የሚችል ተግባር ነው። በመሆኑም ሕጉ ጥልቀት ያለው ቢሆንም እየተተገበረ አለመሆኑን መረዳት እና ስራ ላይ የሚውልበትን መንገድ መሻት ያስፈልጋል።በሌላ በጹል ማትቸውም በሕ ፡ ባሚኖ ውርስ ፡ ቭ ቨ ባቸል ባሚል ሰው ወቨም ባሚኖ ወራሾኖ ባውርስ አኃሪ ቭሾምልት ባሚል ጎ ቨቁ ሚኖ ጸሞተ ጸአትኃ ዓመፔ፣ ጸሁለፔ ዓመፔ ጸዚቨም በኂላ ባሚቨቀርቡበፔ ሁት ቭ ቨል። ባሚኖ ውርስ መኃራፔ ቨለበፔ ውርሱ ጸተጸወተበፔ ፗዜ ምሮ ስጸ ስታስፔ ወር ባለው ፗዜ ውስጎ መጸ ወት ት ለበፔ ባሥፔሐብሔር ሕ ቁጎር 960/1/ ቭተት ል። ባሚኖ ውርስ ሚኖ ጸሞተ በኂላ በአትኃ ዓመፔ ውስጎ መዘ ፔ ት ለበፔ ባሥፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1052 ትዑስ አትቀኮ 1 ቭተት ል።ሆ ም ውርሱ ጸተዘ ባትብረፔ ክሥሥል ጸተተረ በኂላ ባሚቀርቡ ጎ ቨቁዎኖት መሾሻ በማታረ ባውርስ ማኃራፔ ተ ባር ባውርስ አኃሪ ስራ ላዋትፔ ቨል ባ ው ሰሥኖ ባውርስ አኃሪ ቭሾምልት ባሚል ጎ ቨቁ ለሥርታ ቤፔ

በማቅረብ ስጸ መ ረሻው ባሚጸራጸሩ ባሚሟ ቱ መሆ ውት ምርታ ቤፔ ቀርበው ውሣቴ ካ ገፎ ፡ ቮኖ ምር ለመረ ፔ ቭናላል።

ለዚህም ትተ ሙ ባወጠራል ኀ ቅላቭ ምርታ ቤፔ በምፔሐብሔር ቭ ባፖ መዝ ብ ቁኀ ር 1538/88 መ ቢፔ 24 ቀት 1993ዓ.ም. በቭ ባፖ ባብ አ ምራፔ ባት በመልስ ሰ ወ/ሮ ችፔ ባት መካጸል ባክረውት ክርክር አቭ ባሰኀ ውት ውሣቴ ማባፔ ኀ ቀሜ ቭ ረዋል። ክርክሩ በመ መሪቭ ባተችሣው በወረ 17 ምርታ ቤፔ ሲሆት ባ ፡ ብ መቸሻ ባቭ ባፖ ባቭ ባመልስ ሰ አባፔ ባሆትፔ አ ባት ማል ትቦፔ 8 ቀት 1980ዓ.ም. ጸዚህ ዓለም በሞፔ ጸተለብ ጸስታስፔ ዓመፔ በኋላ ማለፔም ኀ ቅምፔ 3 ቀት 1987ዓ.ም. ወ/ሮ ችፔ ባት ወትታሜ ታርሻባት በአ ባቡ ስላልሰኀ ፖ ቨባ ኖትት ወርስ ባሚቨኃራ ባውርስ አኃሪ ቭሾምልፖ በማለፔ ለወረ 17 ምርታ ቤፔ አመልክ ለኖ።ቭ ባፖ ባቭ ቀርቦ ባሟኖት ትብረፔ ባተረ ፡ፔ ትዛዜ መሠረፔ ባትብረፔ ክምምል ታልታል አታር ት ካለቀ በኋላ ውርስ አኃሪ ቭሾም ባሚለው ኀ ቨቁ መስተ ታ ባለበፔም በማለፔ ባተጸራጸረ ቢሆትም ባወረ ው ምርታ ቤፔ ውርስ አኃሪ መቋቋም አለበፔ በማለፔ ፔዕዛዝ ሰኀ ል።

ቭ ባፖ ባቭ ባወረ ው ምርታ ቤፔ ባሰኀ ውት ፔዕዛዝ በመቃወም ቭ ባዥት ለክልል 14 ጸምተኞ ምርታ ቤፔ ቨቀረበ ቢሆትም ባጸምተኞው ምርታ ቤፔ ወተ ቭ ባዥ ባሚቨስ ባ በቂ ምክትቨፔ ባለም በማለፔ በምፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ቁኀ ር 337 መሠረፔ ቭ ባዥት ሰርዞባ ል።ቭ ባፖ ባቭ በወረ በጸምተኞ ምርታ ቤፔ ባተሰኀ ውት ፔዕዛዝ በመቃወም ቭ ባዥት ቨቀረበ ሲሆት በቭ ባፖ ማመልጸኖውም ባሚኖ ትብረፔ ተተላታሉ ባለቀበፔ ሁት ባሚኖ ትብረፔም በትዛዜአ ው መሠረፔ ጸተጸዊወልት በኋላ ባውርስ አኃሪ ቭሾም ተብሎ በስር ምርታ ቤ ኖ ባተሰኀ ው ውሣቴ ተ ቢ ባለመሆት ቭሻርልፖ በማለፔ ቭ ባፖ ቨቀረበ ሲሆት መልስ ሰ ባምርታ ቤፔ መኀ ሪቨ ለመቀበል ወቃተኞ አለመሆ_ ስለተረ ኀ ሷ በሌለኖበፔ ቭ ባፖ መ ባቱ ት ቋኀ ል ፔ ዛዝ ጸተሰኀ በኋላ ምርታ ቤቱ ጸስታስፔ ዓመ ፔ ቆቭ በኋላ መልስ ሰ ወትታሜ ታርሻባት በአ ባቡ ስላልሰኀ ፖ ባውርስ አኃሪ ቭሾምልፖ በማለፔ ቨቀረበኖው ኀ ቨቁ መስተ ታ ባሚ ባው ችው ወቭስ አቭተሰም ባሚለው ባ ፡ ብ ብኀ ትዛሆት አስቀም ባሚጸተለውት ባሕ ፔር ኖም ውሣቴ ሰኀ ል። ምርታ ቤቱም በውሣቴው

"በቅታሚቨ ባውርስ አኃሪ በመባል ባሚ ወቀው አካል ባውርስ ክርክር ፡ ቮኖት በሚመለጸፔ አጸራክሮ ባመወሰት ባ ፖቸፔ ስልኃት ባሌለው ቨልተሰኀ ው መሆት መ ወቅ ቭ ርበ ል። ባውርስ አኃሪ ስራ ተ ባር በቀኀ ም ሆት በተዘዋዋሪ ጸውርስ ማኃራፔ ስራ ር ባተቨቨዘ ችው። ባውርስ ማኃራፔ ማለፔ ምት ማለፔ ትዛሆትተ ሞ ባምፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 944 ቨስረ ል። ባውርስ ማኃራፔ ማለፔ

- ባውርሱ ተቀባቭ ችማት ትዘሃት መወሰት
- ባውርሱ ሀብፔ ምት መሆትት መወሰት
- ለውርሱ ባሚጸወለውት ትዘብ መቀበል፣ መክወል
- አስ ባሆትውት ዕ መክወል
- ሚቷ በትዛዜ ስ ላተረ ላ ው ሰዎኖ ባተሰኃ ውት ማካወል ችው።

ባዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 956 ታት ኌ ትተሚቭስረ ው ባውርስ አኃሪው ስራ ሚኖ አትታ ትዛዜ ፔ ትዘሃት መወለ መ ረሻው ውርሱ ባሚተርሣ ው ሰዎኖ ትማት ትዘሃት ማረ ጎ ፣

- ባውርሱ ሀብፔ ማስተ ተር
- መጸወቭ ው ባተረሰውት ባውርስ ዕ ዎኖ መክወል
- ሚቷ በትዛዜ ቭተረ ውት ስ ዎኖ መክወል ባትዛዜ ቃል ለመወዃም ማ ውም ሌሎኖ አስወላ ጎ ትቃቂዎኖ ማታረ ችው።ጸዚህ ሌላ በቁጎር 960 ትዑስ ቁጎር 1 ላቭ ትተመለጸተው ውርስ አኃሪው በተመተበበፔ ባውርስ ማኃራፔ ሥራ በቆባበፔ ዟዜ ባሥራውት ክትውት ጎ ቭ ባሚመለጸፔ ለወራሾኖ ሪዠርፔ ማቅረብ አለበፔ።
- ባውርስ ማኃራፔ ዋ ዓላማም ባለቤቱ በመሞቱ ምክትቭፔ በቤተሰቦቷ ዙሪቭ ባሚወነር አለመረ ፔ ባአስተተተር ኖ ር ባ ኃሚው ባውርስ ሀበፔ በባአቅኃ ው ት ቭባክት ባሚኖ ሀብፔ በአ ባቡ ተጎብቆ በሕ ለሚ ባ ው ወራሾኖ አት ዟተላለዎላ ው ለማታረ ባሚኖ ትዘብ ጎቭቁዎኖ ጎቅም ለማስጎበቅ ምር መሆትት ጸሕ አጎቃላቭ መትወስ ለመረ ፔ ቭናላል።

በዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1052/1/ ትተሚ ልኘው ባውርስ ማኃራፔ ሥራ ሚኖ ጸሞተ ጸአትታ ዓመፔ በኋላ ቭዘ ል። ቭህ ለውርስ ማኃራቱ ሥራ በሕ ባተወሰትው ዟዜ ሊራዘም ባሚኖለው ባትሩ አካባቢ ሁቴ ባሚቭስ ታታ ሆ ሂሣብ አኃሪው ወቭም ጸባለ ቮቷ አትተቾው ለ ኣኖ ጎቭቁ አቅርቦ አሣማፆትቱ ቭ ባተወቀተ ትዘሃት ችው። በአጎቃላቭ ባውርስ ማኃራፔ ሥራት ባሚመለጸፔ ጸዚሁ ር በተቭቭዘ ስለ ውርስ አኃሪ ተ ባራፔ ባሥራ ላዋትፔ ባተክዊፔ ባሕ ልብ ልብ ታት ኌኖ ባውርስ ማኃራፔ ጎቭቁ ሊቀርብ ሊ ር ባሚኖለው ስለ ውርሱ ማኃራፔ አስወላ ሆ ሲ ፖ በውርስ አኃሪው አማካፆፔ ባሚኃራ ውርስ ባለበፔ ሁቴ መሆትት ባሚቭመለክቱ ው። በዚህ ረ ታ ስትመለጸተው ትኪትስ ሚኖ ጸሞተ ጸስታስፔ ዓመ ፔ ቆቭ በኋላ ውርስ ት ኃራ ጎቭቁ ማቅረብ ቀር ባተ መረው ባውርስ ማኃራፔ ሥራ ትኪት ባተለባ ሁቴ ካላ ጎመ በስተቀር ሚኖ ጸሞተ ጸአትታ ዓመፔ በኋላ ባሚዘ መሆትት ችው ሕ ባተት ው።

በዚህ ፡ ቭ ት ስተዋልትው በሌሎኖ ተመሣሣቭ ፡ ቮኖ ትተሚ ባው አትታ አትታ ዎርታ ቤ ኖ ስለ ውርስ አኃሪ ተ ባር ላዋትፔ ቨላ ው ትዛቤ አመለካጸፔ ዎካ ም ባተሣሣተ ባሕ ፡ት መሠረተ ዓላማ ባተጸተለ አቭተሰም። በአብዛቾው ባውርስ ቭኃራ ኅ ቨቁ ምት አቭትፔ ኖ ር ለማስወ ታ ባሚቨስ ገፀው መዎፔሔም ምት ትተሆት ሣቭ ወቅ ባቀረበ ትተመተብቾ ዎርታ ቤፔ ክርክር ሲቨወዛ ብ በዚህ አቅኃ ክርክር ባቀነለ ረ ም ዓመ ፔ ትተሚወስታ ቭ ል። መልስ ሰ በውርስ ባሚ ባፔ ትብረፔ ምት ትተሆት ውቃለኖ። ኅ ቨቁዋም ባአባ ት ወርስ በታርሻባ ባሚ ባፖት ቭ ባፖ ባቭ ሊቨካዎለፖ ወቃተቾ ስላልሆት በሕ አስ ትፔ ት ፣ቨካዎለፖ ቭተረ ባሚል ትው። ት ፣ህ አቭትቱ ክስ ተ ሞ ባትብረቱ ተ ም ተ ቢው ፖትፔ ተጸዎሎበፔ ስልኃት በማመለጸተወ መተብቾ ዎርታ ቤፔ ተስተ ወሣት ባሚሰኅ በፔ ት ወተ ውርስ አኃሪ ባሚመራ አቭተሰም። በመሆትም ባሥር ዎርታ ቤ ኖ ባሰኅ ፔት ፔዘዝ በዎፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ቁኅ ር 348/1/ መሠረፔ ተሸሯል" በማለፔ ውሣኔውት ተምታሚል።

ጸላቭ ቨትሣትው ፡ ቭ ውርስ ማኃራፔ ማለፔ ምት ማለፔ ትተሆት ባውርስ ማኃራፔ ሥራ ሊቨልቅበፔ ባሚ ባውት አስ ባሆት ባ ፣ዜ ተብ በስዋፔ ጸማሣባቱም ባሻ ር ባውርስ አኃሪው ተ ባር ላዋትፔ ትተዚሁም ውርስት ለማኃራፔ ቨስወለ በፔት ምክትቨፔ ዎርታ ቤቱ በሰዋው ተኖ ል። ጸ ፡ ብም ባሚ ገፀው ዋ ው ቁም ት ር ውርስ ጸተዘ በኋላ ባውርስ ክዎዎልት ኅ ቨቁ አስመልክ ባሚችሱ ክርክሮኖ በትብረፔ ታርሻ በታርሻ መነት በመሆት ባውርስ ማኃራፔ ተ ባር አለመሆ ውት ሲሆት ባለ ፡ ቮኖ በተለቭም ኣኖ ባውርስ ማኃራፔ አስወላ ፣ትፔ ኀ ቀሜ ባውርስ መኃራፔ ተ ባር መነ ቀቅ ባሚ ባው ባ ፣ዜ ተብ ባውርስ አኃሪው ተ ባር ላዋትፔ በአኀ ቃላቭ ባውርስ ማኃራፔ ሥራ ባሚሠራው ባሟኖ ውርስ ጸመዘ ቱ ቀሪ ትብረቱ ለወራሾቷ ጸመጸዊወሉ በዋፔ መሆትት ውርስት በማኃራፔ ውርስት በመዝ ፔ በሚሉፔ ኮትሰ ሀሣቦኖ ቭዘፔ ጸሕ ፡ ታት ፣ዎኖ ዓላማ ብ በሚቨሣካ መት ታ መረ ፔ ሕ ፡ት በተ ባር መተር ፦ም ቭ ባ ዋል።

ባውርስ ማኃራፔ ተ ባር በሚኖ ባውርስ አስተ ተር ሥርዓፔ ውስኅ ባሟኖ ባትዛዜ ቨለ ትዛዜ ወራሾኖ ባሚለብበፔ ባሟኖ ባለዕ ዎኖ አበ ሪዎኖ ባሚለብበፔ ባሟኖ ትብረፔ በአ ባቡ ባሚተ ተርበፔ ባሟኖ ዕ ዎኖ ባሚጸወሉበፔ ስርዓፔ ትው። ቭኸ ተ ባር ቭህትት ባሚመለጸቱ ባውርስ ሕ ታት ፣ዎኖ በአ ባቡ በስራ ላቭ ቢውሉ ባሟኖት ባትዛዜ ቨለ ትዛዜ ወራሾኖ መብፔ ኅ ቀም ትተዚሁም ባሟኖት አበ ሪዎኖ መብፔ ኅ ቀም በማስጸበር አላ ባብ በሚኖ ባትዛዜ ቨለ ትዛዜ ወራሾኖ ወቭም በሚኖ አበ ሪዎኖ በሚኖ ወራሾኖ መካጸል ባሚችሡ መነት ሰዋ ክርክሮኖት በማስቀረፔ በጾል ኅ ቀሜ ው ባ ፦ላ ትው። በመሆትም ቭኸ ባውርስ ሕ ክዎል

በአ ባቡ ስራ ላቭ ት ውል በመቭው ባተሠማሩ ኀበቆኖም ሆት ኣኖ ባበጸላ ውት ታርሻ መወኃፔ ቭ ባ ዋል።

የመኸራ ጥያቄዎች

1. ውርስን ማጣራት ስንል ምን ማለታችን ነው
2. ውርስን የማጣራት ተግባራት ምን ምን ስራዎችን ይጨምራል
3. የውርስ አጣሪ መብቶችና ግዴታዎች ምንድን ናቸው
4. ውርስን ንብረት የማስተዳደር ስራ ተብለው በሕጉ እውቅና የተሰጣቸው ስራዎች ምን ምን ናቸው
5. የውርስ እዳ ተብለው በሕግ እውቅና የተሰጣቸው ምንድን ናቸው
6. የውርስ እዳ አከፋፈል ቅደም ተከተል እንዴት እንደሆነ ግለጽ ወይም ግለጭ
7. የውርስ መዘኃት ማለት ምት ማለት ነው?
8. ውርስን ስለማጣራት እና ስለማስተዳደር በሕጉ በተቀመጡት ድንጋጌዎች እና በተግባራዊ አፈጻጸማቸው ላይ የሚታይ ችግር አለ ቢገለጽልን
9. ረቂቅ ባውርስ ሕ ፡ ባሚኖ ኀቅላላ ትዛዜ ስ ትተ ሚኖ ዕ ተቆኀ ሮ ባሚኖ ውርስ ጸመዘ ቱ በዋፔ ት ውል ባሚቭተር አሁት በስራ ላቭ ካለው ባውርስ ሕ / ባሥፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 1014/ በተለባ ሁት ማሻሻቭ አቅርቧል። ቭኽ ረቂቅ ት ለ ኽታቆ ሥራ ላቭ ቢውል ኖ ር ቭስጸፔላል ብለው ቭስባሉ? ለምት?
10. ጸውርስ ሕ ኖት ትተምትረ ው ባውርስ አኃራትፔ ስልኃት ባሚ ራ ው ሰዎኖ በቅተም ተጸተል ቭስቀምኃል። በቅተም ተጸተል ባተቀመኀ ሚኖ በትዛዜ ወቭም ሕ አኃሪ ቭተረ ው ሰዎኖ ጸለሉ ኣኖ አኃሪ ባሚሾሙበፔ ሁት ተቀምኃ ል። ቭኽ

ማለፔ ሰዎኖ ሕ ት ስለማቭውቁፔ ባውረስ አኃራትፔ ላዋት ውት ስለማቭወኀ ቭው ት ባሚኖ ውርስ ቭለ ውርስ አኃሪ ባሚቀርበፔ ክሥተፔ ባለም ባሚል መጸራጸሪቭ በሰዋው ባሚቭቀርቡ አሉ ርሰዎ በዚህ ሀሣብ ቭስማማሉ? ለምት?

11. ስለ ውርስ ማኃራፔ በሕ ፡ ባተቀመኀፔ ታት ኌኖኖ ተ ባር ላቭ ቢውሉ ባሚቭስ ዠፔ ኀቅም ቭ ራል ብለው ቭስባሉ?

ምዕራፍ ሰባት

የውርስ ንብረት ክፍያ አፈፃፀም

- የዚህ ምዕራፍ ዓላማ
- ውርሱ ከተዘጋ በኋላ በሚች ወራሾች መካከል የውርስ ንብረት እስኪከፋፈል ድረስ በምን ዓይነት ሁኔታ እንደሚያዝ
- በሚች ወራሾች የወራሹን ንብረት በሚከፋፈሉበት ጊዜ መፈፀም ያለባቸው ግዴታ እና ሊጠይቁት ስለሚችሉት መብት፣
- የውርሱ ንብረት የአከፋፈል አሠራርና የጋራ ተካፋዩች ሊሰጡ ስለሚገባቸው ዋስትና፣
- ክፍያው ስለሚፈርስበት ሁኔታና ውርሱ ከተከፋፈለ በኃላ ገንዘብ ጠያቂዎች ስላላቸው መብት መሠረታዊ የሆነ ነጥቦችን ግንዛቤ እንዲይዙበት ማድረግ ነው::

7.1. የውርስ አለመነጣጠልና የጋራ ወራሾች ስለሚመልሱት ሀብት

የሚች ውርስ ከተዘጋ በኋላ፣ የውርሱ ሀብት ባለቤትነት ወደ ሚች ወራሾች ይከፋፈላል:: በመሆኑም ውርሱ ከተዘጋ በኋላ በወራሾች መካከል ክፍያ እስከሚፈፀም ድረስ የሚች ወራሾች በሀብቱ ላይ ያላቸው መብት ምንድን ነው የሚለው ጥያቄ ይነሳል:: በሁለተኛ ደረጃ ወራሾቹ ሀብቱን ከመከፋፈላቸው በፊት ሊፈጽሙት የሚገባ ሌላ ግዴታ አለ ወይስ የለም የሚለው ነጥብም አነጋጋሪ ነው:: እነዚህን ሁለት መሠረታዊ ጉዳዩች አስመልክቶ የፍትሐብሔር ሕጉ ጠቅለላና ዝርዝር የሆነ ድንጋጌዎችን ይዟል::

ሀ/ <u>የውርሱ አለመነጣጠል:-</u>

ውርስ ከተዘጋ በኋላ በወራሾች መካከል የውርስ ንብረት ክፍያው እስከሚፈፀም ድረስ በወራሾች መካከል ውርሱ ሣይነጣጠል ይቆያል:

ይኸም ማለት የሚች ወራሾች ከሚች ጠቅላላ ሀብት ውስጥ ድርሻቸው ያትኛው ንብረት እንደሆነ ሣይለይና ሣይነጣጠል፣ ጠቅላላ ንብረቱ የወራሾቹ የጋራ ሀብት ሆኖ ይቆያል ማለት ነው::በዚህ ክፍል ውስጥ የሚች ወራሾች ስንል የሚች ያለኑዛዜ ሚችን የሚወርሱና የሚች ወራሾችም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚ የሆነው ሰው ማለታችን

እንደሆነ ግንዛቤ ሊያዝበት ይገባል። ምክንያቱም ልዩ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነ ሰው ልዩ የኑዛዜ ስጦታ የሚች ውርስ ንብረት ዕዳ በመሆኑ ውርሱ ከመዘጋቱ በፊት ከሚች በኑዛዜ የተሰጠውን ንብረት ስለሚወስድ ከሚች ያለኑዛዜ ወራሾች ጋር በመራሽነት የሚካፈለው ጠቅላላ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነው ሰው ብቻ ስለሚሆን ነው።የሚች ወራሾች ባልተከፋፈሉት የውርስ ንብረቶች ላይ ያላቸው መብት በፍታብሔር ህግ ቁጥር 1257 እስከ ፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1277 ስለ ጋራ ባለሀብትነት፣ አላባ ስለመጠቀምና ስለ ሌሎች ግዙፍ መብቶች በተደነገጉት መሠረት የሚተዳደርና የሚወሰን እንደሚሆን የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1060 ድንጋጌዎችን ለመረዳት ይችላል።

በመርህ ተረ ባአትታ ትብረፔ ባለሀብፔትፔ ባብዙ ሰዎኖ ሊሆት ትተሚኖል ዝኪህም ባ ራ ባለሀብ ኖ ትተሚሆት፣ በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1257 ትዑስ አትቀኮ 1 ባሚተት ሲሆት ውርስ ጸተዘ በኋላ ባውርሱ ትብረፔ ባሚኖ ቨለ ትዛዜ ጎ ቅላላ ባትዛዜ ተቀባቨ ባሆነው ሰው ባ ራ ትብረፔ ተተር ሞ ትተሚወሰታ ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1060 ለመረ ፔ ቨኖሳል። ዚህ ላቨ ውርስ ጸተዘ በኋላ ባውርሱ ትብረፔ ባሚኖ ወራሾኖ ባ ራ ትብረፔ ተተር ሞ ትተሚ መፔ ትብረቱትም ለማስተ ተር ስለ ራ ባለሀብፔትፔ ባተተት ጎፔ ታት ጋዎኖ ተወክሚትፔ አት ላ ው ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1060 ትዑስ አትቀኮ 2 ባሚተት ቢሆትም ባውርስት ስርዓፔ ወራሾቷ ጸውርሱ ባሚተርሣ ውት ታርሻ መሾሽ በማታረ በልብ ሁቴ ባሚ ብ ትኅቦኖት ጸወ ጎሁ መለባፔ ቨስወል ል።ለዚህም ትተ አትታ ምሣሌ ብ ትሣ አትታ ትብረፔ ባ ራ ሀብፔ በሆት ጎዜ ቨት ትቱ ባ ራ ባለሀብ ኖ ታርሻ ጸል ትተሆት ትተሚ መፔ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1259 ባሚተት ሲሆት ባውርስ ሕ ጎት ታት ጋ ስትመለጸፔ ተ ሞ ወራሾቷ ጸሚኖ ውርስ ባሚተርሣ ው ታርሻ ሁል ጎዜ ጸል ባማቨሆትበፔ በተለቨም ጸአትታ በላቨ ባሆት ባሚኖ ተወላ ኖ በተተጺትፔ በሚወርሱበፔ ጎዜ፣ በቀኅ ሚኖት ጸሚወርሱ ሰዎኖ ር ጸል ታርሻ ትተማቨ ራ ው ለመ ትዘብ ትኖላለት።

ከላይ የጠቀስናቸው የህግ ድንጋጌዎች ተፈፃሚነት ያላቸው ቢሆንም ከዚሁ ጋር አብሮ መታየት ያለበት ነጥብ የውርሱ ንብረት ክፍያ ከመፈፀሙ በፊት የማይነጣጠለው የጋራ ወራሾች ንብረት ክፍል የሆነውን ልዩ ንብረት አንደኛው ወራሽ በሐራጅ እንዲሸጥ ወይም እንዲከፋፈሉት ለማስገደድ እንደማይቻል የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1062 የሚደነግግ መሆኑን ነው። ይህም በፍትሐብሔር ህጉ የጋራ ባለሀብት የሆኑ ሰዎች አንድን ሀብት በተለይም የሚንቀሣቀስ ንብረት እንዲሸጥ በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1271 ያላቸውን እንዲሸጥ የመጠየቅ መብት የሚገድብ ነው።የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1061 በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1060 ለተደነገጉት መርህ ልዩ ድንጋጌ ነው። የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1060 የሚች ወራሾች ባልተከፋፈሉት ንብረቶች ላይ በፍትሐብሔር ህጉ ስለ ጋራ ባለቤትነት በተደነገገው መሠረት የጋራ ባለቤት

እንደሚሆኑ ለአስቀመጠው ጠቅላላ መርህ ልዩ ድንጋጌ ነው የሚባለው የጋራ ባለሀብቶች አንደኛው የጋራ ሀብቱ እንዲሸጥ የመጠየቅ መብት ያለው ሲሆን፣ የሚች ወራሾች አንደኛው ግን ከማይነጣጠለው የውርሱ ንብረት አንደኛው ንብረት ተለይቶ እንዲሸጥ ወይም እንዲከፈል የመጠየቅ መብት እንደማይኖረው የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1061 ደንግጓል።ይሽም ያለ በቂ ምክንያት አይደለም።

ምክንያቱም ውርሱ ሲከፋፈል እንዲሸጥ ወይም እንዲከፋፈል የተደረገው ንብረት ለማን እንደሚደርስ ስለማይታወቅ፣ የውርስ ንብረት ከመከፋፈሉ በፊት እንድን የተለየ ንብረት እንዲሸጥ ወይም ብቻውን መካፈል ተመራጭ ስላልሆነ ነው። በሌላ በኩል የውርሱ ንብረት የሚች ወራሾች ከመከፋፈላቸው በፊት ሊፈፅሙት የሚገባቸው የተወሰነ ግዴታ ስላለ የውርሱ ንብረት ከመከፋፈሉ በፊት አንድ ልዩ ንብረት ብቻ እንዲሸጥ ወይም እንዲከፈል ማድረጉ ተመራጭ ሆኖ ባለመገኘቱ ነው።ህጉ ውርሱ ከመከፋፈሉ በፊት ከማይነጣጠለው የጋራ ወራሾች ንብረት የሆነው አንድ ልዩ ንብረት በሀራጅ እንዲሸጥ ወይም እንዲከፈል ለመጠየቅና ለማስገደድ እንደማይቻል ቢደነግግም ውርሱ ከተጣራ በኃላ በማናቸውም ጊዜ ቢሆን እያንዳንዱን ባጋራ ወራሽ ውርሱን እንድንከፋፈል ብለው ለመጠየቅ እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1062 ይደነግጋል።ከሚች ወራሾች አንደኛው የማይነጣጠለው የውርሱ ንብረት እንዲከፈል ያቀረበው ጎ ያቄ ሊዘገይ የሚችልበት በቂ ምክንያት ካለ ዳኞች ከሁለት ዓመት ሊበልጥ በማይችል ጊዜ የውርሱ ንብረት ሣይነጣጠል እንዲቆይ ማዘዝ እንደሚችሉና በተለይ የውርሱ መከፋፈል “የሚች ወራሽ የሆነን የተፀነሰ ልጅ መወለድ የሚጠብቅ በሆነ ጊዜ ዳኞች ግልፅ ትዕዛዝ ካልሰጡበት በስተቀር ውርሱ ሣይከፋፈል መቆየት እንዳለበት፣” ውርሱ ሣይነጣጠል እንዲቆይ ትዕዛዝ ከሰጡ የውርሱን ንብረትና ወይም አንዳንድ ንብረቶችን የሚያስተዳድር ሰው ሊመርጡ እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1063 ንዑስ አንቀፅ 2 ይደነግጋል። ከዚህ በተጨማሪ የሚች ወራሾች ውርሱ እንዲከፋፈል፣ ለመጠየቅ ያላቸው መብት ሚች ባደረገው የኑዛዜ ቃል ወይም ወራሾቹ በመካከላቸው በሚያደርጉት ውል መሠረት፣ እስከ አምስት ዓመት ድረስ ሊገደብ እንደሚችል የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1064 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል።ሆኖም ሚች ያደረገው ኑዛዜም ሆነ በወራሾቹ መካከል ውርሱን ላለመከፋፈል የተደረገው ውል ከአምስት ዓመት በላይ ውርሱ እንደማይከፋፈል የሚያስገድድ ሆኖ በተገኘ ጊዜ ውጤት እንደማይኖረውና ወደ አምስት ዓመት ሊቀንስ እንደሚገባው፣ እንደዚሁም የኑዛዜ ቃሉ ወይም የሚች ወራሾች ውርሱን ላለመከፋፈል ያደረጉት ውል፣ ውርሱ ሣይከፋፈል መቆየት ያለበት ለስንት ጊዜ እንደሆነ የማይገልጽ ሲሆን፣ ለአምስት ዓመት ብቻ

ውርሱ ሣይከፋፈል እንደማይቆይ ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1064 ድንጋጌዎች ለመረዳት እንችላለን::በመሆኑም የውርሱ ሀብት ክፍያ እስኪፈፀም ድረስ፣ የማይነጣጠል የሚች ወራሾች የጋራ ሀብት እንደሚሆን፣ ሆኖም ከማይነጣጠለው የውርስ ሀብት ክፍል የሆነው አንድ ልዩ ንብረት በሀራጅ እንዲሸጥ ወይም እንድካፈል ይደረግልኝ በማለት ከሚች ወራሾች አንደኛው ማስገደድ እንደማይችል፣ ከሚች ወራሾች አንደኛው የውርሱ የማይነጣጠል ሀብት በጠቅላላ እንዲከፋፈል መጠየቅ እንደሚችሉና መከፋፈሉን ዳኞች እስከ ሁለት ዓመት ሊያራዝሙት እንደሚችሉት መገንዘብ ያስፈልጋል::

- የሚች ወራሾች ማካከል፣ የተወሰኑት አካለ መጠን ያልደረሡ ቢሆኑና የተወሰኑት ደግሞ አካለ መጠን የደረሡ ቢሆኑ፣ ውርሱን ከመካፈል ይገደባሉ ብለው ያስባሉ?

ለ. <u>የጋራ ወራሾች ስለሚመልሱት ንብረት፡-</u>

የሚች ወራሾች የውርሱን የማይነጣጠል የጋራ ሀብት ከመከፋፈላቸው በፊት፣ በችሮታ ወይም በስጦታ የሰጣቸውን ንብረት የሚመልሱበትን ሥርዓት የኢት ዩጵያ የውርስ ህግ ስቀምጣል:: እዚህ ላይ ሚች በቁም የሰጣቸውን ስጦታ ለመልሱ የሚገባቸው የሚች ወራሾች እነማን ናቸው? የሚመልሱት በምን ጉዳይ በችሮታ የተሰጡትን ገንዘብ ወይም ንብረት ነው? የሚመልሱት ንብረትመጠን ምን መሆን አለበት? በአጠቃላይ ሚች በቁም የሰጣቸውን ስጦታየሚችወራሾች እንዲመልሱ ማድረጉ ለምን አስፈለገ? የሚሉትን ጥቨቄዎች ከማየታችን በፊት ለመሆኑ፣ ስንት ዓይነት ስጦታዎች አሉ የሚለውን ነጥብ ማየቱ ተገቢ ነው::

በስነ ሕግ ጎናት ውስጎ ሁለት አይነት ስጦታዎች እንዳሉት ተዘግቦአል::የመጀመሪያው ሚች በህይወት ዘመኑ እያለ ተፈፃሚነት የሚኖረው ስጦታ (Donation enter vivos) የሚባለው ሲሆን ሚች የሰጠውን ንብረት በህይወት ዘመኑ ለተቀባዩ የማስተላለፍና ባደረገው የስጦታ ውል የሚገደድበት የስጦታ አይነት ነው:: ሁለተኛው የስጦታ ዓይነት ሚች በህይወት ዘመኑ ያደረገው ስጦታ ከሞተ በኋላ ውጤት እንዲኖረው አስቦ የሚያደርገው የስጦታ አይነት ነው:: ይኸው ሚች ከሞተ በኃላ ውጤት እንዲያመጣ ታስቦ የሚደረግ ስጦታ ውል '' Donation Martis Causa '' በመባል የሚታወቅ ሲሆን፣ የዚህ ዓይነት የስጦታ ውል፣ ሲኖር ስለ ኑዛዜ በተደነገጉት ድንጋጌዎች ተፈፃሚነት እንዳላቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2428 ይደነግጋል::በሌላ በኩል፡ ሚች በግልፅ በኑዛዜው ካላሳወቀ በስተቀር፣ ሚች በኑዛዜው አንድ ሀብት ለወራሹ እንዲሰጠው ከገለፀ ፣ ጉዳዩ ተራ የሆነ የክፍያ ደንብ እንጅ የኑዛዜ ስጦታ ነው ተብሎ እንደማይቆር

የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 913 ይደንግጋል። ይኸም ማለት ለምሣሌ ሚች በኑዛዜ የመጀመሪያው ል ቤቱን እንዲወስድ ተናዝዞለታለሁ ቢል፣ የውርሱ ንብረት ሲከፈል፣ ቤቱ ለመጀመሪያ ልጅ እንዲደርሰው ማለቱ እንጅ የመጀመሪያው ልጅ ከሌሎች ልጆቹ የበለጠ ድርሻ እንዲኖረው አስቦ ያደረገው ነው ተብሎ እንደማይወሰድ የህጉን ድንጋጌ መልእክት በማንበብ ለመገንዘብ ይቻላል።ይህ ከሆነ የሚች ወራሽ ቀደም ብሎ በስጦታ የተሰጠው ንብረት መመለስ አለበት የሚባለው ሚች በህይወት ዘመኑ ውጤት እንዲኖረው በማሰብ ባደረገው ችሮታ ተጠቃሚ ሆኖ የተኙት ናቸው። የውርስ ህጋችን፣ እናትና አባት እና ወደላይ የሚቆጠሩ ወላጆች ለልጆቻቸውና ወደታች ለሚቆጠሩ ተወላጆቻቸው ሀብታቸውን ለመስጠትና የማከፋፈል እንደሚችሉ / Partition made by donation / የሚደረግበትን ስርዓት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1117 እስከ ፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1123 አስቀምጧል።እናት ወይም አባት ለልጆቻቸውና ከሌሎች ተወላጆቻቸው ሀብታቸውን በሚያካፍሉበት ጊዜ፣ ከልጆቻቸው አንዱን መረሳት እንደሌለባቸውና እያንዳን ዳቸው ከውርስ ሊደርሳቸው ከሚችለው 1/4 በላይ የሆነ ጉዳት በአንደኛው ላይ እንዳይደርስ መጠንቀቅ እንዳለባቸው የሕጉ ድንጋጌዎች ያመለክታሉ።

እዚህ ላይ መታየት ያለበት፣ እናትና አባት ለሁሉም ልጆቻቸው ወይም ተወላጆቻቸው ፣ በቁም የሚያደርጉትን የንብረት መከፋፈል ህጋዊ ውጤት ሲሰጥ ፣ በሌላ በኩል ከወራሾቹ አንዱ ሚች በህይወት ውስጥ ችሮታ የሰጠው ወራሽ በስጦታ የወሰደው ንብረት እንዲመልስ ማድረጉ ለምን ይሆን? የሚለው ነጥብ ነው። ህጉ ወራሾች ከሚች ንብረት የሚያገኙት ጥቅም እኩል እንዲሆንና እንዳይበላለጡ ስለሚፈልጉ ነው የሚል መልስ ሊሰጥ ይችላል። የሚች ወራሽ ከሚች በስጦታ ያገኙትን ንብረት ዋጋ እንዲመልሱ በህጉ የሚገደዱት የሚች ወደታች የሚቆጠር ተወላጅ የሆነ ወራሽ እንዳዚሁም በማናቸውም መንገድ በተተኪነት በሚች ውርስ የሚካፈል ሰው እሱራሱ ከሚች የተቀበለውን ስጦታ ዋጋ እንደዚሁም እሱ ምትክ የሆነበት ሰው አስቀድሞ ከሚች የተቀበላቸውን ችሮታዎች መመለስ እንደሚገባው በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1065፣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1070 እና ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1072 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል።በመሆኑም የሚች ተወላጆች እና የሚች ተተኪ ወራሾች ሚች በህይወት ዘመኑ እያለ ፡-

- ለትዳር መቋቋሚያ የሰጣቸው ስጣታ፣
- እዳቸውን መክፈያ እንዲሆን የሰጣቸው ስጦታ፣
- ላማጫ / የትጭጭት ስርዓት / መፈፀሚያ የሰጣቸውን ስጦታ

መመለስ እንዳለበት የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1066 ድንጋጌዎች ያመለክታሉ፡፡በተቃራኒው፣ አንድ ወራሽ ሟች በህይወት እያለ የሰጠውን ስጣታ የማይመልስባቸው ሁኔታዎችም በህጉ ተቀምጠዋል፡፡ይኸውም፡-

- ሟቹ በውርስ ጊዜ ስጦታው እንዳይቆጠርበት፣ ግልጽ በማድረግ እና ከመመለስ ነፃ እንዲሆን አድርጐ የሰጠው ሲሆን፣
- ለወራሹ ለመማሪያ የወጣ ወጪ ሲሆን፣
- ሟች ከአንድ ነገር ከሚያገኘው ገቢ ላይ የአደረገለት ችሮታ ሲሆን፣
- ሟች ለወራሹ ጥቅም የከፈለው የኢንሹራንስ ዋጋ ፣
- ወራሹ ከሟች ጋር በአደረገው ስምምነት ወይም ማህበርተኛነት /ሽርክና/ የአገኛቸው ትርፎች ሲሆኑ ከዚህ በተጨማሪም ውርሱን አልቀበልም ያለ ወራሽ ከሟች በችሮታ የወሰደውን ንብረት ግምት የመመለስ ግዴታ እንደሌለበት ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1067 እስከ ፍትሐስሔት ህግ ቁጥር 1073 ያሉትን ድንጋጌዎች በማንበብ ለመረዳት ይቻላል፡፡

የሟች ወራሾች ሟች በህይወት እያለ የወሰዱትን ንብረት ግምት መመለስ አለባቸው ሲባል ንብረቱን በአይነት አምጥተው ይመልሳሉ ማለት አይደለም፡፡ ሆኖም የውርስን ንብረት ወራሾች በሚከፋፈሉበት ጊዜ ከሟች በችሮታ ለአንደኛው ወራሽ የተሰጠው ሀብት ግምት በመጨመር ክፍያውን እንደሚፈጽሙና ከሟች በችሮታ ሀብት የወሰደው ወራሽ፣በችሮታ የወሰደውን ንብረት ግምት ያህል ከወራሹ ንብረት ድርሻውን እንደወሰደ ወይም እንደተቀበለ ይታሰብበታል ማለት ነው፡፡ለምሳሌ አቶ አምሳሉ ሞገስ፣ ደምሌና በላይ የሚባሉ ሁለት ወንድ ልጆች ቢኖራቸው እና ደምሌ ሲያገባ ለትዳሩ መቋቋሚያ 500.000 /አምስት መቶ ሺ ብር የሚያወጣ አንድ መኖሪያ ቤት እና አንድ የንግድ ድርጅት ቢሰጡት፣ ሟች በሞቱበት ጊዜ ያላቸው ዕዳው ከተከፈለ በኃላ የውርስ ንብረት ብር 11500 / አንድ ሚሊየን አምስት መቶ ሽ ብር / ሲሆን፣ ደምሴና በላይ ውርሱን ሲካፈሉ፣ ደመሴ በቁም ስጦታ የወሰደው ታስቦ የሟች ጠቅላላ ንብረት 2000.000 / ሁለት ሚሊየን / እንደሆነ ከተስማሙ በኋላ ከዚህም ደምሌ ብር 5000.000 ቀድሞ ድርሻውን እንደወሰደና አሁን፣ውርስ የሚያገኘው ቀሪ ገንዘብ ብር 5000.000 ብቻ መሆኑን፣ ቀሪው ብር አንድ ሚሊየን ግን ከሟች ችሮታ ላላገኘው ለአቶ በላይ መሆን እንደሚገባው የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1074 ድንጋጌዎች ያሣያሉ፡፡

የሚች ወራሽ ወይም ወራሾች ከሚች አስቀድመው በስጣታ የወሰዱትን ገንዘብ የመመለስ ሁኔታ የውርሱን ንብረት ክፍያ ለመወሰንና በሚች የጋራ ወራሾች መካከል ብቻ ያሉትን ግንኙነቶች የሚመለከት ነው። ከሚች የጋራ ወራሾች ውጭ ከውርሱ ላይ ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ወይም የኑዛዜ ስጦታ የተደረገላቸው ሰዎች ወራሽ አስቀድሞ በስጦታ ከሚች የተዋዋለውን ገንዘብ መመለስ አለበት ብለው ሊከራከሩ አይችሉም። ይኸም ማለት አስቀድሞ የተወሰደ ንብረት እንዲመለስ የመጠየቅ መብት ያላቸው የሚች የጋራ ወራሾች ብቻ ናቸው። ይኸም በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1075 በግልፅ ተቀምጧል።በመሆኑም የሚች ወራሽ አስቀድሞ የወሰደውን ንብረት የሚመልሰው ከድርሻው ላይ በመቀነስ ሲሆን ወራሽ የሆነው በውርሱ ውስጥ ከሚደርሰው ድርሻ ግምት በላይ በማናቸውም ጊዜ አስቀድሞ የወሰደውን ንብረት ለመመለስ የማይገደድና ንብረቱን በዐይነቱ መመለስ አለበት የሚል ግዴታ ሊጣልበት እንደማይችል ወራሹ አስቀድሞ የወሰደው ንብረት ቢጠፋ ወይንም በተሰጠው ንብረት መበልፀጉ የተቋረጠም ቢሆን የወሰደውን ንብረት ውርሱ ውስጥ ማስገባት እንዳለበት ንብረቶቹም ወደ ውርስ የሚገቡት ስጦታው ሲደረግ በነበራቸው ግምት ወይም ሰነድ መሠረት መሆን እንዳለበት፣ንብረቶቹ ስጦታው ሲደረግ ግምት ያልገባባቸው ሲሆን ስጦታው ሲደረግ የወጡ በነበረው ዋጋቸው መገመት እንዳለባቸው ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1076 - 1078 የተደነገጉት ድንጋጌዎች ያመለክታሉ።

በአጠቃላይ እናትና አባት ወይም ወደላይ የሚቆጠሩ ሌሎች ወላጆች ለሁሉም ልጆቻቸው ወይም ተወላጆቻቸው በሞት ጊዜ ልጆቻቸው የሚደርሳቸውን ድርሻ በቁማቸው ንብረታቸውን የሚያከፋፍሉበት ሥርዓት በህጋችን የተደነገገ ሲሆን ከዚህ ውጭ ሚች በግልፅ ካላመለከተ በስተቀር ከሚች ችሮታ የተቀበለ ተወላጅ ወይም ተተኪ ወራሽ ቢኖር በስጦታ የወሰደው ንብረት ግምት በውርሱ ሀብት ግምት ላይ ተደምሮ ታስቦ፣ ስጦታ የወሰደውም ወራሽ በስጦታ ያገኘውን ንብረት ግምት ያህል አስቀድሞ ከውርሱ ድርሻውን ትተተቀበለ ተቆጎሮ ጸታርሻው ትተሚቀኽበፔ ባውርስ ሕ ኖት ታት ኃዎኖ ትተሚተት ፦ መ ትዘብ በውርስ ትብረፔ ክዎቨ በሚሰጎ ብቨት ወቨም ፔዕዛዝ ላቨ ጎ ትቃቂ ማታረ ቨስወል ል።

7.2 ስለ ውርስ አጸዌወል ውርሱ ጸተጸወለ በኋላ ስለሚ ር ትዙኽፔ ባውርስ አጸዌወል አሰራር

ባኢፔብኤቨ ባውርስ ሕ በመሠረ ዊ መርህኽፔ ባውርስ ክዎቨው፣ ወራሾቷ በሚቨተር ፦ፔ ሥምምትፔ መሆት ት ለበፔ ወራሾቷ ቨልተስማሙ ትተሆት አትተኾው ወራሽ ባክዎዎሉት አሠራር ካረቀቀ በኋላ በዎርታ ቤፔ ት ፦ኽቃለፔ ማቅረብ

ትዛሚናል ቨተት ል። ሆ ም በሁለፔ መሠረ ዊ ምክንቨ ኖ ባመጸዊወሉት አሠራር ኣ ኖ ካላኸዘቁፔ በቀር ወራሽ ትዛሚሆት ተተት ቻል። ባመ መሪቨው ጸወራሾታ አትቱ ሳብ ር ባቀረ ትዘሆት ውብም ወጺል ቨልወጸለ ትዘሆት፣ሁለተቾው ጸ ራ ወራሾታ መካጸል ባውርስ ብፔ ጸመጸወሉ በዋፔ ባአትተቾው ወራሽ ትዘብ ነ ቨቂ ባሆት ሰው ስለውርሱ አዊወል ፔዕዛዝ ት ሰነ ለፔ ባነ ባቀ ትዘሆት ባውርሱት ክምቨ ኣ ኖ ማኮ ተቃ ው ባ ታ አስወላ መሆት በምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1080 1081 ተተት ቻል።

ባክምምሉ አወክ ምም፣ ሚኖ ትዛዜ አታር ሙ ጸሆት ሚኖ በትዛዜው በሰነ ው መመሪቨ መሠረፔ መወቨም ት ለበፔ ሚኖ ስለ ክምምሉ አወክ ም ቨተረ ው ትዛዜ ጸሌለ ጸምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1082 ስጸ ምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1096 በተተት ው መሠረፔ መጸ ወት ት ለበፔ ባምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1083 በ ልኽ ተት ቻል።ባውርስ ክምምል አወክ ሙት ዘርዘር ባለ ሁት ስትመለጸተው ወራሾታ ባውርሱት ትብረፔ ትዛሚ ምቱ ወራሾኖ በ ምቱ ቨልተስማሙ ትዘሆት ቸርሱ በመረኃ ው ባሸም ል ኣ ኖ ምቱ ትዛሚሠራ ትብረቱ ባማቨትቀሣቀስ ትብረፔ በሆት ዜ በልብ አዋቂምኖ ምቱ ተሠር ገፎገፍላሉ መቅረብ ት ለበፔ ባምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1083 1084 ታት ንምኖት በመመልጸፔ ለመረ ፔ ቨኖሣል።ትብረቱ ጸተ መተ በኋላ ባክምቨው ታርሻ ለወራሾታ ባሚተሳተሳው ወራሾኖ በስምምትፔ በመረነ ፔ ሰው መሆት ት ለበፔ ወራሾኖ ቨልተስማሙ ትዘሆት **<u>ኣ ኖ ልብ አዋቂ ሾመው</u>** ታልታሉ ት ወ ም በ ልኮ ተቀምኃል። ወራሾኖ ጸውርሱ ትብረፔ በዓቨትፔ ባሚሰነ ሲሆት ትብረ ታ በዋ ው ጽል ባልሆትብፔ ዜ አትስተቾ ምፔ ቨለውት ትብረፔ ለወሰተው ሰው ተ ማሪ ትዘብ መሰነ ፔ ት ለበፔ ባምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1087 ቨተት ል።

ጸላቨ ካስቀመነ ትው ባውርስ ትብረፔ ክምቨ ስርዓፔ በተ ማሪ በምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1088 ባተቀመነ ው ተትብ መጸበር አት ለበፔ ባሕ ታት ንበማትብብ በመረ ፔ ቨኖሣል። ቨኸውም ባአባፔ መስመር ወራሾኖ ለሆትፔ ለሚኖ ባዚሁ መስመር ባሆት ሰምኖ ቨስተላለዊፔ ባማቨትቀሣቀሱ ትብረ ኖ ባ ፔ መስመር ወራሽ ባሆትፔ ለሚኖው ባዚሁ መስመር ባሆት ሰምኖ ቨስተላለዊፔ ባማቨትቀሣቀስ ትብረፔ መተልተል ት ለበፔ ተተት ቻል። ቨኸም አ ስ ትር ሣቨሆት በምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 849 ባአባፔት ለአባት ወ ት ባ ፔት ለእናት ወ ት መስነ ፔ ባሚለው ባውርስ ሕ ኖት አስ ታት ንውርሱ በሚጸዊወልበፔ ወቅፔ ተወክሚ መሆት ቨለበፔ መሆትት ባማቨስቀምኣ ትው። ባምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 849 ባምፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1088 ስትመለጸፔ ጸዘር ባወረተ ባማቨትቀሣቀስ ትብረፔ ባዘር ሀረ ት ተጸፔሎ በቅርስትፔ መተላለዎ ቨለበፔ

መሆኑት ባሚተት ፡ ው። በመሆኑም በሚኖ ውርስ ነቅላላ ባኽዚ ተቀባቭ ባሆት ሰው ባሚተርሰው ታርሻ ሚኖ ሠር ቨወራው ትብረፔ ወቭም ሌሎኖ ወራሾኖ ባዘር ሀረ ኑት ተጸፔሎ ጸወሰቱፔ ትብረፔ ምፔ ር ጹል ባሆት ኅሬ ትዘብ ትተሚሆት ለመረ ፔ ትናላለት። ዚህ ላቭ በኅ ትቃቂ መ የፔ ቨለበፔ ትኅ ብ በምፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 849 ትዑስ ቁኅ ር 1 በምፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1088 ታት ፣ምኖ መካጸል አትታ መሠረ ዊ ልብኽፔ ቨለ መሆኑት ነው።

ባምፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 849 ትዑስ ቁኅ ር 1 ባአባፔት ለአባፔ ባ ፔት ለ ፔ ባሚለው ተትብ ተወክሚትፔ ባሚ ረው ሚኖ ትዛዜ ቨላተረ ትተሆት መሆኑት ቨስቀምኃ ል። ቭኸም ማለፔ ለምሣሌ ሚኖ በልብ ባትዛዜ ስ ጸባቱ ወቭም ጸአ ቱ ወ ት ቨ ገፀት ትብረፔ ለሌላ ሰወ ባማስተላለዎ መብቱት ባ ፔት ለ ፔ ወ ት ባአባፔት ለአባፔ ወ ት ባማለው ተትብ ባሚ ታብው አቭተሰም። ሚኖ በነቅላላ ባትዛዜ ስ ትብረቱት ባማስተላለዎ በዚህም ወተላቭ ባማቆነ ሩ ወራሾታት ጸዝም ጸውርስ ባመትቀል ስልኃ ትት ባምፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 849 ታት ፣ አቭ ታብውም።በሚኖ ውርስ ሲጸዊወል ማለፔም ባሚኖ ዕ ምኖ ጸመጸዊወሉ ውርሱ ጸመዘ ቱ በዋፔ ባልብ ትዛዜ ስ ተቀባቭ ባሆት ሰው ሚኖ በትዛዜ ባሰነውት ማትቾውትም ትብረፔ ቭወስ ል። ትብረቱ ጸአባፔ ወቭም ጸ ፔ ወ ት ሚኖ በውርስ ወቭም በስ ቨ ገፀው ሊሆት ቭናላል። ውርስ ጸተዘ በኋላ ባሚኖ ወራሾኖ ትብረቱት ሲጸዊወሉ ተወክሚ ባሚሆነው ባምፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1088 ነው። ቭኸም ባሕ ታት ፣ ተወክሚትፔ ባማ ረው፣

- ሚኖ ነቅላላ ባትዛዜ ስ ቨላተረ ትተሆት
- ሚኖ ነቅላላ ባትዛዜ ስ ቢቨተር ትኪት ወተ ኖ ባሚቆነ ሩ ተወላ ኖ

ቨሉፔ አትተሆት ብኖ ነው። ምክንቨቱም ሚኖ ነቅላላ ባትዛዜ ስ ማታረ ወተላቭ ባሚቆነ ሩ ወላ ታት ጸውርስ መትቀል ስለሚቨስጸፔል፣ ሚኖ ነቅላላ ትዛዜ ካተረ ጸአባቱ ወቭም ጸ ቱ ባተላለወለፔት ባማቭትቀሣቀስ ትብረፔ ነቅላላ ባትዛዜ ስ ተቀባብ ነቅልሎ ባሚወስታብፔ ሁት ስለሚ ር ነው።
ሌላው ስለ ውርስ አጸዊወል ጸተተት ፡ፔ ታት ፣ምኖ በኅ ትቃቂ መ ባፔ ባሚ ባው ባምፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1089 ነው። በዚህ ታት ፣ መሠረፔ ጸወራሾታ መካጸል አት ት ታ ባኢፔቮእቨ ዜ ትፔ ተ ሞ አት ት ታ ባው አ ር ዜ ትፔ ቨላ ው ባሆት ትተሆት በኢፔቮእቨ ቨሉፔ ባማቭትቀሣቀሱ ትብረ ኖ ባሚናል ቢሆት ኢፔቮእቨዊቨት ለሆትፔ ወራሾኖ በቅታሚቨ ቭስኃ ሉ። በማለፔ ቭተት ል።ሆ ም ባዚህት ታት ፣ አተረቿም አወክ ም በቅርቡ በአ ራኖት ወኅ ተው በስራ ላቭ ጸዋሉፔ ሕ ኖ ር በማኃ ኃ ም ማስተካጸል ቭነ ቭቃል። በተለቭም በአዋ ቁኅ ር 270/1994 ቭህትት አዋ ለማስወኸም በወነ ፡ ተቡኖ መመሪቨዎኖ ባኢፔቮእቨ ተወላ ባሆት ባው አ ር ዜ ኖ በልብ ሁት መብ ው ባሚጸበርበፔት በአ ሪቱ ማህበራዊ ኢጹ ሚቨዊ

ትቅስቃሴ ውስጎ ሙሉ ተጣ ዋ ባሚሆትብፔት ስርዓፔ ቨስቀምኃል።ባኢፔቮእቨ ተወላ ባሆት ባው አ ር ዜ ሦኖ ኢፔቮእቨውቨት ቨላ ው መብፔ ችትፔ ት ሩ ው ለማታረ ባሚቨስኖለው ቭኸው ባሕ ማዕቀዎ ባኢፔቮእቨ ተወላ ባሆት ባው ዜ ሦኖ በአ ሪቱ ውስጎ ባማቭትቀሣቀስ ትብረፔ ባለቤፔ መሆት ትተሚኖሉ ምር ቭተት ል። በመሆትም ኢፔቮእቨ ተወላ ባሆት ባው አ ር ዜ ሦኖ በወራሽትፔ ተካዊቭ በሚሆትብፔ ባውርስ ስርዓፔ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1089 ተወክሚትፔ በአዋ ቁጎ ር 270/1994ተ ታሂል። ቭኸም ማለፔ ቭህ ባሕ ታት ፣ ተወክሚትፔ ባሚ ረው በሚኖ ውርስ ተካዊቭ ባሚሆትው ወራሽ ባኢፔቮ ቨ ተወላ ቨልሆት ባው አ ር ዜ ቨልሆት ትተሆት ብኖ መሆትት ጸ ትዛቤ ውስጎ ማስ ባፔ ቨስወል ል።በውርስ ክዎዎል ወቅፔ ጸዎ ቨለ ጎ ፔ ሣቭተርስባ ው ሊጸወሉ ባማቭኖሉ ትብረ ኖ ቨሉ ትተሆት ጸወራሾቷ መካጸል ቭህት ባማቭጸወል ሀብፔ ሊወስታ ባሚ ባው ባፔቾው ትተሆት በስምምትፔ ለመወሰት ቨልኖሽ ትተሆት ቭኸ ትብረፔ ተሸ ትዘቡ ጸወራሾቷ መካካል ባሚጸዊወል መሆት በዎፔሐበሔር ሕ ቁጎ ር 1092 ቭተት ል። ቭኸም በመርህ ተረ ባሚኖ ወራሾኖ ባሚኖት ትብረፔ በአቭትቱ ተጸዊዎለው ትተሚወስቱ በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1086/1/ ታት ፣ ለመወሸም በማቭኖልበፔ ወቅፔ ምት መተረ ትተሚ ባው ባሚቨስቀምጎ ችው። ትብረቱ ባሚሸጎው በሀራ ሲሆት ወራሾቷ ካልተስማሙ በሀራ ረ ው ወቀፔ ወራሽ ቨልሆት ሰዎኖ ሊካወሉ ትተሚኖሉ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1093 ቭተት ል።

በአጎ ቃላቭ ሲ ቭ ባውርስ ሕ ኖት ውርስ ጸተዘ በኋላ ወራሾኖ ባውርሱት ትብረፔ በስምምትፔ ባሚካወሉበፔ ሁት በስምምትፔ በሚካወሉበፔም ሠዓፔ በምት አቭትፔ ሁት ባሚ ገፀው ትብረፔ ለማት በቅታሚቨ መሠጎፔ ት ለበፔ አስ ሁት ካላ ጎመ በስተቀር ባውርስ ትብረፔ ለወራሾቷ ባሚጸዊወለው በአቭትቱ መሆት ባውርስ ትብረፔ በሀራ ባሚሸጎበፔት አ ባብ ሁሉ ቨካፔ ል። ችዚህ ተከቦኖ በአ ባቡ ጸተሠራባ ው ባውርስ ትብረፔ ክዎዎልት አስመልክ ባሚችሉ ክርክሮኖ ቭቆማሉ። በክልልም ሆት በወተራል ዎርታ ቤ ኖ ባተወሰት ውሣቷዎኖ ባሚቨሣብፔ ባውርስ ትብረፔ ክዎዎል ወቅፔ ክርክር ባሚትሣው በሚኖ /ባል/ ሚስፔ በሚኖ ወራሾኖ መካጸል ትተሆት ለመረ ፔ ቭኖሳል። ቭኸም ባሆችፔ ምክትቨፔ በትታ በጹል ወራሾኖ ባሚኖ ባሚኖ ሚስፔ/ባል/ ብኖ በሞፔ ጸተቋረጎ በኋላ ባሚኖ ሚስፔ በ ብኖ ወቅፔ ካወሩፔ ማሹት ባመውሰታ መብፔ ቨላፔ መሆትት አምትው ስለማቭቀበሉ ወቭም ባሚኖ ሚስ ኖ/ ባል/ በትዛቤ በስ ሰ ሚኖ ጎ ቅላላ ትብረቱት ሰጎ ቾል ባሚል ክርክር ስለሚቨትሉ ቭሆ ል። በመሆትም ባሚኖ ውርስ ክዎዎል ባሚ ዛውት ባውርስ ሕ ክዎል ባወተራሉት ባክልሎኖት ባቤተሠብ ሕ በአ ባቡ ስራ ላቭ በማዋል በሚኖ ውርስ ትብረፔ ክዎዎል ወቅፔ ባሚትሉ አለመ ባባ ኖት ለመቀትስ ባሚኖልበፔ ሁት ቭ ራል።

በአነ ቃላቭ ባውርስ ሀብፔ ክዎዎል ባሚተረ ው ባሚኖ ውርስ ጸተዘ በኋላ መሆችት ባሚኖ ውርስ ሚኖ ቀተም ብሎ በችዛዜ ባስቀመነ ው መመሪቨ ወቭም በወራሾቷ መካጸል በሚተረ ስምምችፔ ባሚጸ ወት መሆችት ወራሾኖ በሽማ ሌ ወቭም በዎርታ ቤፔ ባውርስ ትብረፔ ክዎዎል ባሚነ ቭቁፔ በመካጸላ ው ስምምችፔ ላቭ መታረስ ሣቭኖሉ ሲቀሩ መሆችት ትዛቤ ውስኅ ማስ ባፔ ሌለሎኖ ችኅ ቦኖት በፔጹረፔ ማባፔ ቭ ባል፡ በመሆችም ውርስ በሚጸዊወልበፔ ጊዜ በቅታሚቨ ሚኖ ቨተረ ው ባውረስ አጸዊወል አወክ ም ተትብ ካለ ለዚቨ ዋ መስነፔ ሚኖ ባተወው ችዛዜ ጸሌለ ባሕ ኑት ታት ፣ ተጸፔሎ ባውርስ መጸዊወሉ ሥራ ባተጸ ወት መሆችት በማረ ኅ መጸዊወልት አስመልክ ለሚመነ ኑ ቫኖ ተ ቢውት ብቭት መስነፔ ቭ ባል።

ለ. መጸዊወሉ ጸተወኸመ በኋላ በወራሾኖ መካጸል ስላለው ትኩችፔ

መጸዊወሉ ጸተወኸመ በኋላ ባሚኖ ወራሾኖ በባታርሻ ው ውርስ ለተተለተለው ትብረፔ በዎፔሐብሔር ሕ ኑ ዙዎ ብፔት በሚመለጸተው ኑ ቭ ሻ ለ ቋ መታት በሚሆችው ዓቭችፔ ወራሾኖም አትቱ ለአትቱ መታት መሆት አት ለባ ው፣ አትተቾው ወራሽ ለሌላው ሊሰነ ው ስለሚ ባው ባማረ ዋስፔ ሊጸዎለው ስለሚ ባው ባጺሳራ መነ ት ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1097 ስጸ 1111 ተተት ቻል።

በውርስ ሕ ኑ ባሚኖ ወራሾኖ በታርሻ ው ባተተለተለውት ዙዎ ሀብፔ ስለሚመለጸተው ኑ ቭ ሻ ለ ቋ መታት በሚሆችው አቭችፔ ወራሾኖም አትቱ ለአትቱ መታት ው በማለፔ ባዎፔሐበሔር ሕ ቁኅ ር 1097 ችዑስ አትቀኮ 1 ቭተት ል። ሻ ለ ቋ መታት ባሚሆችው ለሁለፔ መሠረ ዊ ኑ ቮኖ አትተሆት በዎፔሐብሔር ሕ ኑ ስለ ሸቨ ውል ስለ ሻ ቲ ባሚተት ኑ ታት ፣ዎኖት በማባፔ ለመረ ፔ ቭኖላል። ችዚሁም፡-

- ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 2281 ስጸ 2886 በተተት ው መሠረፔ፣ ሺቨ በሸነ ው ትር ላቭ ሶስተቾ ወ ት ባ ች ችው ባቭ ቢመኃ ሺቨ በመታትችፔ ባሚቨልጃባፔ ስርዓፔ ባሚተት ኑ ሲሆት ሌላው በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 2887 ስጸ 2300 በተተት ው መሠረፔ ሺቨ ለሸነ ው ዕቃ ተህትችፔ በዋቢችፔ ባሚነ ባቅበፔ ሁች መሆ ውት ባሕ ኑት ታት ፣ዎኖ በማባፔ ለመረ ፔ ትኖላለት።

ጸዚህ መሠረ ዊ ሀግብ ር በማ ዘብ ባወራሾኖት አትቱ ለአትቱ በውርስ በተተለተለላ ውት ትብረፔ መታት ትተሆት በሕ ባተኃ ለባ ውት ቲ ስትመለጸፔ

ሁለፔ መሠረ ዊ ዓላማዎኖት ለማሣካፔ ባተኃለ ቲ አትዘየት ለመ ትዘብ ቨኖሣል። ባመ መሪቨው በውርስ ትብረፔ ታልታል ወቅፔ ባተ ሠ ወራሽ ካለ ውርሱ ት ረወርስ ወቨም ት ቃ በሚቨመለክፔበፔ ወቅፔ ጸውርሱ ባተረሰውት ታርሻ ቨነዊ ዕ ውት መክወል ባማቨኖል ወራሽ ቢ ር ለሌሎቷ ወራሾኖ በመታትኴ ወቨም በዋቢትኴ ላዋ ባሚሆትበፔት ስርዓፔ ማስቀመነ ትዘየት ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1099/2/ መረ ፔ ባሚኖል ሲሆት ሁለተቾው ትኅ ብ ተ ሞ ውርሱ ጸተጸዊወለ በኋላ ጸውርሱ ትብረፔ ትዘብ ነቨቂዎኖ ቢመነ በዎፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1111 መሠረፔ ውት ለመክወል ባማቨኖለውት ወራሽ ሌሎኖ ወራሾኖ ባመክወል ቲ ቨለባ ው መሆትት በ ልኮ ለማመልጸፔ ኀው።

አትዘቾው ለሌላው ወራሽ መታት ዋቢ ባሚሆትኴ ክዎቨው በተተረ ዜ ባወሰቱፔ ሀብፔ በኽረው ባዋ መነት ትዘየት ቨት ትቱ ወራሽ ጂሣራ ባሚጸዎለው ጸውርሱ በተረሰው ታርሻ መነት ብኖ ትዘየት ባዎፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1098 1099/1/ ቨተት ሉ። ቨኸም ወራሾኖ ጸውርስ ትብረፔ ክዎዎል ምክትቨፔ ርስ በርሣ ው ለሚተርስባ ው ጂሣራ ጸውርሱ ትብረፔ ቨ ገፑፔት ኅ ቅም ቨህል ብኖ መሆትት ባሚቨረ ኅ ሲሆት ጸላቨ ጸተቀመነው ባሚኖ ወራሾኖ አትዘቾው ለአትዘቾው ዋቢ ትዘየት በሕ ጸተኃለባ ው ቲ በላቨ በልብ ሁት ጸወራሾቷ አትዘቾው ሌሎቷ ወራሾኖ ዋስፔ ት ረሰነ ፔ ባሚነ ቨቅበፔ ስርዓፔ በዎፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1101 በ ልኮ ተተት ቿል።

በዎፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1100 ታት ኌ ለመረ ፔ ትዘሚኖለው ጸወራሾቷ አትዘቾው በብል ታርሻ ምክትቨፔ ሊጸወለው ባሚ ባ ትዘብ ት ለው ወቨም ታርሻው ውስኅ ባተተለተለው ትዘብ መነባቂቨ መብፔ መጸወሉ ባሚቨነራኅር ትዘየት መጸዊወሉ ትዘተወኸመ ቨኸ ባ ራ ወራሽ መብቱት ባሚቨረ ነ ለፔ ዋስፔ በሌሎቷ ወራሾኖ ት ረሰነው መነባቅ ቨኖሣል። ወራሹ በዎፔሐብር ሕ ቁነ ር 1100 መሠረፔ ሌሎቷ ወራሾኖ ዋስፔ ት ረሰነ ፔ ባመነባቅ መብቱት ባሚቨኃው፣

- ነ ቱ ባተረሰው በራሱ ኅ ዊፔ በተረሰበፔ ባመብፔ ማኃ ፔ
- ነ ፔ ባተረሰወ በውርስ ባተ ገፑው ሀብፔ ጸተጸዊወለ በኋላ በተረሰ ትር ባሆት ትዘየት
- ተጸዊዮቷ ባውርሱ መጸዊወል በተተረ በፔ ዜ ጸተካዊዮቷ ለአትዘቾ ውበተረሰው ኃ ቨለ መታት ባተሰነው መሆት በመጸዊወቨው ኮሉዎ ወስኅ ባ ለካፔ ትዘየት መሆት በዎፔሐብሔር ሕ ቁነ ር 1101 ተተት ቿል። ጸላቨ ባነቀስ ው ታት ኌዎኖ ወራሾኖ ባውርስ ትብረቱት ሲጸዊወሉ አት ው ለአት ው መታት ዋቢ ባሚሆትበፔት ስርዓፔ

ባሚተት ፡ ሲሆት በወራሾኖ መካጸል ባሚተረ ው ባውርስ ትብረፔ ክምቨ ሊኽ ባሕ ውኀፔ ሊ ረው ባማቨኖልባ ው ሁቴ ዎኖ ት ሉ ባውርስ ሕ ኖት ቨስቀምኃል። ባውርስ ሕ ኖት በወራሾታ መካጸል ባተተረ ባውርስ ክምቨ ባሚወርስባ ውት ኀቅላላ ልብ ምክትቨ ኖ ዘርዝራል። በሚኖ ወራሾኖ መካጸል ባሚተረ ው ባትብረፔ ክዎዎል ባሚወርስባ ው ኀቅላላ ምክትቨ ኖ በዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1102 ባተተት ሲሆት በዚህም ታት ኌ በውርስ ሕ ፡ ባውርስ ትብረፔ ክዎዎል ባሚወርስባ ው ልብ ምክትቨ ኖ ትተተኀበቁ ሆ ባውርስ ክምቨ ፡ ቨ ሌሎኖ ውሎኖ በሚወርሱበፔ አኳኋት ሊወርስ ትተሚኖል ቨተት ል። በዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1696 በ ልኮ ትተተተት ው ውል ባሚወርሰው ጸተዋዋቮታ ባአትተቾው መዎቀታ በስህተፔ፣ በታት ተቾ ተትጹል ወቨም በሀቨል ባተ ዠ ትተሆት ሲተት ውልት ለማዎረስ በቂ ስለሆት ስህተፔ ውልት ለማዎረስ ምክትቨፔ ስለሚሆት ተትጹል መ ተታ ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 16097 ስጸ 1710 ተተት ቿል። በመሆትም ባሚኖ ውርስ ሲጸዊወል ባሚኖ ወራሾኖ በአትተቾው ወቨም ጸአትታ በላቨ በሆትፔ ወራሾኖ ላቨ ባተትጹል ባማስ ተታ ተ ባር ወኮመው ትተሆት ወቨም ወራሹ በስህተፔ ባውርስ ትብረፔ ክዎዎሉት ተቀብሎፔ ባቸረ ጸሆት ጸላቨ ባትሃ ው ምክትቨ ኖ ባውርስ ትብረፔ ክምቨው ት ረወርስ ለማመልጸፔ ትተሚኖል ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1123 ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1696 ሌሎቷ ታት ኌዎኖ ር በማ ዘብ ለመረ ፔ ቨኖላል።

ጸዚህ በተ ማሪ በውርስ ሕ ፡ ክምቨው ሊወርስ ባሚኖልባ ውት ልብ ሁቴ ዎኖ አስቀምኃ ል። ቨኸውም፣ክምቨው ጸተተረ በኋላ ባተረሱ ትብረ ኖ ካሉ፣ ወቨም ጸተ ዠ ወቨም በአትተቾው ወራሽ ባተተብቀ አ ረስ ትብረፔ ካለ ወቨም ጸ ራ ወራሾታ ጸአትተቾው ላቨ ትዘብ ባመነባቅ መብፔ ቨላ ው ሰዎኖ ክምቨው በማ በርበር በመተረ ፡ ምጸትቨፔ መብ ኖትት ኽ ብ ል በሚሉበፔ ረዜ ክዎዎው በተተረ በሶስፔ ዓመፔ ረዜ ውስኀ ፣ ክምቨው ትተ አት ረቃ ለማታረ ባሚኖልበፔት ዝርዝር ሥርዓፔ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1102 ስጸ 1109 ተተት ቿል።

ሐ. ባውርስ ብፔ ጸተጸዊወለ በኋላ ትዘብ ኀቨቂዎኖ ቨላ ው መብፔ፣

በውርስ ሕ ውስኀ አሰ ሪ ውስብስብ ባሆኸው ብኀ ባውርስ ብፔ ጸተጸዊወለ በኋላ ትዘብ ኀቨቂዎኖ ቨላ ውት መብፔ ባሚመለጸተው ኸው። ቨኸም ባሚሆኸው ባውረሱ ትብረፔ ጸወራሾታ ትብረፔ ር ስለሚቀላቀል አትታ አት ታ በውርስ ቨ ዠፔት ትዘብ በማኀዊፔ ጸውርሱ ባተረሳ ውት ታርሻ ቨህል፣ ለ ትዘብ ኀቨበቂዎታ

መክወል ባቭናሉ፣ ትዘብ ኀቨቂዎቷ በሌሎኖ ወራሾኖ ላቭ ቨላ ው መብፔ ምትታት ችው? ትዘብ ኀቨቂዎኖ ወራሾቷ ጸውረሱ ካ ገፑፔ ትዘብ በላቭ ጸ ል ብ ውም ምር ክዎቭ ት ፈወኾመላ ው ባመኀባቅ መብፔ አላ ው ወቭስ ባላ ውም? ባሚሉፔ ለሌሎኖ ትኅቦኖ በኀ ትቃቂ መ ባፔ ቨለባ ው ሆችው ቾ ዋለት። ባዎፔሐብሔር ሕ ፦ ባውርስ ብፔ ጸተጸዊወለ በኋላ ትዘብ ኀቨቂዎኖ ስላላ ው መብፔ ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1102 ስጸ 1113 ባሚተት ቢሆትም ባ ችዚህ ታት ፈዎኖ አተረቿም አወክ ም ል ክ ባማቨሻማ ሆ አቭ ፖም።

ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1110/1/ ታት ፈ ለመረ ፔ ትተሚኖስው ጸሚኖ ውርስ ትብረፔ ትዘብ ባመኀባቅ መብፔ ቨላ ው ሰዎኖ ውርሱ ጸተዘ ባሚኖ ውርስ ትብረፔ ክዎዎል ጸተተረ በኋላም ቢሆት ትዘባ ውት መኀባቅ ቭኖላሉ። ባሚኖ አበ ሪዎኖ ማለፔም ጸሚኖ ውርስ ትዘብ ባመኀባቅ መብፔ ቨላ ው ሰዎኖ ባሚኖ ውርስ ጸተዘ በኋላ ኀቨቂውት በሚቨቀርብበፔ ፈዜ ትዘብ ኀቨቂው ባ ትዘብ መኀባቂቨ መብቱ ባማቭጸዊወል ካልሆት በስተቀር በወራሾቷ ላቭ ባሚቨቀርበው ኀቨቂ ቨት ትቱ ወራሽ በተረሰው ባውርስ ሀብፔ ምፔ መኀት ኀቨቂውት ጸዊዎሎ ማቅረብ ት ለበፔ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1110 ትዑስ አትቀኮ 1 ቭተት ል። ዚህ ላቭ በፔጹረፔ መ ባፔ ቨለበፔ ትኅብ ካለ ባሚኖ ወራሾኖ ጸሚኖ ትብረፔ ሁል ፈዜ ጹል ታርሻ ባማቭወስቱበፔ ሁት ቨለ መሆትት ችው። ምክትቨቱም ባሚኖት ተተጺ ወራሾኖ ባተጹፔ ሰው ጸውርሱ ትብረፔ ሊተርሰው ባሚኖሰውት ቨህል ብኖ ትተሚወስቱ ማስ ወስ ተ ቢ ችው። ለምሣሌ አ አምሣሉ አለማባሁ ማር ባተባሉ ል ኖ ቢ ራ ው ል ው ማር ሣምሶት፣ ተስዊባ ኤልሣ ባተባሉ ል ኖ ጸወለተኖ በኋላ ጸ ርሣ ው በዋፔ ብፔሞፔ አ አምሣሉ ካላ ው አትታ ሚሊባት ሁለፔ መ ሺ ብር /1,200,000/ ጸሚቨወኃ ትብረፔ አለማባሁ ብር 600,000 ባሚቨወኃ ትብረፔ ሲወስታ ሣምሶት ብር 200,000 ተስዊቫ ብር 200,000፣ ኤልሣ ብር 200,000 በክዎቭ ወስተዋል። በመሆትም ባአ አምሣሉ ባውርስ ትብረፔ በወራሾኖ ው ጸተጸዊወለ በኋላ አ ማርቆስ ጸውርሱ ትብረፔ ብር 1200,000 ትዘብ ባለመብፔ ሆ ቢመኃ፣ አ ማርቆስ ባሚቨቀርበው ኀቨቂ አ አለማባሁት በብር 600,000፣ ሣምሶትት በብር 200,000 ተስዊቫት በብር 200,000 ኤልሣት በብር 200,000 ዕ ለቨብ መኀባቅ ት ለበፔ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1110/1/ ቭተት ል።

በሁለተቾ ተረ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኀር 1110/1/ ትዘብ ኀቨቂው ጸ ቨት ትቱ ባሚኖ ወራሽ ባሚኀቭቀው ባ ትዘብ መኀት ወራሽ ጸሚኖ ውርስ ጸተረሰው በላቭ መሆት ትተኤለበፔ በውርሱ ባተረሰውት ሀብፔ ምፔ ቨህል ብኖ መሆት አት ለበፔ በ ል ኮ ባሚተት መሆትት ችው።በሶስተቾ ተረ ትዘብ ኀቨቂው ጸ ቨት ትቱ ወራሽ

ባሚጎ ቨቀውት ባ ትዘብ መጎ ት መጎ ባቅ አለበፔ ሲባል በዎፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ቁጎ ር 58 መሠረፔ ወራሾቷት በአትታ መዝ ብ አኃ ምሮ ለመክሰስ አቨኖልም ማለፔ ሣቨሆት ወራሾቷት በአትታ መዝ ብ አኃ ምሮ በሚጸሰበፔ ወቅፔ ቨት ትቱ ወራሽ ጸውርሱ በተረሰው ታርሻ መጎ ት ሊጸዎለው ባሚ ባውት ትዘብ ለቨ መጎ ባቅ ት ለበፔ ባሚቨስቀምጎ ችው።ሌላው በፔጹረፔ መ ባፔ ቨለበፔ ትጎ ብ፣ወራሾቷ ውርሱት ሲጸዌወሱ ውት በሞላው ወቨም በአብዛኞው አትቱ ወራሽ ወቨም ብዙ ወራሾኖ አት ጸዎሱ ተስማምተው ትተሆት ትዘብ ጎ ቨቂው በዚህ ስምምነፔ መሠረፔ ባመጎ ቀም መብፔ ት ለው ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1110/2/ ባሚተት መሆትት ችው። ባዚህ ታት ጋ ተ ባራዊነፔ ጎ ቀሜ ሁሉም ባሚኖ ወራሾኖ ጸውርስ ክዎዎል በኋላ ጸሚኖ ውርስ ትዘብ ጎ ቨቂ በሆት ሰው ጸውርሱ ባ ገዞፔ ታርሻ መጎ ት ሲካሰሱ ውት መክወል ቨለበፔ ባፔኞው ወራሽ ትተሆት ትማት ትተሆት ሌሎቷ ወራሾኖ በክስ መጸላጸቨነፔ አቅርበው ራሣ ውት ጸ ኽክ ለማታረ ት ጎጎ ቀሙበፔ ባሚቨስኖል መሆት ችው።

ጸላቨ ካትሣ ው ታት ጋዎኖ በተ ማሪ ጸወራሾቷ መካጸል አትተኞው ዕ መክወል ባማቨኖል በሆት ጊዜ ባ ርሱ ታርሻ በወራሾኖ መካጸል በፔክክል ባሚጸወል መሆት ጸተጸዌወለ በኋላ ጸውርሱ ላቨ ትዘብ ጎ ቨቂ ሆችው ባሚቀርቡበፔ ሁት መ ሩ ውርሱ ጸተጸወለ በኋላ ጸውርሱ ትዘብ ጎ ቨቂዎኖ ባበለጎ ታርሻ ባጸወለው ወራሽ በብል ባጸወለውት ትዘብ ት ጊቨስ ቡለፔ ሌሎቷት ወራሾኖ መጎ ባቅ ትተሚኖል ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1111 ስጸ ዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1113 ታት ጋዎኖት በማባፔ ለመ ትዘብ ቨኖላል። ዚህ ላቨ ሣቨትሣ መ ዎ ባሌለበፔ አትታ ትጎ ብ ጸሚኖ ውርስ ትዘብ ባሚጎ ቨቂ ሰዎኖ ባሚኖ ውርስ ጸተዘ ባሚኖ ትብረፔ ጸተጸዌወለ በኋላ በስትፔ ጊዜ ውስጎ ችው ባ ትዘብ ጎ ቨቂውት ባሚቨቀርቡፔ ባሚለው ትጎ ብ ሲሆት ባሚኖ ወራሾኖ በሚኖ መሞፔ ምክትቨፔ ተቋርጎ ው ባማቨቀሩ መብ ኖት በመውረስ ባሚሠሩባ ው በመሆት ባሚኖ ወራሾኖ ትዘብ ጎ ቨቂው ትዘቡት መጎ ባቅ ባለበፔ ባ ጊዜ ተብ ማለፔ በውል ሕ ወቨም በሌላ ባሕ ክዎል በተቀመጎ ው ባ ጊዜ ተብ ውስጎ ካልጎ ባቁ ሚኖት በመተካፔ ሚኖ ሊቨትሣው ባሚኖለውት ባቨር ክርክር አትስተው መጸራጸር ትተሚኖሉ መ ትዘብ ቨስወል ል። ለዚህም ችው ሕ አው ው ባሚኖ ውርስ ክምቨ ት ጊወርስ ባሚቀርብ ጎ ቨቂ ውርሱ ጸተጸዌወለ በሶስፔ ዓመፔ ጊዜ ውስጎ መቅረብ ት ለበፔ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1106 ሲተት ባውርስ ሀብፔ ጸተጸዌወለ በኋላ ትዘብ ጎ ቨቂዎኖ ቨላ ውት መብፔ አስመልክ ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1110 ሰጸ ዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1113 ቨሉፔ ታት ጋዎኖ ጸሚኖ ውርስ ትዘብ ባመጎ ባቅ መብፔ ቨላ ው ሰዎኖ በስትፔ ጊዜ ውስጎ ቨህትት መብ ውት መጎ ቀም ት ለባ ው ባሚተት ታት ጋ ተካፔ ባማ ገፀው። ቨኽም ማለፔ ትዘብ ጎ ቨቂው ጸሚኖ ር ባተረ ው ብታር ውል ምክትቨፔ ባሚኖ ውርስ ትብረፔ ጸተጸዌወለ በኋላ ባ ትዘብ

ጎ ቨቁውት ቢ ቨቀርብ ውሉ ጸአስር ዓመፔ በላቭ ባሆችው ጸሆት ባሚኖ ወራሾኖ ትዘብ ጎ ቨቁው ቨቀረበው ክስ በቭር ባ ተ መሆችት አትስተው ሊጸራጸሩ ባሚኖሉበፔ ሁቴ ት ለ ትዛቤ መቨዝ ቭ ባዋል።

በአጎ ቃላቭ ባሚኖ አበ ሪዎኖ ውርሱ ጸተዘ ባውርስ ትበረቱ ጸተጸዊወለ በኋላ ባሚኖት ወራሾኖ ጸውርሱ ባ ገዞፔ ታርሻ መጎ ት ባሚኖት ዕ ት ጸዎሉ መጎ ባቅ ትተሚኖሉ ትዛቤ ሊ ቨዝበፔ ባሚ ባው ጎ ቭ ችው።

ባሙጸራ ጎ ቨቁዎኖ

1. ባውርሱ ማኃራፔ ጸተዘ በኋላ ባሚኖ ወራሾኖ በውርሱ ትበረፔ ላቭ ምት ዓ ቨትዬ መብፔ ቭ ራ ዋል?
2. ሚኖ በሕ ቭወፔ ቨለ ባሰኃ ውት ብፔ ምፔ ወተ ውርሱ ት ጎመልሱ ባሚ ተቱፔ ባፔኣ ቷ ባሚኖ ወራሾኖ ው?
3. ባውርስ ክዎዎል አሰራር ባ ኣ ኖት ውሣቴ ፔዕዛዝ ት ጎ ኽቃቅ ባሚ ቨስወል ው በምት ሁቴ ችው?
4. ባውርስ ጸዎዎል ባሚወርሰው ወ ቭም አት ጎቃ ባሚተረ ው ምት ዓ ቨትዬ ሁቴ ዎኖ ሲ ቨ ጎ ሙ ችው?
5. ጸሚኖ ውርስ ትዘብ ባሚጎ ቭቁ ሰዎኖ ባሚኖ ውርስ ጸተዘ ባውርስ ትበረቱ ጸተጸዊወለ ጸስትፔ ጎዜ ውስጎ ችው ባ ትዘብ ጎ ቨቁቨ ውት ማቅረብ ቨለባ ው?
6. " ባሚኖ ወራሾኖ በውርስ ትበረፔ ክዎዎል ጎዜ ርስ በርሣ ው ሌሎኖ ሶስተቾ ወ ት ለሆት ለውርሱ ትበረፔ ትዘብ ለሚጎ ቭቁ ሰዎኖ ዋቢ ት ጎሆት ሕ ቲ ጎ ሎባ ዋል " በሚለው አባባል ቭስማማሉ ለምት?
7. ጸውርሱ ትዘብ ጎ ቨቂ ሆችው ለቀረቡ ሰዎኖ ባበለጎ ታርሻ ባጸወለው ሰው ባውርሱት ባለዕ ተክ በፔርዎ ባጸወለው ትዘብ ሌሎቷ ባሚኖ ወራሾኖ ት ጎተጹለፔ ባመጎ ባቅ መብፔ ት ለው ባዎፔሐብሐር ሕ ቁጎ ር 1113/4/ ቭተት ል። ሆ ም ቭኸ መብፔ ጸዕ ው ኽክ ለመሆት ተ ቢውት ክርክር ቨላተረ ጸሣሸ ባጎ ባቀውት ዕ ዝም ብሎ ለጸወለ ወራሽ ባሚቨ ለ ል ቭመስለዎ ል ለምት?
8. የፍትሐብሐር ሕግ ቁጥር 1080 ድንጋጌዎች የተፈፃሚነት ወሰን፣ እስከምን ድረስ ነው ብለው ያስባሉ?

ምዕራፍ ስምንት

ስለ ውርስ ባተተት ፦ ባቭር ፈዜ ተቡኖ

በማ ውም ፦ ቭ አትታ ሰው በሕ ጸውል ወቭም በዎርታ ቤፔ ውሣት መብፔ ቨ ገፑ ትተሆት፣ መብቱት ባሚን ቭቅበፔ በሥራ ላቭ ባሚቨውልበፔ ባተወሰትባ ፈዜ ተብ ቭሰን ዋል። ባለመብቱ በሕ ፦ በተቀመን ው ባ ፈዜ ተብ ውስጎ መብቱት ለመን ባቅ ተ ቢውት ፔ ፔ ማታረ ፣ ባመብፔ ጎ ቨቁውት ማቅረብ ቨለበፔ ሲሆት፣ መብቱት በሕ ፦ በተሰን ው ባ ፈዜ ተብ ውስጎ ካልተን ቀመ ት፣ ክርክሩ በቭር ባ ፈዜ ተብ ባተ ተብ መሆትት በመ ለኽ ሌላቾው ተጸራካሪ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨትፔ በማትሣፔ ክርክሩ ት ቭ ቭ ለማታ ትተሚኖል በዎተሐብሔር ሕ ፦፣ በት ታ ሕ ፦ በሌሎኖ አዋ ኖ ተትቡኖ ትተዚሁም ጸዎፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ፦ኖ ለመረ ፔ ቭኖላል።በዎፔሐብሔር ፦ ቭ ተጸራክረው በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨትፔ ካላትሣው በቀር ኣ ኖ በራሣ ው አትሎሽትፔ አትታት ክርክር ባቭር ባ ፈዜ ተብ አልዓል ብለው ለመዝ ፔ ትተማቭኖሉ በመሠረ ዊ መርህትፔ ባተቀመን ሲሆት፣ በወት ል ፦ ቭ ት ዐቃቤቨት ሕ ም ሆት ኣ ኖ ጸዎርታ በዋፔ በማ ውም ፈዜ፣ ባወት ል ክስ ማቅረቢቨው ባቭር ፈዜ ቨለወ መሆትት በመጎ ቀስ ክሱት መዝ ፔ ትተሚኖሉ በወት ለቾ መቅ ሕ ተቀምኟል።

በአን ቃላቭ ባቭር ፈዜ ተብ ማስቀመጎ ቨስወለ በፔ ምጸትቨፔ ስለ ቭር ፈዜ ተብ በክርክር ወቅፔ ትቲፔ ማትሣፔ ትተሚኖል ማት ሊቨትላው ትተሚኖል በሕ ፦ ጸተቀመን ፦ፔ መሠ ዊ መርሆኖ በመትላፔ ለመ ቢቨ ቨህል ቭህትት ካልት፣ በውርስ ሕ ኖት ውስጎ ባተቀመን ፦ ባቭር ባ ፈዜ ተብኖ ምትታት ው? ባቭር ባ ፈዜ ተብኖ ማት ሊን ቀምባ ው ቭኖላል? ቭዘ ው አተረቿ ማ ው ምት መምሰል አለበፔ ባሚሉፔት ትላ ቦኖ መ ሰሱ አስወላ ፈው።ጸዚህ ምዕራፎ ውስጎ ፣ ፔጸረፔ ባሚሰን ው በተለቭ ባሚኖ ውርስ ጸተጸወተ በኟላ፣ ሊቀርቡ ባሚኖሉ ክርክሮኖት አስመልክ በሕ ፦ ባተቀመን ፦ ባቭር ፈዜዎኖ፣ በአወክ ም በአተረቿም ላቭ ቨለው ኖ ር ላቭ ፈው።

8.1 ትዛዜት ስለመቃወም ባተቀመን ባ ፈዜ ተብ፣

በመ መሪቨ ባውርሱ አኃ ሪ፣ ባሚኖት ትዛዜ ባማወላለ ቲ ት ለበፔ ባሚኖት ትዛዜ ባ ገፑ ፈዜ፣ ሚኖ በሞተ በአርባ ቀት ውስጎ ባሚኖ ቨለትዛዜ ወራሾኖ አትተሚ ር ትዛዜው ባሚኖ ቨለትዛዘ ወራሾኖ ባሉበፔ ትተሚቸብ፣ ትተዚሁም ባትዛዜው ዐ ርም ትዛዜው ዋ ቨለው መሆት ትተሚመረመር በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 964፣ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 968 በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 969 ቭተት ሉ። ትተዚሁም ሚኖ ትዛዜ ቨልተወ ትተሆት ባውርሱት አተራረ

ባአጸዋወል ዓቭትፔ ትቲፔ ሊወሽም ት ቀተ ውርስ አኃሪ ለሚኖ ቨለ ትላዜ ወራሾኖ ሚኖ ጸሞተ ጸአርባ ቀት በኋላ ማሳወቅ ት ለበፔ ባዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 972 ቭተት ል።ትላዜው ሲሸብ ባሸፉ ወቭም በአ ባቡ ባተወጸሉ ሰዖኖ ትላዜው በጎቅላላ አቭኸ ም ወቭም በትላዜው ጸተትረው ቃል ውስጎ አትቱ አቭኸ ም በማለፔ ክስ ለማቅረብ ቨላ ውት ባ ሣብ መ ለ ወቭም ስለክዖቨው በሒሣብ አኃሪው ቨቀረበውት ታልታል አመ ተብ ሣብ ለመቃወም ትላዜው ጸተሸበበለፔ ቀት አትስ ባአሥራ አምሥፔ ቀት ፗዜ ት ላ ው ቭህ መ ለ በኽሉዎ ካልሆት ለአኃሪው ወቭም ለ ኣኖ ካልተረሰ በርቀፔ ትተማቭኸ ባዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 973/1/ 973/2/ ቭተት ሉ።በ ሸህ ባሕ ታት ኌኖ መሠረፔ ትላዜው ሲወስ/ ሲሸብ/ ወራሹ ወቭም ሕ ዊ ወጺሉ ባሸረ ሰው ባሚኖ ትላዜ ሸው ብሎ ውርስ አኃሪው በቨዘው ትላዜ ላቭ መቃወሚቨ ክርክር ማቅረብ ጸወለ ፣ ቭህትት ሣቡት በኽሉዎ ለውርስ አኃሪው፣ ለ ኣኖ ወቭም ባወራሹት ፦ ቭ ለማባፔ ባተሰባሙ ባሸማ ሌ ኣኖ ካሉ፣ በአሥራ አምሥፔ ቀት ውስጎ ባኮሉዎ መ ለ መስጎፔ ት ለበፔ ቭተት ል። ሕ ፦ ባሚለው መቃወሚቨውት ሣብ ቨለው መሆትት ማሳወቅ አለፔ። ወራሹ በአሥራ አምሥፔ ቀት ውስጎ ፣ ባኽሉዎ መ ለ ውት ባቨቀርብ ምት ቭሆ ል ባሚለውት ጎ ቨቁ ስ ቸሳ በአሥራ አምሥፔ ቀት ውስጎ ለመቃወም ቨለውት ባ ሣብ መ ለ ካላቀረበ፣ በትላዜው ወቭም ባውርሱ አኃሪ ቨቀረበውት ባታልታል ሣብ ትተተቀበለ ትተሚቆጎር ጸሕ ፦ ታት ኌኖ ለመረ ፔ ቭናሏል።

ዚህ ላቭ ስለክዖቨው በሒሣብ አኃሪው " ባቀረበውት ታልታልት አመ ተብ ሳብ በመቃወም " ባሚለው ሐረ ፣ ባውርሱ ብፔ በወራሾኖ መካጸል ባሚተረ ውት አጸዋወል ማለፔ ት ልሆት መ ትዘብ ቭ ባል። ውርስ አኃሪው ውርሱ ጸመዘ ቱ በዋፔ ባሚኖ ባመክወቨ ፗዜ ባተረሰ ዕ ባመክወቨ ፗዜ ቨልተረሰ ዕ ፣ ባሚኖት ልብ ባትላዜ ስ

ባውርሱት ዕ ትቲፔ ሊጸዖል ት ለበፔ ባሚቨቀርበውት ባክዖቨ ባታልታል ሣብ ላቭ ቨላ ውት ተቃውሞ በአሥራ አምሥፔ ቀት ውስጎ መ ለ ውት ማቅረብ አለባ ው በማለፔ ስቦ ባተተት ታት ኌ ሸው። ምክቭቱም ውርሱ ጸተዘ በኋላ ወራሾኖ ውርሱት ባሚጸዋወሉፔ በመካጸላ ው ባሚቨተር ፦ፔ ሥምምትፔ በሚኖ ትላዜ ውስጎ በተቀመጎ ባክዖቨ ተትብ ወቭም ኣኖ በሚሰጎ፦ፔ ፔዕዛዝ መሠረፔ መሆትት በምዕራዎ ስታስፔ በሰዋው ቨባሸው በመሆት ሸው።ትላዜው ሲሸብ ባሸፉ ወቭም በሕ ዊ ወጺላ ው ባተወጸሉ ሰዖኖ ትላዜው አቭኸ ም ወቭም በውርስ አኃሪው ባቀረበው ባክዖቨ ባታልታል ሣብ ተ ቢ ዓቭተለም ባሚለውት መቃዖሚቨ በኽሉዎ በአሥራ አምሥፔ ቀት ውስጎ ካሣወቁ በኋላ፣ መ ለ ውት ካቀረቡበፔ ቀት ምሮ ስጸ ሶስፔ ወር ታረስ ክሱት ሥልኃት ላለው ዖርታ ቤፔ፣ ወቭም በዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 945 መሠረፔ ለተሰባመው ባሽም ል ኣኖ ክስ ካላቀረበ በስተቀር፣ በሌላ ፗዜ

መቃወሚቨውት ማቅረብ ትዛማቭናል ጎ ቨቁው በቨር ትዛሚ ታ ባሥፔሐብሐር ሕ ቁጎር 973/3/ ቭተት ል።ትዛዜው ሲ ክብ ሲወኽም ቨልክፁ ወቭም ሕ ዊ ወጺል ቨልክፁራ ው ሰሥኖ ባውርሱ አኃሪ፣ ስለትዛዜው ክሥቭ ታልታል አመ ተብ ትዛዜው ሲ ክብ ላልክፁረው ሰው ጸትረው በአሥራ አምሥፔ ቀት ውስጎ ፣ ባመቃወሚቨውት ባኽሑሥ መ ለ ማቅረብ ቨለበፔ መሆትት መ ለ ካቀረበበፔ ቀት ምሮ ስጸ ሶስፔ ወር ታረስ ክሱት ለ ኣኖ ማቅረብ ት ለበፔ ባሥፔሐብሐር ሕ ቁጎር 974/1/ ቭተት ል።ትዛዜው ሲ ብ ሲወርስ ራሣ ው ወቭም ወጺላ ው ቨልክፁሱ ሰሥኖ ጸዚቨም በኋላ ውርስ አኃሪው አ ፖ ስለትዛዜው ቨልትራ ው ሰሥኖ ትዛዜው ጸወሰሰበፔ ፗዜ ጸአምሥፔ ዓመፔ በኋላ ወቭም ትዛዜ ባሌለ ጸሆት ሚኖ ጸሞተ ጸአምሥፔ ዓመፔ በኋላ በትዛዜው መኽ ፔ፣ ስለጸሥቭው አመ ተብ አኃሪው ቨቀረበውት ሣብ በማ ውም አስተቨቫፔ ቢሆት መቃወሚቨ ሊቨቀርብበፔ ትዛማቭናል ጎ ቨቁው በቨር ትዛሚ ታ፣ ባሥፔሐብሐር ሕ ቁጎር 974/2/ ቭተት ል።
ጸላቭ ቨ ኣ ው ባሕ ታት ኈሥኖ በውርስ አኃሪው አወላል ሠ ባቀረበው ትዛዜ ባቀረበው ባክሥቭ ባታልታል ሣብ ላቭ ቨለ ትዛዜ ወራሾኖ በስትፔ ፗዜ ውስጎ ትቲፔ መቃወሚቨ ውት ማቅረብ ትዛሚናሉ ባሚተት ጎ ው። ዝሂህት ባሕ ታት ኈሥኖ በሌላ ክሥል ስለ ውርስ ቭር ጸተተት ጎፔ ር በማ ዘብ ማባፔ ቭ ባል።

8.2ባወራሽትፔ ጎ ቨቁ ለማቅረብ ባተቀመጎ ባፗዜ ተብ፣

ወራሽ ባሆት ሰው ለሚቷ ወራሽ መሆት ጸውርሱ ላቭ ቨ ገፀውት ታርሻ ባሚቨመለክፔ ባወራሽትፔ ባምሥክር ወረቀፔ ት ጎጎፔ ኣናት ለመጎባቅ ትዛሚናል ባሥፔሐብሐር ሕ ቁጎር 996/1/ ቭተት ል። ቭኽ ታት ኈ፣ ጸሥርታ ቤፔ ባወራሽትፔ ባምሥክርትፔ ወረቀፔ መቨዝ፣ በወራሹ ሲወል ባሚጎቭቀው ት ሕ ሚኖት ለመውረስ ባ ታ ጸሥርታ ቤፔ ባወራሽትፔ ማስረ ማውኃፔ ት ለበፔ ትዛሚቨስ ታተው ውርሱት አስመልክ ለመወሰት ጸተሰባሙ ባሸም ል ኣኖ በውርሱ አኃሪ ወራሾኖ በመካጸላ ው በሚቨተርጎፔ ሥምምትፔ ወራሽትቱ ጸውርሱ ስለተረሰው ታርሻ ማስረ ሊሰጎው ትዛሚናል ቭ ቨል። ቨም ሆት ስመትብረፔ ለማዛወር ጸሌሎኖ ባሚኖ መብ ኖ ለመጎቀም ለመሥራፔ ባሥርታ ቤፔ ባወራሽትፔ ባምሥክር ወረቀፔ መጎባቁ ባተለመተ ስለሆት ባወራሽትፔ ባምሥክር ወረቀፔ መጎባቅ ቭናሣል። ትዘዚሁም ወራሽ አለመሆትት በ ልኽ ባሚቨሣብ ማስረ መቃወሚቨ በቀረበ ፗዜ ባተሰጎው ባወራሽትፔ ማስረ ትዛሚሰረዝ ኣኖ ባወራሽትፔ ማስረ በሚሰጎብፔ ፗዜ አስወላ መስሎ ጸ ቨ ው ማ ውትም ባማረ ዋስፔ ት ፗሰጎ ሊቨስ ታቱፔ ትዛሚናሉ ባሥፔሐብሐር ሕ ቁጎር 998 996/2/ ታት ኈሥኖ ለመረ ፔ ቭናሣል።

ጸዚህ በመቅፔ አትታ ሰው ዋ ቨለው ባወራሽትፔ ማስረ ሳብ ረው ውርሱት ወቭም ጸውርሱ አትቱት ክሥል በ ቨተረ አትዘሆት ውትቾው ወራሽ ወራሽትቱ

ት ፈ ወቅለፔ ባተወሰተው ባውርስ ትብረ ኖ ት ፈመለስለፔ መነ ባቅ ትተሚኖል ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 999 ባሚተት ሲሆት፣ ኅ ቨቁውት ማቅረብ ቨለበፔት ፈዜ አስመልክ ጸሣሸ መብቱት ባውርሱ ትብረ ኖ በተጸሣሹ መቨዛ ውት ካወቀ ሦሥፔ ዓመፔ ካለወ በኋላ ስለወራሸትፔ ኅ ቨቁ ባሚቨቀርበው ክስ ተቀባቨትፔ ማ ገሼ ትተማቨኖል ባዎፔሐብሔር ሕ ኖት 1001/1/ ቨተት ል። ዚህ ላቨ መ ባፔ ቨለበፔ አትታ ሰው ባሚኖ ትዛዜ ተነ ቃሚ መሆት ባሚኖል ትዛዜ በ ትተሚ ፖ ለውርስ አኃ ሪው አቅርቦ ውርስ አኃ ሪወ ትዛዘውት በሚቨትበፔ ሰዓፔ ራሱ ወቨም ወጺሱ ካትልቅረ ወራሽ ትዛዜው ጸወሰሰበፔ ቀት አትስ በአምሥፔ ዓመፔ ውስኅ መቃወሚቨ ካልቀረበ ጸዚቨ በኋላ ሊቀርብ ትተማቨኖል በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 974/2/ ባተተት ው ታት ፣ ጸዎፔሐበሔር ሕ ቁኅ ር 1000/1/ ታት ፣ ር ትቲፔ ችው ተኃ ኅ መው ተ ባራዊ ባሚሆኑፔ ባሚለው ሲሆት፣ በሌላ በጹል በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000/1/ በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000/2/ አተረጇም አወክ ም ትቲፔ መሆት አለበፔ ባሚለው ኅ ቨቁም መቅኅፔ ቨለበፔ ችው።

ምክትቨቱም ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000/2/ ሚኖ ጸሞተበፔ ወቨም ጸሣሹ በመብቱ ለመሥራፔ ጸናሸበፔ ቀት አትስ አሥራ አምሥፔ ዓመፔ ካለወ በኋላ በዘር ባወረተ ርስፔ ካልሆት በስተቀር ባተባለው ባውርስ ኅ ቨቁ ክስ በማ ውም አስተቨባፔ ቢሆት ተቀባቨትፔ አቨ ረውም በማለፔ ባሚተት በመሆት ችው።።ቨህትት አስመልክ ፣ በውርስ ሕ ዙሪቨ ባተተት ፦ ባቨር ፈዜ ተቦኖ አተረጇም አወክ ም በዎርታ ቤ ኖ ባተለቨብ ፔር ፦ሞኖ ውሣኔዎኖ መስኅ ፔ ምጸትቨፔ ት ፈሆት ስካሁት ታረስ ኖ ሩ ት ልተቃለለ፣ አሁትም ቨኸ ችው ፔክክለቾው አተረጇም አወክ ም ብሎ ለመ ርም ሆት ለመክዎ አስ ሪ መሆትት መ ትዘብ ቨ ባል። ሆ ም ስካሁት ባሰኑ፦ አትታ አትታ አተረጇሞኖት በማሳባፔ ተማሪዎኖ ባበለኑ ት ፈጸራጸሩ ት ፈወቨብ ማታረ አስወላ ፈ በመሆት አትታ አትታ ትኅ ቦኖት ለማትሣፔ ሞክራለሁ።

ባመ መሪቨው ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 974/2/ ተወክሚ ባሚሆችው ባሚኖት ውርስ ባሚቨኃ ራ፣ በሕ ፣ በሚኖ ትዛዜ ወቨም በዎርታ ቤፔ ባተሾመ ባውርስ አኃ ሪ፣ ሚኖ አታር ፦ ል ባተባለው ትዛዜ አ ፖ ባትዛዜውት ዐ ርም ባትዛዘውት ዋ መ ር፣ ባሚኖ ቨለትዛዜ ወራሾኖ ወቨም አራፔ አካለመነ ት ቨተረሱ ሰዎኖ ባሉበፔ በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 968 በተመረመረበፔ ሁቴ ችው። ሆ ም ትዛዜ ቨለ መሆትት ለውርስ አኃ ሪው ሣቨሳውቅ ቀኅ ባትዛዜ ወራሽ መሆት ት ፈ ወቅለፔ ለዎርታ ቤፔ አመልክ ባወራሸትፔ ባዎሥክርትፔ ወረቀፔ በመውሰታ ባሚኖት ትብረፔ በ ካስ ባ ሰው ወቨም በሐሰፔ ባሚኖ ቨለትዛዜ ወራሽ ትዎ ብሎ ባሚኖት ትብረፔ ጸወሰተ ሰው፣ ለማስመለስ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 968 ባተተት ው ባቨር ፈዜ ሣቨሆት በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000/1/ ባተመለጸተው ተወክሚትፔ ሊ ረው ቨ ባል ባሚል ችው።

ሁለተኞው በምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ 1000/2/ አስመልክ ባሚ ባው አተረጅ◦ም ልብኽፔ ሲሆት በአትታ በጽል ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ ባማቭትቀሣቀስ ባሚኖት ትብረፔ፣ ለማስመለስ ሊቀርብ ባሚኖለው ክስ በምት ቨህል ፗዜ መቅረብ ትተሚ ባው ባሚወሰት ሲሆት፣ ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ ት ባማቭትቀሣቀስ ትብረፔት ለማስመለስ ባሚቀርብት ክስ ባቨር ፗዜ ባሚመለጸፔ ኀው በማለፔ በመተር◦ም ምርታ ባሰጎ ኣኖ ቨሉ ሲሆት፣በሌላ በጽል ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ ጸዘር ባወረተ ርስፔ ወቭም ባማቭትቀሣቀስ ትብረፔ በማስመለስ ጸአሥራ አምሥፔ ዓመፔ በኂላም ክስ ለማቅረብ ትተሚወቀታ፣ "ሚኖ ጸሞተበፔ ወቭም ጸሣሹ በመብቱ ሊሰራበፔ ጸናለበፔ ቀት አትስ አሥራ አምሥፔ ዓመፔ ካለወ በኂላ ጸዘር ባወረተ ርስፔ ካልሆት በቀር ባተባለው ባውርስ ጎቨቁ ክስ በማ ወም አስተቨቫፔ ቢሆት ተቀባቭትፔ አቨ ፖም" ባሚለው ታት ፯ ቨስረ ል። ስለዚህ ትብረቱ ባሚትቀሣቀስ

ባማቭትቀሣቀስ ሲሆት በማለፔ ለመለባፔ መሞጸሩ ባሕ◦ት ቭዘፔ መትወስ መልዕክፔ ባሚቨትኽርቅ አቭተለም ባሚል ፔኖፔ ሲሰጎ ቭስተዋላሉ። በመሆትም ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ ምት ፗዜም ተወክሚትቱ ባሚትቀሣቀሱ ትብረ ◦ኖት ለማስመለስ ቢሆትም፣ ትብረ ታት ባቨዛ ው ዋ ቨለው ባወራሽትፔ ማስረ ሳቭ ረው ባውርሱት ትብረፔ በቨዘው ሰው ላቭ ክስ ባማቅረቢቨ ፗዜት ባሚወስት ኀው።

ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ ተ ሞ ዋ ቨለው ባወራሽትፔ ማስረ ሮፔ ት◦ ት◦ ባውርሱ ብፔ ለ ሱ ብኖ ባማቭ ባ በሆት ፗዜ፣ ሌላቾው ወራሽ ጸውርሱ ታርሻውት ት◦ ቨካዎለው ሊጎ ቭቅ ባሚኖልበፔ ባ◦ዜ ተብ ኀው። ምጸትቨቱም በወራሾኖ መካጸል ባመተማመት ሁቴ ሊ ር ስለሚኖል በሶስፔ ዓመፔ ውስጎ ወትታሙ ጸአባ ው ቨ ገዙ ውት ባውርስ ብፔ ት◦ ቨካዎለው ካልጎባቀ፣ ጎቨቁውት በቭር ለመ ተብ አስቦ አቭተለም ሕ አው ው ባምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ ባተት ው።በመሆትም ሕ◦ ወራሾኖ ወራሽ ቨልሆት ባዕታ ሰው ባውርሱት ትብረፔ መቨዙት ባወቁ በአ ር ፗዜ ውስጎ መብ ውት ት◦ ቨስጸብሩ ባሚ ዌዌ ሲሆት፣ ባሚኖ ወራሽ ባሆት ሰው ባውርሱት ትብረፔ ጎቅልሎ በቨዘበፔ ሁቴ ት ባወራሽት ውት መብፔ ካረ ጎ◦ ወቭም ሚኖ ጸሞተ ስጸ አሥራ አምሥፔ ዓመፔ ባለው ባ◦ዜ ተብ ውስጎ ታርሻ ውት ት◦ ቨካዎላ ው መጎባቀ ቭ ርባ ዋል። በምፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ መተር◦ም ቨለበፔ በዚህ መልጹ ኀው በማለፔ ፔር◦ም ባሚሰጎ◦ አሉ።

ጸዘር ባወረተ ርስፔት አስመልክ ባምፔሐብሔር ሕ◦ በወኃበፔ ፗዜ ባኽረው ባመራፔ ሥሪፔ ዘር ባተቆጎረ ጸአትቱ ወተ ሌላው ት◦ተላለዎ ቭወቀታ ባኽረ በመሆት ሕ አው ው ባሚኖ ርስፔ ለቴ ቭ ባቾል ባሚለውት ጎቨቁ ባ◦ዜ ተብ ሊቨተር በፔ

አልወለ ም። ሆ ም "ርስቴ " ማለፔ ጸመሬፔ ው ሌለ።ኖ ባማቭትቀሣቀሱ ትብረ ኖት ለምሣሌ ቤፔት ቭ ምራል ወቭስ አቭ ምርም ባሚለው ቸኅ ብ በፔጸረፔ መ ባፔ አለበፔ ባሚል አስተቭባፔ ፔኖፔ ባሚሰኝ፡ አሉ።ጸላቭ ት ትላትው ባውርስ ሕ ባቭር ፌዜ ታት ፡ዎኖ በኃ ም አጸራካሪ ውስብስብ ው። በመሆትም ባዕርቀፔ ፔምህርፔ ተማሪዎኖ ትዚህት ሌለ።ኖ ባቭር ፌዜ ታት ፡ዎኖ ዙሪቭ ባሚትሱፔት ኅ ቭቁዎኖ በ ሪቭል ክምል በሚ ገጠፔ ፌዜ አትስተው መወቭባፔ መጸራጸር ቭኅ በቅባ ዋል። በዎርታ ቤ ኖ ባሚሰኝ ውት ፔር ።ም ለመረ ፔ በዎርታ ቤ ኖ ባተሰኝ፡ ቭለ ባተለቭብ አተረቿ።ሞኖት ተጸራካሪዎኖ ባሚቭቀርቧ ውት ሙ ኖ ማባፔ ኝ ቀሜ ቭ ረዋል።በውርስ ፡ ቭ ባቭር ክርክር አስ ሪትፔ ባቭር ሕ ታት ፡ዎኖት አተረቿ።ም ላብ ባሚ ባውት ልብትፔ ለመረ ፔ ጸዚህ በ ኖ በተሰኝ ቀሱፔ ሶስፔ ፡ ቮኖ ባቀረበውት ክርክርክ ባተሰኝ ውት ፔር ።ም ዋ ዋ ቸኅ ቦኖ መመልጸቱ አስወላ ፈ ቸው።

ባመ መሪቭው ለወተራል ኝ ቅላቭ ዎርታ ቤፔ በዎፔሐብሔር ቭ ባፖ መዝ ብ ቁኅ ር 992/88 ሚቭዝቭ 29 ቀት 1993ዓ.ም. በቭ ባፖ ባቮኖ በ ት ወ/ሮ ባሩሣሌም ተሰ /ሶስፔ ሰዎኖ/ በመልስ ሰ ዎኖ በሆትፔ ባወ/ሮ ሸ ባሱዎ ወራሾኖ በሆትፔ ት ወ/ሮ አበባባ ወ/ሚካኤል /ስታስፔ ሰዎኖ/ መካጸል በሰኝ ው ውሣት ላብ ባቀረበውት ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000 ታት ፡ዎኖ አተረቿ።ም ላብ ባቀረበውት ባመጸራጸሪቭ ሀሣብ ቸው።ባ ፡ ብ መቸሻ ምቱ ብር 10000/ አስር ሺ ብር/ ባሆት በቀታሞው አሠራር ።ለሌ አወራ ባተባለ ቭኝ ራ በክረው በቀበሌ 10 ውስጎ ባሚ ገፀው ቁኅ ር 132 ባሆትው ቤፔ ነው። ባዚህ ክርክር መቸሻ ባሆትው ቤፔም ባጎ ትፔ ባለቤፔ ወ/ሮ ሰ ቭፔ ቭለባሱስ ባተባሉፔ ሴፔ ሲሆት ወ/ሮ ሰ ቭፔ ጎ ር 23 ቀት 1949ዓ.ም. ቤቱት ቦ መሬቱት ለሚመለጸፔ ባኮ ሐዎ ትላዜ አታር ው ጸዚህ ዓለም በሞፔ ተለቭተዋል።ወ/ሮ ሰ ቭፔ ባተ ዘዙፔ በወቅቱ በህቭወፔ ለክሩፔ ል ው ለወ/ሮ ማርፔሬዛቭ ወ/ሚካኤል ሲሆት ትላዜው ለዎርታ ቤፔ ጸቀረበ በኋላ ተቃውሞ ስለ ኝ መው በዎርታ ቤፔ ባኸ መሆትት ጸዎተቾው ዎርታ ቤፔ መ ቢፔ 12 ቀት 1956 ባሰኝ ው ዎርታ ቤፔ በማስረ ትፔ ቀርቦ ተቭቭሂል። ባወ/ሮ ሰ ቭፔ ወራሽ ባሆትኖው ወ/ሮ ማርፔሪዘቭ ወ/ሚካኤል መ ቢፔ 11 ቀት 1958ዓ.ም. ጸዚህ ዓለም በሞፔ ባተለብ ሲሆት ቭ ባፖ ባቮኖ ባሚኖ ወ/ሮ ማርፔሪዘቭ ወራሽ መሆ ውት ለዎርታ ቤፔ አቅርበው ቭረ ኝ።ፔ ጸሃቭ ሁለፔ ዓመፔ በኋላ ኅ ቅምፔ 1 ቀት 1981ዓ.ም. ቸው።

ቭ ባፖ ባቮኖ መ ቢፔ 6 ቀት 1983ዓ.ም. ለአ ፈስ አበባ ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ ኮወው ባቀረቡፔ ማመልጸኖ ጸላቭ ባተኝ ቀሰውት ቤፔ ቦ ው ወ/ሮ ማርፔሪዘቭ ጸ ጸወ/ሮ ሰ ቭፔ ባወረሰኖው በ1958ዓ.ም. ው ቢሞቱም ስጸ 1967ዓ.ም. ባአብቮፔ ለውኅ ታረፔ በቤፔ በቦ ው ቭ ሩ ትተክር ልኘው ጸዚቭ በኋላ ቾ

በማ ውቀው መት ታ ወ/ሮ ሽ ባሱዎ ባቤፔ ባቦ ውት ባባለቤፔችፔ ስም በስሚ አዛውራ ወ/ሮ ሽ ባሱዎ በ1982ዓ.ም. ስፔሞፔ ባወ/ሮ ሽ ባሱዎ ወራሾኖ ባሆችፔ ጸአትተቾ ስጸ አራተቾ ተራ ቁጎር ታረስ ስማ ው ለተጎቀሰው መልስ ሰ ዎኖ ተላልዐ ባወ/ሮ ሽ ወራሾኖ ቤቱት ቦ ውት ለአምስተቾ ለስታስተቾ መልስ ሰ ዎኖ ሽጎውላ ው ስመ ትብረቱ በአምስተቾ በስታስተቾ መልስ ሰ ዎኖ ስም ተዛውሯል። በመሆትም ቤቱ ቦ ው ጸአቨ ኖት በውርስ ባወረተልት ርዕስፔ ስለሆት ቨለምትም ሕ ዊ መብፔ ቤቱት ቦ ውት ባሸጎፔ ባሚኖ ወ/ሮ ሽ ወራሾኖ አምስተቾ ስታስተቾ መልስ ሰ ዎኖ ባውርሱት ትብረፔ ሊቨስረክቡት ቭ ባል በማለፔ ቭ ባፆ ባቦኖ ክስ አቅርበዋል።መልስ ሰ ዎኖ በበጹላ ው ባቤቱ ምፔ ብር 10000/ አስር ሺ ብር/ ስለሆት ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ ጎ ብት በመ መሪቨ ተረ አጸራክሮ ባመወሰት ስልኃት ባለውም። ጸዚህ በተ ማሪ ክሱ ባቀረበው ባቭ ባፆ ባቭ አውራሽ ወ/ሮ ማርፔሪዚቨ ጸሞቱ ጸሃቨ ዓመፔ በኋላ በመሆት ክሱ በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000 ታት ኌዎኖ መሠረፔ በቭር ቭ ል በማለፔ ክስ አቅርበዋል። ቭ ባፆ ባቦኖ በበጹላ ው ቤቱ ጸ ው ጸአቨ ው ሲወርታ ሲዋረታ ባመኃ ባውርስ ትብረፔ ስለሆት በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000 ላቭ ባተጎቀሰው ባሶስፔ ዓመፔም ሆት ባአስራ አምስፔ ዓመፔ ቭር ሕ ቀሪ አቨሆትም። ትዘዚህ አቨትቱ ባውርስ ትብረፔ በሚመለጸፔ ባሚቀርብ ክስ በቭር ቀሪ ሊሆት አቨኖልም በማለፔ ተጸራክረዋል።

ባጸዎተቾው ዎርታ ቤፔ ዎርታ ቤቱት ጎ ብት በመ መሪቨ ተረ አጸራክሮ ለመወሰት ባሚቨስኖል ባሥረ ትር ስልኃት ባለውም በሚለው ባመልስ ሰ ዎኖ/ባሥር ተጸሣሾኖ/ መቃወሚቨ ላቭ ብቨት ሣቨሰጎ ባ ራ ቀዠት ባኮ ሉዎ ክርክር ካለቀ በኋላ ተጸሣሾኖ /መልስ ሰ ዎኖ/ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000 ጎቀሰው ቨቀረቡፔት ባመ መሪቨ ተረ ባቭር መቃወሚቨ ክርክር መሠረፔ በማታረ ጸሣሾኖ /ቭ ባፆ ባቦኖ/ በውርስ ጸ ኖት ሊተላለዎልት ባሚ ባ ችው ባሚሉፔ ቤፔ ጎ ቭ ው ጸሞቱበፔ 1958ዓ.ም. ምሮ ክሱ ስጸቀረበበፔ መ ቢፔ ወር 1983ዓ.ም. ታረስ ሃቨ አምስፔ ዓመፔ በላቭ ስለሆችው በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ ላቭ በተመለጸተው ባአስራ አምስፔ ዓመፔ ቭር ሕ ቀሪ ቭሆ ል በማለፔ ባካቲፔ 30 ቀት 1086ዓ.ም. ውሣት ሰጎ ል።
ቭ ባፆ ባቦኖ ቭህትት ባጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ ባሰጎው ት በቭር ሕ ታት ኌ በተለቭም ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ አተረቿም በመቃወም ቭ ባፆ ለጎቀላቭ ዎርታ ቤፔ ሲቨቀርቡ ባሕ ጎ ታት ኌ " ሚኖ ጸሞተበፔ ወቭም ተጸሣሹ በመብቱ ለመስራፔ ጸኖሸበፔ ቀት አትስ አስራ አምስፔ ዓመፔ ካለወ በኋላ <u>ጸዘር ባወረተ ርዕስፔ</u> ካልሆት በቀር ባውርስ ጎ ቨቄ ክስ በማ ውም አስተቨባፔ ቢሆት ተቀባቭትፔ አቨ ፖም " በማለፔ ቭተት ል አሁት ክስ ቨቀረብትበፔ ቤፔ ጸአቨ ኖት ምሮ በዘር ባወረተልት ርዕስፔ በመሆት ባዚህ አቨትፔ ጎ ቨቄ በቭር ባ ዜ ተብ ቀሪ አቨሆትም። በመሆትም ቭ ባፆ

ሰሚው ምርታ ቤፔ ባጸምተቾው ምርታ ቤፔ ባወኹመውት ባሕ አተረጂ።ም ስህተፔ በማረም ውሣኔውት ት ሺረው በማለፔ ቨመለጸቱ ሲሆት ጎ ቅላቨ ምርታ ቤቱ ቨ ባገቡት ቨስቀርባል ብሎ መልስ ሰ ምኖ ክርክራ ውት ት ቨቀርቡ ካተረ በኋላ አወዛ ቢ ስለሆችው ባቨር ክርክር ምትም አቨትፔ ባወራሽትፔ ክርክር ወራሾኖ በሶስተቾ ወ ኖ ላቨ ሊቨቀርቡ ትተማቨናሉ ጸአስራ አምስፔ ዓመፔ በኋላ ክስ ቢቨቀርቡ ተጸሣሾኖ ባቨር ጎ ቨቂ ካትሉ ክሱ በቨር ቀሪ ትተሚሆት ባሰጎ ው መተምተሚቨ ችው።

ሁለተቾው ቨ ባፖ ባቨኾኖ ባዚህ አቨትፔ አተረጂ።ም ጸምፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1000/2/ ታት ፣ መትወስ ው መሆችት በመጎ ቀስ ትብረቱ ጸዘር ባወረተ ርዕስፔ ጸሆት ወራሾኖ ምትም አቨትፔ ባቨር ባ ዜ ተብ ሣቨ ርባ ው ጸሃምሣ ዓመፔ ጸሰማትቨ ዓመፔ ጸዚቨም በላቨ ቆቨተው ክስ ማቅረብ ባሚጸለጸሉበፔ ባሕ ታት ፣ ባለም በማለፔ ጸዘር ባወረተ ርዕስፔት ለማስመለስ ባሚቀርብ ክስ ምትም አቨትፔ ባ ዜ ተብ አልተኃለበፔም ባሚለውት ኮትዎ ባሚቨሣባው ቨ ባፖ ባቨኾኖ ለምፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1000/2/ ባሰጎፔ ፔርጂሜ ቨቀረቡፔ ባመጸራጸሪቨ ሀሣብ ችው።በመሆትም ባሚጸተሉፔት ትጎ ቦኖ በፔጹረፔ ማባፔ ቨስወል ል።

- ርዕስፔ ባሚለው ቃል በአሁት ባሉ ባኢፔቮእቨ ቋትቋዎኖ ጎ ፔ ምርምር ማዕጸል ባካቲፔ 1993ዓ.ም. ባሣተመው ባአማርኞ መዝ በ ቃላፔ ባተሰጎ ው ፔር ጉም ርዕስፔ ማለፔ ቤተዘመታ ባሆት ቨረሰ ባሚጎ ቀምበፔ ለተወላ በውርስ ባሚተላለዎ መሬፔ ማለፔ ትተሆት ተ ልኪል። ቨህትት ባመዝ በ ቃላፔ ፔር ጉም ት ለ ጸወሰታችው ሕ ጉ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1000/2/ ጸመሬፔ ው ሌሎኖ ባማቨትቀሣቀሱ ትብረ ኖት ለማስመለስ ባሚቀርብ ክስ ባቨር ባ ዜ ተብ ት ቨ ረው ስቦ ባተቀረኸ ችው ውቨ? ብለት ስትጎ ቨቅ በ ት ሊዝቾው ቅ " action relate famimly immovable" በሚለው በአማርኞው ርዕስፔ በሚለው ቃል መካጸል ልብኾፔ ት ለ ቨለት።
- ቨ ባፖ ባቨኾኖ ት ቀረቡፔ በውርስ ጸዘር ባሚተላለዎ ባማቨትቀሣቀስ ትብረፔ አስመልክ ባሚቀርበው ጎ ቨቂ ባ ዜ ተብ ባማቨ ረው ጸሆት በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1168/1/ ባማቨትቀሣቀስ ትብረፔ ባለ /ባለቨዞ / ባሆት ሰው ባዚህት ትብረፔ ብር ሣቨቋርጎ በስሙ ጸጸወለ ባዚሁ ሀብፔ ባለቤፔ ቨሆ ል በማለፔ ስለሚተት ቨ ባፖ ባቨኾኖ ቨቀረቡፔ አተረጂ።ም ትቲፔ ጸዚህ ባሕ ታት ፣ ር ባሚኃኃም ቨሆ ል ባሚለውት ትጎ ብ መመልጸፔ ቨስወል ል።
- ሌላው በፔጹረፔ መ ባፔ ቨለቡፔ ትጎ ብ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1168 ትዑስ ቁጎ ር 1 ውስጎ በሁለተቾው ሀረ ላቨ በልብ ሁት ባተቀመጎ ው መሠረተ ሀሣብ በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1000/2/ ጸዘር ባወረተ ርዕስፔ ካልሆት በስተቀር ባሚለውት

ለመረ ፔ ለማ ዘብ ብትነ ቀምበፔ፣ መዝ ቡት ለመዎ ፔ ባሚረ አቭሆትም ወቭ?ባሚለውት ሀሣብ በኀ ልቀፔ ማባፔ ኀ ቃሚ ነው። ምክትቭቱም በወቅቱ ባክረው ሕ አው ባማቭትቀሣቀስ ትብረፔ ባለ /ቭዞ / ባሆት ሰው ባዚህት ትብረፔ ብር ሣቭቋርኀ ለአስራ አምስፔ ዓመፔ ጸጸወለ ባዚሁ ሀብፔ ባለቤፔ ትዛሚሆት በዎፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 1165 ባመ መሪቭው ሀረ ላቭ በ ልኮ ካስቀመኀ በኋላ ቭኸ ኀ ቅላላ ሕ ባማቭሠራበፔት ልብ ሁት በሁለተቾው ሀረ ላቭ አስቀመኟ ል። በልብ ሁት ባተቀመኀ ው " ባማቭትቀሣቀሰው ትብረፔ መሬፔ ሲሆት በአ ሩ ሥርዐፔ መሠረፔ ባመሬቱ ርዕስፔትፔ ባ ል ባአትታ ሰው ሣቭሆት ተወላ ኖ ባሚካወሉፔ በሆክፔ ስዎራ ተወላ ባሆነው ሰው ባፔውልታ ሀረ ኑት መዝዞ <u>ርዕስቱ</u> ት ሩስኀ ው ለመኀ ባቅ ቭህ ቭር አቨ ተውም " በማለፔ ቨስቀምኟ ል።ጸዚህ መሠረ ዊ ኑ ቭ ተክስተት በዎፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 1000/2/ ውስኀ በዘር ባወረተ ርዕስፔ ካልሆት በስተቀር ባሚለውት አባባል ሕ ኑ ሲወኟ በክረው ባመሬፔ ስርዓፔ ምክትቨፔ ዘር መዝዞ ርዕስፔ /መሬፔ/ መካወል በቭር ባማቭ ታ በመሆት ርዕስፔ ባሚለው ጸመሬፔ ው ሌሎኖ ባማቭትቀሣቀሱ ትብረ ኖት አቨካፔፔም በሚል አኳኋት ካልተተረ ኖመ በውርስ በተ ዠ ባማቭትቀሣቀስ ትብረፔ ላቭ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 1168/1/ አቭሠራም ማለፔ አቭሆትም ወቭ?በዎፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 1168/1/ በሁለተቾው ሀረ ላቭ ባተቀመኀ ውስ ልብ ሁት ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 1000/2/ በዘር ባወረተ ርዕስፔ ጸሚለው ቃል ር ትቲፔ ቸው ማኟ ኟ ም ባሚኖሸው ባሚሉፔት ሌሎኖ ችኅ ቦኖት በኀ ልቀፔ በፔጽረፔ መመርመር ማባፔ አስወላ ሩ ሲሆት አሁት ካለው ሕ መት ስ ዊ ስርዓፔ አትክር መሬፔ ባመት ስፔ ባሕዝብ ትብረፔ በመሆት በዎፔሐብሔር ሕ ቁኀ ር 1000/2/ " ጸዘር ባወረተ ርዕስፔ ካልሆት በስተቀር" ባሚለው ልብ ሁት ሙሉ በሙሉ ቀሪ አቭሆትም ወቭ? ባሚለውትም ችኅ ብ መመርመር ቭኀ ቭቃል።

ሁለተቾው ባወራሽትፔ ኀ ቨቁ ባቭር ክርክር አስመልክ ዎርታ ቤፔ ፔር ኖም ባሰነ በፔ ኑ ቭ ባዉተራል ኀ ቅላቭ ዎርታ ቤፔ ባዎፔሐብሔር ቭ ባፖ መዝ ብ ቁኀ ር 2104/88 ማቨዝቨ 1 ቀት 1993ዓ.ም. በቭ ባፖ ባቭ ባሕክት አ ሩስ አለም ሞ ዚፔ አስር አለቃ ተረሰ ሲሣቭ በመልስ ሰ ዎኖ ት /ር ሰለሞት ተወራ /ሁለፔ ሰዎኖ/ መካጸል ባክረውት ክርክር አቭ በሰነ ው ውሣት ነው።ባክርክሩ መቾሻ ባአሁት መልስ ሰ ባሆትፔ ባሥር ጸሣሾኖ ት /ር ሰለሞት ተወራ ባሚኖ አባ ኖት ትብረፔ ባሆነው በወረ 20 ቀበሌ 51 ክልል ባሚ ገው ቁኀ ር 145 ባሆነው ቤፔ በወ ተር ተወራ አሰ ተው ቤፔ ቭ ባፖ ባቨኖ/ ባሥር ተጸሣሽ/ ት ሩስረክብ ባዞት ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ ውሣት በመስኀ ቱ ነው።

ባአሁት ቭ ባፖ ባቭ ባሕክት አ ፡ስአለም ሞ ዚፔ በስር ምርታ ቤፔ በተጸሣሸትፔ ቀርቦ ባጸሣሾኖ/ መልስ ሰ ምኖ / ክስ በምፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 2000/1/ መሠረፔ ቀሪ ቭሆ ል ባሚል ባመ መሪቭ ተረ መቃወሚቭ ሌሎኖ ባመጸላጸቭ ሀሣቦኖት አቅርቧል። ባጸምተቾው ምርታ ቤፔ ባቭ ባፖ ባቭት/ ተጸሣሸት/ ባቭር ፡ዜ ተብ መቃወሚቭ መጸላጸቭ መልስ ውታቅ በማታረ ቭ ባፖ ባቭ ትብረቱት ለመልስ ሰ ምኖ /ለሥር ጸሣሾኖ/ ት ፡ቭስረክብ ምርታ ሰጎ ል። ቭ ባፖ ባቭ ባጸምተቾው ምርታ ቤፔ ቭትሣሁፔት ባቭር ክርክር ሌሎኖ ትኅቦኖ በአ ባቡ ሣቭቭ ስለወሰትብፖ ቭ ባፖ ሰሚው ምርታ ቤፔ ቭሻርልፖ ሲል ቭመለጸቱ ሲሆት መልስ ሰ ምኖ በበጹላ ው ባቭ ባፖ ቅሬ ውት በመትቀም መልስ ሰጎ ተዋል። ጎ ብት ባቭዘው ጎ ቅላብ ምርታ ቤፔ ባመልስ ሰ ምኖ ክስ በብር ቭ ል ወብስ አብ ታም ባሚለውት ብጎ አስመልክ በሰጎ ው ውሣቴ " ቭ ባፖ ባብ ጎ ብ በብር ቭ ል ቭለውት በተመለጸተ መልስ ሰ ምኖ በስር ባቀረቡፔ ክስ ቭ ባ ል ባሚሉፔ ትብረፔ ባአውራሻ ው ወ ተር ተወራ አሰ ተው መሆትት ልኸዋል። ትብረቱ አ ፡ስ አበባ ጸተማ በወረ 20 ቀበሌ 51 ክልል ውስጎ ባሚ ገፀው ቁጎ ሩ 145 ባሆቭው ቤፔ ቭው። ቭኸ ቤፔ ባአባ ኖት ባ ል ሀብፔ ስለሆት በውርስ ባሚ ባት ቭው ባቮኖ ው። ባመልስ ሰ ምኖ አባፔ ወ ተር ተወራ አሰ ተው ባሞተው ቭሐሴ 5 ቀት 1969ዓ.ም. መሆትት መልስ ሰ ምኖ በክርክራ ው ል ኸዋል። አትተቾው መልስ ሰ ወራሽትቱት ቨረ ጎ ው ጎ ቅምፔ 1983ዓ.ም. መሆትት ተቨቭዞ ባቀረበው ባምርታ ቤፔ ውሣቴ ቨመለክ ል። ሁለተቾው መልስ ሰ ባሚኖ ወራሽ መሆት ባቭካታም መገ ወራሽትቱት ት ስወሰት ባምርታ ቤፔ ማስረ አላቀረበም።ባመልስ ሰ ምኖ አባፔ ሚስፔ ባቭረኖው ወ/ሮ ሽ ቫ ተሾመ ተ ሞ ባሞተኖው በ ሀሣሥ ወር 1978ዓ.ም. ላቭ ቭው። ቭ ባፖ ባቭ ወ/ሮ ሽ ባ ተሾመ ጸሞተኖ በኂላ መገ ቤቱት ትተቨዘው ባተረ ጎ በፔ መት ታ ባቭ ርም ስጸ ሀሣሥ ወር 1978ዓ.ም. ታረስ በሚኖ በወ/ሮ ሽ ባ ቭዞ ስር ባቆባ መሆትት ቭው መረ ፔ ባሚኖሸው። ቭ ባፖ ባቭ ባሚ ወቀው ወ/ሮ ሽ ባ ተሾመ ባወለተኖኖ ሕክት አ ፡ስዓለም ተረሰ ሞ ዚፔ ቭፖ ብሎ በመቅረቡ ት በሞ ዚፔቭቱም ሆትበሌላ መት ታ ቤቱት መገ ትተቨዘው አል ወቀም።

መልስ ሰ ምኖ ቭ ባፖ ባቭ ቤቱት መቨዙት አወቅት ባሚሉፔ በ1981 ወቭም 1982ዓ.ም. ላቭ ቭው። ቭ ባፖ ባቭም ጸዚህ ቀተም ብለው ቤቱ በ ት መቨዙት ቨውቃሉ አላለም። ቭኸ ጸሆት ወ/ሮ ሸቨቫ ጸሞተናቧፔ ፡ዜ አትስ መልስ ሰ ምኖ ክሱት ስካቀረብጹበፔ ጎ ቅምፔ ወር 1984 ታረስ ቨለው ሲ ሰብ በምፔሐብሔር ሕ ቁጎ ር 1000/2/ ላቭ ተወስ ባተ ገፀው ባቭር ዘመት አላለወም። ቭ ባፖ ባቭ ቭር ው ፡ዜ መቆጎ ር ቨለበፔ ባመልስ ሰ ምኖ ጸቭሐሴ ወር 1969ዓ.ም ምሮ ቭው ባሚለው ተቀባቭትፔ ባሚሰጎ ው አቭተለም። ምክንቨቱም ቭ ባፖ ባቭ ቤቱት ባቨዘው ባመልስ ሰ ምኖ አባፔ ጸሞተበፔ 1969ዓ.ም. ምሮ ባለመሆት ስጸ ሀሣሥ ወር

1978ዓ.ም. ታረስ በሚ ወ/ሮ ሽ ባ ተሾመ ተብዞ ባቆባ ስለሆት ችው። ባማቭትቀሣቀስ ባውርስ ትብረፔት በተመለጸተ ባሚቭ ለ ለው ባቭር ዘመት ቭ ባፖ ባቭ ትተሚለው በዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ ላቭ ባተመለጸተው ባሶስፔ ዓመፔ ቭር ዘመት ሣቭሆት በዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ ባተጎቀሰው ባአስራ አምስፔ ዓመፔ ባቭር ዘመት ችው። ጸዚህ ባቭር ዘመት አትክር ሲ ቭ መልስ ሰ ዖኖ በአሀት ቭ ባፖ ባቭ ላቭ ቭቀረቡፔ ክስ በቭር ባሚ ታ ሊሆት አቭኖልም። ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ ቭ ባፖ ባቭ ቭቀረበውት ባቭር ክርክር ወታቅ ቭተረ ው በአ ባቡ ችው" በማለፔ ብቭት ሰጎ ል።በዚህ ጎ ቭ ዎርታ ቤቱ በሰጎው ባሕ ፔር ጎም ባዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ ላቭ ባተጎቀሰው ባቭር ባ.ዜ ተብ ለሚትቀሣቀሱ ትብረ ኖ ብኖ ባሚሠራ መሆት ባዖፔሐብሔር ቁጎር 1000/2/ ባተቀመጎው ባአስራ አምስፔ ዓመፔ ባቭር ባ.ዜ ተብ ለማቭትቀሣቀስ ትብረፔ ባሚሠራ መሆችት ለቭቭ ለመ ለኮ ባሁለቱት ታት ጋዖኖ አጎቃቀም ለማሣባፔ ተሞክሯል።

ሆ ም በዚህ ውሣቴ ባወተራሉ ጎቅላቭ ዎርታ ቤፔ በሚጸተሉፔ ትጎቦኖት በውል ሣቭብራራ ትተውም በሚቭተ ር መልጹ አታብስብሷ ው ቭለወ ቭመስለቾል። ባመ መሪቭው በዖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ <u>ጸሣሹ በመብቱ መስራፔ ጸናሸበፔ</u> ባሚለውት ሀረ ባተረ ሙመበፔ አ ባብ ችው። አትታ ሰው ባወራሸትፔ ማስረ ውት ሣቭወኃ አስር ዓመፔ በራሱ ልተፖትፔ ቢቆቭ በመብቱ መስራፔ ባሚናሸው ባወራሸትፔ ማስረ ካ ገቭፔ .ዜ ምሮ ችው ባሚለው አተረቿሙም ተ ቢትፔ አለውት? ጸሣሹ በራሱ ጎዊፔ ልተፖትፔ ቭባጸትው .ዜ በመብቱ መስራፔ ጸናሸበፔ ቀት አትስ በሚለው ሀረ ውስጎ ባሚሸወት ችው ወቭስ ጸአቅም በላቭ በሆት ምክትቭፔ ባሚናት መሞፔ ባውርሱት መጸወፔ ባሚቭውቅ ወራሸት ለመጎቀም ችው በመብቱ ለመስራፔ ጸናሸበፔ ቀት አትስ ባሚለው ሀረ ባሚለው በአ ባቡ መ ባፔ አለበፔ።ሌላው በዚህ ጎ ቭ መልስ ሰ ዖኖ ሚናኖ መሞቱት ቤቱ በሚናኖ ወ/ሮ ሽ ባ ተሾመ መቭዙት ካወቁበፔ ቀት ምሮ መሆት አልትቭረበፔም ወቭ ባቭር ባ.ዜ ተቡ መቆጎር ቭለበፔ። ባወ/ሮ ሽ ባ ል ሕክት አ.ስአለም አወራሷ ወ/ሮ ሽ ባ ተሾመ በመጸላጸቭትፔ ል ችሣው ባምፔናለውት ትጎብ ሁሉ በሞ ዚ አማካፖትፔ ባማቅረብ ባመጸራጸር መብፔ ባላፔምት?

መልስ ሰ ዖኖ ሚናኖ መሞቱት ካወቁበፔ .ዜ ምሮ በአስራ አምስፔ ዓመፔ ውስጎ ጸቤቱ ውስጎ በማ ውም መት ታ ቭሉ ሰዖኖ በውርስ ቭገፎት ቤፔ ት.ቭስረክሷ ው በዖፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ቁጎር 36/3/ መሠረፔ መጎባቅ ባሚናኑ ሆ ቭለ ዎርታ ቤቱ ስጸ 1978 ቤቱ በወ/ሮ ሽ ባ በመቭዙ 1978ዓ.ም. በኋላ በወ/ሮ ሽ ባ ተሾመ ወራሽ ሕክት አ.ስ አለም መቭዙት ጸዊዎሎ ቭር ውት

ለማሰብ ባተነ ቀመበፔ ምክትቨፔ ምትታት ትው ባሚሉፔ ትኅቦኖ በኅ ልቀፔ መ ባፔ ቨ ባ ዋል።

ሌላው በወራሽትፔ ኅ ቨቁ ባቨር ክርክርት አስመልክ በዎርታ ቤ ኖ መካጸል ቨለውት ልብትፔ ባማቨሣቨው ባምዕራብ ፦ ም ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ በዎፔሐብሔር መዝ ብ ቁኅ ር 1936 ሐምሌ 13 ቀት 1996ዓ.ም. ባሰነ ወት ወሣት መቾሽ በማታረ ባአማራ ክልል ኅ ቅላቨ ዎርታ ቤፔ በዎፔሐብሔር ቨ ባፖ መዝ ብ ቁኅ ር 4606 ባካቲፔ 15 ቀት 1997ዓ.ም. ባሰነ ው ውሣት ትው።።ባክርክሩ መቾሽ ት ሁሴት አብ ፣ አባ ው አ አብ ፣ ጸለ ጸሚኖ ው ር በ ብኖ ቨወራውት ትብረፔ ማሹት ለ ቾ ለወራሾታ ት ፣ቨካዎለት በማለፔ ለዞት ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ ክስ አቅርበዋል። አ አብ ፣ ጸለ በበጹላ ው ባጸሣሾኖ ፔ ጸሞተኖ ሃቨ ሰባፔ ዓመፔ ትዘሆ ፔ በመ ለኮ ባጸሣሾኖ ክስ በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000/2/ መሠረፔ በቨር ቀሪ ቨሆ ል በማለፔ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ አቅረበዋል።ባጸሣሾኖ ኅ በቃ በበጹላ ው ምትም ትኪት ት ሁሴት አብ ፣ ወላ ው በሞፔ ጸተለብ በኋላ ጸ ው በውርስ ሊቨ ገዙ ባሚ ባ ውት ሀብፔ ሣቨኅ ቨቁ ሃቨ ሰባፔ ዓመፔ ባቆብ ቢሆትም ጸሣሾኖ አባ ውት ቨልጸሰሱፔ ባ ኖትት ታርሻ ጸዎለህ ስነ ት ብሎ ለማለፔ አባ ውት ባማክበር ዎርሀፔ ስላለባ ው ትው። በመሆትም ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000 ታት ፯ዎኖ በ ዘመ ሞኖ መካጸል ተወክሚ ባሚሆት ባሕ ታት ፯ አቨተለም። ዎርታ ቤቱ ቨህትት ፦ ቨ ማባፔ ቨለበፔ ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1853 ር በማዛታ ትው። ጸሣሾኖ ወላ አባ ውት አክብረው ወርተው ባውርሱ ትብረፔ /ባ ው/ ታርሻ ት ፣ቨካዎላ ው አልኅ ባቁም ትበር። አሁት ት ተጸሣሽ ሌላ ሚስፔ ቨ ባ በመሆት ታርሻ ወት መነ ባቅ ታ ሆ ባ ዋል በማለፔ ተጸራክረዋል። ፦ ብት በመ መሪቨ ቨባው ባምዕራብ ፦ ም ጸዎተቾ ዎርታ ቤፔ በመ መሪቨ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1853 ታት ፯ዎኖ በወርስ ፦ ቨ ተነ ቃሽ ሊሆት ትተማቨ ባወ ተወክሚትፔም ትተሌለው ካስቀመነ በኋላ ባጸሣሾኖ ክስ በዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000/2/ መሠረፔ በቨር ቨ ል በለፔ በዎፔሐብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ቁኅ ር 245/2/ መሠረፔ መዝ ቡት ዘ ተጸራካሪዎኖት አሰ ብ ል።

በስር ዎርታ ቤፔ ጸሣሽ ባቹሩፔ ት ሁሴት አብቱ በነ በቃ ው አማካፖትፔ መስጸረም 6 ቀት 1997ዓ.ም. በስር ቨሱፔት ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1000 ባቨር ታት ዎኖ በቤተዘመታ መካጸል ባሚሠራ አቨተለም። ዎርታ ቤቱ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁኅ ር 1853 ታት ዎኖ ጸ ምፔ ወስኅ ማስ ባፔ ቹረበፔ በለፔ ቨ ባፖ ለክልሉ ኅ ቅላቨ ዎርታ ቤፔ አቅርበወ በስር ዎርታ ቤፔ ተጸሣሽ ባቹሩፔ መልስ ሰ

መልሣ ወት ካቀረቡ በኋላ ባካቲፔ 15 ቀት 1997ዓ.ም. በታምኮ ብል ውሣት ሰጎ ል።በውሣቷው አብላ ታምኮ ባሰጎፔ ኣኖ፣

" ራ ቀዥ ባሚጸራጸሩፔ በውርስ ሀብፔ ሲሆት በክርክሩ ባተችሣው ብጎ ባቨር ጎ ቨቁ ሲሆት መልስ ሰ ቭ ባፖ ባቮኖ ባውርስ ሀብቱት ሊጎ ቭቁ ጸሚ ባ ው ዚዜ አሣልወው ቨቀረቡፔ በመሆት በቭር ቭ ል ሲሉ ቭ ባፖ ባቮኖ ተ ሞ መልስ ሰ አባ ኖት በመሆት ምክትቨፔ አክብረት ውርሱት ሣትጎ ቭቅ ባቆባት በመሆት በቭር ሊ ታብት አቭ ባም ብለዋል ባስር ዎርታ ቤፔ ቭህት አስመልክ ባዎ/ብ/ሕ/ቁጎ ር 1000/2/ መሠረፔ በማ ውም አስተቨባፔ ባውርስ ቭር ጎ ቨቁ ባሚቋረጎ በፔ ምክትቨፔ ቢቀርብም ተቀባቭትፔ ባሌለው መሆትት ስለሚ ልኮ ክርክሩ በቭር ቭ ል በማለፔ በዊ/መ/ቁጎ ር 01936 በ13/11/96 በዋለው ኖሎፔ ባሰጎ ውት ብቭት ባሚትቀዎ ባለመሆት በዎ/ብሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348/1/ መሠረፔ በአብላ ታምኮ አኮ ትተችዋል "በማለፔ ባወሰት ሲሆት፣ልብት ውት ቨሰወሩፔ ቾ ተ ሞ፣
"ቭህ ቭ ባፖ ሰሚ ዎርታ ቤፔ በአብላ ታምኮ ባስር ዎርታ ቤፔ ታምኮ ባስር ዎርታ ቤፔ ብቭት ባሚቨኽቃ ባራሱት ውሣት ሰጎ ል።ባስር ዎ/ቤፔ ክሱ በቭር ቀሪ ቭህ ል በማለፔ ለሰጎ ው ብቭት በዋቢትፔ ባጎ ቀሰው ባዎ/ብ/ሕ/ቁጎ ር 1000/2/ ባዎ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁጎ ር 245/2/ ችው።ጸመዝ ቡ ላቭ ትተተረ ሁፔ ጸሆት ክርክሩ ውርስት ባሚመለጸፔ ሲሆት ባሚጸራጸሩፔም ወላ አባፔ ል ኖ ው በጸሣሸትፔ ባቀረቡፔ ል ኖ ሲሆት ባሚጸራጸሩበፔም ትብረፔ መ ሪቨ ቤፔ ቦ ት ባሚመለጸፔ ችው። ቭ ባፖ ባቮና/ል ና/ ጸ ው ሞፔ በኋላ አጸራካሪውት ትብረፔ በመልስ ሰ ባተቨዘ መሆትት ቨውቃሉ ባተቨዘውት ክስ ቨቀረቡፔም ው ጸሞቱ ጸ25 አመፔ በኋላ ችው። ክሱ ጸዚህ ዚዜ በኋላ ባቀረበ ቢሆትም ባ ው ሞፔ ትብረቱም በመልስ ሰ ባተቨዘ መሆትት ባሚባውቁ ትተመሆት መጎ ት ባቨር ው ዚዜ መ ባፔ ቨለበፔ በዎ/ብ/ሕ/ቁጎ ር 1000/1/ መሠረፔ ት በትዑስ ቁጎ ር ሁለፔ ላቭ በተመለጸተው አቭተለም። ትተተረ ሁፔ ጸሆት ትዑስ ቁጎ ር ሁለፔ ባተተት ው ራሱት ባናሽ ባቨር ዚዜ ለማስቀመጎ ተብሎ ሣቭሆት በትዑስ ቁጎ ር አትታ ላቭ ባተመለጸተውት ጸዎተቾ ባቨር ዚዜ ለመ ተብ በሚል ምክትቨፔ ችው። በተ ማሪም ችዚህ ታት ኌዎኖ ባቨር ባ ተብ ዚዜ ጸማስቀመጎ ው ቭር ስለሚቋረጎ ባ ው ምክትቨ ኖ ባሚመለጸቱ አቭተለም ቭህት ባውርስ ሕ ፡ በሌሎኖ ፡ ቮኖ ላቭ አልዐ አልዐ ስለቭር ባተት ውት ስትመለጸተው ቭር ስለሚቋረጎ በፔ ሁት ባሚ ልካ ፔ ት ር ባለም። ቭህም ቭህት በተመለጸተ ባውርስ ሕ ፡ ክዎተፔ ቨለው መሆትት ባሚቨመለክፔ ችው። ት ዚህ ባለ ሁት ባ ጎመ ዚዜ ተ ሞ ራ ቀዥ ባሚጸራጸሩበፔ ፡ ቭ በዎ/ሕ/ቁጎ ር 1677/1/ 1853 ሊ ቭ ባሚ ባው ሆ ቭሰማቾል። ጸሣሾኖ ል ኖ ትተመሆ ው መጎ ት በአካባቢቨኖት ባህል ሞራላዊ አመለካጸፔ አትክር

ጸሣሾኖ በ ዚዙው አባ ውት ቨልጸሰሱፔ አባ ውት በመዎራፔ በማክበር ትዛሆት መ መፔ ባሚቨ ፔ አቨተለም። ስለሆችም ባቨር ዚዙው በተጎ ቀሰው ሕ ዊ ምክቨፔ መቋረጎ ባሚ በው ሆ ባስር ዎ/ቤፔ ውሣት ተሸሮ በዋ ው ጎ ቭ ላቭ ክርክራ ው ትተ ሊ ቭ ቭ ባል በማለፔ ባተለባ ሃሣቤት አቅርቤአለሁ" በማለፔ ልኸዋል።

በጸዎተቾው ዎርታ ቤፔ በክልለ ጎ ቅላቭ ዎርታ ቤፔ ባቀረበወ ክርክር ባተሰጎ ወ ውሣት አሁትም በቨር ዙሪቨ ባወርስ ሕ ጎ ታት ዎኖ ተወክማትፔ አተረቿም ኖ ር ቨለባ ወ መሆችት ባበለጎ ልኮ ባማቨተር ችው።ቨህትት ጎ ቭ ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 999 ስጸ ዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1002 ባተተት ጎፔት ታት ጔዎኖ አቀራረኮ በማባፔ ዎር ባውርስ ሕ ባቨር ታት ጔዎኖ በቤተዘመ ሞኖ በመካጸል ወቨም ወራሾኖ ርስ በርሣ ው በሚቨተር ጎፔ ክርክር ተወክሚትፔ ቭ ረዋል ወቨ? ባሚለውት ትጎብ ማትሣፔ ቨናል።ባወራሽትፔ ባቨር ዚዜ ተብት አስመልክ ቨሉፔት ታት ጔዎኖ ስትመለጸፔ ባመ መሪቨው ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 999 ሲሆት መሠረቱ ቁጎር 1 ብሎ ባሚ ዎር ችው። ቭኸ ታት ጔ ዋ ቨለው ባወራሽትፔ ማስረ ባሌለው ሰው ጸውርሱ አትቱት ክዎል በ ቨተረ ትዛሆት ውትተቾው ወራሽ ወራሽትቱ ት ረ ወቅለፔ ባተወሰቱፔ ትብረ ኖ ት መለሱለፔ ክስ ማቅረብ ትዘሚኖል ቭተት ል።ጸዚህ በማስጸተል ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000 ቁጎር 2 ሲሆት ጎ ቨቁውት ለማቅረብ ባተወሰት ዚዜ በማለፔ ቨስቀምኃ ል። ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1001 ቁጎር 3 ስለ ውጎ ኖ ቭተት ል ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1002 ቁጎር 4 ሆ ልብ ባትዛዜ ስ ባተተረ ላ ው ሰዎኖ ቨስቀምኃ ል።

ችዚህ ጸአትታ ስጸ አራፔ ተጸ ቭ ቁጎር ባተሰኃ ው ታት ጔዎኖ ተቨቭዘው መተር ዎም ተ ባር ላቭ መዋል ት ለባ ው ታት ጔዎቷት በቁጎር ማቨቨዝ ባተወለ በፔ ምክትቨፔ ቭኸው ትዛሆት ባሚቨጸራክር አቨተለም። ቭኸ ጸሆት ባዎፔሐበሔር ሕ ቁጎር 1000 ታት ጔዎኖ መችብ መተር ዎም ቨለባ ው በመርህ ተረ ጸተቀመጎ ው ጸዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 999 ር መሆት ቭ ባዋል ጸተባለ ባዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 999 ውትተቾ ወራሽ ባሆት ሰው ባሚኖ ወራሽ ካልሆት ሰው ባውርሱት ትብረፔ ማስመለስ ባሚናል መሆችት ባሚተት በመሆች በሁለፔ ውትተቾ ወራሾኖ መካጸል ባሚትሣ ታርሻባ ቭ ባቾል ጎ ቨቁ በዎፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000 ባቨር ባ ዚዜ ተብ አቨቋረጎ ም በማለፔ ክርክር ማትሣፔ ቨናል።ሆ ም ዚህ ላቭ መትሣፔ ቨለበፔ ጎ ቨቁ

- ወራሾኖ ባውርሱት ታርሻ ሌላቾው ወራሽ ት ሰኃ ው ክስ በማ ውም ዚዜ

ማቅረብ ቸናላሉ ቢባል ሌሎኖ ባፆፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1168 ቨሉፔ ታት ኌኖኖ ትቲፔ ተወክሚቸፔ ለማ ገቼ ቸናላሉ?

- አትታ ክስ ባሚቀርብበፔት ኂዜ በቨር መ ተብ ቨስወለ በፔ ዋ ውት ዓላማስ ባሚቨዛትም አቨሆትም ወቨ?
- ባፆፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1853 በውርስ ጎ ቨ በቤተዘመታ መካጸል ቨለት ባውርስ ትብረፔ ለመካወል ተወክሚ ማታረ ተ ቢቸፔ አለው ባሚሉፔት ሌሎኖ ችጎቦኖ በፔጾረፔ ማባፔ አለባ ው። በአጎ ቃላቨ ስካሁት ካባ ው ሶስፔ በፆርታ ቤፔ ቨተው ባተወሰት ጎ ቮኖ ትተሚ ባው ባፆፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000 ታት ኌኖኖ አተረቿኖም ተወክሚቸፔ ላቨ ሰዋ ልብቸፔ ክምተፔ ቨለ መሆችት ለመረ ፔ ትናላለት

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1000 ድንጋጌዎች በወራሾች መካከል ባለ ክርክር የሚያገለግል የይርጋ የጊዜ ገደብ ነው። ወራሽ በሆነና ወራሽ ባልሆነ ሰዎች መካከል ያለውን ክርክር የሚገደብ የይርጋ ህግ ድንጋጌ ስለሌለ የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1677(1) 1845 ተፈፃሚ ይሆናል በማለት በልዩ ውሣኔ ስጥቷል ይኽ የመጨረሻውና አምስተኛው አተረጓጎም ነው።

<u>ባመጸራ ጎ ቨቄዎኖ</u>

1. በፆፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ 968/2/ መካጸል ባመልዕክፔ አለመኃኃም ፔ አለ ብለው ቨስባለ?
2. በፆፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/1/ 9000/2/ ትቲፔ መተር ኈም መወኸም አለባ ው ብለው ቨሰባሉ?
3. በፆፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ "ርስፔ" ባሚለው ቃል ጸመራፔ ሥሪፔ ው ሌሎኖ ባማቨትቀሣቀሱ ትብረ ኖት በሚ ምር መት ታ መተር ኈም አለበፔ ብለው ቨስባሉ? ለምት?
4. በፆፔሐብሔር ሕ ቁጎር 2000/2/ በአማርኞው <u>ቅ ጸዘር ባወረተ ርዕስፔ</u> ካልሆት በስተቀር ባሚለው ሀረ በ ት ሊዝኞው ቅ " unless the action relates to family immovable" ባሚለው ሀረ ተመሣሣቨ መልዕክፔ ቨስተላለዊሉ ብለው ቨስባለ። ልብቸፔ ካላ ው ባፔኞውት ቅ ኈወ ቅታሚቨ መስጎ ፔ ቨለብት?

5. ባፖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1852 በውርስ ጎ ቭ በቤተዘመ ሞኖ መካጸል ባሚትሣ ባቭር ክርክርት አስመልክ ተወክማትቼ ሊ ረው ቭ ባል ባሚለው ክርክር ተ ቢ ችውት? ለምት?

6. " በፖፔሐብሔር ሕ ቁጎር 1000/2/ ወራሹ መብቱት ለመስራፔ ጸናሸበፔ ቀት ምሮ " ባሚለው አባባል ትቲፔ ችው መተርጐም ቨለበፔ። አትታ ወራሽ መብቱት ሊሠራበፔ አቭናልም ችክር ባሚባለው በምት ሁት ችው?

7. ጸዚህ ኮሐሠ ር በተቨቨዘው ት ኌ ው አሰዊው ት ኌ ው ማ ጎ ቭ አቭተው

ሀ. ፆርታ ቤቱ ስለ ቭር አተረቿምም ባሰጎው ፔኖፔ ተ ቢትቼ

ለ. መልስ ሰ ውፔታር መቆባቱ መብቱት ሊሠራበፔ አልጫለም በማለፔ ቨሣለወው ብቭት ምክንቨ ዊ ባሕ ጎት መትወስ አላማ ቨ ዘበ መሆትት ቨብራሩ?

8. የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1000 እና 1080 ንዑስ አንቀፅ 3 ድንጋጌዎች ዓላማና ግብ እንደዚሁም የተፈፃሚነት ወሰን ያብራሩ?

ዋቢ መጽሐፍቲ

- Blacks Law Dictionary
  Seventhe Edition, ST PAUL MINN, 1999
- Parry H.D The Law of Testate and Intestate Seccession ,Sweet and Maxweu limited , 1966
- Atkinson, Tomas, Hand book of the law of wills it paul minn, wese publishing cor. 1953
- Coluson, N.S, Succession in the musuin Family, Cambridge, at university press, 1971.